د افغانستان اسلامي جمهوري دولت

د پوهنې وزارت

د پوهنې وزارت دریم ملي ستراتیژیک پلان

۱۳۹۶-۱۴۰۰ هـ ش

(مسوده)

د پوهنې وزارت دریم ملي ستراتیژیک پلان

۱۳۹۶-۱۴۰۰

(مسوده)

دا سند، په ټولیز ډول یواځې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې وزارت ملکیت دی او هیڅوک یی پرته له دې چې د پوهنې وزارت څخه اجازه ترلاسه کړي د چاپ او خپراوي حق نلري. ټول هغه نظریات او لیدلوري چې په دې سند کې ځاي پر ځاي شوي دي، په هیڅ ډول د چا شخصي احساسات او نظریات نه دي بلکه یواځې د افغانستان په ښوونه او روزنه پورې د تړلو موضوعاتو ښکارندوي کوي.

خپرونکې:
د افغانستان اسلامي جمهوري دولت، د پوهنې وزارت
محمد جان خان واټ، کابل ــ افغانستان
www.moe.gov.af
د پښتی انځور: بتر فلاي ورکس، د کاپي حق خوندي دی
د چاپ ځاي: د پوهنې وزارت د پلان او ارزونې لوي ریاست
© ۲۰۱۶، د پوهنې وزارت، د افغانستان اسلامي جمهوري دولت، ټول حقوق یی خوندي دي.

پوهنه په افغانستان کې
مشعل خان ټکر، نوامبر ۲۰۱۵

لړلیک

1. د پوهنې د وزیر پیغام .... م
2.لنډیز 1
اوسنۍ لاسته راوړنې اود نویو اړتیاوو د پوره کولو لپاره هڅې 1
همکار وزارتونه 1
نړیوال همکاران 2
د ښوونې او روزنې د سکتور موخې 2
د پالیسی مقاصد اومنځمهالې پایلې 2
ستراتیژیانې، ستراتیژیک چوکاټ او متوقعه پایلې 2
د ښوونیزو چوپړتیاو کیفیت او تړاو 2
انډولیز لاس رسې 4
اغېزمن او روڼ مدیریت 5
پلې کول 6
خطرونه 6
څارنه 6
بودیجه او د پلان مالي ملاتړ 7
پروجکشن او د بودیجې کسر(د تمویل تشه) 8
3. سریزه: په فرصتونو، ګټورتوب، اغیزمنتوب او روڼوالي باندې تمرکز 11
3.1 مخینه 11
3.2 د دریم ستراتیژیک پلان د پراختیا لپاره تیارې 11
3.3 د دریم ملي ستراتیژیک پلان د جوړېدو موخه 12
3.4 دستراتیژیک پلان د تیارولو میتودولوژي 12
4. د ښوونې او روزنې د سکتور لنډه څېرنه: ښې لاسته راوړنېخو لا زیاتو ته اړتیا 15
4.1 ټولنیز او بشري وضعیت: نفوس، فقر، تغذیه، معلولیت او کډوالي 15
4.2 ژبنې او مذهبي وضعیت 16
4.3د دولت مالي او اقتصادي وضعیت 16
4.4 ښوونه او روزنه 17
4.4.1 لاسرسی 17
4.4.2 کیفیت او تړاو 19
4.4.3 مدیریت 21
4.5 اساسي قانون، د پوهنې وزارت پالیسیانې او نړیوال تړونونه 22
4.6 په حکومت دارۍ کې د ښوونې او روزنې رول 23
4.7 همکار وزارتونه 25
4.8 پرمختیایی همکاران 27
5. ستراتیژیک چوکاټ 29

5.1 سکتوري موخې 29

5.2 د پالیسۍ مقاصد او منځمهالي پایلې 30

5.3ستراتیژیانې 32

5.3.1 کیفیت او تړاو 32

5.3.1.1 د پوهنې وزارت په ټولو کچو کې د مختلفو ښوونیزو دورو د درسي نصاب بیا کتنه او اصلاح........ 34

5.3.1.2 د نوي ښوونیز نصاب پلي کیدل 36

5.3.1.3 ددی څخه ډاډ ترلاسه کول چې ښوونکي او روزنکي د تدریس لپاره لازمې وړتیاوې او قابلیتونه لري او د معیارونو او مقراراتو په اساس په دندو گمارل شوی دي........ 37

5.3.1.4 د رهبرۍ مهارتونو ته پراختیا ورکول، ترڅو مدیران د نورو دخیلو خواو په ونډې اخیستنې سره وتوانیږي چې د ښوونځي پیداکوژیک، اداري او دفتري چاپیریال اداره او رهبري کړي. 38

5.3.1.5 ددی څخه ډاډ ترلاسه کول چې د ښوونځي چاپیریال ټول شموله، خوندي، زده کړو ته برابر، او د مثبتو ټولنیزو اړیکو لرونکې دی........ 38

5.3.1.6 د ښوونکو او مدیرانو د مسئولیتونو د ملاتړ لپاره یو شمیر ملاتړیزو فعالیتونو ته وده ورکول........ 39

5.3.1.7 د زده کوونکو د زده کړو د ارزونې سیستمونو ته پراختیا ورکول او پلي کول 39

5.3.2 انډولیز لاس رسې........ 40

5.3.2.1 د ښوونځیو او سیمو په کچه پلان جوړونه او د سروې سیستم رامینځته کول او یا د ښوونځي د ځاي ټاکل ترڅو د ښوونځي څخه بهر زده کوونکي وپیژندل شي او وار دمخه گوتځنډنې د سیستم د لارې د ښوونځي د پریښودو د ناوړه هڅو مخنیوی وشي 41

5.3.2.2 د تخنیکي او مسلکي زده کړو د جذب سیستم ته وده ورکول، په ځانګړي ډول د ټولنې بی وزله او محرومو ځوانانو ته ځانګړې پاملرنه کول........ 41

5.3.2.3 په لیرې پرتو سیمو کې د عمومي، تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامو کې د شمولیت په ځانګړي ډول د نجونو د شمولیت زیاتوالې. 41

5.3.2.4 د شمولیت د زیاتوالي لپاره د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د میکانیزمونو رامینځته کول، او په ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې د زده کوونکو له خوا د زده کړو د پریښودو (ترک) دکچې راټیټول او د بشپړونې اندازه لوړول........ 43

5.3.2.5 په لیرې پرتو سیمو او کلیو کې د ښوونځیو، ښوونیزو مرکزونو او پروگرامونو رامنځته کول او پراخول چې د ښوونیزو بدیلو تگلارو وړاندي کوونکوي وي. 44

5.3.2.6 د ښوونیزو مرکزونو رامینځته کول " د خنډونو پرته" 45

5.3.2.7په بیړني وخت کې د بی ځایه شوو او بیرته راگرځیدونکو خلکو لپاره د ښوونې او روزنې برابرول........ 46

5.3.2.8 د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره د خصوصي سکتور هڅول........ 47

5.3.2.9 په ښوونه او روزنه او د مهارتونو په روزنه کې د خلکو د پانګه اچونې اندازه زیاتول او پراخول 48

5.3.2.10 د ښوونې او روزنې څخه د سیمیزو مشرانو ملاتړ 48

5.3.2.11 د ځوانانو د مهارتونو د اهمیت په اړه د عامه پوهاوي زیاتول 49

5.3.2.12 د ښوونیزو چوپړتیاو څخه د سیمې د خلکو فعاله څارنه........ 49

5.3.3 روښانه او موثریت مدیریت 49

5.3.3.1 په پایلو ولاړ اداري چوکاټ او تشکیلاتي جوړښت چې اصلي دندې او مهارتونه پکې تعریف شوی وي. 50

5.3.3.2 درسمي قراردادونو سیستم او کرنلاره، د چوپړتیاو په وړاندې کولو کې د بهرنیو سرچینو څخه د گټې اخیستنې سیستم، او د گډونتیا په موخه قراردادونه او د کاري ملګرتیا هوکړه لیکونه رامینځته شوي او یا اصلاح شوي دي. 50

5.3.3.3 د انډولیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره په پایلو/نورمونو باندې ولاړ د سرچینو د ځانګړي کولو سیستم تطبیق شوې دی........ 50

5.3.3.4 په موثر ډول د پاليلو د پلانولو، تنظيمولو او وړاندې کولو لپاره د وړ انساني سرچينو شتون 51
5.3.3.5 د سرچينو د مديريت لپاره د روڼ والي، مسئوليت منني، او د اداري فساد سره د مبارزې سيستمونه منظور شوی دي 52
5.3.3.6 د ښارني او ارزوني د بشپړ او موثر سيستم پلي کول.. 52
5.4 ستونزو او ننګونو ته د رسيدو لارې چارې 53
6. د پلي کيدو ترتيبات.. 59
6.1 کلني عملياتي پلانونه او د هغې بوديجه 59
6.2 د پوهني وزارت د ادارو اصلاح 59
6.3 ظرفيت لوړونه 60
6.4 د پوهني وزارت غير مرکزي کچو ته د مسئوليتونو ليږد 60
6.5 د نورو وزارتونو سره مرسته 60
6.6 د مدني ټولنو او نادولتي سازمانونو رول 61
6.7 د خصوصي سکتور رول 61
6.8 د پرمختيايي مرستندويانو رول 62
6.9 د والدينو اوسيمي د خلکو رول 62
6.10 خطرونه او د خطرونو راکمول 62
6.10.1 د خطرونو چوکاټ 64
6.10.2 د سکتور ښارنه 70
6.10.3ښارنيزه پروسه.. 70
6.10.4 رپوټ ورکونه 71
6.10.5 د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو څخه ښارنه.. 71
6.10.6 د ښوونکو د کړنو څخه ښارنه.. 72
6.10.7 د سکتور د ښارنيزو شاخصونو جدول.. 72
7.اړيني سرچيني: په اغيزمن ډول د سرچينو څخه د ګټي اخستني څرنګوالی 85
7.1 د پلان مالی چارې او لګښتونه 85
7.2 پراختيائی بوديجه 86
7.3 عملياتي بوديجه 87
7.4 مالي مرستي 88
7.5 د دريم استراتيژيک پلان د پروجکشن موډل 90
ملپانی (ضميمی) او جدولونه 93

د هلمند ولایت د ناد علي په کلي کې د ښوونځي زده کوونکي
ساک، نیل چپمان (راف)، ۲۰۱۰

د اختصاراتو لړلیک

AAOD	Accessibility Organizations for Afghan Disabled
AFMIS	Afghanistan Financial Management Information System
Afs	Afghanistan currency, the Afghani
AKF	Aga Khan Foundation
ALC	Accelerated Learning Centre
ALCS	Afghanistan Living Conditions Survey
AMICS	Afghanistan Multiple Indicator Cluster Survey
ANDS	Afghan National Development Strategy
ANQF	Afghanistan National Qualification Framework
AREU	Afghanistan Research and Evaluation Unit
ARTF	Afghanistan Reconstruction Trust Fund
BEPA	Basic Education Programme (GIZ, Germany)
BESST	Building Education Support System for Teachers
CBE	Community Based Education
CBR	Capacity Development for Results
CCP	Citizen's Charter Programme
CD	Capacity Development
CDC	Community Development Council
CEDAW	Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
CLC	Community Learning Centre
CPAN	Child Protection Action Network
CPD	Continued Professional Development
CSO	Civil Society Organisation
CSO	Central Statistics Organization
DAD	Donor Assistance Database
DED	District Education Directorates
DM Literacy	Deputy Ministry for Literacy
DM TVET	Deputy Ministry for Technical and Vocational Education and Training
DP	Development Partners
ECD	Early Child Development
ECCD	Early Childhood Care and Development
EDB	Education Development Board
EFA	Education for All
EJSR	Education Joint Sector Review
ELA	Enhancement of Literacy in Afghanistan
EMIS	Education Management and Information System
EQUIP	Education Quality Improvement Programme
ESA	Education Situation Analysis
FTI	Fast Track Initiative
GDP	Gross Domestic Product

GE	General Education
GER	Gross Enrolment Ratio
GMU	Grants Management Unit
GoA	Government of Afghanistan
GPE	Global Partnership In Education
ICT	Information and Communication Technology
IDP	Internally Displaced Persons
IGoA	Islamic Government of Afghanistan
IIEP	International Institute for Educational Planning
IRoA	Islamic Republic of Afghanistan
HDI	Human Development Index
HDR	Human Development Report (UNDP)
HRD	Human Resource Development
HRDB	Human Resource Development Board
ICT	Information and Communication Technology
IMF	International Monetary Fund
ISAF	International Security Assistance Force
INSET	In-service Teacher Training
IT	Information Technology
LCEP	Learning for Community Empowerment Program
LEAP	Literacy Enhancement for Afghan Police
M&E	Monitoring and Evaluation
MAIL	Ministry of Agriculture Irrigation and Livestock
MDG	Millennium Development Goal
MICS	Multiple Indicator Cluster Survey
MoCIT	Ministry of Communication and Information Technology
MoE	Ministry of Education
MoF	Ministry of Finance
MoHE	Ministry of Higher Education
MoHRA	Ministry of Hajj and Religious Affairs
MoI	Ministry of Interior
MoLSAMD	Ministry of Labour, Social Affairs, Martyrs and Disabled
MoPH	Ministry of Public Health
MoRR	Ministry of Refugees and Repatriations
MoRRD	Ministry of Rural Rehabilitation and Development
MoUD	Ministry of Urban Development
MoWA	Ministry of Women's Affairs
MPI	Multiple Poverty Index
MTFF	Medium-term Fiscal Framework
NAPWA	National Action Plan for Women of Afghanistan
NDP	National Development Program

NER	Net Enrolment Ratio
NESP	National Education Strategic Plan
NESP II	National Education Strategic Plan II (1389-1393/2014)
NESP III	National Education Strategic Plan III (1396-1400/2017-2021)
NFEMIS	Non Formal Education Management Information System
NGO	Non Governmental Organisation
NPP	National Priority Programme
NQA	National Qualification Authority
NRVA	National Risk and Vulnerability Assessment
NSP	National Solidarity Programme
NTA	National Technical Assistant
O&M	Operations and Maintenance
ODA	Official Development Assistance
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
PED	Provincial Education Department
PFM	Public Financial Management
PRT	Provincial Reconstruction Team
PCR	Pupil Class Ratio
PTR	Pupil Teacher Ratio
PRESET	Pre-service Teacher Training
TSR	Teacher Student Ratio
REU	Research and Evaluation Unit
SBS	Sector Budget Support
SCA	Swedish Committee for Afghanistan
SDG	Sustainable Development Goal(s)
SMC	School Management Committee
SWAp	Sector Wide Approach
SY	Solar Year
TA	Technical Assistance/Assistant
TB	Textbook
ToC	Theory of Change
TTC	Teacher Training Centre
TVET	Technical & Vocational Education and Training
UNAMA	United Nations Assistance Mission to Afghanistan
UNDAF	United Nations' Development Assistance Framework
UNDP	United Nations Development Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	United Nations High Commission for Refugees
UNICEF	United Nation's Children Fund
UNSCR	United Nations Security Council Resolution
WB	World Bank

ښوونه او روزنه او د افغان مهاجرینو راتلونکې

سبیسشین ریچ، د مهاجرینو لپاره د ملګرو ملتونو عالي کمیسیون، ۲۰۱۵

1. د پوهنې د وزیر پیغام

د افغانستان پوهنیز نظام له 2001 کال راهیسې د پام وړ پرمختګ کړی دی. د افغانستان اسلامي جمهوري دولت د خپلو پراختیایي کاریملګرو او مدني ټولنو په ملاتړ توانیدلی دی تر څو له 13000 څخه زیات نوي ښوونځي جوړکړي چې له دې ډلې څخه زیاتو ښوونځیو ته نوې ودانۍ هم جوړې شویدي. په ښوونځیو کې د شاملو ماشومانو شمیر نهه برابره زیات شویدی چې شاوخوا 40% یې نجونې دي. دغه راز دعمومي زده کړو د ښوونکو څخه یو پر دریمه برخه ښځینه ښوونکي دي او د ښوونکو د روزنې د برنامې د فارغانو څخه 60%یې ښځینه دي. د لرې پرتو سیمو لپاره هلته چې د ښوونې او روزنې څه نښې نښانې نه لیدل کیږي د کلیوالي زده کړو ستراتیژیانو ته پراختیا ورکړل شوې ده او ملیونونو ماشومانو ته د زده کړو زمینه برابره شوې ده. پوهنیز نظام په افغانستان کې د ټیکاو د راوستلو او دیموکراتیکو اهدافو ته د رسیدو لپاره یوه مهمه وسله ګڼل کیږي.

سره له دې، په افغانستان کې د ښوونیز نظام په وړاندې زیاتې ستونزې او ننګونې پرتې دي چې باید له پامه ونه غورزول شي، موږ باید د ښوونې او روزنې په کیفیت کې ښه والی راولو تر څو د نن ورځې ماشومان د پوهې او وړتیاو په حاصلولو سره د صبا ورځې ګمارنې لپاره چمتو شي او دې هدف ته د رسیدو لپاره ښوونیز نصاب او روزنیزو چارو اصلاح او سمون ته ټینګه اړتیا لیدل کیږي چې د دریم ستراتیژیک پلان په زړه کې قرار لري او د ښوونکو د وړتیاوو لوړول به ددې اصلاحاتو د اجنډا د پیل ټکی وي. موږ به د زده کوونکو د یادونې په سیستم کې بدیل فرصتونه زیات کړو ترڅو له شته سرچینو (انساني سرچینې او زیربنا) څخه ډیره ګټه واخیستل شي، د بیلګې په ډول د عمومي زده کړو په خصوصي ښوونځیو کې پس له وخته د رضا کارو زده کوونکو لپاره ټولګي او د لویانو او سواد زده کړو د ښوونې لپاره د ښوونکو هڅول. په همدې ډول هڅه به وکړو تر څو په راتلونکو پنځوو کلونو کې د بې سوادۍ کچه تر ډیره بریده را ټیټه کړو، او د انګړ دیوال په جوړولو سره به د هغو ښوونځیو ستونزې راکمې کړو چې د انګړ دیوال او نورې زیربناوې نه لریاو د تل پاتې پراختیایي نړیوالو موخو(SDGs) ته د رسیدو په لورې به په حقیقي ډول پر مخ ولاړشو. لنډه داچې د اصلاحاتو او وړتیاوو د لوړولو یوه لویه پروسه به پر مخ یوسو ترڅو یقیني کړو چې پوهنې وزارت د ښوونې او روزنې د پیاوړتیا لپاره تغیر راوستلو ته ژمن دی او په دې لار کې خپلې نه ستړي کیدونکي هڅې جاري ساتي.

پوهنې وزارت د ښکیلو پراختیایی ملګرو په ملاتړ دریم ستراتیژیک پلان ته پراختیا ورکړې ده او شته ګواښونو ته په پام سره دې بهیر،افغانستان د ښه راتلونکي په لور روان کړی دی. موږ د پرمختګ لپاره اساسي ساحې په ګوته کړې دي او په هغو ساحو کې چې برنامې د خصوصي سکتور،مدني ټولنواو کلیوالو بنسټونو سره په ګډه پلي کیږي د ګډ کار کولو او چوپړتیاو د وړاندې کولو پلان جوړ کړی دی. د ښوونې او روزنې په برخه کې د پوهنې وزارت د ستراتیژیانو په پلي کیدو سره د دولت د پانګې اچونې کچه لوړیږي او په دې ټینګار کیږي چې پخپلو کې یو موټی شو ترڅو ښوونه او روزنه په ښه ډول په ټول هیواد کې وغوړیږي.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د پایلو څارنې ته لومړیتوب ورکړل شوی دی او د پوهنې وزارت د اساسي ټکو څخه شمیرل کیږي او وزارت پرې د نورو عمده کارونو ترڅنګ زیات ټینګار کوي. د پوهنې وزارت د څارنې او ارزونې د وړتیاو پیاوړتیا موږ او زموږ پراختیایی ملګرو ته د پام وړ ټکي دي، او په دې اړه خپلې موندنې له پراختیایي ملګرو، دسیمې اوسیدونکواو د ښوونې او روزنې څخه د ګټه اخیستونکو سره شریکوو. په راتلونکو پنځوو کلونو کې د پوهنې وزارت د لوړ هدف د ترلاسه کولو لپاره په دریم ستراتیژیک پلان کې د اندازې او لاسته راوړلو وړ موخې ټاکل شوی دي. برسیره پر دې په ادارو کې د باور د رامنځته کولو په موخه پوهنې وزارت په راتله ډول د سرچینو د کارولو او د لاسته راوړنو د خپرولو مسئولیت پر غاړه لري. موږ د تیرو تجروبو او پلانونو د پلي کیدو څخه د زده شوو درسونو پر اساس د اړتیا پر مهال ستراتیژیانو ته تغیر ورکوو. پوهنې وزارت د خپل دریم ستراتیژیک پلان څخه د زده کوونکو او ښوونکو لپاره د چاپیریال په ښه کولو او د ښوونې او روزنې د پایلو د څارنې په آسانولو کې ګټه پورته کوي ترڅو پوهنې وزارت د افغانستان د ودې، پرمختګ او هوسایښې په برخه کې خپله اسلامي او ملي دنده ترسره کړي.

ډاکتر اسدالله حنیف بلخي
د پوهنې وزیر

افغان بچي په ټولګي کې د ښوونکي سره د حروفو د تکرار په حال کې
مارک فایلوګا ، ۲۰۱۰

2.لنډيز

اوسنی لاسته راوړني اود نويو اړتياوو د پوره کولو لپاره هڅي

د افغانستان اسلامي جمهوريت د خپلو نړيوالو همکارانو په ملاتړ له 2001 کال څخه را پديخوا د هيواد د پوهنيز نظام د ر غولو په برخه کي مهمي لاسته راوړني لري. په ښوونځيو کي د شاملو زده کوونکو شمير د تير په پرتله نهه برابره زيات شويدی.په 1394 کال کې 9.2 ميليونه زده کوونکي (39 سلنه ښځينه) په ښوونځيو کي شامل شوي وو. دغه راز د هيواد د ښوونځيو شمير په 1381 کال کي 3400بابه وو خوپه 1394 کال کي دغه شمير16400 ښوونځيو ته ورسيده خو سره له دې، بيا هم د هيواد په کچه ښوونيزو چوپړتياو ته زياته اړتيا ليدل کيږي.په سيميزه کچه د ښوونځيو شوراګانو، د سيمي د خلکو په هڅونه کي مهم رول ادا کړی دی چي خپل ماشومان په ښوونيز نظام کي د زده کړو د ترلاسه کولو په موخه ورګډ کړي.

د ولايتونو، کليوالو سيمو او ښارونو ترمنځ تر اوسه پوري يوه لويه تشه (خلا) موجوده ده. پوهني وزارت په پام کي لري چي په راتلونکو پنځو کلونو کي په لومړنيو ښوونځيو کي د حاضرۍ اوسنۍ ټيټه کچه لوړه کړي اوپه منځنيو ښوونځيوکي په ځانګړي ډول په ليرى پرتو سيمو کي هلته چي يوازې 21 سلنه نجوني او 43 سلنه هلکان ښوونځي ته لاسرسی لري، د ماشومانو (بی وزله ماشونمانو) د شموليت کچه لوړه کړي چي دا کار د پوهني وزارت د عملياتي کارونو په اسانولو، د موثريت په وده کي، د تمويلونکوادارو د مرستو په همغږي کولو، او د پروګرامونو په پياوړتيا کي پوره مرسته کوي. پوهني وزارت د ارقامو او معلوماتو په راټولونه، د هغي د کړنلارو په پلي کوونه، رپوټ ورکوونه او د ارقامو په شننه او توپير کي د سترو ننګونو او ستونزو سره مخامخ دی. د پوهني د سکتور شننه د پلان جوړوني لپاره د عملي بنسټ په ډول ترسره کيږي. د تمويلونکو هيوادونو د پروګرامونو(لکه د ايکويپ پروګرام، جي، پي، اي او داسي نورو) د جوړيدو او پلي کيدو لپاره دريم ستراتيژيک پلان د يوه عملي چوکاټ په توګه کارول کيږي.

لاندي جدول په لنډ ډول تر 2030/1409 کال پوري د ځينو ښوونيزو شاخصونو د وضعيت څرنګوالی، په دريم ستراتيژيک پلان کي شاملي کيفي موخي او نړيوالي تل پاتي پراختيايي (SDG) موخي په ګوته کوي.

الف) شموليت، تولګي او ښوونکي	1394 (2015)	1396 (2017)	1400 (2021)	1409 (2030)
د ټولو برنامو په کچه شموليت	9,108	9,716	11,970	15,270
په لمرنی دوره کي ناخالص شموليت	111.5%	114.1%	131.6%	137.7%
د لومړنی دورې په ناخالص شموليت کي د جنسيت انډول (برابروالي)	0.69	0.73	0.88	0.72
په ثانوي دوره کي ناخالص شموليت	66.9%	76.6%	95.4%	132.4%
په ثانوي دوره کي د ناخالص جنسيتي شموليت برابروالی	0.59	0.65	0.83	1.12
په منځنی دوره کي ناخالص شموليت	42.2%	46.3%	65.4%	98.9%
د منځنی دورې په ناخالص شموليت کي د جنسيت انډول (برابروالي)	0.52	0.58	0.74	1.22
په کليوالي ټولګيو کي د ماشومانو شمير	333.8	379.5	585.7	534.7
د زده کوونکو او ټولګي نسبت(عمومي زده کړې)	40.8	40.6	37.2	36.6
پهلمړني دوره کي د زده کوونکو او درسي کتابونو نسبت	4.1	5.4	8.0	8.0
په ثانوي دوره کي د زده کوونکو او کتابونو نسبت	6.1	8.1	12.0	12.0
په منځنی دوره کي د زده کوونکو او کتابونو نسبت	7.2	9.4	14.0	15.0
د ښځينه ښوونکو سلنه (عمومي زده کړې)	33.3%	39.7%	44.1%	43.0%
په تخنيکي او مسلکي زده کړو کي دشموليت مجموعه	56.0	78.1	153.6	499.2
په تخنيکي او مسلکي زده کړو کي د ښځينه زده کوونکو د شموليت سلنه	7.6%	11.2%	25.9%	54.0%
د ليک لوست د زده کوونکو شمير	392.9	553.9	875.8	1,600.0
په ليک لوست زده کړو کي ښځينه زده کوونکو سلنه	53.9%	57.2%	60.2%	62.5%

په دريم ستراتيژيک پلان او SDG کې اوسني ارقام او موخي د پراجکشن د موډل له مخي کارول شوی دي.

همکار وزارتونه

پوهني وزارت په افغانستان کي د ښوونې او روزني د سکتور پرمخ وړلو دنده پر غاړه لري او ترڅنګ يی نور وزارتونه هم د ښوونيزو برنامو په پلی کيدو کي ورسره شريک دي. د بيلګي په ډول، د لوړو زده کړو وزارت، د کار او ټولنيزوچارو، شهيدانو او معلولينو وزارت، د حج او اوقافو وزارت، د ښځو چارو وزارت او د کليو د پراختيا او بيا رغوني وزارت هم ځيني ښوونيز خدمتونه وړاندي کوي. د پوهني وزارت او اړونده وزارتونو ترمنځ د ښوونيزو برنامو د پلي کيدو دوه اړخيزه همکاري بايد پراختيا او ښه والی ومومي.

نړیوال همکاران

د پوهنې وزارت دریم ستراتیژیک پلان په جوړولو او پراختیا کې د افغانستان نړیوالو مرستندویانو لکه د امریکا د متحده ایالاتو نړیواله پراختیایي اداره، دانګلستان هیواد نړیواله پراختیایي اداره، نړیوال بانک، د ملګرو ملتونو اداره، د سویډن، کاناډا، جرمني، استرالیا، جاپان، ناروې، فنلند، او دنمارک سفارتونو فعاله ونډه اخیستې ده. دغه راز مدني ټولنو او د پوهنې وزارت نا دولتي همکارو بنسټونو لکه د سویډن بنسټ،اغاخان بنسټ، د ماشومانو د ملاتړ اداري او اکبر موسسې د استازو په رالیږلو سره دریم ستراتیژیک پلان په جوړونه او پراختیا کې پوره مرسته کړې ده. د سیمیزو زده کړو برنامه (CBE) د مدني ټولنې د بنسټونو له دوامداره او ځانګړي ملاتړ څخه برخمنه ده. د مرستو اغیزمنتیا د تل لپاره د یوه اساسي لمړیتوب په توګه په پام کې نیول شویده خو اوس مهال د ستراتیژیک پلان د بریالیتوب لپاره ډېره اړینه ده.

د ښوونې او روزنې د سکتور موخې

د پوهنې وزارت دریم ستراتیژیک پلان په دریو عمده برخو ویشل شوی دی: 1- کیفیت او تړاو، 2- انډولیز لاسرسی3- اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت. تیرو ستراتیژیکو پلانونو د پوهنې وزارت اداري جوړښت ته انعکاس ورکاوه او په بیلابیلو برنامو (عمومي زده کړې، نصاب او سواد زده کړې) ویشل شوی وو. خو د دریم ستراتیژیک پلان ځانګړتیا داده چې د پوهنې وزارت د جوړښت او د برنامو په کچه د فعالیتونو د ترسره کولو وړاندوینه کوي.

د اقتصادي پراختیا او ټولنیز یو والي د رامینځته کیدو په موخه، د هیواد د ښوونیز سیستم پر مټ د هیوادوالو ښوونه او روزنه او د هغوی د ښوونیزو وړتیاو لوړول ددی پلان عمومي هدف دی.

افغانستان یو جګړه ځپلي او د نا امنیو او بې ثباتیو څخه متاثره هېواد دی. دهیواد ښوونیز نظام باید د ځوانانو او ماشومانو ذهنیتداسې جوړکړي تر څو هغوی په دې پوه شي چې د هیواد راتلونکې په دوی پورې اړه لري. ښوونه او روزنه باید د خلکو مادي اومعنوي اړتیاوې پوره کړي او په هغو کې د ټولنیز ګډ مسؤلیت احساس را ژوندی کړي.

د پالیسی مقاصد اومنځمهالي پایلي

د تغیر تیوري چې ددریم ستراتیژیک پلان لارښوونه کوي په لاندی دیاګرام کې خلاصه شوی ده. په دې ستراتیژیک پلان کې پهاساسي ډول دری مهمې برخې (کیفیت او تړاو، انډولیز لاسرسی او اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت) ځای پر ځای شوی دي چې یو بل پوری تړلي پایلي لري چې د پورته ټاکل شوو عمومي موخو په لاسته راوړلو کې مرسته کوي. پورته ذکر شوې هره برخه خپل ځانګړي مقاصد لري چې په لاندې ډول تری یادونه شوی ده.

1) **<u>د ښوونیزو چوپړتیاو کیفیت او تړاو:</u>** زده کوونکیپه هره برخه کې پوهه، وړتیا، او ارزښتونه چې د یو تولیدوونکي، جوړ او دنده پیژندونکي هیواد وال لپاره اړین دی تر لاسه کوي او د اغیزمني ونډې په اخیستوسرهد ټولنیزې سلامتیا او آرامتیا لپارهچمتو او په داخلي او نړیوالو بازارونو کې د تل پاتې بوختیاو لپاره سمبالیږي.
2) **<u>ښوونیزو چوپړتیاو ته انډولیز لاسرسی:</u>** په هېواد کې اغیزمنو او اړینو ښوونیزو فرصتونو ته د ماشومانو، ځوانانو او لویانو په ځانګړي ډول نجونو او ښځو د برابر او هر اړخیز لاسرسي زیاتوالی.
3) **<u>اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت:</u>** په کم لګښت سره په مرکز او ولایاتو کې د رڼو او باکیفیته ښوونیزو چوپړتیاو د برابرولو لپاره د اغیزمن، روڼ، او ځواب ویونکي مدیریت رامینځته کول او هغې ته وده او پیاوړتیا ورکول.

ستراتیژیاني، ستراتیژیک چوکاټ او متوقعه پایلي

د ستراتیژیک پلان دری مهمې برخې د بیلابیلو ستراتیژیانو له لارې پیژندل کیږي چې په هره کچه د ځانګړو اټکل شویو پایلو لاسته راوړل یقیني کوي،یادې برخې اوږد مهاله، منځ مهاله او یو شمیر لنډ مهاله پایلې (محصولات)لري چې په لنډ مهال کې د کلنیو فعالیتونو په ترسره کولو سره په لاس راځي. د ستراتیژیک پلان د پالیسیو عملیاتي چوکاټ او د منځ مهاله او لنډ مهالهپایلو چوکاټ د یوې ضمیمې په ډول ددی سند سره یو ځای وړاندې شوی دی. دغه راز ستراتیژیک پلان د خطرونو، د خطرونو د کمولو د ستراتیژیانو او د څارنې او ارزونې د وضعیت پوره شننه او څیړنه کوي او په راتلونکو پنځو کلونو کې د هرې برخې کلنۍ موخې د څارنې لپاره په پام کې نیسیاو په سم ډول د پلان د تطبیق په څارنه کې مرسته کوي او ګوري چې پلان په سم ډول پلي شوی دی او که نه، او معلوموي چې د پلان د ښه تطبیق لپاره په کوم ځای کې د ستراتیژیو بدلولو ته اړتیا لیدل کیږي.

د ښوونیزو چوپړتیاو کیفیت او تړاو

د هیواد د اړتیاو سره سم دښوونې او روزنې دکیفیت ښه کول د پوهنې وزارت او د هغه د پراختیایي مرستندویانو له لمړیتوبونو څخه دي، له دې کبله لمړی هغه ستراتیژیاني رامینځته کیږي چې د یوه باکیفیته او د هیواد د اړتیاو سره تړلي ښوونیز نصاب لپاره ضروري وي او ورپسې هغه ستراتیژیاني رامینځته کیږي چې په سم ډول د ښوونیز نصاب د پلي کیدو تضمین کوي.

دریم ستراتیژیک پلان د ښوونیز نصاب کیفیت، د هیواد د اړتیاوو سره سم د هغه چمتو کول، او د زده کړو پایلو ته د ودې ورکولو لپاره د ارزونې سیستم ته پراختیا ورکوي.لاندې، د پوهنې وزارت د کارونو د بیاکتنې پروسې د مدیریتي ستراتیژی ښه غوره کړی ده او د ټولو برنامو(عمومي او اسلامي زده کړو، دلیک لوست زده کړې او تخنیکي او مسلکي زده کړو) نوینښوونیز نصاب ته په هر اړخیز ډول پاملرنه کوي. نوی تعلیمي نصاب د اغیزمنو او ښو تګلارو په کارولو سره زده کوونکو

ته د ښې زده کړې زمینهبرابروی. د پوهنې سکتور دکار د بازار د اړینو وړتیا وو د اوچتوالی په موخه د ښوونې د بهیر اړیکې د صنعتګرو، د کار دخاوندانو او نورو دخیلو خواو ترمنځ پیاوړې کوي تر څو دا خبره یقیني شي چې د ښوونځیو د فارغانو وړتیاوې د کار د بازار اړتیاوو ته ځواب واي. چې ددی کار یقیني کول د تخنیکي او مسلکي زده کړو د رسمي سیستم پههر اړخیزه څیړنه او د خصوصي سکتور څخه د ملاتړ په پراخوالي پورې تړلې دی.

(د تخنیکي او مسلکي زده کړو د خصوصي سکتور زده کوونکي د دولتي تخنیکي او مسلکي زده کړو د مراکزو د زده کوونکو لس برابره دي)

<table>
<tr><th>برخه</th><th colspan="5">1. کیفیت او تړاو</th></tr>
<tr><td>عمومي موخه</td><td colspan="5">زده کوونکي به په هره برخه کې پوهه، وړتیاوی، او ارزښتونه چې د یو تولیدوونکي، جوړ او دنده پیژندونکي هیواد وال لپاره اړین دی تر لاسه کړي او د اغیزمني ونډې په اخیستو سره به د ټولنیزې سلامتیا او آرامتیا لپاره چمتو او په داخلي او نړیوالو بازارونو کې به د تل پاتې بوختیا لپاره تیار شي.</td></tr>
<tr><td>اوږدمهاله پایلې</td><td colspan="5">دزده کوونکو ټولنیزو او اقتصادي اړتیاووته په پآم سره د تعلیمی نصاب د تړاو کچې ښه والی موندلی دی</td></tr>
<tr><td>منځ مهاله پایلې</td><td>1.1د ټولو برنامو او ټولو دورو لپاره نوي تعلیمي نصاب ته پراختیا ورکړل شوی ده.</td><td colspan="2">1.2په ټولو ښوونځیو او تعلیمي مرکزونو کې کیفیت لرونکې درسي کتابونو او روزنیزوموادو څخه ګټه پورته شوی ده</td><td colspan="2">1.3د زده کړې په بهیر کې له معلوماتي تکنالوژی، د ساینس له کیتونو او تخنیکي ورکشاپونو څخه ګټه اخیستل شوې ده.</td></tr>
<tr><td>اوږدمهاله پایلې</td><td colspan="5">له ملي نورمونو سره سم د کوچنیانو، ځوانانو او لویانو تعلیمي او روزنیزو لاسته راوړنو ښه والی موندلی دی</td></tr>
<tr><td>منځمهاله پایلې</td><td>1.2د ملي نورمونو او اصولو سره سم د مسلکي او وړتیا لرونکو استادانو او ښوونکو روزنه او ګمارمانه ترسره شوې ده</td><td>2.2د ټولنیزو اړیکو تامینونکو، زده کړو لپاره مساعد او مصئون ښوونیز مرکزونه د روڼ، موثر او ځواب ویونکي مدیریت له لارې رامینځته شوی دي.</td><td>3.2د ښوونکو ملاتړ شوې او مسئولیتونو ته یې وده ورکړل شوی ده.</td><td>4.2 د زده کوونکو د تعلیمي لاسته راوړنو د ارزونې سیستم ته پراختیا ورکړل شوی او پلې شوې دي.</td><td>5.2
د نورمونو او ستندرډونو سره سم د تعلیمي مرکزونو چاپیریال برابر شوې او خوندي شوی دی.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th>برخه</th><th colspan="5">۲ . انډولیز لاسرسی</th></tr>
<tr><td>عمومي موخه</td><td colspan="5">اغیزمنو، باکیفیته او اړینو ښوونیزو فرصتونو ته د هیواد ماشومان، ځوانان او لویانپه ځانګړې ډول نجونې او ښځې برابر او هر اړخیز لاسرسي لري.</td></tr>
<tr><td>اوږد مهاله پایلې</td><td colspan="5">داړوند، خوندي او باکیفیته ښوونیزو او مسلکي زده کړو فرصتونو ته هر اړخیز او انډولیز لاس رسي زیاتوالی موندلی دی</td></tr>
<tr><td>منځ مهاله پایلې</td><td>1.1 د سیمې دخلکو اړتیاوو ته په کتو سره د ولایاتو او و لسوالیو په کچه د ټولو برنامو د ښوونځیو د ښه والي پلان جوړ شوې دی.</td><td>1.2د کلیوالو او چټکو زده کړو ټولګي جوړ شوی دي</td><td>1.3په ټولو برخو کې په ځانګړي توګه په کلیو او باندو کې ښځینه مسلکي ښوونکي په دندو ګمارل شوي دي.</td><td>1.4 د خصوصي سکتور د اړتیاوو په پام کې نیولو سره مسلکي زده کړې برابر شوې او ملاتړ یی شوی دی.</td><td>1.5 په ټول هیواد کې د بیسوادی د کچې د راټیټولو لپاره د لیک لوست زده کړو برنامه پیاوړې شوی او اغیزې یی زیاتې شوی دي</td></tr>
<tr><td>اوږدمهاله پایلې</td><td colspan="5">د مسلکي زده کړو په شمول د ښوونې او روزنې لپاره د سیمه ایزو خلکو (د زده کوونکو د والدینو) د ژمنتیا او ګډون کچه لوړه شویده</td></tr>
<tr><td>منځ مهاله پایلې</td><td colspan="5">د ښوونځیو/ تعلیمی مرکزونو شوراګانې په فعاله توګه د ښوونې او روزنې او مسلکی زده کړو دبهیر څخه ملاتړکوي</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th>برخه</th><th colspan="3">۳. اغیزمن ، روڼ، او ځواب ویونکی مدیریت</th></tr>
<tr><td>عمومی موخه</td><td colspan="3">د باکیفیته، او برابرو ښوونیزو خدمتونو د وړاندې کولو لپاره د مرکز او ولایاتو په کچه د اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکي مدیریت پراختیا او پیاوړتیا</td></tr>
<tr><td>اوږدمهاله پایلې</td><td colspan="3">د تعلیمی خدمتونو د وړاندې کولو او مسوولیتونو د معیاري کولو قانوني چوکاټ ښه والی موندلی دی.</td></tr>
<tr><td>منځ مهاله پایلې</td><td colspan="3">په پایلو ولاړ د تشکیلاتي جوړښت قانوني چوکاټ،د دندو لایحې، او ځانګړو وړتیاو پراختیا موندلې ده</td></tr>
<tr><td>اوږد مهاله پایلې</td><td colspan="3">د مدني ټولنی، خصوصي سکتور او پراختیایي مرستندویانو سره د ګډ کار او مرستې کړنلاره را منځ ته شویده</td></tr>
<tr><td>منځ مهاله پایلې</td><td colspan="3">د خدمتونو د وړاندې کولو، مشارکت او ګډې همکارئ د ترون کړنلارې اصلاح او یا را منځ شویدي</td></tr>
<tr><td>اوږدمهاله پایلې</td><td colspan="3">د انساني سرچینو په شمول له ټولو سرچینو څخه په اغیزمن ډول ګټه اخیستل شوې او مدیریت په ټولو کچو کې روڼ او ځواب ویونکی دی. او په ټولو کچو کې له فساد سره مبارزې وده کړیده.</td></tr>
<tr><td>منځ مهاله پایلې</td><td>3.1په انډولیز ډول د چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه پر پایلو او نورمونو ولاړ د سرچینو د ویش سیستم پلې شوی دی.</td><td>2.3 د پلان ګـذاری، مدیریت او په اغیزمنه توګه د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه وړ او په کارپوه انساني سرچینې په دندو ګمارل شوی دي</td><td>3.3 د سرچینو د اغیزمن مدیریت لپاره د رونتیا د ښه والي، او له فساد سره د مبارزې سیستمونه رامینځته شوی دي.</td></tr>
<tr><td>اوږد مهاله پایلې</td><td colspan="3">د څارنې او ارزونې پروسه د تصمیم نیولو د بهیر د ملاتړ لپاره پیاوړې شویده</td></tr>
<tr><td>منځ مهاله پایلې</td><td colspan="3">د فعالیتونو د څارنې او ارزونې لپاره په اغیز من ډول د څارنې او ارزونې د سیستم پلې کول</td></tr>
</table>

د نورو ستراتیژیانو او یو شمیر فعالیتونو د ترسره کولو له لارې(لکه پلان جوړول، همغږي رامنځته کول، غیرمرکزي کول، او د کتابونو د چاپ خصوصي شرکتونو له خوا په آزمایښتي ډول د یو شمیر اړینو کتابونو برابرول) به په ښوونځیو کې د درسي کتابونو د تر لاسه کولو سلنه لوړه شي او په کمپیوټری بنهد کتابونو او ښوونیزو توکو برابرول به هم په آزمایښتي ډول پلې شي.
شپږ مهمي برخي چې د کیفیت د ښه کېدو په برخه کې به په هغو باندې تمرکز وشي په لنډ ډول لاندې لیکل شوي دي:

1. د تعلیمي نصاب د تړاو د ښه والي کچه لوړول ترڅو ټولنیز مثبت ارزښتونه او اړینه وړتیا رامنځ ته او ښوونه او روزنه د فردي، ټولنیز او ملي گټو لپاره وکارول شي
2. د قابلیت محوره ښوونیزو برنامو د جوړولو له لارې د مسلکي ښوونکو روزنه او گمارل، د کیفیت د یقیني کولو د ملاتړیزو سیستمونو رامنځ ته کول او پیاوړي کول او د گمارنې د کړنلارو طرحه جوړول
3. د مسلکي مدیرانو په شمول د مدیریت، اداري، د ښوونځیو د ښه والي او له ښوونکو څخه د څارنې په برخه کې د ښوونځیو د اداري کدرونو روزنه او گمارل.
4. په ښوونځیو او ټولگیو کې د زده کړې لپاره د صحي ، له ټولنیز توپیر پرته، عام او د ماشوم د خوښي معیارونو سره سم د خوندي او برابر (فزیکي او رواني) چاپیریال رامنځ ته کول.
5. په دولتي، خصوصي او سیمه ییزو ښوونځیو کې د تدریس د پروسې د ښه کولو او پراخولو لپاره په مسلکي توگه د ښوونکو د ظرفیت لوړول. د باور ورکولو او تصدیق کولو ملي برنامې د پلي کولو له لارې د دندې د لوړولو مکانیزم او د تصدیق نامو ورکولو په پام کې نیولو سره د ښوونکي د ارزیابی اړوند د شته پالیسی کتل او اصلاح کول.
6. د هیواد په ښوونیزو مرکزونو کې د زده کوونکو د لاسته راوړنو او پایلو څخه په دوامداره توگه عملي ارزونه

انډولیز لاس رسي

د پوهنې وزارت دریم ملي ستراتیژیک پلان دوهمه لویه برخه ښوونیزو چوپړتیاو ته د انډولیز لاس رسي پراختیا ده.انډولتیا د دریم ستراتیژیک پلان یو مهم عنصردی او د ستراتیژیکو اړخونو له نظره ورته په بیلابیلو برخو کې پاملرنه شوې ده. په لاس رسي کې د جنسیت نا انډولي پوهنې وزارت ته ددی اجازه ورکوي چې په ټینګه د نجونو او ښځو په برخه کې د انډولیز لاس رسي څنگه والي وڅاري او تعقیب یې کړي. دغه راز په دریم ستراتیژیک پلان کې د ټولنې محرومو او زیان منونکو قشرونو تعلیمي خدمتونو ته د لاسرسی د زیاتوالی لپاره ځانګړې پالیسي گاني جوړې شویدي.پوهنې وزارت د ښوونیزو فرصتونو د عاملو لپاره په دریم ستراتیژیک پلان کې د یوې بلې ستراتیژۍ د پلي کیدو څخه کار اخلي ترڅو د زده کوونکو ځانګړي گروپونه پکې شامل شي او ښوونیزو چوپړتیاو ته ټول یو شان لاس رسي ولري او د فعالیتونو د څارنې د لارې د هیواد د شته اړتیاو د پوره کولو څخه ډاډ تر لاسه شي.
ددغې پالیسی د پلي کولو لپاره، د دوو لویو اړخونو په پام کې نیولو سرهستراتیژیاني جوړې شوې دي لکه د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو اړوند ستراتیژي او ښوونیزوچوپړتیاوته د اړتیا اړوند ستراتیژي.
الف: د انډولیزې لاس رسی اړوند ستراتیژیانو وړاندې کول: دغه ډول ستراتیژیاني لاندې ستونزو ته د ځواب ویلو لپاره په دریم ستراتیژیک پلان کې ځاي پر ځاي شوی دي:

- دکلیو او ښارونو د ښووني د وضعیت تر منځ شته توپیرونه.
- د عمومي زده کړو ښوونځیو او د زده کړو نورو پروګرامونو ته د نجونو لاس رسی او د هغوي ساتنه او محافظت.
- په ښوونځیو کې د ځانګړو اړتیاو لرونکي زده کوونکي، هیواد ته راګرځیدونکي مهاجرین، او نور محروم ګروپونه شاملول.

ښوونیزو خدمتونو او فرصتونو ته د لاسرسي لپاره بېلابېلې لارې کارول کېږي چې دښوونځي څخه مخکې زده کړې، سیمیزې زده کړې، اساسي زده کړی (لمړنی او ثانوی دوره)، منځنۍ زده کړې، اسلامي زده کړېاو تخنیکي او مسلکي زده کړې په کې شاملې دي. همدارنګه ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسي لپاره نورې بدیلې لارې لکه د چټکو زده کړو ټولګې، د زده کړو کلیوالي مرکزونه، دسواد زده کړې کورسونه، د لویانو د زده کړې لپاره برنامې، له لرې واټن څخه د زده کړې برنامې او په کور کې زده کړېموجودې دي. برسیره پردې،برنامې هڅه کوي چې ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسی د زیاتوالي په موخه د شته امکاناتو څخه په نوو لارو کې (لکه د معلوماتو لپاره د نوو مرکزونو پرانیستل، او د معلوماتي ټکنالوجی څخه په جغرافیایی ننګونو او د لاس رسی په محدودیتونو باندې غلبه پیدا کول) ګټه پورته کړي.

ب ـ ښوونیزو فرصتونو ته د انډولیز لاس رسي لپاره د اړتیا وړ ستراتیژیانې:

د ښوونیزو تقاضاو په وړاندې ځینې مهم او عمده پراته خنډونه فقر او د ټولنې رواجونه (لکه د وخت څخه مخکې د نجونو ودول) دي چې په نږدې واټن کې د ښوونځیو او ښځینه ښوونکو د نه شتوالی املهیاد خنډونه لا پسې زیاتیږي. ددی لپاره چې د عادلانه لاس رسي اسانتیاوی رامینځ ته شي، د ښوونیزی عرضی او تقاضا ترمنځ اړیکه ډیره مهمه ده ترڅو د ماشومانو او زده کوونکو د لومړنیو زده کړو بشپړول او په ټوله کې د زده کړو د فرصتونو استعمالول یقیني شي.
په دې برخه کې، فعاله ونډه اخیستنه، اغېزمن مشارکت او د خلکو او کلیوالو ټولنو عملي ژمنتیا، یو له مهمو او اساسي ستراتیژیو څخه شمېرل کېږي او د ټولنې دوامداره ګډون د هڅولو سره سره څارل کیږي هم. د افغانستان جمهوري دولت دخلکو ژمنې (میثاق شهروندي)برنامه په لاره اچولې ده ترڅو د دغېلارې ښاري اوسیدونکو ته د بنسټیزو خدمتونو د وړاندې کولو څخه ډاډ ترلاسه شي.
په دې برخه کې د کلیوله پراختیایي شوراګانو څخهد اساسي او لومړني میکانیزمونو په توګه د خدمتونو په وړاندې کولو، د وړتیا لوړولو د برنامو په پلي کولو او هغې سره د نږدې اړیکو او همغږۍ او د ښوونځیو د ښه والي د پلان د پلي کیدو په برخه کې ګټه پورته کیږي. اوس مهال، د اغېزمن میکانیزم د طرحې په اړه ددغو فعالیتونو او کلیوالي برنامو د تمویلولو لپاره د سکتوري وزارتونو په ځانګړې توګه د مالیې، پوهنې او د کلیو د پراختیا وزارت تر منځ خبرې اترې رواني دي. د دریم ستراتیژیک پلان سره سم، د کلیو د پراختیا شوراګانې د ښوونځیو د مدیرانو د شورا په همغږۍ سره کار کوي ترڅو وکولای شي د سیمو په کچه د پلان جوړونې د بهیر، او خلکوته د خدمتونو د وړاندې کولو څخه څارنه او ارزونه ترسره کړي او د څارنې او ارزونې پروسې ته د کلیو په کچه پراختیا او وده ورکړي.

اغېزمن او روڼ مدیریت

د پوهنې وزارت دریم ستراتیژیک پلان اداره او مدیریت،د کیفیت او زده کړو ته د لاس رسي په برخه کې پیاوړې کویاو دې بهیر ته وده ورکوي.په دریم ستراتیژیک پلان کې ډیری ستراتیژیانېمشترکې دي او په ټولو برنامو باندې په مستقیمه او یا غیر مستقیمه توګه اغیزې لري. د پوهنې وزارت د فعالو ادارو او د بشري سرچینو د پلانبیاکتنهد پوهنې وزارت په مدیریت کې د ادارو ترمنځ د همغږۍ د ودې او موثریت لپاره لومړی ګام پورته کول دي. فعاله بیاکتنه بنسټیز او فرعي فعالیتونه تعریفوي او د پوهنې د ادارو قانوني صلاحیتونه او د دندو لایحه پهروښانه ډول ځانګړې کوي. د تشکیل کار کوونکو لپاره د ښه استخدام، روزنې، مشاورې او د مسلکي پرمختګ سیستمونه معرفي شوی دي چې په ځانګړې ډول په ولایاتو کې ظرفیت لوړونه د هدف لاندی نیسي او په ټولو ولایاتو کې په انډولیز ډول د اړتیاو په اساس د کار کوونکو پراختیا یقیني کوي.
غیر مرکزي کول او ولایتي ادارو ته د زیاتو صلاحیتونو ورکول د ښوونیز سیستمد لومړیتوبونو څخه دی. په دریم ستراتیژیک پلان کې د پوهنې ولایتي او ولسوالیو ادارې او ښوونځي په پلان جوړونه او د بودیجې په کنټرول کې لویهونډه لري. د پوهنې وزارت د کارکوونکو د ګمارلو بهیرد تشکیلاتی جوړښت د اصلاح او کړنو بهیر سره په پوره همغږۍ ترسره کیږي،داخلي تخنیکي همکاران (NTAs)د پوهنې وزارت په تشکیل کې د شاملو کارکوونکو د وړتیاو د اوچتوالي برنامهپه ستراتیژ یک پلان کې اټکل شوو او ترلاسه شوو پآیلو ته ځواب واي.د CBR د برنامې سره په بشپړه همغږۍ چې په دې وروستیو کې یی کار پیل شوی دید بشري سرچینو د پراختیایی ستراتیژیو له لارېد ظرفیتونو کمزورتیاوې او د صلاحیتونو کچه څارل کیږي. د پوهنې وزارت د کار کوونکو ګمارنه د تشکیلاتي جوړښت او دندو د اصلاح پروسې سره په همغږۍ ترسره کیږي او ملي تخنیکي همکاران (NTAs) د دریم ستراتیژیک پلان تر سیوربلاندې پایلو ته او د دولتي کارمندانو (تشکیل کارمندانو) ظرفیت لوړونې ته ژمن دي.
پوهنې وزارت په پام کې لري چې شته هوکړه لیکونه د پراختیایي شریکانو او نورو کاري وزارتونو (په چارو کې شریک وزارتونه) سره نوي کړي او د همکاریود هوکړه لیکونو بیاکتنه د پوهنې وزارت او سیمه ایزو ادارو، مدني ټولنو، د پوهنې پراختیایي شریکانو، خصوصي سکتورونو او نورو اړونده اړخونو ترمنځ تر سره کړي،ددی هوکړه لیکونو ترڅنګ پوهنې وزارت په پام کې لري چې د سرچینو یو شمیر کڅوړې ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو ته ورسوي ترڅو ثابته اوبرابره بودیجه او د پوهنې وزارت لازم ملاتړ یقیني شي.
د ناامنیو څخه وروسته دوهمه لویه او بنسټیزه ستونزه فساد دي چې افغانستان ورسره لاس او ګرېوان دی. د پوهنې وزارت په هره برخه کې فساد د منځه وړل ددی وزارت په عمده لومړیتوبونو کې راځي. نو پدې اساس، دغه وزارت د اړونده وزارتونو په نږدې همکارۍ سره فساد سره د مبارزې لپاره اغېزمنه ستراتیژي جوړوي او پلي کوي تر څو د مرسته کوونکو هیوادونو باور په عادلانه او روښانه پروګرامونو په پلي کولو باندې (لکه د خدمتونو د وړاندې کولو بهیر، د سرچینوعادلانه ویش، عمومي پالیسی، نورمونه، پلانونه او د پایلو رپوټونه) پیاوړی کړي.
په تیرو څو کلونو کې د ښوونیزو فعالیتونوڅخه د څارنې او ارزونې په وړتیا کې د پام وړ ښه والي راغلی دی. دریم ستراتیژیک پلان د پوهنې وزارت په ټولو کچو کې د څارنې او ارزونېظرفیتونو ته پراختیا ورکویاو په قانوني ډول په تدریج سره تغیرات

رامینځته کوي او دغه تغیرات د معلوماتو راټولول، ساتل او په محلي کچه د هغې کارول دي. څارنیزې لیدنې کتنې په مرکزي او ولایتي کچه د ډیټا (معلوماتو) کره والي او سمون چک کوي. د معلوماتو ښودلو او رپوټ کولو لپاره د وسایلو (معلوماتي ټکنالوجي، نمایشي دړی)څخه کار اخیستل کیږي. په دریم ستراتیژیک پلان کې د دریمې ډلې له خوا د خپلواکې ارزونې ترسره کول او د پوهنې وزارت مالوت کره کول اساسي ټکي دي.

پلي کول

دریم ستراتیژیک پلان د اوسني عملیاتي پلان په چو کاټ کې پلي کیږي. د پوهنې وزارت ټول کار کوونکي د نورو وزارتونو د پلي کوونکو همکارانو، نا دولتي موسیسو، مدني ټولنو او پراختیایی شریکانو سره په ګډه او یا جلا ډول د ستراتیژیک پلان د نوو تګلارو او د پالیسی د لومړیتوبونو په لور رهبري کیږي. کلني عملیاتي پلانونه په کلنیو موخو باندې ټینګار کوي چې په څارنیز چوکاټ کې هم ځاي پر ځاي شوی دي. ورکشاپونه، روزنې او لارښودونه دا یقیني کوي چې ټول کار کوونکي په روښانه ډول په هغو کارونو چې دوي ته سپارل شوي پوهیږي.

د ماموریتونو، دندو او کارونو بیا ویش د هغه ګروپونو په نقش باندې د بیا غور کوونې اساس جوړوي چې افغان ښوونیز سیستم کې دخیل دي. د ظرفیت لوړونې پروګرام په سمدستي ډول دا معلومه وي چې د دریم ستراتیژیک پلان د لومړیتوبونو د پلي کیدو لپاره کارکوونکي شته او که نه.په ولسوالیو کې د پوهنې امریتونه او ولایتي او مرکزي ریاستونه د کلنیو موخو او د موخو د لاسته راوړلو لپاره د سرچینو د تنظیمولو مسئولیت پر غاړه لري. د ستراتیژیک پلان پلي کول د نورو وزارتونو، مدني ټولنو، نا دولتي موسیسو او خصوصي سکټور سره په رغوونکو اړیکو پورې تړاو لري. ددی ترڅنګ د پراختیایی شریکانو سره اړیکې تنظیم شوي دي ترڅو د دریم ستراتیژیک پلان په رڼا کې په ښوونه او روزنه کې د اړتیاو پر اساس د پام وړ تغیرات رامینځته شي. په دریم ستراتیژیک پلان کې د والدینو او ټولنیزول د غوره مرستې په ډول پیژندل شوی دی.

خطرونه

په دریم ستراتیژیک پلان کې د احتمالي خطرونو په شننه، ارزونه او د هغوي د راکمیدو په ستراتیژیانو باندې بحث شوی دی او د خطرونو په هغهچوکاټ کې ځاي پر ځاي شوی دي کوم چې د پالیسی په عملیاتي چوکاټ کې اټکل شوې پایلې تعقیبوي. د خطرونو په چوکاټ کې د ستراتیژیک پلان ټولې منځمهالي پایلې د تهدیدونو د احتمالي پیښیدو او د هغوي د بل القوه اغیزو سره تر څیړنې لاندی نیول شوی دي. همدارنګه په ستراتیژیک پلان کې د خطر د راکمیدو پیشبیني شوی ستراتیژیاني هم ښودل شوی دي. په ټوله کې د نا امنیو د پیښیدونکو خطراتو د یوې برخې په ډول د لوړ خطر یا تهدید اندازه چې د پلان د اټکل شوو پایلو لاس بري له خنډ سره مخ کړي او یا هم د پام وړ اغیزې پرې واچوي ډیره نه ده. د 25پایلو څخه 6 یی د جدي احتمالي خطر سره، 11 یی د کم احتمالي خطر سره او 8 نورې یی د منځنی درجې د احتمالي خطر سره مخامخ دي.

څارنه

څارنیز فعالیتونه د پوهنې وزارت په چوکاټ کې د کلنیو پلانونو، اهدافو، ځانګړی شوی بودیجې او د څارنې او ارزونې د پروسې له مخې رامینځته کیږي. د اهدافو په وړاندې پرمختګ او د ځانګړې شوی بودیجې په وړاندې د سرچینو ویش د تطبیق د رپوټونو په واسطه ښودل کیږي. د ښوونځي د معلوماتو د راټولولو لپاره دریم ستراتیژیک پلان د ګډون د زیاتوالي او په راته ډول د معلوماتو د خپرولو له مخې بشپړ تیارې لري. پرته له دې، پوهنې وزارتد معلوماتو د اداره کولو په یوه واحد سیستم کې ټولې ملي، ولایتي، او د ولسوالیو په کچهپروسې یو ځاي کوي او معلومات یی یو کوي.

د ښوونځیو د مدیریت شوراګانې د ښوونځیو پراختیایی پلان په بیا کتنه کې لازمې روزنې ترلاسه کوي او د سیمیزو ستونزو د حل کولو لپاره لازم تیارې نیسي او په دوه اړخیز ډول د ښوونځي د اداري سره یو ځاي د ښوونځي د اجراتوسکټوري بیا کتنه ترسره کوي. پوهنې وزارت د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي) د برنامې مقاصد په سیمیزو او ملي پروګرامونو کې د مرستو د ځانګړې کولو له لارې تقویه کوي.

دریم ستراتیژیک پلان په هغه تفصیلي څارنیز چوکاټ باندې مشتمل دی کوم چې پراخه لنډ مهالي او اوږد مهالي پایلې تر پوښښ لاندې نیسي او د ستراتیژیک پلان د ستراتیژیو اجرات چې د پوهنې وزارت،همکارو وزارتونو، مدني ټولنو، نا دولتي موسیسو، خصوصي سکټور او د پوهنیزو چوپېرتیاو د وړاندې کولو په برخه کې د سیمیزو ګډونوالو له خوا تطبیقیږي،څاري او د پوهنې وزارت د سکتوري بیا کتنې د رپوټ او د ستراتیژیو د پرلپسې سمونې لپاره اساس جوړوي.

د زده کوونکو د زده کړوخېرنه او د ښوونکو اجراات هم د ستراتيژيک پلان په څارنيز چوکاټ کي د څارني او ارزوني لاندې نيول کيږي.د پخوانيو ميکانيزمونو د حالاتو په نظر کي نيولو سره د زده کوونکود يادوني او د ښوونکو د اجراتو څېړنه د نوو ارزول شوو ميکانيزمونو په تطبيقولو سره ترسره کيږي او وروسته د ارزوني د کلني سيستم له لارې کوم چې د ظرفيت د پراختيا پروګرام له لارې تقويه کيږي، عملي کيږي.

بوديجه او د پلان مالي ملاتړ

تر 2021/1400 کال پورې په ستراتيژيک پلان کي د شاملو ښوونيزو موخو لاسته راوړل او د هيواد امنيتي وضعيت ته په کتو سره، شتو ننګونو ته ځواب ويل، ډيرې بودجې او لګښت ته اړتيالري. د ښوونيزو خدمتونو غوښتنه مخ په زياتيدو ده نو د هيواد اړتياوو ته په کتو سره د ښوونيز خدمتونو کيفيت او تراو ته زياته پاملرنه شوې ده.

په 2016 کال کي د پوهني وزارت بودجه%64.5 سلنه علمياتي لګښتونو (په ځانګړي توګه معاشات) ته او %35.5 سلنه براختيايي لګښتونو ته ځانګړې شوې ده. د وروستيو رپوټونو په اساس د پوهني وزارت عادي بودجه ټوله لګول شويده خو پراختيايي بودجه يوازې %50 سلنه لګول شويده. لدې کبله د پوهني وزارت ژمن دی ترڅو د خپلو کاري شريکانو او نړيوالو همکارانو په مرسته د پراختيايي بودجې اغيزمن لګښت لوړکړي. پدې ترڅ کي د ستراتيژيک پلان د پلي کيدو او په هغه کي د شاملوموخو د لاسته راوړلو او د تل پاتي پراختيا يې موخو د يقيني کيدلو لپاره د مرستندويه هيوادونو مرستې او ونډه اخيسته اساسي شرط دی. په ستراتيژيک پلان کي شاملې موخې د څو مياشتو په اوږدو کي له نړيوالو مرسته کوونکو او د افغانستان دولت له رهبرئ او په ځانګړي ډول د پوهني وزارت د برنامو له مسوولينو سره د هر اړخيزو بحثونو او سلا مشوروپه ترڅ کېمحاسبه شويدي. چې عمده معيارونه يې د وزارت ظرفيت، د هيواد د نازکو او کمزورو حالاتو لپاره بنسټيز امکانات او د ممکنه سرچينو د شتون څخه عبارت دي. پراختيايي عمده لګښتونه لکه د ښوونځيو او تعليمي مرکزونو د ودانيو جوړول، د پوهني دکيفيت د لوړولو برنامې، د کليوالي ټولګيو پرانستل، په ښوونځيو کي د پاتي ماشومانو شاملول، د نصاب اصلاح، د ښوونکو روزنه د ساينس دلابراتوارونو، کمپيوټر او د تخنيکي او مسلکي ورکشاپونو سمبالول، د وزارت د ساختار اصلاح، د وړتياوو د اوچتوالی برنامې او له داخلي تخنيکي وړتياوو څخه ګټه اخيستنه، هغه عمده فعاليتونه دي چې ډير لګښت ته اړتيالري او په اوس مهال کي د وزارت د عادي بوجې څخه د هغوي تمويل ناشوني دی. په لاندې چارټ کي د ستراتيژيک پلان اټکل شوی لګښت په لنډ ډول ښودل شويدی

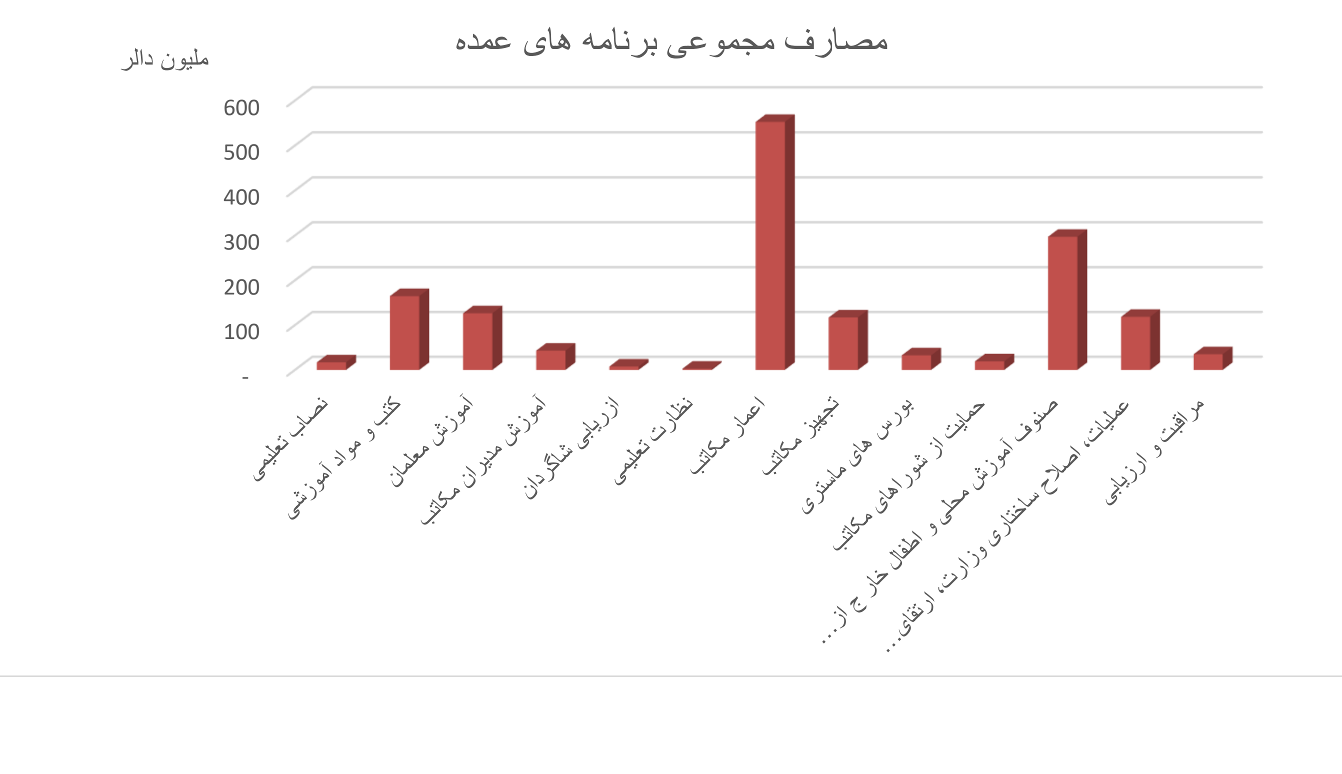

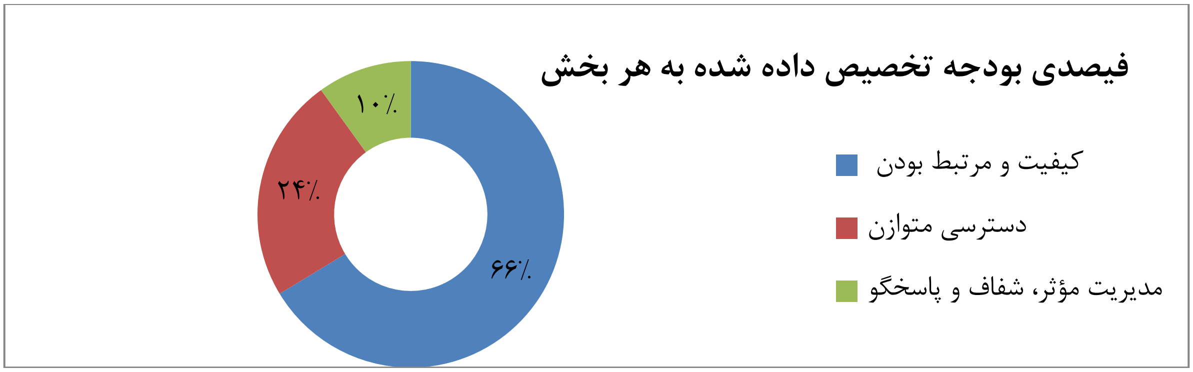

لمړي برخه) کیفیت او تړاو	**1,062,545,329**
دوهمه برخه) انډولیز لاس رسي	379,759,417
دریمه برخه) اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت	159,455,146

په پورتني چارت کې د دریم ستراتیژیک پلان دریو عمده برخو لپاره د اړتیا وړ بودجه ښودل شویده. د هرې برخې د ورکړل شوې بودجې سلنه چې 66.33% ، 23.7% او 10% کیږي چې په ترتیب سره د$1062.55 میلیونه ډالرو، $379.76میلیونه ډالرو او $159.46ډالرو سره برابره ده او ټولټال $1601.76 میلیونه امریکایي ډالره کیږي.

پروجکشن او د بودیجې کسر(د تمویل تشه)

د دریم ستراتیژیک پلان د جوړیدو د پروسې د یوې برخې په توګه او دپالیسي د منځمهاله لومړیتوب لرونکو پایلو او اهدافو د تعینولو لپاره مالي موډل ته پراختیا ورکړل شوی ده او د اړتیا وړ سرچینو د تخمینولو او د پلان د مالي ترتیباتو لپاره ترې د یوې وسیلې په ډول کار اخیستل کیږي.

د دریم ستراتیژیک پلان د غښتلتیا لپاره د رسمي پرمختیایی مرستو پروجکشن په تخمین باندې ولاړ دی. خوندي او با ثباته بیروني عامل یې هغه بودیجه ده چې د تمویلونکو ادارو له خوا د ښوونې لپاره ځانګړې شوی ده چې د دولت له خوا د پوهنې وزارت لپاره د ځانګړې شوې پراختیایی بودیجې د 65% سلنې سره مساوي ده، د بیلګې په ډول د دریم ستراتیژیک پلان د پنځه کلنې دورې لپاره د 46.6 بیلیونه افغانیو ته اړتیا ده چې $0.69 بیلیونه ډالر کیږي.

دریم ستراتیژیک پلان د لګښتونو سره د دولت او پرمختیایی ادارو د ځانګړې شوې بودیجې پرتله دا ښاي چې د ستراتیژیک پلان په پنځه کلنه دوره کې 55.7 بیلونه افغانی چې د پوهنې وزارت د ټولې ځانګړې شوې بودیجې (ملي او نړیواله بودیجه) 18% سلنه کیږي کمښت رامینځته کیږي خو د بودیجې دغه کمښت د ستراتیژیک پلان د تطبیق پر مهال یو شانته نه دیبلکه د 2017څخه تر 2021 کال پورې به یې اندازه د 10.9%څخه تر21.5%پورې وي.

تر هغې راهیسې چې پرمختیایی همکارانو له خوا تر دې دمه د پوهنې وزارت لپاره د بودیجې رسمي اعلان نه دی شوی (خو د بروکسل کانفرانس څخه وروسته بهروښانه شي چې د پوهنې وزارت سره څوک څومره مرستې کوي) په اداره شوو بی ثباتیو کې د بودیجې کمښت 18% (832.2 میلیونه ډالر) سلنې ته رسیږي.د بودجې د کمښت دغه حساب شوی اندازه په ستراتیژیک پلان کې د بیلابیلو سنیروګانوپه پآم کې نیولو سره د پوهنې وزارت او د تمویلوونکو هیوادونو ترمنځ په ممکنه سرچینو باندې د بحثونو په ترڅ کې ترلاسه شوی ده. دغه راز د بودیجوې اړتیاوو په بهیرکې له یوې خوا بیلابیلي موخې تر اندازه کولو او آزموینې لاندې نیول شوې او له بلې خوا په اوس مهال او راتلونکې کې د پوهنې سکتور د مالي وړتیاوو او ظرفیتونومحدودیتونهپه پام کې نیول شویدی.

مالي شاخصونه او عمده لګښتونه (په افغانۍ)

لاندې جدول له 1396 څخه تر 1400 کال پورې د دریم ستراتیژیک پلان مالي شاخصونه ښاي.

1400 2021	1399 2020	1398 2019	1397 2018	1396 2017	1395 2016	1394 2015	مالي شاخصونه
44,599	41,675	38,883	36,220	33,680	31,187	30,411	د پوهنې وزارت د عادي لګښتونو مجموعه(په ملیارد افغانۍ)
98.8%	90.5%	91.3%	92.0%	92.7%	93.0%	92.0%	د مزد او معاشونو سلنه
25,560	23,467	22,317	19,971	16,002	16,178	5,873	د پوهنې وزارت پرمختیایی لګښتونه(په میلیارد افغانۍ)
2,513.4	2,229.4	1,977.5	1,754.1	1,555.9	1,370.6	1,210.9	ناخالصه داخلي تولید (په میلیارد افغانۍ)
18.4%	18.4%	18.4%	18.4%	19.6%	20.1%	*19.4%*	له داخلي ناخالص تولید څخه د عادي لګښتونو سلنه
6.6%	6.6%	6.6%	6.6%	7.5%	12.3%	*6.9%*	له داخلي ناخالصو تولیداتو څخه د پراختیایی لګښتونو سلنه
9.0%	9.0%	9.2%	9.4%	9.9%	11.3%	12.9%	د دولت د ټول پراختیایی لګښت څخه د پوهنې وزارت د عادي لګښت سلنه
9.7%	9.7%	9.7%	9.6%	9.6%	9.6%	7.1%	د دولت د پراختیایی بودیجې څخهپوهنې وزارت ته ټول ورکړل شوې پراختیایي لګښتونه (په سلنه)
41,727	37,012	33,599	30,362	30,260	31,187	30,411	د پوهنې وزارت عادي تخصیص(په میلیون افغانۍ)
1,665	1,469	1,303	1,112	1,400	16,178	16,505	د پوهنې وزارت پرمختیایی تخصیص (په میلیون افغانۍ)
70.00%	60.8%	61.4%	62.2%	71.4%	36.6%	36.1%	د پوهنې وزارت د بودجې څخه بهر د مرستو مجموعه (د پرمختیایی لګښتونو سلنه)
9,329	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	د پوهنې وزارت د بودیجې څخه بهر د تمویلونکو ادارو د مرستو مجموعه (په میلیون افغانۍ)
24,431	**22,105**	**21,782**	**19,336**	**14,751**			له بهرنیو مرستو نه پرته د پوهنې وزارت د بودجې کموالی (په میلیون افغانۍ)
15,102	**12,776**	**12,453**	**10,007**	**5,422**			د پوهنې وزارت د بوجې څخه بهر مرستو په شمول د بودجې کموالی (په میلیون افغانۍ)
21.5%	**19.6%**	**20.3%**	**17.8%**	**10.9%**			د پوهنې وزارت د بودیجې څخه بهر مرستو په شمول د بودیجې کموالی (د تخصیص سلنه)
					18.0%		د پلان د پلي کیدو په دوران کې د بودجې دکموالی مجموعه(1396-1400)

د هلمند ولایت په یوه مسجد کې د جوړو شووغیر رسمي زده کړو په ټولګیو کې نجونې د ګډون په حال کې

هولټ، یونیسف، ۲۰۱۰

3. سریزه: په فرصتونو، ګټورتوب، اغیزمنتوب او روڼوالي باندې تمرکز

3.1 مخینه

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت تر اوسه د خپلو نړیوالو مرسته کوونکو په ملاتړ د هیواد د ښوونیز نظام د بیا رغونې په برخه کې د پام وړ لاسته راوړنې لري. په ښوونځیو کې‌شامل ماشومان نهه برابره زیات شوی دي. د ښوونځیو لپاره د ودانیو د جوړولو ا و بیارغولو او دغه راز د زده کوونکو د شمولیت د زیاتوالي په برخه کې د پام وړ پرمختګ شویدی په دې معنا چې د زده کوونکو شمولیتپه2001/1380 کال کې0.9 میلیونهو چې ټول یې نارینه وو او دنجونو د شمولیت شمیر یې صفر وو په داسې حال کې چې په 2015/1394 کال کېد ټول شمولیت کچه څه د پاسه 9.2 میلیونه ته رسیدلې چې 39 سلنه یې نجونې دي. ماشومانو ته د کور او ښوونځي د واټن د لنډوالي په موخه په لرې پرتو سیمو کې نوي ښوونځی جوړې شویدي.په 1380 کال کې د ټول هېواد په کچه د ښوونځیو شمیر 3400 بابو ته رسیده خو په 1394 کال کې دا شمیر 16400 بابو ته لوړ شوی دی. په همدې ډول تر 1394 کاله پورې د 8000 څخه د زیاتو ښوونځیو لپاره ودانی جوړی شوی دي ترڅو د زده کړو لپاره خوندي چاپیریال رامینځته شي.

په سیمیز ډول د ښوونې او روزنې په نظام کې د ماشومانو د ګډون په موخه د ټولنې په هڅونه کې د ښوونځیو شوراګانو مهم رول لوبولی دی.په هیواد کې ورځ تر بلې تعلیمي خدمتونو ته د اړتیاوو زیاتیدو او د ملي یووالي حکومت لمړیتوبونو ته په کتو سره د ښوونځیو لپاره د کار لاندې ودانیو د بشپړولو بهیر، د نورو ښوونځیو د ودانیو جوړول او سمبالتیا، د کیفیت او د ښوونیزو برنامو د تراو ښه والی او دغه راز د کار د بازار اړتیاوو ته په کتوسره د یوه تولیدوونکي هستوګن په توګه د ښوونځیود فارغانو چمتو کول په بنسټیز لمړیتوب بدل شویدی.

د 2016 کال د جنوري په میاشت کې د جلالتمآب جمهور رییس ډاکتر اشرف غني په پیغام کې، په کړنلارو کې د اساسی بدلون اړتیا ته اشاره شویده چې د پراختیایي مرسته کوونکو لخوایې هرکلی او ملاتړ شویدی. ښوونې او روزنې ته مخ په زیاتیدونکو تقاضاو او د نوي حکومت لومړیتوبونو ته په کتو سره، اړتیا لیدل کیږي چې د زیاتو ښوونځیو ودانیزې چارې بشپړې او په کافي اندازه تجهیز شي. برسیره پر دې اړتیا لیدل کیږي چې د برنامو کیفیت او تړاو ته وده ورکړل شي او د ګټور کار د ترسره کولو لپاره د غوره فارغانو چمتو کول چټک شي.

د هیواد د ښوونیزنظام د کړنو څخه خبرتیاپه حکومت باندې د خلکو باورپیاوړی کوي. جلالتمآب جمهور رییس او د حکومت رهبري ډاډ ورکوي چې په ښوونیز سیستم کې د ګډونتیا د نوې بنې، ښوونیز سیستم د ښه والي، روڼوالي او د فعالیتونو د پایلو د لاسته راوړلو په واسطه به د ښوونیز سیستم په چوپړتیاو باندې د خلکو باور بیا را ژوندې کوي.د ښوونې او روزنې سیکټور اغیزمنتوب او د هیواد په اقتصادي وده کې یې ونډه اخیستنه د سمدستي اړتیاو څخه شمیرل کیږي چې باید په سمدستي ډول یې کچه لوړه شي.

3.2 د دریم ستراتیژیک پلان د پراختیا لپاره تیارې

د افغانستان اسلامي جمهوری دولت اوسمهال د ملي پراختیا ستراتیژی د مسودې په جوړولو باندې کارکوي ترڅو له دې لارې د هیواد د اړتیاوو په پام کې نیولو سره د هیواد اقتصادي او اجتماعي پراختیا لپاره برنامې جوړې کړي. د اغیزمنو خدمتونو د وړاندې کولو لپاره د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي) برنامه د یو اساسي ټکي په توګه شمیرل کیږي.

دریم ستراتیژیک پلان ته د تیرو ستراتیژیکو پلانونو له پلې کیدو څخه د تجربو او زده کړو د حاصلولو او د کاري شریکانو دفعال ګډون له لارې د رهبري کمیټې او تخنیکي کاري ګروپونو له خوا پراختیا ورکړل شوی ده. په همدې ډول د ښوونې او روزنې د

سکتور د اوسني وضعیت شننه ترسره شوی ده چي په پایله کي یی د تخنیکي بحثونو او پلان جوړوني لپاره اړین معلومات برابر شوی دي.دغه راز ستراتیژیک پلان د یوه کاري چوکاټ په بڼه د مرسته کوونکو برنامو (لکه د ایکویپ او د ښووني او روزني لپاره نړیوال گدون برنامي....) د پلي کیدو لپاره کار کوي.دریم ستراتیژیک پلان نوي روشونه او تگ لارې وړاندې کوي او پایلو او هغو غوره لارو چارو ته زیاته پاملرنه کوي چي افغانانو ته د ښووني او روزني زمینه برابروي.

3.3 د دریم ملي ستراتیژیک پلان د جوړیدو موخه

د هیواد د اقتصادي، ملي او ټولنیزو لومړیتوبونو د تحقق لپارهد نوي چوکاټ رامینځته کول او د اغیزمنو پایلو د ترلاسه کولو لپاره د پوهني په سیستم باندې تمرکز کول، د ماشومانو او ځوانانو لپاره د غوره فرصتونو برابرول او د افغانستان د خلکو لپاره د مناسبي ښووني او روزني برابرول د دریم ستراتیژیک پلان عمومي موخه ده.

په دغه پلان کي د افغانستان د ولسمشر جلالت مأب محمد اشرف غني لارښوونو او هغو لومړیتوبونو ته چي د پوهني وزارت د حالاتو په شننه کي په گوته شوي دي پاملرنه شوی ده. په دریم ستراتیژیک پلان کي،د زده کړو اړوندوالي او کیفیت، په ښوونیز سیستم کي د ښوونځي په عمر ماشومانو په ځانگړي ډول د نجونو شمولیت، د وزارت د عملیاتي او اجراییي فعالیتونو ساده کول، په لوړه پیمانه موثریت ته وده ورکول،د تمویلونکو ادارو د مرستو همغږي کول او د برنامو اداره کولد تمرکز مهمي ساحي دي.

3.4 دستراتیژیک پلان د تیارولو میتودولوژي

د پوهني وزارت د پالیسي د لارښووني او د پالیسی د غوراویو د بیا کتني په رڼا کي د پوهني وزارت د ښاغلي وزیر په لارښوونه د رهبری شورا او د پلان جوړوني د تخنیکي کاري گروپ له خوا دریم ستراتیژیک پلان ته پراختیا ورکړل شوی ده. د پوهني وزارت د پلان او ارزوني عمومي ریاست، د رهبری شورا د سکرتریت او د ستراتیژیک پلان د پراختیا چارې پرمخ وړی دي.

د بشري سرچینو د پراختیا بورډ هم د تخنیکي ډلي سره په گډه د پلان د جوړښت له بهیر څخه څارنه کړی ده. د دریو عمده برخو1) کیفیت او تړاو، 2) عادلانه لاس رسي، 3) روښانه او اغیزمن مدیریت تر سیوری لاندي د پالیسو جملي، منځمهاله پایلي، ستراتیژیاني او لنډ مهاله لاسته راوړني نوي لوري منعکسوي. مخکنیو ستراتیژیکو پلانونو سره په توپیر د ستراتیژیک پلان دغه نوي جوړښت د پوهني د پراختیا لپاره په راتلونکو پنځوو کلونو کي د هر اړخیزې اندازې یادونه کوي.

د دریم ستراتیژیک پلان لومړی مسوده د پوهني وزارت له لورې په 2015 کي تیاره شوه. په پلان کېد پرمختگونو، ننگونو او د پوهني د سکتور د اړتیاو د معلومولو لپاره د وضعیت شننه ترسره شوی ده. د وضعیت په شننه کي په لویه پیمانه د EMIS د ډیټا، سروې گانو، د ترسره شوو ارزونو او د ملي زیانونو او تاوانونو د رپوټونوڅخه کار اخیستل شوی دی.د معارف له لورې چي د افغانستان د ښووني او روزني د وضعیت د شنني کومه گډهبیا کتنه په 2015 کي ترسره شوی وه د ښووني او روزني د وضعیت په اړه یی نوي تحلیلي معلومات وړاندي کړی دي.

د پروسي د اسانتیا او مشورو ورکولو په موخه د سلاکارانو ډله په ډلگیو ویشل شوې وه، کاري تخنیکي ډلو چي د پوهني وزارت د کلیدي کارکوونکو، په پوهنه کي د مرستندویه وزارتونوله کارکوونکو، د پراختیایي مرستندویه ادارو له استازو، د غیر دولتي بنسټونو د کارکونکو او د مدني ټولني له استازو څخه جوړی شوی وی، په گډه د پلان د سند په جوړښت کي د سلا مشورو په ورکولو سره مرسته کړی ده. د پنځو میاشتو په اوږدو کي مختلف ورکشاپونه په کار اچول شوی وو ترڅو د پوهني د وضعیت شننه، د پوهني د مشترک سکتور د بیا کتلو موندني، او سپارښتني وړاندې شي. او د پالیسی د چوکاټ، د منځمهاله پایلو، ستراتیژیانو او اهدافو مسوده ترتیب او بحث پرې وشي.

ددې سربیره په یادو ورکشاپونو کي پهنمونوي موډل باندې کار ترسره شوی دی او دغه نمونوي موډل د انتخاب او بودیجي سناریو گاني وړاندی کوي او دا ښاي چي په راتلونکو پنځوو کلونو کي به څه شي اداره کیږي. د نمونوي موډل مسودهد بیا کتني لپاره د لویو گروپونو سره شریکه شوی ده او فیډبک یی د ورکشاپونو پرمهال ترلاسه شوی دی.

د تخنیکي مشاورینو په مرسته د پوهنې وزارت وړو تخنیکي ټیمونو د ستراتیژیک پلان د متن وروستۍ لیکنه او د بودیجې ټاکلبشپړ کړې دي. د وزارت له خوا د 2016 کال په جولای کې جوړ شوي ورکشاپ ته د ولایتونو او ولسوالیو د پوهنې کار کوونکي او خصوصي سکتور رابلل شوی وو ترڅو د پلان په لومړنیو لومړیتوبونو او وروستۍ مسودې باندی نظرونه ورکړي. د نظر غوښتنې او فیډبک د راټولولو لپاره فورمونه ویشل شوی وو او د راټولولو وروسته د دریم ستراتیژیک پلان په وروستنۍ مسوده کې ځاي پر ځاي شوي وو. په پای کې د ستراتیژیک پلان وروستۍ مسوده د ښکیلو خواوو، د حکومت د مشرتابه او د بشري سرچینو د پراختیا بورډ سره شریکه شوه. همدارنگه د GPE په مالي مرسته د دریم اړخ له خوا بیا کتنه په کار اچول شوی وه او د بشري سرچینو د پراختیا بورډ ته یی لازمي سپارښتني وړاندی شوی وی او په دې ترتیب په سند کې وروستني سمون رامینځته شوی دی. د پوهنې وزارت او پرمختیایی شریکانو له خوا بشپړ شوې ستراتیژیک پلان د حکومت رهبرۍ ته د تصویب په موخه وړاندی شوی دی.

د ښوونځي د وسايلو د لاسته راوړلو لپاره افغان نجونې قطارونو ته د منډې وهلو په حال کې.

د افغان ماشومانو لپاره د ښوونځيو تجهيزات، ۲۰۰۹

4. د ښووني او روزنې د سکتور لنډه څېرنه: ښې لاسته راوړنېخو لا زیاتو ته اړتیا

د ښووني او روزنې د وضعیت د شنني بشپړېدل د ستراتیژیک پلان د مسودې د تیارولو لومړی ګام بلل کېږي. د پوهنې د سکتور په ګډه بیا کتنه کې د سکتورونو د اوسنیو قووتونو لنډیز او د سمون لپاره ساحې چې د پرمختګ، ننګونو، او سپارښتنو سره مستقیمې او یا غیرې مستقیمې اړیکې لري د روښونو د تغیر لپاره په ګوته شوی دي. چې مهمې مندنې یې په لاندې ډول ترتیب شوی دي.

4.1 ټولنیز او بشري وضعیت: نفوس، فقر، تغذیه، معلولیت او کډوالي

د افغانستان د مرکزي احصایې(CSO) د نفوسو د اټکل پر بنسټ ، په 1394 (2015) کال کې د ټول هیواد د وګړو شمیر 28.6 ملیونه (14.7 میلیونه نارینه او 13.9 میلیونه ښځینه) اټکل شوی دی، په هیواد کې د اوسیدونکو وګړو شمیر (پرته له کوچیانو) 27.1 ملیونه (51% نارینهاو 49% ښځینه)اټکل شوی دیچې 75.3% په شاوخوا کې یې په کلیو او بانډو کې اوسیږي، برسیره پر دې د هیواد په کچه د کوچیانو نفوس1.5 ملیونه تنه اټکل شوی دی.د NRVAد2014 کال د پروجکشن له مخې وګړو کلنی وده 3.2% اټکل شوې ده چې له امله یې په همدغه اندازه د ښوونیز سیستم په ظرفیت باندې اضعافي فشار راځي. په ټول هیواد کې د فقر کچهلوړه ده چې په ټولیز ډول نږدې 36% وګړي، په ځانګړي ډول په کلیو او بانډو کې دفقر د خط لاندې ژوند تیروي. د خدمتونو د وړاندې کولو وده او پراختیا نیغ په نیغه د هیواد په امنیت پورې اړه لري، نو اوسني نازک او حساس وضعیت ته د ځواب ویلو لپاره باید کافي عملي وخت او د بریالتوبپه لور د اندازې وړ او مشخص پرمختګونه موجود وي.

په افغانستان کې د ژوند د شرایطو تر نامه لاندې د ملي سروې د رپوټ په اساس چې د مرکزي احصایې له خوا په 2014 کال کې ترسره شوی دهد هیواد نږدې ټول کوچنیان دغذاد خرابوالي له امله د ستونزو سره مخامخ دي، چې زیاتره یې لږ وزن او 5/1 یې زیات وزن لري. په دواړو حالاتو کې د ماشوم تغذیه د مور د زده کړې د کچې سره اړیکه لرییعني هغه کوچنیان چې میندې یې د لوړو یا منځنیو زده کړو څخه برخمنې وي د هغو کوچنیانو په پرتله چې میندې یې نالوستي دي په ډیره لږه اندازه د وزن د کمښت او زیاتوالي د ستونزې سره مخامخ کېږي.

د افغانستان په کلچر کې معلولیت د جنسیتي توپیرونو، عنعنوي او توکمیز وضعیت، مذهبي انګیزې، او حتی د شخص د اقتصادي وضعیتله مخېپیژندل کیږي. معلولیت په ښوونځي کې د شمولیت په وړاندې لوی خنډ ګڼل کیږي. په افغانستان کې نږدې **800,000**وګړي معلول اټکل شوي دي چې د هیواد د ټولو وګړو 2.7% سلنه تشکیلوي.د **AAOD** موسسې د رپوټ پر بنسټ 95% سلنه معلول ماشوماند مناسب ښوونیز چاپیریال د نشتون له کبله ښوونځي ته نه ځي. دغو ماشومانو ته د مناسب او ګټور ښوونیز چاپیریال برابرول او په ښوونځي کې د هغوې شاملول د پوهنې وزارت لپاره لویه ننګونه ده.

د خدمتونو د وړاندې کولو په پلان جوړونه کې د ستونزو لوی عامل د کډوالو په زور رایستنه او بیرته راګرځېدنه ده. د ملګرو ملتونو د پناه ورکولو اداري (**UNHCR**) د اټکل پر بنسټ د افغانستان نږدې 20% سلنه وګړي بیرته راګرځېدونکیمهاجر دي. همدارنګه اټکل شوی، چې د 2016 کال تر مارچ پورې د داخلي بې ځایه شوو شمیر1.2 ملیونه تنو ته رسیږي چې له 34 ولایتونو څخه په 31 ولایتونو کې ځای په ځای شوي دي.

د 2014 کالپه فبروری کې، د کډوالو او بیرته راستنیدونکو چارو وزارت (**MoRR**) له خوا د داخلي بېځایه شویو وګړو لپاره ملي پالیسي جوړه شوه، په دغه پالیسی کې د ملي او نړیوالو معیارونو سره سم د بېځایه شویو د حقوقو پر اساس د بېځایه شویو خلکو ستونزو ته د رسیدو لپاره د ملي ادارو مسوولیتونه او مکلفیتونه په ډاګه شوي دي.دغه پالیسي د بې ځایه شویو خلکو حقوق په ګوته کوي ترڅو د ژوند د ټولو فرصتونو څخه ګټه پورته کړي، اسنادو ته لاس رسي ولري، کور، ځمکه، جایداد او نورې چوپړتیاوې ولري او په ټولنه کې د نورو افغانانو په څیر د خپلو حقوقو څخه ګټه پورته کړي.

د دریم ستراتیژیک پلان سره د ځانګړې تراو له مخې د هیواد دننه د بې ځایه شوو وګړو د پالیسی 7.1.8 فصل د پوهنې وزارت مسئولیتونه داسی بیانوي « ددی باوري کول چې د ټولو بې ځایه شوو ماشومانو لپاره که هغه نارینه وي او که ښځینه لومړنی او منځنی زده کړې وړیا او اجباري دي».د پوهنې وزارت رسمیلایحه د بې ځایه شوو (کډوالو) په ساحه کېښوونځیو ته د بې ځایه شوو ماشومانو لاس رسي، ورک شوي اسناد، د بې ځایه شوو ښوونکو ملاتړ، د ټولګي پراختیا، تدریس او د تدریس مواد تر پوښښ لاندې نیسي.

د حکومت د پالیسی له مخې پوهنې وزارت هڅې جاري ساتي ترڅو د شمولیت پروسه اسانه کړي او د بیرته راګرځیدونکو او بې ځایه شوو ماشومانو او ښوونکو ملاتړ وکړي. د پوهنې وزارت له خوا قوي ژمنه شوی ده چې د بیرته راګرځیدونکو مهاجرو په ګڼ میشتو ځایونو کې به ښوونځي/ټولګي ودانوي او په پوهنیز سیستم کې به ورته ځاي ورکوي. پوهنې وزارت د ګوتو په شمیر د هغو ښوونځیو سرپرستي هم کوي چې GoIRA له خوا یې مالي مرسته کیږي اوپه هند، تاجکستان او سعودي عربستان کې شتون لري. افغان مهاجر د کوربه هیوادونو په ښوونځیو او په دغو هیوادونو کې د افغانانو په خصوصي ښوونځیو او یا د نړیوالو په مرسته په رامینځته شوو ښوونځیو کې زده کړی کوي.حکومت په دغو هیوادونو کې د پوهنې اتشې رامینځته کړی دي او د اتشو د لارې په یادو هیوادونو کې د ښوونې او روزنې د سیستم او د هغې د اړونده چارو ملاتړ کوي.

4.2 ژبني او مذهبي وضعیت

پښتو او دري د هیواد رسمي ژبې شمیرل کیږي، او هغه سیمې چې اکثریت اوسیدونکي یې په ازبکي، ترکمني، پشه یي، نورستاني، بلوچي او پامیري ژبو خبري کوي د پښتو او دري ترڅنګ د هرې سیمې ژبه دریمه رسمي ژبه ګڼل کیږي. د اساسي قانون د 16 مادې پر بنسټ، دولت اړ دی چې د افغانستان د ټولو دودیزو ژبو د ودې او پراختیا لپاره اغیزمنې برنامې طرح او پلي کړي.

په منځنی توګه، په ښوونځیو کې د تدریس لپاره له رسمي ژبو- پښتو یا دري - څخه کار اخستل کیږي چې د سیمې د خلکو د مورنی ژبې پر بنسټ ټاکل کیږي.په هغو سیمو کې چې اوسیدونکي یې په دواړو ژبو - پښتو یا دري - خبرې کوي د ځینې ښوونځیو په درسي ټولګیو کې په برابره توګه په دواړو ژبو تدریس کیږي. ټول زده کوونکي دویمه رسمي ژبه د ښوونیز نصاب د یوې برخې په توګه زده کوي. د ژبو کتابونو ته د ښوونځیو د نصاب د یوې برخې په توګه پراختیا ورکړل شوی ده او چاپ شوی دي چې په دې سلسله کې د دریمې ژبې کتابونه ددی لپاره برابر او چاپیږي چې سیمیزو ژبو ته په هغه سیمو کې وده ورکړل شي چې د هغو سیمو اوسیدونکي پرې خبری کوي.

د افغانستان نږدې ټول وګړي مسلمانان او د اسلام د مبارک دین پیروان دي او له 1% څخه لږ خلکمسلمانان نه دي. سني او شیعه دواړه مذهبونه د هیواد رسمي مذهبونه دي او له مسلمانانو پرته د نورو دینونو منونکي هم د خپلو دیني مناسکو په لمانځنه کې د اساسي قانون په چوکاټ کې ازاد دي. سوني او شیعه اوسیدونکو ته په کتود اسلامي زده کړو ښوونیز نصاب ته او د عمومي زده کړو په برنامه کې د اسلامي زده کړو مضامینو ته پراختیا ورکړل شوی ده (چې جلا کتابونو ته یې اړتیا ده)

افغانستان د نړۍ د هغه هیوادونو په کتار کې راځي چې د لوست کچه یکې ډیره ټیټه ده، په نارینه وو کې دغه کچه (له 15 کالو پورته) 62% او په ښځینه وو کې 18% ده، په داسي حال کې چې په لړو عواید لرونکو هیوادونو کې دغه کچه کچه په ترتیب سره70% او 57% ده. په هیواد کې یوازې لهپنځو څخه یوه ښځه لوستي ده او د کلیوالو ښځو د زده کړې د کچې ټیټوالی د ښاري ښځو په پرتله یو په درې زیات دی.

4.3 د دولت مالي او اقتصادي وضعیت

د افغانستان اقتصاد په تیره یوه لسیزه کې (له 1382 (2003) څخه تر اوسه پورې) په لوړه کچه د ودې په حال کې دی. اوسمهال د هیواد اقتصاد د لیږد په حال کې دیخو د 1392کال راهیسي یې کمښت پیدا کړی دی. په 2014 او 2015 کلونو کې اقتصادي وده په ترتیب سره2.1% او 2.6%سلنه وه. په تیره لسیزه کې د هیواد د اقتصادي ودې عمده لامل د نړیوالو څواکونو شتون او د تمویلوونکو هیوادونو مرستې او ملاتړ وو.ښوونیزې او روغتیایی چوپړتیاوې د یادې اقتصادي ودې مهمې برخې دي.

په 1393 (2014) کال کې د کرهنې د داخلي ناخالصه تولید کچه 25% وه. په 1393 (2014) کال کې د ټرانسپورټ او مخابراتو ناخالص داخلي تولید 28%، د ودانیو13%، د تولید 10%، سوداګري 8%، او د عامه اداری13% وه.په 1394 کال کې راټول شوي عواید د 20% څخه زیات وو چې مالیو او بانکي سودونو یکې زیاته ونډه درلوده.په 1394 کال کې د داخلي ناخالصه تولید له ټولي مجموعې څخه19.4% سلنه د دولت عملیاتي لګښتونه او 6.9%پراختیایی لګښتونه وو. په وروستیو کې د دولتي لګښتونو د زیاتوالي اصلي لاملونه د امنیتي لګښتونو زیاتوالی، د ملکي خدمتونو په ځانګړي ډول د ښوونې او روزنې او روغتیا په برخه کې د کارکوونکو زیاتوالي او د عامه ودانیو د جوړولو لوړ لګښتونه دي.

په (2015) 1394کال کې د حکومت د ټولو لګښتونو څخه ښوونې او روزنې ته 14.1% سلنه لګښتونه ځانګړي شوی دي. 15.5% سلنه د ښوونې او روزنې عادي لګښتونه دي، 10.3% سلنه پراختیایی لګښتونه او 3.7%ناخالصه داخلي تولید دی. په اختیاري مرستو کې نوي محدودیتونه د حکومت واک محدودوي چې لومړیتوب لرونکي پروګرامونو ته مالي سرچینې پیدا کړي.

4.4 ښوونه او روزنه

د پوهنې سکتور د وضعیت تحلیل، عمومي زده کړو (لومړي ټولګي څخه تر دولسم ټولګي پورې)، تخنیکي او مسلکي زده کړو، لیک لوست زده کړو او د ښوونځي د مخه زده کړو ته جدي پاملرنه کړی ده او ترڅنګ یی د ښوونې او روزنې د پراختیا په موخه عمومي اقتصادي وضعیت د خپل پوښښ لاندی راوستلي دی. د احصاییی د مرکزي اداري د 2016 کال د فیډبک په اساسپه هیواد کې**44%** سلنه وګړي د 15 کلونو څخه ټیټ عمر لري چې زیات یی ځوانان دي او د ښوونځي د عمر زیات نفوس تشکیلوي چې له دې ډلې څخه **7.8** میلیونه زده کوونکي په اساسي زده کړو (د 6 کلنې څخه تر 15 کلنی پورې عمر د لومړي ټولګي څخه تر 9 ټولګي لپاره ځانګړې شوی دی) بوخت دي.

لکه څنګه چې وویل شول، په تیرو 15 کلونو کې ښوونیزو اصلاحاتو او بیا رغونې د پام وړ پرمختګ کړی دی، په داسی حال کېچې د ولایتونو ترمنځ د لاس رسي او کیفیت د ودې په برخه کې د پام وړ ننګونې موجودی دي. د معلوماتو د راټولولو، شنلو او رپوټ کولو لپاره زیاتې ظرفیت لوړونې ته اړتیا لیدل کیږي ترڅو وزارت وتوانیږي چې د هیواد په کچه د بیلابیلو اجراتو روښانه او رنګین انځور وړاندې کړي. د بیلګې په ډول، د ښځینه زده کوونکو سلنه په لاندې پاراګراف کې 39% ښوودل شوی ده، سره له دې چې په ځینو ولایتونو کې د ښځینه زده کوونکو سلنه له 14% څخه ټیټه او په ځینو ولایتونو کې له 47% سلنې څخه لوړه ده.په دریم ستراتیژیک پلان کې د ښځینه ښوونکو زیاتوالی د یوې کلیدي ستراتیژی په توګه په پام کې نیول شوی دی، څکه اوسمهال په ملي کچه د ښځینه ښوونکو شتون په اوسط ډول33% دی په داسی حال کې چې ټاکل شوی حد یی له 1.8% څخه تر 74% پورې دیاو دا په څرګند ډول ټینګار کوي چې سیمیزو (ولایات او ولسوالی) او محلي لومړیتوبونو ته جدي پاملرنه وشي او د سیمیزو اړتیاو پر بنسټ ستراتیژیاني طرح او رامینځته شي.

4.4.1 لاسرسی

په 2001 کال کې په ښوونځیو کې د ماشومانو د شمولیت کچه1 میلیون وه خو په 2016کال کې دغه کچه 9.2 ته لوړه شوه. د هلکانو د ناخالصه شمولیت کچه (زیاتره هغه ماشومان چې عمرونه یې د ښوونځي له عمره لوړ دي) په ټولو ټولګیو کې لوړه ده، له دې معلومیږي چې هلکان له خپل وخت څخه وروسته په ښوونځي کې شاملیږي، د وزارت له بیړنیو ننګونو څخه یوه یي د تکرار او ښوونځي پریښودو کچه راټیټولاو له دې داډ ترلاسه کول دي چې فارغو زده کوونکو د بازار د اړتیاو سره سممهارتونه ترلاسه کړي او په بازار کې ګمارل شوی دي. د ښوونځي د اټکل شوي عمر اوسط **9.6** کاله حساب شوی دی خو د ښاري ځوانانو د ښوونځي عمر **12.4** کلونه دې چې ددې په توپیر سره د کلیوالو نجونو د ښوونځي عمر **4.4** کاله دی. د پوهنې وزارت معلومات د پلان جوړونې د نمونوي موډل لپاره کارول شوی دي، چې اوس مهال دا په ډاګه کوي چې د خالص شمولیت (NER)ټوله کچه59.6% (72.0% نارینه، 46.1% ښځینه)سلنه ده. د ټولګي او شمولیت له مخې د 2016 کال د ناخالص شمولیت تخمین په لاندې ډول ښودل شوی دي.

ټولګي	نارینه زده کوونکي	ښځینه زده کوونکي
1-6	3,797,303	2,513,107
7-9	1,145,098	675,972
10-12	675,142	330,830
13-14	116,510	51,295

سرچینه: د پوهنې وزارت معلوماتي سیستم، **2016**

بله لویه ننګونه د لومړنۍ دورې د ټولي سوبتیا د ټیټې کچې لوړول دي (50% سلنه کوچنیان چې د 7-12 کلونو پورې عمر لري سوب شمیرل شوي دي) چې په ارقامو کې یې زیاته نا انډولي لیدل کیږي یعنې د سوبتیا کچه په ښاري سیمو کې 78% ، په کلیوالو سیمو کې50%، په بدایه کورنیو کې 79%، او په غریبو کورنیو کې (غالباً کوچیان) 40% سلنه ده.

د پوهنې وزارت د اټکل له مخې 3.5 ملیونه ماشومان له ښوونځیو د باندې پاتې دي. په همدې ډول**1,681,250** زده کوونکي چې د ټولو زده کوونکو18.3% سلنه جوړوي په 2014 کال کې دایمي ناسوب پیژندل شوی دي چې نومونه یې اوس هم د سوبتیا په کتابونو کې موجود دي او شوني ده چې یاد زده کوونکي یا بې ځایه شوي دي، یا په نورو ښوونځیو کې شامل شوی دي یا هم د ښوونځیو پرېښودونکو په ډله کې راغلي او زده کړې یې پرېښې دي.د وضعیت د ښنني په سند کې د **AMICS** د راپور له مخې، د ښوونځي په عمر ماشومان د زده کړو ترڅنګپه شاقه کارونو بوخت دي. د ریوټ په استناد **42%** سلنه ماشومان چې د **5-14** کلونو پورې عمر لري ښوونځیو ته حاضریږي او د دوی د نیماي څخه زیات **(51%)** یې په شاقه کارونو لګیا دي. د 25% کارکوونکو ماشومانو د ډلې څخه د **3/1** برخې څخه کم ماشومان **(31%)** ښوونځیو ته حاضریږي.هغه کار کوونکي ماشومان چې ښوونځي ته حاضریږي د جنسیت، هستوګنې، سیمې، د مور زده کړې او د کورنۍ د عمومي اقتصادي وضعیت د ځانګړو توپیرونو لرونکي دي.

په درېیم ستراتیژیک پلان کې دغه ټول موارد په دې خاطر روښانه شوي دي چې له ښوونځیو پاتې ماشومانو او د ښوونځیو پرېښودونکو ماشومانو لپاره ښې ستراتیژیانې طرحه او پلې شي،ترڅو په ښوونځیو کې د دوی د شمولیت او د ښوونیزو دورو د بشپړولوڅخه ډاډ ترلاسه شي. په ستراتیژیک پلان کې یوه مهمه ستراتیژي چې باید وڅارل شي او ملاتړ یې وشي عبارت ده له: د ټولنې له خوا پیاوړي کېدونکي د ښوونځي مخکې یو کلنو زده کړو ته د لاس رسي لپاره د پالیسي او نصاب جوړول. دغه پالیسي کیدای شي چې د سیمه ییزو زده کړو(CBE) د ستراتیژي سره تړاو ولري، دا داسې تګلاره ده چې پر مټ یې په لرې پرتو سیمو کې لومړنیو زده کړو ته لاسرسی په بریالیتوب سره زیاتیږیاو د زده کوونکو د یادونې د کیفیت په وړاندې پرتې ستونزې حلیږي.سیمه ییزې زده کړې د پوهنې وزارت د عمومي زده کړو د برنامې یوه ستراتیژي ده چې په لرو پرتو سیمو کې د ښوونې او روزنې د پراختیا لپاره پلې کیږي.د عادلانه لاس رسي، مصئونیت، او د زده کړو د لاسته راوړنو د ودې او پرمختګ لپاره د سمیزو زده کړو (**CBE**) د برنامې له لارې په کلیوالو سیمو کې د ماشومانو د کورونو سره په نږدې واټن کې ښوونه او روزنه برابرول ډیر مهم دي. په درېیم ستراتیژیک پلان کې د ستراتیژیانو ازمایلو ته اړتیا لیدل کیږي ترڅو په کلیوالو سیمو کې د سیمیزو زده کړو(**CBE**) د وړاندې کولو څخه ډاډ ترلاسه شي. په منځنۍ دوره کې د سوبتیا کچه 32% سلنه ده (21% نجونې، 43% هلکان)، په داسې حال کې چې دغه سلنه په کلیوالو سیمو کې نیمې ته راټیټیږي. د ښوونځییه منځنۍ دوره کې د جنسیتي توپیر د کچې پراختیا د پام وړ ده، د سوبتیا د کچې د ټیټوالي عمده لاملونه اقتصاد، دود، امنیت، روغتیا او اقتصادي اندیښنې دي. ښوونځي ته د نه حاضریدو نور عمده دلایل د فرصتونو کموالی او د کور او ښوونځي ترمنځ فاصله ده. برسیره پر دې د ښځینه زده کوونکو لپاره د ښځینه ښوونکو کمښت، د هغوی د زده کړو ټیټ کیفیت او په ځاي اوسیدنه هم د لویو ستونزو څخه شمیرل کیږي. په درېیم ستراتیژیک پلان کې داسې ستراتیژیانې ځاي پر ځای شوی دي چې پر مټ یې د هغو زده کوونکو په شمیر کې زیاتوالی راځي چې د ښوونځي منځنۍ دوره پوره کویاو د لوړو زده کړو لپاره یې تقاضا مخ په زیاتیدو وي.په همدې ډول، پوهنې وزارت د درېیم ستراتیژیک پلان په واسطه داسې ستراتیژیانې پلې کوي چې پر مټ یې د لیسو د فارغانو لپاره د ګټورو دندو د ترلاسه کولو فرصتونه زیاتیږي.

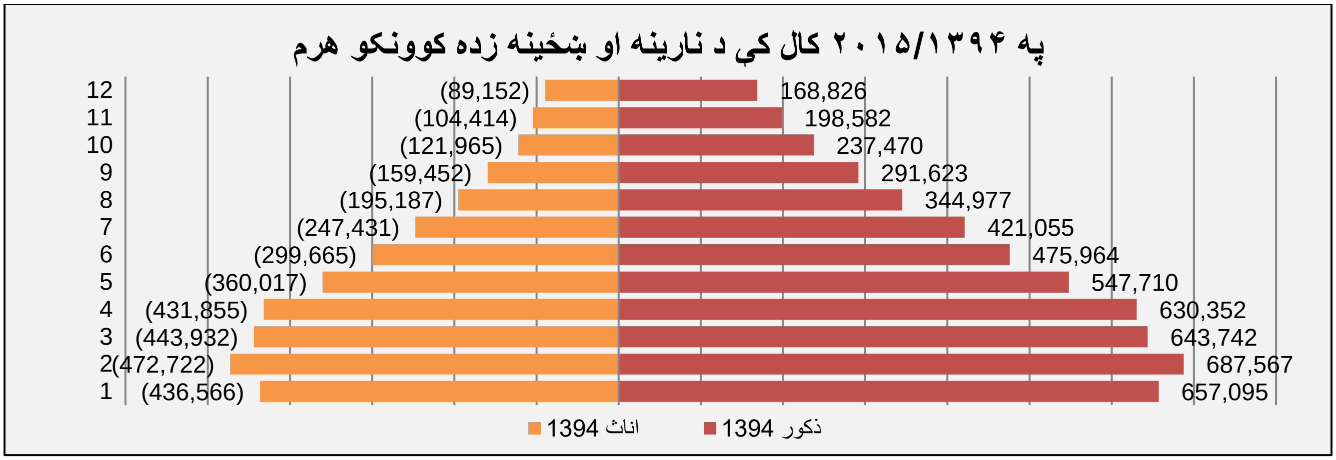

منبع

په 2015 کال کې نږدې 49% ښوونځي د ګټي وړ ودانی ، 62 % د انګړ دیوال، 31% د څښاک اوبه، 33% تشنابونه او د حفظ الصحة اسانتیاوې، او 76% یې بریښنا نلري. په دریم ستراتیژیک پلان کې د زیربنا ودې ته لومړیتوب ورکړل شوی ترڅو د زده کړې لپاره ښه چاپیریال برابر شي او د زده کوونکي نسبت ټولګي ته معیاري شي.

د ښووني او روزني لپاره تقاضا تر اوسه پورې لوړه پاتې ده او زیات هغه زده کوونکي چې د ښوونځي منځني دوره یې په تازه ګۍ سره پیل کړی بشپړوي.په اوسنیو دورو کې د سوبتیا د اندازې د لوړولو، منځني دورې ته د زیاتو زده کوونکو د ورتګ او د هغې د بشپړولو څخه ډاډ ترلاسه کول او ددی څخه ډاډ ترلاسه کول چې د زده کړو پر مهال زده کوونکي کافي مهارتونه ترلاسه کوي او د فارغیدو سره سم د دندو په موخه مارکیټ ته داخلیږي لویې ننګوني پرتې دي او دا ننګوني په ځانګړي ډول نجوني د تعلیم په وړاندې بې زړه کوي.

4.4.2 کیفیت او تړاو

په حقیقت کې، په هغه اندازه چې تر دې مهاله، د لاسرسي ستونزو ته پاملرنه شوې ده، د ښوونیزو خدمتونو د کیفیت او تړاو اړونده ستونزو ته پاملرنه نه ده شوې، په ځانګړي توګهد مرکز او ولایاتو په کچهد پوهني د کیفیت او تړاو ترمنځ توپیر ته جدي پاملرنه بیړنی اړتیا ده. د ښوونځیو ودانول او تجهیزول، نصاب، د ښوونکو شتون او د هغوي د تعلیم کچه، د درسي کتابونو او د زده کړو د موادو تیارول او ارزونه هغه مهم فکتورونه دي چې په کیفیت باندې زیاتي اغیزې لري چې دا مهال په ولایاتو او ولسوالیو کې یې کچه ډېره ټیټه ده.

په 2013 کال کې د MICS د ترسره شوې سروی رپوټ په ډاګه کوي چې ټول هغه کوچنیان چې په لومړنی دوره کې ګډون کوي د هرو5 تنو څخه4 تنه یې (84%) لومړنی دوره بشپړوي، چې له نیکه مرغه دغه اندازه په هلکانو او نجونو، ښاري او کلیوالي ماشومانو کې یو شی ده. د بل طرفه د پوهني د وضعیت تحلیل په اندیښني سرهد لومړی دوری د بشپړیدو ټیټې کچې ته پاملرنه کړی ده. د احصایې د مرکزي ادارې د ALCS (14/2013)د رپوټ په اساسد لومړنۍ دورې د بشپړیدو کچه په هلکانو کې58.1%او په نجونو کې 40.3% سلنه ښودل شوې ده. عمرونو ته په نه پاملرني سره په شپږم ټولګي کې د لومړي ټولګي ټول شامل شوي زده کوونکي (د هر عمر لرونکي شاګردان) داخلول د لومړنی دورې د بشپړیدو کچه ده، د بشپړیدو دغه کچه د 13 کلنو د ټول شمیر سلنه ښاي چې د ښوونځي لپاره د ټاکل شوي عمر لرونکي شاګردان هم پکې شامل دي. دا د ښوونځي لپاره د ټاکل شوي عمر لرونکو زده کوونکو د فراغت اندازه نه ده بلکه د پوښښ او پرمختګ د اندازه کیدو لپاره ښه وسیله ده. کله چې ښاري او کلیوالي ساحې (په 2011کال کې دا اندازه په ښاري سیمو کې 42% او په کلیوالو سیمو کې 28%) او سیمې (په مرکز کې 45.7% ، په جنوب کې 17%) په دې اندازه کې پرتله کیږي نو د جنیستونو (نارینه او ښځینه) ترمنځ جدي توپیرونه تر سترګو کیږي. دریم

ستراتيژيک پلان دا اندازه ګيري د نږدې څخه ځاری ترڅو معلومه کړي چې د محلي ظرفيت د پراختيا ترڅنګ د تړاو او غوره کيفيت ستراتيژيانو دغه توپيرونه تر کومه حده راتيټ کړی دي.

د تدريس د کيفيت ښه کول د دريم ستراتيژيک پلان د لومړيتوبونو څخه شميرل کيږي. اوس مهال د ښوونکو نږدې نيماي يې منل شوی رسمي زده کړې لري. پوهنې وزارت هڅه کوي چې د مسلکي مرستو او هغو فرصتونو په واسطه چې د اندازه شوی مسلکي ودې لپاره کارول کيږي د ټولو ښوونکو مهارتونه او معاشونه لوړ کړي. په کليوالو سيمو کې د ښځينه ښوونکو د شمير د زياتولو لپاره په دريم ستراتيژيک پلان کې مهمه ستراتيژي داده چې د لوړو رسمي زده کړو لرونکو څخه تر ټولو غوره کانديدان وګمارل شي او د بشپړ باور د رامينځته کولو لپاره د هغوی هر اړخيز ملاتړ او روزنه وشي او فرصتونه ورته برابر شي. د ښوونکو حاضري بايد وڅارل شي او ښوونځي بايد د هغوی د کړنو (فعاليتونو) ځواب ويونکي وي.

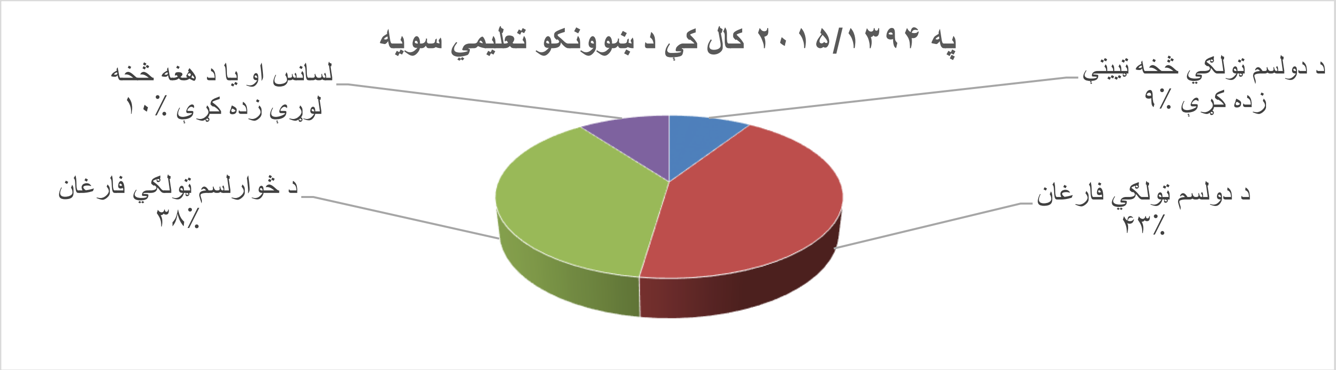

منبع

د پوهنې د وضعيت د شننې په سند کې د نصاب د کيفيت او تړاو د ښه کولو او د ارزونې سيستم ته د پراختيا ورکولو اړتياوې شرحه شوي دي ترڅو دا يقيني شي چې زده کړې په پايلو باندې ولاړې دي. د شپږم ټولګي د زده کوونکو د زده کړو ارزونه د ايکويپ (EQUIP) د برنامې په مرسته د يوه بهرني پوهنتون له خوا ترسره شوی ده. افغانستان تر اوسه پورې په لومړنی او منځنۍ ښوونيزه دوره کې د اجراتو معياري ازموينه يا ملي معياري ازموينه کوم چې د زده کړو منځمهالي پايلې ارزوي نلري چې دا د والدينو (مور او پلار)، زده کوونکو، کار کوونکو او د پوهنې د سيستم لپاره لويه ننګونه ده. نو ځکه په دريم ستراتيژيک پلان کې د ملي معياري ازموينې ته ځانګړې پاملرنه شوې ده.

د نوي پلان سره سم د معارف لپاره يو بل لومړيتوب (ښوونځيو ته د درسي کتابونو د ويش زياتول، د کتابونو د محتوا او فزيکي بڼې وده) په پام کې نيول شوی دی. د کتابونو د چاپ، ښوونځيو ته د رسولو او د رسولو لګښت په بهير کې په نمونوي ډول د خصوصي مطبعو د ګډون ستراتيژياني پلي کيږي. برسيره پر دې په دريم ستراتيژيک پلان کې د کتابونو د برابرولو لپاره کمپيوټري نمونوي مواد هم په پام کې نيول شوی دي.

په دريم ستراتيژيک پلان کې بل لومړيتوب دا په ګوته شوی دی چې ښوونځيو ته د کتابونو د رسولو سلنه لوړه شي او د موادو پيداګوژيک او فزيکي کيفيت ښه شي. چې په دې برخه کې، خصوصي سکتور ته په ازمايښتي ډول د کتابونو د چاپ چارې سپارل، ښوونځيو ته د هغوی د رسولو لګښتونه ادا کول او د ICT پر بنسټ د کتابونو او زده کړې د موادو برابرول مهمې ستراتيژياني دي.

ددی لپاره چې د کار د مارکيټ مهارتونه او ظرفيتونه لوړ شي نو د پوهنې سکتور بايد د صنعت، وړو تصديو او کارکوونکو سره اړيکې وڅيړي او د څيړنې او ارزونې وروسته يې لاپسې غښتلې کړي ترڅو د مارکيټ د تقاضا سره سم د تاکل شوي هدف له مخې د فارغيدونکو کسانو وړتياوې او مهارتونه لوړ شي، چې دا د تګلارو او کورس د جوړښتونو بيا کتنې ته په ځانګړې ډول د پوهنې وزارت په چوکاټ کې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د سيستم د اجراتو او د رسمي او غير رسمي خصوصي سکتورونو د پلان

شوي ملاتړ بیا کتنې ته اړتیا لري. لکه څنګه چې د پوهنې د وضعیت د شنني د سند په 22 پاڼه کې ذکر شوی دي" تر دې مهاله د پوهنې وزارت په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې یواځې د عرضې اړخ ته پاملرنه شوی ده خو د تقاضا اړخ ته هیڅ پاملرنه نه ده شوی ".وروستني پلټنې څرګندوي چې زیات زده کوونکي د تخنیکي او مسلکي زده کړو د لاربښوونو څخه په خصوصي سکتورونو کې ګټه پورته کوي. اوسمهال، 77,380 زده کوونکي د تخنیکي او مسلکي زده کړو په دولتي مرکزونو کې په زده کړه بوخت دي (چیرې چې د هر زده کوونکي لګښت د عمومي زده کړو د هر زده کوونکي په نسبت د 5 څخه تر 8 برابره پورې لوړ دی).د اټکل له مخې په غیر رسمي خصوصي سکتور کې د مهارتونو روزنه 10 برابره (1,000,000 – 600,000) د رسمي سکتور څخه کمه ده. د عامه سکتور د پروګرامونو(د کاري ساعتونو څخه وروسته حرفوي او سواد زده کړو کورسونه; د باور یا ارزونې اړوند سیستم) سره د مطلوبه اړیکو جوړول د فردي او ټولنیز اقتصاد د پیاوړتیا سبب ګرځي چې په ترځ کې یې زیاته ګټه په لاس راځي.

4.4.3 مدیریت

د پوهنې وزارت جوړښت او ظرفیت د باکیفیته زده کړو چوپړتیاو ته ځواب ویونکي نه دی نو د پوهنې وزارت مشرتابه دې ستونزې ته د رسیدو په موخه وار دمخه ګډې هڅې پیل کړي دي.په پوهنې وزارت کې د ادارو او دفترونو د روښانه اجرایوي توافق له مخې په همغږۍ او موثریت کې ښه والی رامینځته کیږي او په چارو کې د ګډوډۍ او تکرار څخه مخنیوی کیږي. د CBR (د پایلو لپاره د ظرفیت لوړونې) برنامه، د تمویلونکو ادارو په فنډ او په TA (تخنیکي همکارانو) باندېکمزوري باور ته د رسیدو په موخه رامینځته شوی ده.

د هیواد، د ښوونیز نظام یو ډیر مهم سیاسي لومړیتوب د ښوونې او روزنې غیر مرکزي کول دي. د دریم ستراتیژیک پلان د طرحه شوو برنامو په پلان جوړونه، د بودیجې په ځانګړي کوونه او کنټرول کې د پوهنې ولایتي ریاستونه، د ولسوالیو د پوهنې امریتونه او ښوونځي اغیزمنه ونډه لري. د 1394/ 2015 کال د پوهنې د ګډې بیا کتنې په ریپوټ کې د بودیجې غوره مدیریت ته زیاته پاملرنه شوی ده. د پوهنې وزارت اداري اصلاحات او ظرفیت لوړونه د دوامداره او باکیفیته چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره ډیر مهم دي او په دریم ستراتیژیک پلان کې څارل کیږي (د څارنې په سکتور کې لاندې 6.10 برخه وګورئ). د اجراتو د ښه کولو لپاره په سیستماتیک ډول د مدیریت او مراقبت د سیستم غښتلتیا د ستراتیژیک پلان په ترتیب کې ډیره اړینه ده. د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د عملیاتي پلانونو پراختیا ته په تدریج سره ملي عملیاتي پلانونو سره رابطه ورکول کیږي ترڅود EMIS او لوړو زده کړو وزارت سیستمونه د ښه نظارت او ارزونې د ترسره کولو په موخه کوم چې د پلان جوړونې او بودیجې په پروسه کې ستراتیژیک نظریات وړاندې کوي، غښتلې شي. د بشري سرچینو د پراختیایی ستراتیژیانو او CBR د برنامې تر سیوري لاندې د ظرفیتونو کمزوریو او د واکونو تشې ته رسیدګي کیږي او څارل کیږي.

د افغانستان وګړي فساد د دوهمې لویې ننګونې په توګه چې هیواد ورسره مخامخ دی پیژني. د ښوونې او روزنې د هرې کچې د ادارو او دفترونو څخه د فساد ورکول د پوهنې وزارت د مهمو لومړیتوبونو څخه شمیرل کیږي چې د عمل برخې یې د ښوونکو د ګمارنې، د شکایتونو مدیریت، او په روښانه ډول په شرایطو برابر قراردادیانو او د چوپړتیا رسوونکو د پیداکولو څخه عبارت دي.

په وروستیو څو کلونو کې، د پوهنې وزارت د دوه جلا ادارو په مرسته (څارنې او ریپوټ ورکونې یونټ د EMIS ریاست تر چتر لاندې او د تحقیق او ارزونې یونټ د پلان او پالیسی د ستراتیژیک ریاست تر چتر لاندې په اداري تشکیل کې ځای لري) د ښوونې او روزنې د فعالیتونو په څارنه کې د پام وړ ښه والي راغلی دی. د دقیقو او باوري معلوماتو راټولول، د اغیزمنې پلان جوړونې، ارزونې او د لومړیتوبونو د ټاکنې په برخه کې د پوهنې وزارت قابلیتونه لوړوي.نو په دې اساس پوهنې وزارت د دریم ستراتیژیک پلان په وسیله غواړي چې د معلوماتو د راټولولو روښانه میتودونه او څارنیزې تګلارې پلې کړي ترڅو د هغو لاملونو او خطرونو مخه ونیسي چې د زده کوونکو د شمولیت د کموالي سبب کیږي. د پوهنې وزارت د کلنې ګډې بیا کتنې پروسه به جاري وي ترڅو د پوهنې وزارت او پرمختیایی شریکانو د پلانونو په همغږي کولو او د کړنو په څارنه کې مرسته وکړي.

د پوهنې د وضعیت د ښنني په سند کې د چوپړتیاو د ارزولو لپاره ګټور بدیل موډلونه ارزول شوي دي. او دغه موډلونه کیدای شي چې د چوپړتیاو د وړاندې کولو قراردادونه، د بهرنیو ادارو په واسطه د چوپړتیاو ترسره کول (out-sourcing)، عمومي ـ خصوصي ملګرتیا، د ځینو خدمتونو د بودیجې شریکول او د خصوصي ښوونې کم لګښت وي. د ټولو پروګرامونو په وړاندې پراته مالي محدودیتونه د وزارت اړتیاوې په ګوته کوي ترڅو مهم کارونه او لومړیتوبونه وپیژندل شي، د نورو وزارتونو، ټولنو او خصوصي چارو سره ملګرتیا پراخه شي او درانه خدمات شریک او ترسره شي. دغه اندازې د هر اړخیزو چوپړتیاو د تیارې څخه تر قانوني ځارنې پورې د پوهنې وزارت د قانون د تغیر ترڅنګ قانوني تعدیلاتو ته اړتیا لري.

4.5 اساسي قانون، د پوهنې وزارت پالیسیانې او نړیوال تړونونه

د افغانستان په اساسي قانون کې د لسانس تر کچې پورې زده کړې د هر وګړي قانوني حق دی. د اساسي قانون له مخې تر 9 ټولګي پورې زده کړي د ټولو لپاره په ځانګړې ډول د نجونو/ښځو لپاره اجباري دي. د افغانستان اساسي قانون د علمي پرمختګ، دود، هنر، مورال، اخلاقو، ملي او سیمیزو ژبو ملاتړ کوي. ددې ترڅنګ دغه قانوند عایداتو د راتلولو توصیه کویترڅو د عامه چوپړتیاو په برخه کې ولړول شي.

د پوهنې قانون، لایحې او قانوني سندونه د ښوونې او روزنې د پروګرامونو د پراختیا او پلې کولو لپاره د حکومت او نورو شریکانو په مرسته قانوني چوکاټ ټاکي. د پوهنې وزارت پالیسیانې د تمرکز د مختلفو ساحو لپاره جوړې شوی دي ترڅو شته اړتیاو ته په سم ډول ځواب وویل شي. د بیلګې په ډول سیمیزو زده کړو او ښوونکو د روزنې لپاره پالیسیانې او داسی نور.د خصوصي ښوونځیو قانون او لایحې په ښوونیزه برخه کې د خصوصي سکتور پانګې اچونې ته او د خصوصي ښوونځیو زیاتیدو تهلاره هواره کړې ده.

افغانستان د MDGs او EFA (کوم چې په 2005 کال کې لاسلیک شو) نړیوالو ژمنو ته د رسیدو په موخه د MDGs او EFA اهداف د ښوونې او روزنې او د هیواد پرمختیایي پروګرامونو د ستراتیژیکو پلانونو سره یوځای کیږي. د دغو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره 2020 ام کال وروستنې نیټه ټاکل شوی ده. سربیره پر دې، د افغانستان لپاره نړیوالو تلپاتې موخو (SDG) ته د رسیدو وروستنی نیټه 2030 ام کال ټاکل شوې دی.

د افغانستان اساسي قانون، او په وروستیو کې نور تصویب شوي قوانین په لویه پیمانه په هېواد کې د ښوونې او روزنې د پراختیا لپاره یو ښه چوکاټ رامینځته کوي. د نوي حکومت د ادارې له خوا د نوې پالیسی د لاربښود ترڅنګ ددغو ټاکل شوو قانوني سندونو بیا کتنې ته اړتیا لیدل کیږي. هغه برخې چې د بیا کتنې او سمونې اړتیا یې په ګوته شوې ده په لاندې ډول دي:

د ښوونې او روزنې لپاره مالي ثبات او په ملي بودیجه کې یې ونډه، د پوهنې په برخه کې د ښکیلو وزارتونو ترمنځ همغږي او په دندو کې د لاس وهنې مخنیوې، د پوهنې وزارت داصلي دندو سمونه او ټاکنه او د نا اړونده دندو د مسوولیت لرې کول او نورو اړونده ادارو ته یې سپارل، د پوهنې په برخه کې د خصوصي سکتور پانګې اچونې ته مناسبه فضا برابرول، د ښوونکو ګمارل، باور ورکول او د کړنو ارزونه، او د خصوصي سکتور د مهارت لرونکو او مسلکي زده کوونکو مرسته او ملاتړ کول.

پرته له دې، اړینه ده چې د ښوونیزو ستراتیژیانو جلا برخې چې په وروستیو کې ترتیب او رامینځته شوي دي د سلا مشورو له لارې په ملي هر اړخیزې پالیسی کې ګډې شي. د دریم ستراتیژیک پلان د تصویب چارو تعقیبولو ته باید لومړي توب ورکړل شیاو دا د ښوونې او روزنې د پلان جوړونې او مدیریت لپاره د واحدې پالیسي یو اړین لورې برابروي.

پوهنې وزارت د هغو وزارتونو او نورو ښکیلو اړخونو سره چې د ښوونې او روزنې د چوپړتیاو په وړاندې کولو کې برخه اخلي مخکې له مخکې خبرې اترې کړې دي ترڅو د ستراتیژیکو پلانونو او نورو قانوني سندونو همغږي کول، پر لیکه کول او یو کول یقیني کړي او د لا غښتلتیا په موخه یې د ګډ کار کولو لپاره قوي چاپیریال رامینځته کړي.

4.6 په حکومت دارۍ کې د ښوونې او روزنې رول

د دولت د تشکیلاتي جوړښت له مخې، د کابینې د بشري سرچینو د پراختیا شورا د لومړیتوب لرونکو برنامو او پوهنې لپاره د بودیجې د تخصیص د بیاکتنې او تصویب مسئولیت مخکې له دې چې د کابینې عمومي غونډې ته وړاندې شي لري.

د ښوونې او روزنې د چوپړتیاو د وړاندې کولو مسئولیتونه په لویه کې د لوړو زده کړو وزارت (د 13 ټولګي او د هغې څخه پورته ټولګیو پورې)، پوهنې وزارت (د ښوونځي مخکې زده کړو څخه تر1-12 ټولګیو پورې او د TVET او TED په شمول د 13-14ټولګیو پورې) او کار، ټولنیزو چارو، شهیدانو او معلولینو وزارت (وړکتونونه او حرفوي روزنې) ترمنځ ویشل شوی دي. د 16-24 کلنو ځوانانو لپاره د پوهنې وزارت په چوکاټ کې د تخنیکي او مسلکي زده کړو برابرول د تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامې او د نورو لپاره د MoLSAMD مسئولیت دی. ځینې نور وزارتونه هم د تخنیکي او مسلکي زده کړو د کورسونو او د لوړو زده کړو دتخصصي انستیټیوټونو چارپېرمخ بیایی. د بیلګې په ډول د عامې روغتیا وزارت (MoPH)د نرسنګ او قابلګۍ کورسونه جوړوي. د افغانستان د ملي وړتیاو (قابلیتونو) د چوکاټ (ANQF) د پراختیا او د ملي وړتیاو (قابلیتونه) د صلاحیتونو د رامینځته کولو لپاره لومړنې کارونه ترسره شوی دي او د پروپوزل مسوده یې ترتیب شوی ده. اوس مهال هر وزارت د نصاب د پراختیا، ازمایلو او د پروګرامونو د فارغانو لپاره د فراغت د سند د تیارولو مسئولیت پر غاړه لري.

د پوهنې وزارت د جلالت مأب وزیر د رهبرۍ لاندې په ملي کچه د پوهنې وزارت برنامې (د عمومي زده کړو برنامه، د اسلامي زده کړو برنامه، د نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې برنامه، د تخنیکي او مسلکي زده کړو برنامه، سواد زده کړو برنامه، او د ښوونې او روزنې د ادارې پراختیا) د مرستیال وزیرانو له خوا رهبري کیږي.د پوهنې ولایتي ریاستونه او د ولسوالیو امریتونه په غیر مرکزي کچهد پروګرام مدیریت رهبري کوي او په مرکزکي پوهنې وزارت ته، په ولایت کې والي ته او په ولسوالۍ کې ولسوال تهمسئول او ځواب ویونکي دي. د ښوونیزو مرکزونو/ښوونځیو/انستیټیوټونو مشران د ورځنیو ښوونیزو چوپړتیاو د مدیریت چارې پر غاړه لري او د ولسوالۍ د پوهنې امریت او د ښوونځي شورا ته ځواب ویونکي دي. په تیرو څو کلونو کې د زده کوونکو په شمولیت کې چټک زیاتوالي راغلې دی خو په ورته وخت کې د ښوونې او روزنې سیستم د زیاتو ګواښونو سره مخ دې. د بیلګې په ډول د نووجذب شوو زده کوونکو لپاره د لیلیې د اسانتیاو او د باکیفیته چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره د ظرفیتونو د لوړولو په وړاندې ګواښونه.

د بشري سرچینو د پراختیا بورډ (HRDB) او د ښوونې او روزنې د همغږۍ کمیته (ECC) د پالیسی د ډایلوګ لپاره او د همکارو وزارتونو او پرمختیایي شریکانو ترمنځ د ښوونې او روزنې د پروګرامونو د همغږي کولو لپارهد یو منشور په ډول کار ترسره کوي چې ګډه پلان جوړونه او د ښوونې او روزنې د سکتور کلنۍ ګډه بیا کتنه یې عمده لاسته راوړنې دي.

د پوهنې د ادارې لپاره معلوماتي سیستم د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د پراخیدو په حال کې دی. دا سیستم د اسنادو پر بنیاد د پلان جوړونې په پروسه کې د تصمیم نیونې، بودیجې د تخصیص، د چوپړتیاو د عرضه کولو،څارلو او خپرولو او ښوونیزو پایلو څخه ملاتړ کوي. دې سیستم تر دې مهاله په لوړه پیمانه کیفي معلومات راټول کړی دي. په همدې ډول د پوهنې معلوماتي سیستم په پام کې لري چې په نتایجو ولاړ کیفیت لرونکي معلومات راټول، تحلیل او خپاره کړي. په دې سلسله کې، د روزنیزو برنامو جوړول، او د ارقامو د نمونوي چک د پروسې څخه څارنه هغه ستراتیژیانې دي چې د راټولو شوو ارقامو د صحت او اعتبار د کچې د ښه والي په موخه پلي کیږي.

پوهنې وزارت په وروستیو کې د خپلو اصلي مسئولیتونو او کارونو بیا کتنه کړې ده او د بیا کتنې په ترڅ کې یې هغه

ځایونه مشخص کړي دي چیرې چې د پوهنې وزارت فعالیتونه د نورو وزارتونو له دندو سره ګډ شوی دي، برسیره پر دې په یاده بیا کتنه کې نورو دخیلو خواو (وزارتونه، خصوصي سکتور، او سیمیزې شوراګانې) ته د مسئولیتونو د لیږد امکانات هم په ګوته شوې دي. ددی ستراتیژۍ د پلي کیدو اصلي هدف په شته ظرفیتونو باندې د تمرکز له لارې د مهمو مسئولیتونو د ترسره کولو لپاره او د فرعي خدمتونو د وړاندې کولو په موخه د بدیلو لارو چارو څخه د ګټې اخیستنې په منظور په ښوونه او روزنه کې د حکومتداری د سیستم پیاوړي کول دي. وزارت اوس مهال په مستقیم ډول د ټولو چوپړتیاو د ترسره کولو لپاره کافي ظرفیت نلري نو اړینه ده چې د دخیلو خواو د همکاریو د جلبولو،افغانستان خلکو ته د ښې ځواب ویني، او په نتایجو باندې د زیات تمرکز په ځانګړي ډول د کار بازار لپاره د افغان ځوانانو د اماده کولو له لارې په اصلي لومړیتوبونو باندې ټینګار وشي. د تمویلونکو هیوادونو او د افغانستان د دولت پرمختیایی همکارانو سره د شوې هوکړې په اساس، په دریم ستراتیژیک پلان کې لوړې زده کړې کوم چې د لوړو زده کړو د وزارت مسئولیت دی نه دي شامل شوي. په داسی حال کې چې د دریم ستراتیژیک پلان د پراختیا پر مهال د لوړو زده کړو وزارت نماینده ګان موجود وو لیکن د دواړو وزارتونو ترمنځ ګډټکي د بیلګې په ډول د ښوونکو د روزنې په برخه کې د همکاریو د هوکړه لیکونو د تنظیمولو له لارې ټاکل کیږي. د دریم ستراتیژیک پلان په چوکاټ کې مخکې د خدمت روزنې، په عمده ډول د لوړو زده کړو د وزارت مسئولیت دی خو د دواړو وزارتونو ترمنځ د ښوونې او روزنې د نصاب په پرمختیا او د ښوونکو په ګمارنه او لیږنه کې ځانګړې همکاري صورت نیسي.

دریم ستراتیژیک پلان په داسې سختو امنیتي او اقتصادي شرایطو کې پلي کیږي چې د ښکیلو اړخونو سره دوه اړخیزې او څو اړخیزې هوکړې په داسې حال کې ترسره کیږي چې ډیرې لږې هیله منديې پایلې لري. دا ننګونې د دې لامل شوې دي چې د افغانستان دولت په داسی سخت موقعیت کې دروي چې د یوې خوا ډیر لږ انتخابونه په واک کې لري او د بلې خواد شته انتخابونو د منځ څخه ټاکنه اسان کار نه دې. د هیواد اوسني امنیتي وضعیت د دولتي سرچینو په تخصیص چې د پوهنې د وضیعیت د شننې په سند کې ترې هم یادونه شوی دهډیر فشار راوړی دی د نوموړي سند پر بنسټ، 14.1% عامه لګښتونه، 15.5% عادي لګښتونه او 10.3% پراختیایي لګښتونه او 3.7% داخلي ناخالصه تولید ښوونې او روزنې ته ځانګړی شوی دی.په ورته وخت کې د لازمو ظرفیتونو د نشتوالي له امله د پراختیایی بودیجې د لږولو ټیټه اندازه، نا امني او زیات اټکلي پلانونه جوړول ددی لامل شوي چې مخکې په مثبت تغیر او اصلاحاتو په راوستلو باندې ټینګار وشي.

د وضعیت د شننې په سند کې په دې ټکي زور راوړل شوی دی چې سره له دې چې دولت د کورنی بودجې او عایداتو د کمښت سره مخامخ دی په ورته وخت کې اړ دي چې د عامه چوپړتیاو لپاره نا پیشبیني شوې تقاضا چې په پایله کې یې په هیواد کې نا امني او جنګ جګړې رامینځته کیږي د پام لاندې ونیسي. نو په دې اساس دولت مکلف دې چې محرومو طبقو، بی ځایه شوو او د کلیو او بانډو د خلکو لپاره اساسي ښوونیزې چوپړتیاوې چې دوي ورته اړتیا لري برابری کړي.سره د هغو ننګونو چې زده کوونکي او ښوونیز سیستم ورسره لاس او ګریوان دی، پوهنې وزارت اړ دې چې د خلکو ژمني او CCPد برنامو (ښوونې او روزنې ته د لاسی رسی د پراختیا او د ښوونیزو چوپړتیاو د ښه کیدو په موخه د سیمو د تقویه کیدو اړوند د پالیسیانو تطبیق)له لارې ټول ماشومان په ځانګړي ډول نجونې، معیوب ماشومان، د نا امنیو د وجهې داخلي بی ځایه شوي ماشومان او بیرته راګرځیدونکي مهاجر ماشومان د هیواد په رسمي ښوونیز سیستم کې شامل کړي. په دې برخه کې پوهنې وزارت کولای شي چې د زیربنا او سیمیزو او چټکو زده کړو د ټولګیو د تأسیسولو لپاره د اضافي سرچینو د برابرولو له لارې ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسی کچه لوړه کړي اود ماشومانو په ځانګړي ډول نجونو، داخلي بی ځایه شوي ماشومانو او د ټولني د نورو محرومو طبقو د اړتیاو سره د ښوونیز نصاب تړاو یقیني کړي.

د پرمختیایی برنامو په تخنیکي ملاتړ سره په مرکز کې ظرفیتونه لوړ شوی دي، ولې په ولایاتو او ولسوالیو کې د ضعیفو اجراتو او کړنو ترسره کول ددی لامل شوی چې په راتلونکو کلونو کې د ظرفیت لوړونې د برنامې پلي کیدو ته جدي پاملرنه وشي. د CBR د برنامې په طرحه کولو او پلي کولو کې چې پخوا ترې یادونه شوی ده د مرکز او ولایاتو د رهبرۍاو مدیریت بستونو په ظرفیت لوړونه باندې تمرکز شوی دي. نو په دې اساس د ولایتي ادارو مدیران اړ دي چې په ستراتیژیک پلان کې د ښوونې او روزنې لپاره د طرحه شوو پروګرامونو دپلي کیدو او د کلنیو موخو د پایلو د لاسته راوړلو مسئولیت پر غاړه واخلي.

په ځانګړي ډول، په شته قوانینو او مقرراتو کې د لازمو اصلاحاتو د راوستلو له لارې ښه حکومت داري او واکمنتیا رامینځته کیږي او د عامه مالي مدیریت د قوانینو په رڼا کې د غیری مرکزي کولو پروسه پلي کیږي او ترڅنګ یی روزنې او غوره اړیکي کارول کیږي، او په ښه ډول د معلوماتو د راټولولو، شریکولو، د پروګرامونو د همغږي کولو او د معلوماتو د اداره کووني سیستمونو د یو کولو لپاره په پراخه ډول دICTڅخه ګټه پورته کیږي. د ولایاتو ولسوالیو او ښوونځیو په پلان جوړونه کې د راټول شوو معلوماتو او ارقامو د کارولو لپاره د مسئولیتونو او صلاحیتونو سپارل ددی برنامې د مهمو برخو څخه شمیرل کیږي. د بیلګې په ډول د ښوونځیو څخه د باندې ماشومانو او دایمي غیری حاضرو زده کوونکو په اړه د سکول میپنګ پواسطه د معلومات د راټولولو، تازه کولو، او کارولو لپاره د ښوونځیو مدیران او د ولسوالیو د پوهنې امران ښې سرچینې دي چې پر مټ یې د ماشومانو د یاد ګروپ په اړه د پالیسی په چوکاټ کې د تصمیم نیونې لپاره اسانتیاوې رامینځته کیږي.د ښوونیزو موسیساتو او د هغوي د چوپړتیاو په اړه ولایتونه او ولسوالیانې شتو او سمو معلوماتو ته پراختیا ورکوي ترڅو د زده کړې لپاره پراخه فرصتونه برابر شي.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د ښوونځیو د پراختیا پلان څخه د یوې مهمې برنامې په ډول ملاتړ کیږي چې ځانګړې بودجه ورته په پام کې نیول شوې دهاو د بهیر د روڼتیااو سیمیزې پیاوړتیا څخه د داډ لپاره اړونده چمتووالی، تدابیر او سیمه ییز مسوولیت منل ادامه لري. دې ټولو مواردو ته په کتو، پوهنې وزارت په تکرار سره د حقیقي موخو د ټاکلو اړتیا ته د کومو لپاره چې مدیران مسئول ګڼل کیږي نغوته کړې ده، او دا هغه ټکي دي چې د موخو د ټاکلو لپاره په مشترکو جوړو شوو غونډو کې پرې په تکرار سره ټینګار شوی دی.

په غوره ډول د ملاتړیزو پروګرامونو طرحه کولاو موثرې او رښې اختیاري بودیجې او د هغې پلان ته ژمنه لرل په حکومتداری کې ښه والي راولي. افغانستان د ښوونې او روزنې په برخه کې په باندینیو مرستو ولاړ دې، له همدې کبله، په راتلونکو 3 څخه تر 5 کلونو پورې یو داسې مالي چوکاټ ته اړتیا لري چې بیوروکراسي پکې کمه او کړنه او عمل پکې زیات وي او په عین وخت کې د هیواد د شته مالي جوړښتونو سره برابر وي. چې دغه چاره په دوه اړخیز ډول د باور او روڼتیا د لوړولو لامل ګرځي. دا یو منل شوې حقیقت دې چې پرمختیایی شریکانو سره نوې توافق د دریم ستراتیژیک پلان د پخوانیو مرحلو د تطبیق څخه په لاس راغلي دی. د دریم ستراتیژیک پلان پلي کول د ګټه اخیستونکو، د حکومت د رهبرۍ، او تمویلونکو ادارو لپاره د پایلو په لاسته راوړلو کې په مسئولیتونو باندې زیات ټینګار کوي. د ښې حکومت دارۍ لپاره د دریم ستراتیژیک پلان په جوړونه کې د برخوالو پرانیستې او اغیزمنه ګډونتیا د ګډو مسئولیتونو ښکارندوي کوي.د یوې ټرلې برخې د تطبیق په ډول ددی ملګرتیا موثریت څارنې او رپوټ کوونې ته اړتیا لري

4.7 همکار وزارتونه

پوهنې وزارت د هیواد په کچه د ښوونیزو خدمتونو د وړاندې کولو مسوولیت په غاړه لري. سره له دې چې نور وزارتونه او دولتي ادارې هم په دې برخه کې یو څه برنامې طرحه او پلي کوي. اکاډمیکې روزنې او لوړې زده کړې په ځانګړي ډول د لوړو زده کړو وزارت مسوولیت دی، او مسلکي روزنې نه یواځې د پوهنې وزارت مسوولیت دی بلکه غیری دولتي موسیسې، لوړو زده کړو وزارت او د کار، ټولنیزو چارو او شهیدانو او معلولینو چارو وزارت هم په دې برخه کې د خپلو سیمیزو انستیټیونو له لارې کار کوي. برسیره پر دې د ښځو چارو وزارت، د کلیو د پراختیا وزارت او حج او اوقافو وزارت هم ځیني ټاکلي ښوونیزې چوپړتیاوې

وړاندی کوي.

دا یو منل شوی اصل دی چې د اړونده همکارو وزارتونو ترمنځ همکاري د ټولو خواوو ګډو ګټو ته پراختیا او وده ورکوي، د بېلګې په ډول، د لوړو زده کړو وزارت اوس مهال د ښوونکو د روزنې لنډ مهاله برنامې په خپلو پاکولټو کې پرمخ وړي. دغه بهیر د پوهنې او لوړو زده کړو وزارتونو ترمنځ د دندو او مسوولیتونو په غوره ویش کې مرسته کوي او له مخې یې پوهنې وزارت د ښوونکو د روزنې د برنامې اړوند د داخل خدمت روزنې د همغږۍ مسوولیت پرغاړه لري او د لوړو زده کړو وزارت له خدمت مخکې پروګرام له لارې ښوونکو ته روزنې برابروي په داسې حال کې چې دا وزارت د کابل ښار څخه د باندې ددی برنامې پراختیا ته ډېره پاملرنه کوي. د یادو ښوونیزو چوپړتیاو په وړاندې کولو سره دواړه وزارتونه توانیږي چې په راتلونکې کې خپل کلنې پلانونه او موخې د یو بل سره شریکې کړي او د خپلو موخو په پام کې نیولو سره د پایلو د ترلاسه کولو لپاره خپل مسئولیتونه او دندې ټاکې.

په ښوونه او روزنه کې د نجونو د شمولیت د کچې لوړول ډېر مهم او اړین دي او نجونې باید د ښوونې او روزنې ټولې دورې بشپړې کړي. د یاد هدف د لاسته راوړلو لپاره پوهنې وزارت ژمن دی چې د ښځو چارو وزارت (MoWA) سره نږدې کار وکړي او لیرې پرتو سیمو ته په ازمایښتي ډول ښځینه ښوونکې واستوي، روزنیز امکانات او د اعاشې او اباطې اسانتیاوې ورته برابرې کړي ترڅو ددوی د هڅونې پر مټ نجونو ته د تعلیم د دوام اجازه ورکړل شي.

د ملي پیوستون پخوانی برنامه (NSP) د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي(CCP))برنامې ته بدله شوې ده. د کلیو د پراختیا او بیارغونې وزارت ددی برنامې د چتر لاندې په بشپړ ډول د پوهنې وزارت لپاره د ښوونځیو د ودانولو کچه سیمو ته د کومکې کځورو د ورکړې په واسطه لوړه وي او د دریم ستراتیژیک پلان د پلي کیدو په جریان کې د غیر مرکزي کیدو په پروسه باندې د ټینګار ترڅنګ دغې کړنلارې ته پراختیا ورکوي.

د ښاري پراختیا وزارت (MoUD)په ښاري سیمو کې د مرستو د مدیریت مسئولیت پر غاړه لري.د سیمیزو قرادادونو له مخې د ښوونځیو د ودانولو لپاره د کلیو د پراختیا وزارت له خوا د زیربنایی او عملیاتي کارونو د ترسره کولو او د مرستو د ساتنې صلاحیتونه سیمیزو شوراګانو (CDCs) ته ورکول کیږي.دریم ستراتیژیک پلان، د ټولو هغو وزارتونو د غیر مرکزي همغږو مسئولیتونو اهمیت پیژني چې په ولایتي او ولسوالي کچه د ښوونې او روزنې د فرصتونو په برابرولو کې مرسته کوي.

په مختلفو برخو کې د ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي چټک پرمختګ د افغانستان په پراختیا او پرمختګ کې مهم رول لري. دغه ټکنالوژي نه یواځې دا چې د هیواد په اقتصادي پراختیا او پرمختګ کې اغیزمن رول لوبوي بلکه په ښوونه او روزنه او د لیرې واټن په زده کړو او انفرادي لارښوونو کې هم د پام وړ رول ادا کوي.په هغه ځایونو کې چې د نا امنی، جغرافیایي ستونزو او یا نورو ناخوالو له کبله په فزیکي ډول زده کړو ته د لاسرسی امکان نه وي، شونې ده چې د یوه بدیل په توګه د پرمختللي معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژۍ څخه د ښوونیزو خدمتونو په وړاندې کولو کې ګټه پورته شي. د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژۍ تجهیزات ورځ تر بلې د ارزانه کیدو په حال کې دي او په ځانګړي ډول د افغانستان لپاره ځانګړې کمپیوټري برنامې جوړیږي. پوهنې وزارت، د ښاري پراختیا وزارت او د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ د وزارت سره د ښوونې او روزنې په برخه کې د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژۍ د پراخولو لپاره هوکړه لیک لاس لیک کړې دی چې مالي لګښت یې د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ د وزارت، او د پلي کیدو چارې یې د ښاري پراختیا د وزارت پر غاړه دي.

په ټوله کې، د ټولو وزارتونو د پلان جوړونې د ریاستونو لپاره مهم نوښت د همکاریو د هوکړه لیکونو برابرول او د مشترکو ګټو او موخو ټاکل ګڼل کیږي. اړینه ده چې دغه نوښتونه په ملي پرمختیایي برنامو کې په بل القوه ډول شامل شي. په ګډو همکاریو باندې تمرکز د دریم ستراتیژیک پلان د مهمو ستراتیژیانو څخه شمیرل کیږي، د بیلګې په ډول د نصاب او الیکترونیکي روزنیزو موادو د اصلاح او د پوهنې وزارت او مخابراتو او معلوماتي ټکنالوجی وزارت (MoCIT) تر منځ د الیکترونیکي ارقامو او معلوماتو د تبادلې په اړه هوکړه لیکونه موجود دي چې په راتلونکې کې ورته پراختیا او ادامه ورکول کیږي. همدارنګه پوهنې وزارت، د عامې روغتیا وزارت (MoPH) سره هم ځینې هوکړې ترسره کړې دي ترڅو د سالمې تغذیې موضوع د پوهنې وزارت د ښوونیز

نصاب برخه وګرځي او د روغتیا وزارت په مرسته د ښوونځیو د روغتیایی پرمختیا لپاره دوامداره روغتیایی چوپړتیاوې وړاندې شي. ددی همکاریو په ترڅ کې د زیاتو لګښتونو څخه مخنیوی کیږي او د هیواد په کچه ډیری سیمې د یادو وزارتونو د چوپړتیاو تر پوښښ لاندې راوستل کیږي.

4.8 پرمختیایی همکاران

د افغانستان پرمختیایی همکارانو په بشپړ ډول د دریم ستراتیژیک پلان د جوړوني په پروسه کې او د کلیدي پالیسیانو په پراختیا کې ونډه درلوده. د پوهنې وزارت مهم پرمختیایي همکاران عبارت دي له:USAID،DFID، نړیوال بانک، ملګري ملتونه، سویډن، کاناډا، جرمني، استرلیا، جاپان، ناروې، فنلنډ، او ډنمارک هېوادونو سفارتونه. د یادو پرمختیایی همکارانو د ډلې څخه ځینې یې زیات مرسته کوونکي دي چې د څو اړخیزو برنامو په تمویل او د دوه اړخیزو برنامو په ملاتړ کې مهمه ونډه لري.په همدې ډول، مدني ټولنو، او د تطبیق لپاره نا دولتي همکارو موسیسو (لکه د سویډن کمیټه (SCA)، د ماشومانو څخه د ملاتړ اداره SCA ، اغاخان بنسټ، او اکبر موسیسه) د پوهنې وزارت په مختلفو غونډو کې ګډون کړی دی. په ځانګړي ډول د سیمیزو زده کړو د برنامې په تطبیق کې مدني ټولنو او نا دولتي همکارو موسیسو په پراخه ډول ونډه اخیستې ده. زیاتې ادارې، په خپل سري ډول د لګښتونو او چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره معیارونه ټاکي نو ددې لپاره چې د یادو ادارو د خپل سری مخه ونیول شي پوهنې وزارت په پام کې لري چې د خدمتونو د وړاندې کولو، د دندو د لایحو، او د هر ټاکلي واحد لپاره د لګښتونو لارښودونه د پراختیایي ګډونوالو په سلا مشوره د انډولیزو او همیشنیو معیارونو په پام کې نیولو سره سم برابر کړي.

د مرستو اغیزمنتوب تل د یوه ریښتوني لومړیتوب په توګه مطرح شوی دی، مګر اوس د دریم ستراتیژیک پلان د بریالیتوب لپاره ډیر مهم دی. پوهنې وزارت پرمختیایی همکاران مخ په زیاتیدونکي ډول فنډ راټولوي او هڅه کوي چې په دې برخه کې ګډې او دوه اړخیزې کړنې په اغیزمنه توګه همغږې کړي او دا همغږي په ښوونزو چوپړتیاو او د لاسته راغلو پایلو په اړه د رڼو رپوټونو په وړاندې کولو باندې زیات تأثیر لري.

د باميانو ولايت په درسي خيمو کې افغان ماشومان د ونډې په حال کې

ژينهوا لندوف، ويبور، ۲۰۱۳

5. سټراټیژیک چوکاټ

5.1 سکتوري موخې

د ستراټیژیک پلان پورته ذکر شوو برخو، پرمختګونه، ننګوني او محدودیتونه چې د ښووني او روزني سکتور ورسره د راتلونکو 5 نه تر 15 کلونو پورې مخامخ دی مشخص کړي دي او د پالیسیو ځیني مهم تصمیمونه یی بیان کړي دي چې په دې ډول ترې یادونه شوی ده: مهارتونو، کار، او په ځانګړي ډول تخنیکي او مسلکي زده کړو ته زیاته پاملرنه د ښووني او روزني د کیفیت او تړاو د ښه کولو لامل کیږي. د اجراتو د غیری مرکزي کولو، موثریت او ساده کولو او(د پوهني وزارت د اداري تشکیل او د ظرفیت لوړوني د هر اړخیز پلان د مستقیمي مسلکي بیا کتني په ترڅ کې) د رامینځته شوي اغیزمن او شفاف مدیریت د لارې د خصوصي سکتور، همکارو وزارتونو(لکه د کار، ټولنیزو چارو شهیدانو او معلولینو وزارت) او تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامي ترمنځ کاري ملګرتیا په کلیوالو ساحو کې د محرومو خلکو لپاره د زیات تړاو او عادلانه لاس رسي سبب ګرځي. د بشپړې رونتیا او مسئولیت مننې په رامینځته کولو سره د پالیسی د یادو ټولو مواردو څخه ملاتړ کیږي او ترڅنګ یی دوامداره پایلو ته جدي پاملرنه کیږي.

دریم ستراټیژیک پلان د دریو عمده برخو څخه جوړ شوی دی چې عبارت دي له: (1) کیفیت او تړاو، (2) انډولیزلاسرسی (3)رونې او اغیزمن مدیریت. دا پلان د عمومي زده کړو، نصاب او سواد زده کړو د برنامو په برخه کې د وزارت په اداري جوړښت کې د رامینځته شوي تغیر له مخې د تیرو ستراتیژیکو پلانونو سره ښکاره توپیر لري. د اداري تشکیل په جوړښت کې رامینځته شوې تغیر د وزارت د جوړښت او اجراتو د بیا کتنې وړاندوینه کوي چې په ترڅ کې یی ټول هغه مشترک فعالیتونه چې په مختلفو ادارو پورې اړه لري یوځای کیږي لکه تدارکات، مالي چارې، نصاب او داسې نور.

عمومي موخه:

د ستراتیژیک پلان عمومي موخه: د هیواد د ټولنیز اقتصاد د پرمختیا د دوام لپاره د ښووني او روزني د سیستم د لارې د مهارت لرونکي، مسلکي او وړتیا لرونکي ولس چمتو کول دي. افغانستان د جنګ او شخړو څخه اغیزمن شوې هیواد دی او په یو ستونزمن او ویجاړ حالت کې قرار لري. نو له دې کبله اړینه ده چې د ماشومانو په ذهن کې د ټولني یو والي او ټولنیز پیوستون پیاوړی شي او ددی ذهنیت ورکړل شي چې د افغانستان راتلونکې پر دوي پورې اړه لري. نو اړینه ده چې د افغانستان ښوونیز نظام داسې مهارتونه او پوهه وړاندې کړي چې له امله یی دغه فکر په حقیقت بدل شي. ښوونه او روزنه، د ګډ ټولنیز مسوولیت د احساس د رامنځته کولو او د ټولني د وګړو د مادي او معنوي اړتیاوو د پوره کولو لپاره د هڅو بنسټ جوړوي.

د افغانستان د وګړو او ټولني ځانګړتیاوې په بشپړ ډول پیژندل شوې دي. افغانستان په اسلامي اصولو او قواعدو ولاړ هیواد دی او د اسلامي اصولو پر بنسټ اداره کیږي. د افغانستان وګړي په بیلابیلو پرګنو او قومونو پورې تړلي دي او د مودو او پیړیو راهیسې د یو بل ترڅنګ ګډ ژوند کوي او د هیواد د سوکالي لپاره په ګډه کارونه او چوپړتیاوې ترسره کوي. افغانستان د آسیا په زړه کې پروت هیواد دی چې د اسلامي تمدن اوږده تاریخي مخینه لري، دغې تاریخي مخینې دې هیواد ته د تاریخ په اوږدو کې لوړ ارزښت ورکړې دی. د افغانستان لویه هیله داده چې په سیمه کې د یو بل منلو، یو بل سره د ګډ ژوند د تیرولو او د سیمې او ګاونډیو هیوادونو سره د همکارۍ په یو داسې سمبول بدل شي چې د ښځو او لږکیو حقونه او درناوی پکې خوندي وي. دغه لوړ ملي ارمان ته د رسیدو په موخه دریم ستراتیژیک پلان ته پراختیا ورکړل شوې ده.

هغه اصول چې پر بنسټ یې په افغانستان کې ښوونیزې برنامې پرمخ وړل کیږي، باید په ښوونیز نصاب، د تدریس په ډولونو او د نړۍ د فعلي وضعیت او تاریخ په هکله پر تحقیق او پلټنو ولاړ وي. د هرې کچې زده کوونکي باید په خپلو کې د یو بل درناوي او منلو ته پراختیا ورکړي. افغانستان د نړۍ په کچه د خپلو مشهورو لاسي صنایعو او تاریخي آثارو له مخې په یو ښه موقعیت کې قرار لري. او د صنایعو او اثارو رنګارنګ والي، دې هیواد ته ځانګړې قووت او فخر وربښلی دی.

دغه معنوي ارزښتونه باید د مهارتونو او عملي کړنو له لارې د تحقق او لاسته راوړلو ښه خپله کړي او د وګړو او ټولني په خیر واوسي. په همدې دلیل دریم ستراتیژیک پلان، د نصاب په تړاو، د تدریس په میتودولوژي، د ښوونیزو تقاضاو د پوره کولو لپاره په سوچ فکر او د فعالیتونو په ترسره کولو باندې زیات ټینګار کوي. په دې برخه کې کوچنیانو او ځوانانو ته اړینه روزنه ورکول کیږي ترڅو د ټولني او هیواد د پرمختګ په بهیر کې رغنده ونده او رول ولوبوي. همدارنګه سیمه ییزې اداری ددی دپاره رابلل

کیږي چې په عامه ښوونیز سیستم کې کار وکړي ترڅو د ټول افغانستان په کچه زده کوونکو ته خپل ارزښتونه وروپیژني.

5.2 د پالیسی مقاصد او منځمهالي پایلي

په افغانستان کې د ښووني او روزني سیستم ته وده ورکول او د هیواد په کچه د هغي غزول په لوړه پیمانه په راتلونکو پنځوو کلونو کې د پالیسی مقاصد او منځمهالي پایلي تعقیبوي کوم چې په بنیادي ډول د دریم ستراتیژیک پلان د تغیر تیوري (ToC)عملي کوي چې په لاندې چوکاټ کې تری یادونه شوی ده:

کیفیت او تړاو، عادلانه لاس رسی، مؤثر او روڼ مدیریت د دریم ستراتیژیک پلان مهمي برخي دي او هره برخه یې جلا او هر اړخیز مقاصد لري چې په لاندی ډول ورته اشاره شوی ده:

کیفیت او تړاو: د یوې پرمختللي ټولني د رامینځته کولو او مجهزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه، زده کوونکي د ښووني او روزني په ټولو پړاونو کې هغه مهارتونه، پوهه، ارزښتونه او وړتیاوې ترلاسه کوي چې په ملي او نړیواله کچه د کار د مارکیټ لپاره ورته، یو روغ، تولیدونکي او مسئول وګړي اړتیا لري.

انډولیز لاسرسی: اړونده، خوندي، او د زده کړو باکیفیته فرصتونو ته په عادلانه او هر اړخیز ډول د ماشومانو، ځوانانو او لویانو په ځانګړي ډول د ښځو او نجونو د لاس رسي زیاتوالی.

روڼ او اغیزمن مدیریت: په ملي او سیمیزه کچه د رنو، ګټورو، مناسبو او باکیفیته ښوونیزو چوپړتیاو وړاندي کول د دریم ستراتیژیک پلان هغه اوږدمهالي پایلي مشخص کوي چې په راتلونکو پنځوو کلونو کې یې د ترلاسه کیدو امکان شته. د منځمهاله پایلو او د هغوي د فزیکي پرمختګ د اندازه کولو لپاره شاخصونه کارول کیږي ترڅو ددغو شاخصونو پر مټ د منځمهاله پایلو لاسته راوړنه او فزیکي پرمختګ په بشپړ ډول تشریح شي.

عمده برخي	1. کیفیت اوتړاو		
عمومي موخه	**زده کوونکي به په هره برخه کې پوهه، وړتیاوی،اوارزښتونه چې د یو تولیدوونکي، جوړ او دنده پیژندونکي هیواد وال لپاره اړین دی تر لاسه کړي او دیوې اغیزمنې ونډې په اخیستو سره به د ټولنیزې سلامتیا او آرامتیا لپاره چمتو او په داخلي او نړیوالو بازارونو کې به د تل پاتي بوختیاو لپاره مجهز شي.**		
شاخصونه	• د ګمارني اندازه (د جنسیت پر اساس) • د ښوونځیو د فارغانو د وړتیاو څخه د کار او کسب د خاوندانو د خوښی سلنه	تایدي اسناد او د تاید سرچیني	•د ملي سروي ریپوټ •د کار او کسب د خاوندانو د ملي سروې ریپوټ
1-اوږدمهالي پایلي	**د زده کوونکو د ټولنیزو او اقتصادي اړتیاو سره د ښوونیز نصاب د تړاو اندازه زیاته شوی ده.**		
شاخصونه	• د هغو علمي سرچینو او کاري او مسلکي ګروپونو شمیر چې د ښوونیز نصاب د پراختیا په پروسه کې یې برخه اخیستې ده. • د ستراتیژیک پلان د پلي کیدو په جریان کې د منځنی نقطې ارزول د مبدا د نقطې سره	اسناد او د تاید سرچیني	• د ښوونیز نصاب د پراختیایی ټیم ریپوټ • د ترسره شوو سرویګانو ریپوټ او د کسب او کار د خاوندانو او خلکو د خوښی اندازه
2-اوږد مهالي پایلي	**د ملي نورمونو په رڼا کې د ماشومانو، ځوانانو، او لویانو ښوونیزو او روزنیزو لاسته راوړنو وده کړی ده.**		
شاخصونه	• د هغو لایقه او وړ فارغانو شمیر چې د ښووني او روزني د سیستم اړوند ټولو برنامو فارغ کړی دي.	تایدي اسناد او د تاید سرچیني	•د کړنو د باوري لاسته راوړنو په اړه د EMIS د معلوماتو شتون

عمده برخې	2. انډولیز لاس رسي		
عمومي پایله	**په هېواد کې، مصئونو او کیفیت لرونکو ښوونیزو فرصتونو ته د ماشومانو، ځوانانو او لویانو په ځانګړي ډول د ښځو او نجونو د عادلانه او هر اړخیزې لاس رسی زیاتوالی.**		
شاخصونه	• په مختلفو ښوونیزو نوعو، کچو، او مرکزونو کې د خالص او نا خالص شمولیت اندازه (د جنسیت پراساس) • د تعلیمي دورې د بشپړېدو اندازه (د جنسیت او ښوونیزې دورې په اساس)	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	احصایوی رقام / د پوهنې وزارت معلوماتي سیستم
1-اوږد مهالې پایلې	**مصئونو او کیفیت لرونکو ښوونیزو فرصتونو او حرفوي روزنو ته انډولیز او هر اړخیز لاس رسي زيات شوی دی.**		
شاخصونه	• د ښوونیزو فرعي برنامو په اساس د خالص او نا خالص شمولیت اندازه	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	احصایوی ارقام / د پوهنې وزارت معلوماتي سیستم
2-اوږد مهالې پایلې	**د تخنیکي او مسلکي زده کړو په شمول په ښوونه او روزنه کې د سیمې د خلکو (د زده کوونکو مور او پلار) د ګډون کچه او ژمنتیا زیاته شوې ده.**		
شاخصونه	• د ښوونځیو د فعالو شوراګانو شمیر • د خلکو د نغدي او غیر نغدي مرستو اندازه	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	• د ولسوالیو رپوټ • د ښوونځیو د شوراګانو رپوټ • د ټولنیز خوزښت د ریاست او د ښوونځیو د مدیریتي شوراګانو رپوټ
عمده برخې	3. موثر، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت		
عمومي موخه	**د مرکز او ولایاتو په کچه د کیفیت لرونکو، انډولیزو، رښو او موثرو ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره موثر، روڼ او ځواب ویونکي مدیریت ته پراختیا ورکړل شوې او ورځخه ملاتړ شوی دی.**		
شاخصونه	• د عمده ستونزی په ډول د فساد د رپوټ شوو مواردو سلنه • د ښوونیز چوپړ څخه د خوښی د اندازې سلنه	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	د خیري شوي ملي سروې رپوټ
1- اوږد مهالې پایلې	**د ښوونیزو خدمتونو د وړاندې کولو او مسئولیتونو د معیاري کولو لپاره قانوني چوکاټ ته وده ورکړل شوې ده.**		
شاخصونه	• د بهرنیو کار پوهانو د ګټور مدیریت تاید	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	د بهرنیو کار پوهانو د ګټور مدیریت رپوټ
2-اوږد مهالې پایلې	**د مدني ټولنو، خصوصي سکتور، او پرمختیایی مرستندویانو سره د کاري ملګرتیا میکانیزمونه رامنځته شوي دي.**		
شاخصونه	• د فعالې ملګرتیا د میکانیزمونو په اساس د پروګرامونو شمیر	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	د پلان ریاست ریکارډ
3-اوږد مهالې پایلې	**د ټولو سرچینو(د بشري سرچینو په شمول) څخه په موثر ډول ګټه پورته شوې ده، مدیریت په پوره روڼتیا سره په ټولو کچو کې ځواب ویونکی دی، او د پوهنې د ټول سیستم په کچه فساد سره مبارزې وده کړې ده.**		
شاخصونه	• د څارنې او ارزونې د مستقلې کمیټې څارنه او د فساد سره د مبارزې اداري تایید.	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	د فساد سره مبارزه د مستقلې کمیټې څارنیز رپوټ
4-اوږد مهالې پایلې	**د څارنې او ارزونې پروسې تصمیم نیونه پیاوړې کړې ده.**		
شاخصونه	• د ښوونې او روزنې دسکتوري بیاکتنې د ګډ ټیم تاید	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	ښوونې او روزې د سکتوري بیا کتنې د کاري ټیم رپوټ

په دریم ستراتیژیک پلان کې اوږد مهاله متوقعه پایلې د یوه اوږد مهاله لیدلوري د ټاکلو لپاره طرحه شوی دي او د پوهنې وزارت او پرمختیایی مرستندویانو په ملاتړ سره ترلاسه کیږي. اټکل کیږي چې د پام وړ پایلې لږ تر لږه په راتلونکو پنځوو کلونو کې او د ځینو ځانګړو شرایطو له امله په اوږد مهال کې په لاس راځي. ددې لپاره چې د پایلو او مسئولیتونو څخه په پرلپسې ډول څارنه وشي نو په ستراتیژیک پلان کې هره اوږدمهالې پایله په څو نورو منځمهالو پایلو او ځانګړو شاخصونو باندې ویشل شوی ده چې د پلان د تطبیق په اوږدو کې د کړنو د پرمختګ څخه یې په کلنې ډول رپوټ ورکول کیږي. د پالیسي لیول فعالیتونه او د هغې موخې د منطقي چوکاټ په جدول کې ښودل شوي دي. د اړتیا پر اساس، پوهنې وزارت د سکتوري ګډې بیا کتنې کلنۍ پروسه د پلان د پایلو د لاسته راوړلو لپاره په وخت او ستراتیژیانو کې تعدیل راولي او پوهنې وزارت او کاري ملګري یې دیته اړباسي چې د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره ژمن واوسیږي. په کومو ځایونو کې چې ازمایښتي پروګرامونه ښې پایلې ولري نو بیا د بودیجې د موجودیت په صورت کې پروګرامونه په اسانۍ سره په عادي ډول پلي کیږي.

5.3 ستراتیژیانې

د ښوونې او روزنې اوسنیو ننګونو او محدودیتونو ته په کتو او د افغانستان د ولسمشر د هدایاتو او لید لوري سره سم په دریم ستراتیژیک پلان کې موثرې ستراتیژیانې او عملي تګلارې ځای پر ځای شوی دي. دا یو منل شوې حقیقت دی چې د تیرو ستراتیژیکو پلانونو د پلي کیدو په نتیجه کې توقعات په ټولیز ډول په هیواد کې د نا امنیو او مالي سرچینو د کمبود له امله نه دي پوره شوي او د پلانونو د پلي کیدو په وړاندې فساد، ناوړه غوښتنو او ناکاره مدیریت تل لوی خنډونه جوړکړي دي. د پوهنې وزارت په کارکوونکو کې د لازمو ظرفیتونو کمبود او نشتوالي، د پرمختیایي مرستندویانو او همکارو موسیسو د وینا مطابق د ښوونیزو برنامو د فعالیتونو په دوام او موثریت باندې نه تمرکز، او د رڼو معلوماتو پر بنسټ لاسته راغلې پایلې نه رپوټ کول هغه مهم لاملونه دي چې د پلان په پلي کیدو باندې یې زیات تأثیر کړی دی.

دریم ستراتیژیک پلان د مسئولیت منلې، تړاو او ظرفیت لوړونې لپاره مهمې ستراتیژیانې طرحه کړي دي او دغه هره ستراتیژي د ستراتیژیک پلان د پایلو د سلسلې سره اړیکي لري، یعني د کلنیو اهدافو د لاسته راوړلو په ترڅ کې منځمهاله پایلې په لاس راځي او د منځمهاله پایلو په ترڅ کې د هرې برخې اوږد مهالې پایلې په لاس راځي او د ټولو برخو د اوږد مهالو پایلو په یوځای کولو سره د ستراتیژیک پلان عمده او لوی هدف په لاس راځي. هره منځمهاله پایله یو شمیر وړو فعالیتونو، پروګرامونو او د رڼې څارنې او رپوټ ورکونې لپاره شاخصونو ته اړتیا لري، د بیلګې په ډول د انډولیز لاس رسي په برخه کې لومړې متوقعه منځمهاله پایله عبارت ده له: د ښوونیزو مرکزونو او ښوونځیو د پرمختیا پلان د ولایاتو او ولسوالیو په کچه جوړ شوی دی، نو په دې اساس ددې منځمهالې پایلې لپاره لاندې 5 شاخصونه ټاکل شوی دي:

1) د سیمیزو ښوونځیو په کچه د ترسره شوی سروې پایلې
2) د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو سلنه چې د سیمیزو ښوونځیو په کچه د ترسره شوې سروې پایلې په لاس لري
3) د هغو ولایاتو او ولسوالیو سلنه چې د ښوونیزو سرچینو او فرصتونو په اړه د ترسره شوې سروې دقیق او کوټلې پایلې په لاس کې لري.
4) د هغو ولسوالیو سلنه چې د حساس جنسیت په اساس پلان او بودیجه لري.
5) د هغو ولسوالیو سلنه چې مالي سرچیني یې د سرچینو د متوازن تخصیص د اصولو پر اساس ترلاسه کړی وي.

هر شاخص کلنې موخې، لاسته راوړنې او لنډ مهاله پایلې لري کوم چې د مختلفو پروګرامونو او فعالیتونو د لارې د یو کال په اوږدو کې په لاس راځي او په کلنیو عملیاتي پلانونو کې په تفصیل سره ذکر شوي دي. د پایلو د لاسته راوړلو لپاره په ټولیز ډول کمي موخې د سلنې او یا د شمیر په بڼه بیان شوی دي، نو په دې اساس، ستراتیژیک پلان هغه روان فعالیتونه او عادي کړنې چې د پلي کیدو لپاره یې منظم پلان او وخت نوي ټاکل شوی نه رانغاړي بلکه په لویو پالیسیانو پورې تړلي ستراتیژیک اهداف ټاکي.

5.3.1 کیفیت او تړاو

پوهنې وزارت او د هغې کاري ملګري دې ته لومړیتوب ورکوي چې د پوهنې کیفیت او تړاو ښه شي نو له دې امله د ښوونیز نصاب د تړاو د پراختیا ستراتیژیانې رامنځته کیږي او بیا د ځینو نورو ستراتیژیانو له لارې ددې ډاډ ترلاسه کیږي چې نصاب په

سم ډول تدريس او ارزول شوی دی. د ستراتيژيک پلان دا برخه د افغان ښوونيز نظام لپاره د ماموريت او کړنو هر اړخيز پلان رامينځته کوي. په داسی حال کې چې د دويم ستراتيژيک پلان په پنځه کلنه دوره کې د زده کوونکو د شموليت کچې د پام وړ پرمختګ کړی دې، خو د ښوونې او روزنې د کيفيت د ښه والي او تقاضاو سره د تړاو لپاره بايد نور زيات کار ترسره شي ترڅو د هيواد په کچه د عامه توقوعاتو سره سم د کار د خاوندانو د اړتياو د پوره کولو لپاره مسلکي، وړ او مهارت لرونکي فارغان ټولنې ته وړاندې شي. نړۍ په چټکې سره د تغيراتو او تحولاتو په لور روانه ده او زيات فرصتونه او پرمختګونه يې رامينځته کړي دي نو اړينه ده چې افغان ښوونيز نظام د يادو فرصتونو او پرمختګونو څخه د ګټې اخيستنې په موخه عيار شي ترڅو د ښوونيزو چوپړتياو د واندې کولو په ترڅ کې د پرمختګ په لور کوټلي ګامونه اوچت شي.

د شپږم ټولګي د زده کوونکو د لاسته راوړنو (لکه لوستل، ليکل او حساب) په اړه يو باوري رپوټ چې په 2013 کال کې خپور شوی وو دا په ډاګه کوي چې د افغانستان د 6 ټولګي د زده کوونکو د مهارتونو او زده کړې کچه د ګاونډيو هيوادونو د 4 ټولګي د زده کوونکو سره برابره ده. ددی ارزونې پايلې دا په ډاګه کوي چې ښوونيزو چوپړتياو د کيفيت ښه والي او د ماشومانو اړتياو سره د هغې تړاو ته زياته پاملرنه وشي.

په ټوله کې کيفيت او تړاو، د غوره ښوونيز نصاب او درسي موادو په واسطه چې د ښوونکو (په ځانګړي ډول په ليرې پرتو سيمو کې ښځينه ښوونکي) د روزنې او پرمختګ سره مستقيمي اړيکي لري پياوړې کيږي. د کيفيت او تړاو د ښه کيدو او د فعاليتونو د پرمختګ د څارنې لپاره په دريم ستراتيژيک پلان کې ځانګړو ستراتيژيانو او شاخصونو ته پراختيا ورکړل شوی ده. په حقايقو ولاړ د هر اړخيز نصاب اصلاح او د زده کړو او لاسته راوړنو د څارلو او رپوټ کولو لپاره د ټکنالوژۍ څخه د ګټې اخيستنې د ازمايښتي پروګرامونو برابرول ددی پلان مرکزي او د پام وړ ستراتيژي ده. ددی لپاره چې ډاډ حاصل شي چې نوی ښوونيز نصاب په عمل کې د پلي کيدو وړ دی او د ټولنې د پام وړ ټول ارزښتونه او لازم معيارونه د يو پرمختللي او مدرن افغانستان لپاره پکې ځاې شوي دي، د نوي نصاب د پراختيا په پروسه کې د سلا مشورو په موخه د سوداګريز سکټور استازي، د صنايعو خاوندان، کسبګر، کارپوهان او د مدني ټولنو استازي رابلل کيږي. همدارنګه د نصاب د تړاو او پرمختګ د ارزولو لپاره لومړنۍ او منځمهاله څيړنه او ارزونه ترسره کيږي ترڅو معلومه شي چې نوې جوړ شوی نصاب په سم ډول د پلي کيدو په ترڅ کې ښې پايلې لري.

په دريم ستراتيژيک پلان کې د کتابونو د چاپ او ويش او ښوونيزو موادو د ترلاسه کولو لپاره نوې ستراتيژياني رامنځته شوی دي او تر 2021 کال پورې په ازمايښتي ډول پړاو په پړاو پلي کيږي. د کيفيت د ودې په برخه کې په شپږو مهمو ساحو باندې تمرکز شوی دی چې په لاندې ډول تری يادونه کيږي:

1) د نصاب په برخه کې لومړنۍ دنده او مسئوليت دا دې چې د نصاب تړاو ته پراختيا ورکړل شي ترڅو له دې لارې وکولای شي چې د زده کوونکو لپاره د هغوي د اړتياو پر اساس مناسب ټولنيز ارزښتونه برابر شي او د ټولو وګړو، سيمو او ټولنو لپاره ښوونه او روزنه د ګټې وړ وګرځي.
2) د نصاب د پراختيا په برخه کې نور مهم فعاليتونه، پر وړتياو ولاړو روزنيزو پروګرامونو له لارې د مسلکي ښوونکو مهارتونو ته وده ورکول او د کيفيت د تضمين سيستم رامينځته کول او د ګمارنې انعطاف منوونکې موډل دی.
3) د ښوونيز نصاب پلي کول د اداري کار کوونکو او مسلکي مديرانو د ګمارنې او روزنې د لارې صورت نيسي، نو په دې اساس اداري کار کوونکي او د ښوونځيو مديران د اداري مديريت او رهبری، د معلوماتو په راټولولو او کارولو کې او د تدريس د پروسې او ښوونکو څخه د څارنې په برخه کې لازمي روزنې ترلاسه کوي.
4) بريالی زده کړه د ښوونځي او ټولګي په پاک، خوندي، د توپيري چلند څخه ليری، او د ماشومانو په دوستانه چاپيريال (فزيکي او رواني) پورې اړه لري.
5) د ښوونکو دوامداره مسلکي ظرفيت لوړونه په دولتي او مسلکي ښوونځيو او سيميزو ټولګيو کې د تدريس د دوامداره کيفيت او روزنې د ښه کيدو تضمين کوي چې دا کار د ښوونکو د ارزونې او د هغوي د مسلکي لوړتيا د پاليسيانو په اصلاح کولو پورې اړه لري. نو په دې اساس دريم ستراتيژيک پلان د تصديق او باور ورکونې ملي برنامه پلي کوي.
6) په عادي ډول، د زده کوونکو د زده کړو د اوږدمهاله پايلو د ارزولو لپاره د ظرفيت لوړونې په برنامه باندې د هيواد په کچه د وروستي حل لپاره تمرکز کيږي.

5.3.1.1 د پوهنې وزارت په ټولو کچو کې د مختلفو ښوونیزو دورو د درسي نصاب بیا کتنه او اصلاح

په هیواد کې د ښوونیز نصاب د قانوني جوړښت د غښتلتیا په موخه، پوهنې وزارت په پام کې لري چې د ښوونیز نصاب ملي مرکز رامینځته کړي او ټولې اداري او برنامې (عمومي زده کړې، اسلامي زده کړې، د ښوونکو روزنه، تخنیکي او مسلکي زده کړې او سواد زده کړې) چې په تیت او پرک ډول د ښوونیز نصاب په پراختیا کې ونډه لري مدغمې او د یادې ادارې تر چتر لاندی ټول اړونده فعالیتونه ترسره کړي. د نصاب د اصلاح او پراختیا لپاره د اداري، دفتري او فردي ظرفیتونو د لوړولو په موخه د ظرفیت لوړونې هر اړخیز پلان طرحه او پلي کیږي. د نصاب د طرحه کولو او پراختیا په برخه کې د ملي ښوونیز نصاب د پراختیا کار پوهان د ماسټرۍ د پروګرام لاندې روزل کیږي. په همدې ډول د نصاب د اصلاح او سمون لپاره د مهمو د خیلو خواو (لکه ماشومان، ځوانان، د ښوونیزو چوپړتیاو ځخه متستقیم ګټه اخیستونکې، خصوصي سکتور، حکومتي دفترونه او پوهنتونونه د ښوونیز سیستم د وروستني تولید استعمالونکي دي، او نورې هغه اداري چې د نصاب او د نصاب د محتوا سره علاقه لري لکه د روغتیا وزارت چې په ښوونځیو کې د صحي ښوونې د روزنیز نصاب د برابرولو مسئولیت پر غاړه لري او د لوړو زده کړو وزارت چې د پوهنې وزارت د نصاب سره د لوړو زده کړو د وزارت نصاب همغږۍ کوي) د رغوونکو او غوره مشورو، وړاندیزونو او نظریاتو ځخه د ګټې اخیستنې لپاره میکانیزمونه رامینځته کیږي.

د نصاب د پراختیا لپاره نورمونه او معیارونه رامینځته کیږي او د نصاب د پلي کیدو کاري چوکاټ بیا ځلي کتل کیږي. برسیره پر دې، د زده کړو (د زده کوونکو ښوونیزې پایلې) د ارزونې ملي چوکاټ او د نصاب د پلي کیدو لپاره د ځارنې چوکاټ ته په دې موخه پراختیا ورکول کیږي چې درسي مفرداتو او روزنیزو موادو بیاکتنې او اصلاح ته زمینه برابره شي.

په همدې ډول، د ښوونیز نصاب د پراختیا د ملي مرکز لپاره ستراتیژیک پلان ته پراختیا ورکول کیږي او د کاري او تخنیکي اړیکو په موخه یاد ملي مرکز لږ تر لږه د سیمې د هیوادونو د نصاب د پراختیا د نړیوالو مرکزونو ځخه د یوه سره وصل کیږي. سره له دې چې په افغانستان کې د هلکانو او نجونو ښوونیزې اړتیاوې یو شان دي او د دغو یو شان اړتیاو په لرلو سره دوي لوړو زده کړو او د کار مارکیټ ته داخلیږي خو بیا هم نجونې په دې برخه کې ځانګړې اړتیاوې او مجبوریتونه لري چې باید جدي پاملرنه ورته وشي. دا اړتیاوې یواځې د هغوي په شخصي اړتیاو پورې (لکه د نوې ځوانی او ځوانی روغتیایی روزنه) اړه نلري بلکه د هغوي په پوهې او مهارتونو پورې اړه لري چې هغوي دیته تیاروي چې په ښارونو او کلیو کې د اقتصادي فرصتونو ځخه ګټه پورته کړي او تر ټولو مهمه داده چې په ټولنه کې د هغوي د شخصیتونو د لوړتیا سبب ګرځي، نو په دې اساس د اوسني ښوونیز نصاب اصلاح په قوي ډول د ښوونی او روزنې په جنسیتي اړخونو متمرکزه ده.

عمومي زده کړې

- د ښوونیز نصاب د اصلاح د پروسې لاندې، د شته ښوونیز نصاب د کاري چوکاټ بیا کتنه ترسره کیږي چې د هغې پر بنسټ پراونه ، محتوا، مقاصد، پلان او د تدریس او زده کړو ستراتیژیانې په ځانګړي ډول د زده کړو په ساحه (د زده کړو دا ساحې راکمیږي او یا د یو بل سره یو ځای کیږي) کې وده کوي. په همدې ډول ددې پروسې لاندې ښوونیزې اوږد مهالې پایلې لکه (پوهه، اړونده مهارتونه، ارزښتونه، کړه وړه، او په حقیقي نړۍ کې د وړتیاو پر اساس غوښتنې) د ټولو دورو په ټولو ټولګیو کې وده او پرمختګ کوي. د بیلګې په ډول په لومړي ټولګي کې د لوستلو په مهارت باندې او په نورو ټولګیو کې په نورو ګډو موضوعاتو لکه روغتیا، چاپیریال ساتنه، د هوا حالات، انساني حقوق، د فساد سره مبارزه، معلوماتي ټکنالوژي او داسې نورو باندې تمرکز کیږي.
- دې ته په پام سره چې اوس مهال، د زده کوونکو د زده کړو لپاره زیات وخت په پام کې نه دې نیول شوی، په ښوونیز نصاب کې زیات په حقایقو او واقعیتونو ولاړ یو شمیر اهداف او قابلیتونه ټاکل کیږي چې له مخې یې د اوسنیو کتابونو په پرتله چې د یو کال په اوږدو کې په بشپړ ډول نه تدریس کیږي او یا په سرسري ډول تدریس کیږي د کتاب حجم راکمیږي او په درسي موضوعاتو باندې زیات تمرکز کیږي. زده کوونکو ته دا نوره د منلو وړ نه ده چې درسونه د طوطي په ځیر

په يادو زده کړي او د هغې په اساس يې ارزونه وشي. ښوونيز نصاب او درسي کتابونه چې د انتخاب او غوراوي قابليتونه لري د تدريس ميتودونه پياوړي کوي او د تدريس قوي ميتودونه په زده کوونکو کې د پوښتنو حس را ژوندي کوي او د تدريس په پروسه کې د شاګرد-محور روزنې او فعاله زده کړه پياوړې کوي، نو په دې اساس د تدريس په پروسه کې د نيوکو او تحليل د تفکر مهارتونو په وده او پرمختيا باندې مخکې له مخکې جدي تمرکز کيږي.

- په نوي ښوونيز نصاب کې په عملي زده کړو او د ژوند د مهارتو په روزنه باندې زيات ټينګار کيږي او زيات شمير ښوونکي د مسلکي ودې په داخل خدمت برنامه کې د شاميليدو له لارې زيات ښوونيز روشونه او مهارتونه ترلاسه کوي. د افغانانو فرهنګ او رواجونو ته په پام سره په ښوونيز نصاب کې ملي نورمونه او معيارونه تاکل کيږي او په ورته وخت کې د ښوونيز نصاب د نړيوالو معيارونو او تګلارو سره غاړه وړي. چې دا تګلارې او روشونه د دريم ستراتيژيک پلان په اوږدو کې په ازمايښتي ډول پلي کيږي.

سواد زده کړې

- د شاګرد-محور روزنيز مواد ـــ پوهنې وزارت په هڅه کې دې چې د هغې پروسې د لارې چې د سواد اموزی د برنامې په مختلفو رياستونو کې پيله شوی ده، د سواد زده کړو د مختلفو ګروپونو د اړتياو د پوره کولو لپاره رنګارنګ روزنيز توکي زيات کړي. سواد زده کړې د تدريس د عملي تګلارو څخه چې د عمومي زده کړو ښوونکي تری کار اخلي، ګټه پورته کوي، دا ښوونکي د ښوونځي د رسمي ساعتونو بهر د سواد زده کړو په کورسونو کې د ښوونکي په څير کار کوي.
- په همدې ډول سواد زده کړې، د سواد زده کړو په کورسونو کې د دوي د اړتياو سره سم د هغو مضامينو څخه، چې د نصاب د پراختيا رياست او تخنيکي او مسلکي زده کړو د برنامې سره په سلا مشوره او د پوهنې وزارت د نوي جوړښت سره په مطابقت کې يې پراختيا موندلې ده ګټه پورته کوي. د بيلګې په ډول د کرنې اړوند مضامينو عملي روزنه او ميکانيکي او تخنيکي مهارتونه د مناسبو او اړوندو روزنيزو موادو د لارې د سواد زده کړو په کورسونو کې تدريس کيږي.

اسلامي زده کړې:

- پوهنې وزارت په هڅه کې دی، چې د اسلامي زده کړو د درسي کتابونو د چاپ او ويش لپاره لازمي مالي سرچينې زياتې کړي. د اسلامي زده کړو په نوو کتابونو او روزنيزو موادو کې د ښځو حقوقو ته د احترام، فقيرانو سره د کومک، د شخړو او تاو تريخوالي د مخنيوي او نور موضوعات او مسايل ځاي پر ځاي شوي دي.

تخنيکي او مسلکي زده کړې:

- د ښوونيز نصاب د هر اړخيزو اصلاحاتو په ستراتيژيانو کې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د برنامې داخلول ددی برنامې ستراتيژيک اهميت په ګوته کوي. دريم ستراتيژيک پلان د تخنيکي او مسلکي زده کړو په ښوونځيو او انستيتونو کې د روزنيزو تجروبو سره تړاو لري. پوهنې وزارت د نورو دخيلو خواو په مرسته په ښوونيز نصاب کې د شاملو مهارتونو او برنامو بيا کتنه کوي ترڅو برنامې د کارونکو غوښتنو ته ځواب ووايي. د ښوونيز نصاب بيا کتنه د کار د بازار د غوښتنو په اساس ترسره کيږي. د کار د خاوندانو او کسبګرو سره په سلا مشوره د حرفې او مسلک په برخه کې د پام وړ قابليتونو لپاره لږ تر لږه نورمونه او معيارونه برابر او ټاکل کيږي. په همدې ډول، ددې وړتياو په اساس درسي مفردات او روزنيز مواد د بياکتنې او اصلاح وړ ګرځي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو نوي ښوونيز نصاب د پوهې، مديريت، او عملي مهارتونو تر منځ په تعادل او توازون باندې تمرکز کوي.
- د تخنيکي او مسلکي زده کړو د نصاب د بيا کتنې د اصلي پروسې څخه پرته، پوهنې وزارت په پام کې لري چې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د خصوصي مرکزونو د هغو زده کوونکو لپاره چې دولتي تخنيکي ښوونځيو سره د يوځاي کيدو ليوالتيا لري روزنيز مواد تيار کړي ترڅو له دې لارې خپل عمومي او مسلکي پوهه لوړه کړي او مديريتي مهارتونه د هغوي د مسلک د پراختيا او د ښو عايداتو د ګټلو لپاره په لاس راوړي.

- په ورته وخت کې، پوهنې وزارت د خصوصي سکتور سره یو ځاي د تخنیکي او مسلکي زده کړو د زده کوونکو لپاره په کوم ځاي او وخت کې چې ورته اړتیا وي د سواد زده کړو او حساب برنامې جوړوي چې د کار زده کړې دوران کې ترې ګټه پورته کوي. د بیلګې په ډول: د عمومي زده کړو د ښوونځیو څخه د درسي ساعتونو بهر ګټه پورته کول.

د ښوونکو روزنه:

- د ښوونکو د روزنې د داخل خدمت برنامې د کورسونو ښوونیز نصاب، د ایکویپ 2 د برنامې تر چتر لاندې د ښوونکو د روزنې برنامې د ارزونې څخه د لاسته راغلو پایلو او مندنو پر بنسټ اصلاح کیږي. د ښوونکو د روزنې د ښوونیز نصاب د بیا کتنې په پروسه کې د ښوونځیو د نصاب په اصلاح، د وړتیاو پر اساس د هغې په جوړېښت، د ښوونکو د روزنې په مراکزو کې پر وړتیاو ولاړ د ارزونې د سیستم په پراختیا باندې زیات ټینګار او تمرکز کیږي.

5.3.1.2 د نوي ښوونیز نصاب پلي کیدل

- **د ښوونیز نصاب مواد –** د نوي ښوونیز نصاب کاري چوکاټ، د درسي مفرداتو، روزنیزو برنامو، کتابونو، ښوونیزو پلانونو اوممدو درسي موادو پراختیا ته زمینه برابروي. د ښوونځیو مدیران، ښوونکي او ښوونیز څارونکي د نوي ښوونیز نصاب او د هغې د پلي کیدو تګلارې سره په تړاو لازمي زده کړې ترلاسه کوي. په تخنیکي او مسلکي زده کړو او عمومي زده کړو کې لازم وخت او د روزنې او عملي تمرین فرصتونه زیاتیږي.

- **د روزنیزو شرایطو وده-** پوهنې وزارت یو شمیر هغو لاملونو ته چې د ښوونې او روزنې د کیفیت کچه راټیټوي په ټینګه پاملرنه کوي او څیړي یې. لکه په ښوونځیو کې د تدریس لپاره د کافي وخت نشتوالي، د زده کوونکي- ښوونکي لوړ نسبت، د مجهزو لابراتوارونو، لابرانټ، کتابونو او سپورتي چاپیریال نشتوالی.
- د رپوټونو پر اساس، د تدریس د نا موثره تګلارو له امله د تدریس او روزنې زیات وخت بې ځایه مصرف او تلف کیږي. اوس مهال، په سم ډول د وخت څخه د ګټې اخیستنې لپاره مناسبې تګلارې رامنځته شوي دي او د روزنې په برخه کې ترې ګټه پورته کیږي لکه د زده کوونکو د حاضرۍ اخیستنې سره سم د هغوي کورنۍ دندې ترلاسه کول او کتل. د تدریس ټولې تګلارې او روښونه چې کولای شي چې په دوه شفټه او درې شفټه ښوونځیو کې د تدریس محدود وخت جبران کړي د زده کوونکو د ګروپي روزنو تګلارې او روښونه دي او ددې روښونو څخه په هغه وخت کې ګټه پورته کیږي چیرې چې ښوونکي د نورو وړو ګروپونو سره په کار بوخت وي او یا د ځانګړو مسایلو په حل کې اخته وي.
- د هغه وخت زیاتیدو ته اړتیا ده چې زده کوونکي په هغه کې ښوونیز نصاب یادوي. اوس مهال د کافي او مناسبو روزنو او زده کړو څخه د ډاډ ترلاسه کولو لپاره "درسي مکلفیت" (په کال کې د ورځو شمیر او په ورځ کې د ساعتونو شمیر) کم دی، په ځانګړې ډول دا ستونزه هغه مهال لاپسې سختیږي چې کله د ټولګي د تدریس په پروسه کې ښوونیزو اهدافو ته لږه توجوه وشي او د ښوونکو د غیرې حاضرۍ کچه لوړه شي. ټاکل شوو نورمونو څخه د ګټې اخیستنې په موخه باید د زده کوونکو نسبت ښوونکي ته راټیټ شي. ارزونې ښاي چې په یوه ښوونځي کې د شفټونو شمیر د هغه ښوونځي د تعلیمي مودې په اوږدوالي او د تدریس په کیفیت باندې تاثیر لري. په دې برخه کې، پوهنې وزارت د دریم ستراتیژیک پلان د تطبیق پر مهال د دوه شفټه ښوونځیو شمیر راکموي او په ورته وخت کې د درې شفټه ښوونځیو د فعالیتونو مخنیوی کوي.
- په ښوونځیو کې د ښوونیز نصاب د پلي کیدو څخه د ښوونځیو د مدیرانو او د ښوونیزې څارنې د څارونکو په واسطه څارنه ترسره کیږي او د لازمو تصمیمونو د نیولو لپاره د پایلو او عملي توصیو رپوټ یې اړونده ریاستونو ته ورکول کیږي.

5.3.1.3 ددی څخه ډاډ ترلاسه کول چې ښوونکي او روزنکي د تدریس لپاره لازمي وړتیاوې او قابلیتونه لري او د معیارونو او مقرراتو په اساس په دندو ګمارل شوی دي.

- **د ښووني او روزني د تخنیکي دخیلو خواو ترمنځ د اړیکو ښه کول-** د ظرفیت لوړوني د کارونو د تحلیل او برنامو د طرحه کولو سره یو ځاي، چې دواړه د دریم ستراتیژیک پلان په ستراتیژیانو کې حساب شوی دي، پوهني وزارت هڅه کوي چې په وزارت کې د دندو ترمنځ چې د یو بل سره تړاو لري همغږي رامینځته او پیاوړې کړي. د هیواد د ښوونیز سیستم د ځواب ویني د کچې د لوړولو په موخه زیات تمرکز د ظرفیت لوړوني په برنامه باندې د پلان جوړوني، مدیریت، د نصاب پراختیا، د ښوونکو روزني، ښوونیزې څارنې، او د زده کوونکو د ارزوني په برخه کې کیږي. پوهني وزارت، نوې پالیسیانې، قوانین، او مقررات چې اړینه ده چې د پوهني د ریاستونو او په ولسوالیو کې د پوهني د امریتونو تر چتر لاندې پلي شي معرفي کوي. په دې برخه کې، ولایتي کارکوونکي د پروسو او تګلارو په اړه لازمي روزني ترلاسه کوي او دوي بیا د ولسوالیو د پوهني کار کوونکو ته د ترلاسه شوو معلوماتو د لیږد مسئولیت پر غاړه لري.

- **د ښوونکو د روزني وده او انسجام او د هغې څخه ملاتړ-** پوهني وزارت د ښوونکو د روزني برنامې د بیا کتني پروسه، د ښوونیز نصاب پراختیا، د ښوونکو لارښود او درسي ممد مواد د زده کوونکو د ښوونیز نصاب د پراختیا د پروسې سره په مطابقت او همغږۍ کې پر مخ وړي. د ښوونکو د روزني په ښوونیز نصاب کې د لومړني دورې، منځنۍ دورې او د هغې څخه پورته د زده کوونکو د اړتیاو ترمنځ توپیرونو ته د امکان تر حده جدي پاملرنه شوی ده. د ښوونکو د روزني د داخل خدمت روزنیزې برنامې او ملاتړیزې برنامې په ښوونځیو کې د تدریس د کیفیت په وده کې مرسته کوي. د روزنیزو برنامو د ارزوني د لاسته راغلو پایلو څخه په ګټې اخیستني سره دا برنامې په مهارتونو ولاړو برنامو او د زده کوونکو په زده کړو متمرکزو برنامو باندې بدلیږي. د تدریس معیارونه او د ښوونکو د دندې لپاره لازمي وړتیاوې د نورو سکتورونو سره (لکه د لویانو روزني، د لویانو سواد زده کړې، تخنیکي او مسلکي زده کړې او اسلامي زده کړې) همغږي کیږي او د یادو ټولو پروګرامونو لپاره معیارونه د دغو برنامو د ځانګړتیاو پر اساس تعینیږي.

- د افغانستان په کچه د ښوونکو د تصدیق او باور ورکوني سیستم رامینځته شوی دی او د لومړنۍ ازمایښتي دورې د بشپړولو څخه وروسته یې د پلي کیدو لومړنۍ چارې پیلیږي. د ښوونځیو د مدیرانو د ارزیابۍ او تصدیق ورکولو طرحه هم تیاره او بشپړه شوی ده. د تصدیق او باور ورکولو په یاد سیستم کې د ښوونکو د شاملولو تګلارې او روښونه ټاکل شوی دي او د مسلکي ښوونکو د پراختیا پروسې سره په بشپړې همغږۍ سره پر مخ ځي. برسیره پر دې د ښوونکو د روزني خصوصي برنامې او مرکزونه د جواز د ترلاسه کولو او زده کوونکو ته د غوره ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو د کیفیت څخه د ډاډ ورکولو په موخه اړ دي چې یاد ملي معیارونه په پام کې ونیسي.
- د حکومت د نورو وزارتونو سره د شوي رسمي هوکړه لیک له مخې د موثریت په لوړولو کې مشارکت زیاته مرسته کوي. د بیلګې په ډول پوهني وزارت او د لوړو زده کړو وزارت د ښوونکو د مسلکي ودې په مختلفو اړخونو زیات تمرکز کوي، د کاري تداخل کچه راټیټوي او د هغو ښوونکو د مسلکي ودې لپاره لاره پرانیزي چې د ماسترۍ تر کچې تحصیل ته ادامه ورکول غواړي. لکه څنګه چې مخکې ورته نغوته وشوه، پوهني وزارت د ښوونکو لپاره د داخل خدمت په روزنیزه برنامه او د هغوې لپاره په لازم مسلکي ملاتړ باندې د ټینګار او تمرکز د لارې د تصدیق او باور ورکوني پروسه بشپړوي. د لوړو زده کړو وزارت مخکې له خدمت برنامه په کار اچوي او پوهني وزارت سره په ګډه د اړتیاو د پوره کولو او د کابل ښار پرته په نورو سیمو کې د معلمۍ تقاضا ته د ځواب ویلو لپاره میکانیزمونه طرحه او پلي کوي. په همدې ډول د پوهني وزارت او کار، ټولنیزو چارو، شهیدانو او معلولینو وزارت ترمنځ د ګډو مرستو هوکړه لیک لاسلیک شوی دی چې د دواړو وزارتونو د مسئولیت ساحې ځانګړې کوي او په چارو کې همغږي رامینځته کوي.
- د ښوونکو د روزني انسټیټیوټونه د تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو لپاره د مسلکي ودې برنامو وړاندې کولو ته ادامه ورکوي او د تدریس او عملي مهارتونو د روزني په برخه کې د هغوي د وړتیا په لوړولو باندې ځانګړې تمرکز کوي.

- د ښوونکو د روزنې په ولايتي مرکزونو کې د نوو ښوونکو د ګمارنې په موخه د معيارونو، لوايحو، او ښوونيزو مرکزونو د اړتياو له مخې په قابليتونو ولاړ يو روښانه ميکانيزم رامينځته کيږي. په تخنيکي او مسلکي ښوونځيو کې د عملي مهارتونو د روزنې د کيفيت د لوړولو په موخه د خصوصي سکتور څخه د ماهرو استادانو په ګمارنه باندې زيات تمرکز او ټينګار کيږي.

5.3.1.4 د رهبرۍ مهارتونو ته پراختيا ورکول، ترڅو مديران د نورو دخيلو خواو په ونډې اخيستنې سره وتوانيږي چې د ښوونځي پيداګوژيک، اداري او دفتري چاپيريال اداره او رهبري کړي.

- د ښوونځي د رهبرۍ پراختيا او پياوړتيا – مديران، د ټولګي کاروونه رهبري کوي، د ښوونکو کارونه څاري او لارښوونه ورته کوي او په دې يې پوهوي چې څنګه، کله، د څه لپاره او ولې زده کوونکي زده کړه کوي.
- د پوهنې وزارت د دريم ستراتيژيک پلان په ښوونيزو برنامو کې د شموليت د کچې د لوړولو لپاره په ځانګړې ډول د ښځينوو د شموليت د زياتولو لپاره په راتلونکو پنځوو کلونو کې يو شمير ځانګړي اهداف په پام کې نيول شوی دي. په اوس وخت کې، د ښځينه زده کوونکو د شموليت کچه کمه ښودل شوی ده، دا په داسې حال کې ده چې د هغوي ليوالتيا او مينه د ښوونې او روزنې سره کمه نه وه، او په ورته وخت کې د هيواد د ښځينه تعليم لرونکي نفوس اقتصادي ګټې هم په سم ډول نه دي درک شوي. نو په دې اساس، د ښوونيزو ادارو او ښوونځيو د رهبري کولو او مديريت لپاره د ښځو څخه د جوړ شوي حرفوي کادر د رامينځته کيدو په موخه د ستراتيژيک پلان د پلي کيدو په موده کې ځانګړې هڅې ترسره کيږي.
- د ښوونځيو مديران د "مديرانو د وړتياو چوکاټ" په برخه کې او همدارنګه "د ښوونځيو د مديريت کولو روزنيز موادو" څخه د ګټې اخيستنې په برخه کې لازمي روزنې ترلاسه کوي. هغوي په همدې ډول د ښوونيز نصاب، قانون، او ښوونيزو لايحو (لکه د پوهنې قانون، د تعليمي ورځو او ساعاتونو د پلي کيدو لايحې، د ولسواليو او ولاياتو د پوهنې امرينو د دندو لايحې او د شورا ګانو او د سيمې د خلکو د فعاليتونو او ونډې اخيستنې لايحې) د پلي کيدو مسئوليت پر غاړه لري.

5.3.1.5 ددې څخه ډاډ ترلاسه کول چې د ښوونځي چاپيريال ټول شموله، خوندي، زده کړو ته برابر، او د مثبتو ټولنيزو اړيکو لرونکي دی.

- د ښوونځي مديران بايد په دې پوهه شي چې څنګه د سيمې، دخيلو خواو، ښوونکو او زده کوونکو سره په ګډه کار وکړي. د ښوونځي د پرمختيايي پلانونو په جوړولو او پلي کولو کې د ټولو دخيلو خواو په ګډه برخه اخيستل ددې ستراتيژۍ يوه برخه ده. مديران ددې ډاډ ورکوي چې زده کوونکي د ښوونځي د خونديتوب او مورال لپاره په پلان جوړونه او د هغې په پلي کوونه کې خپل نظرونه شريکوي په همدې ډول په دې ستراتيژۍ کې، هغه ماشومان او زده کوونکي چې په داخلي بې ځايه شوو کورنيو، راستنيدونکو مهاجرينو، لړکيو او محرومو طبقو پورې اړه لري شامليږي. په دې برخه کې، د تاو تريخوالي او ناوړه سلوک څخه د مخنيوي ستراتيژياني د ښوونيز نصاب د چوکاټ په محدوده کې طرحه او پلي کيږي.
- د سيميزې پراختيا په پروسه کې د زده کوونکو د ونډې اخيستنې د ليوالتيا کچه د ښوونيز نصاب هاخوا فعاليتونو د پلي کيدو په واسطه پياوړې کيږي. د ښوونيز نصاب هاخوا فعاليتونه د ښوونځيو د لارې د ترلاسه شوو زده کړو او د حقيقي ژوند ترمنځ د پرتې فاصلې په لمنځه وړلو کې مرسته کوي.
- پوهنې وزارت د يو شمير هغو دخيلو خواو سره د بحث او نظرياتو د تبادلې په اړه علمي، معلوماتي او مشورتي غونډې جوړوي چې د ښوونې او روزنې د پروسې په وده کې په مستقيم او يا غيرې مستقيم ډول دخيل وي ترڅو د پوهې، مهارتونو، تجروبو، مسلکي وړتياو او ملاتړ څخه يې د پلان په موثر تطبيق کې ګټه پورته شي. پرته له دې، پوهنې وزارت د عامې روغتيا وزارت سره په ګډه کار کوي ترڅو د ماشومانو او سيمې د خلکو لپاره د ښوونځي په چوکاټ کې صحي چوپړتياوې (واکسينول، او روغتيايي ښوونه او روزنه) برابرې کړي او دوي دې ته وهڅوي چې د ددغو چوپړتياو څخه ګټه پورته کړي. ددې پروګرام د پراختيا او پلي کيدو لپاره د دريم ستراتيژيک پلان په بوديجه کې په لړه اندازه تخصيص په پام کې نيول شوی دی. د ياد پروګرام د پلي کيدو او تخصيص د مصرف څخه په منظم ډول څارنه ترسر ه کيږي او رپوټ يې ورکول کيږي.

5.3.1.6 د ښوونکو او مديرانو د مسئوليتونو د ملاتړ لپاره يو شمير ملاتړيزو فعاليتونو ته وده ورکول

- د ښوونځيو د مديرانو د مهمو مديريتي او رهبري اصولو څخه دادي چې د ښوونکو سره مرسته وکړي او د هغوي په ملاتړ کې د خپل رول او نقش څخه کار واخلي. د ښوونيزې څارنې د اداري څارونکي په مسلسل ډول په ښوونځيو کې د ښوونکو د مسلکي ودې او د هغوي د کارونو د ښه کولو لپاره اړينې مسلکي لارښوونې کوي او کاري ملاتړ ترې کوي. منظمه څارنه او په ټولګيو کې د تدريس او د ښوونځي د مديريتي وضعيت څخه رپوټ ورکول د ملاتړ عمده برخه جوړوي. پرته له دې، د ارزونې او د تصديق او باور ورکونې د پروسې د تطبيق په پايله کې ښوونکي په برياليتوب سره د خپلو تدريسي دندو د پلي کيدو په وړاندې مسئول او ځواب ويونکي دي. د وړتياو د ټاکلو او نوو تګلارو څخه د ګټې اخيستنې په موخه د ځانګړو حوزو د رامينځته کولو لپاره څارنيز چوکاټ طرحه او پلي کيږي. په همدې ډول، د ښوونيزې څارنې د پروسې د اړتياو د پوره کولو لپاره د ښوونيزې څارنې کادرونه چې د مسلکي غړو څخه جوړ شوي وي د ماسټرۍ په برنامه کې روزل کيږي او دوي بيا د ښوونيزې څارنې د لنډ مهاله کورسونو د جوړولو له لارې په ولاياتو او ولسواليو کې د ښوونيزې څارنې څارونکي تر روزنې لاندې نيسي.
- **د څارنې او ارزونې ستراتيژي** – د ستراتيژيک پلان د عمده روښونو او تګلارو څخه يوه يې داده چې د مديريت ټولې برخې وده او پرمختګ وکړي. ددې تګلارو د پلي کولو لپاره پوهنې وزارت د ښوونې او روزنې په ټول سيستم کې په پلان شوي او سيستماتيک ډول د نصاب د ټولو اړخونو د کيفيت څارنه او ارزونه ترسره کوي.
- د ښوونکو د تصديق او باور ورکونې په سيستم کې ټول نارينه او ښځينه ښوونکي شامليږي. د ښوونکو جنسيت ته په کتو ښوونيزو او روزنيزو فرصتونو ته د لاس رسي په برخه کې زيات توپير موجود دی نو په دې اساس پوهنې وزارت يوه موثره او مسلسله څيړنه او ارزونه په لار اچوي ترڅو معلومه کړي چې ښځينه ښوونکي څنګه د ښوونې او روزنې د نوي سيستم ګټې يو کولای او زياتولی شي. د ارزونې او څيړنې په پايله کې لازمې ملاتړيزې کړنې ځانګړې کيږي او د پلي کيدو په موخه يې کوټلي ګامونه پورته کيږي. د ښوونيز نصاب د څيړنې او ارزونې معلومات دا په ګوته کوي چې په څلورم ټولګي کې د ترک اندازه (په ځانګړي ډول په نجونو کې) وشنل شي او د حل مناسبې لارې چارې ورته وسنجول شي. په داسې حال کې چې د تعليم د بشپړونې اندازه په نورو شيانو (لکه با کيفيته تدريس، او د نصاب تړاو) پورې اړه لري.

5.3.1.7 د زده کوونکو د زده کړو د ارزونې سيستمونو ته پراختيا ورکول او پلي کول

- د نوي ښوونيز نصاب سره په تړاو د ښوونيزو فعاليتو د پرمختګ د تعقيبولو، څيړلو، ارزولو او همغږه کولو لپاره سيستمونه، وسايل او مواد په ځانګړي ډول د ښوونځي په کچه ډير اړين دي. اوس مهال، دا سيستمونه د يو بل څخه بيل او کومه ښه پايله نلري. د يوه باوري تحقيق پايلي چې په 2013 کال کې ترسره شوی دی دا په ډاګه کوي چې په لوستلو، ليکلو، او حساب کې د هيواد د ښوونځيو د زده کوونکو د مهارت کچه د ګاونډيو هيوادونو د زده کوونکو د مهارت په پرتله ټيټه ده. په ياد رپوټ کې ددی ستونزې د حل لپاره، پرته له دې چې د تدريس د تګلارو په ښه کيدو باندې ټينګار شوی ترڅنګ يې په موثرو تګلارو او په ملي کچه د ارزونې د موثرو سيستمونو د رامينځته کولو توصيه شوی ده. د پوهنې وزارت د دريم ستراتيژيک پلان تر چتر لاندې د زده کوونکو د لاسته راوړنو د ارزونې او څيړنې او په سمدستي ډول د روزنو او يادولو د کيفيت د ښه کولو لپاره د حل لارو د وړاندې کولو په موخه د غوره ارزونې د ترسره کولو لپاره ملي ظرفيت لوړونه په کار اچول کيږي.
- **د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو ارزونه** ـــ د زده کوونکو د يادونې په پروسه کې زيات فکتورونه داخل دي. ښوونکي د زده کوونکو د يادونې د ښو پايلو په ترلاسه کولو او د هغې څخه په څارنه کې او همدارنګه د هغو تګلارو او روښونو په کارولو کې چې د زده کوونکو د متناسبې يادونې سبب ګرځي مهم رول ادا کوي. په مرکزي او يا ولايتي کچه د لاسته راوړنو په پرتلې سره د زده کوونکو وروستنۍ ارزونه د ښوونکو د وړتياو د ارزونې يوه برخه ده. د زده کوونکو د زده کړو د پايلو د ښه کولو لپاره مسئوليت منته د ښوونځي او درسي ټولګي په کچه پيليږي.

- د ښوونیز نصاب د اصلاح د یوې برخې په ډول د زده کوونکو د زده کړو د ارزونې لپاره یو ملي چوکاټ رامینځته کیږي. د پام وړ ټولګیو او مضامینو لپاره وسایل او د ټیسټ وړ مواد د ښوونیز نصاب د پراختیا د ملي مرکز، د ښوونکو د روزنې د ریاست، او د ښوونیزې څارنې د ریاست له خوا په مشترک ډول طرحه او وړاندې کیږي. د پوهنې وزارت په معلوماتي سیستم کې د ښوونیزو لاسته راوړنو د پایلو د ثبتولو، شنلو، او خپرولو لپاره یو یونټ رامینځته کیږي. په همدې ډول، د ښوونیزې څارنې د ریاست په تشکیل کې د ښوونیزو لاسته راوړنو د ارزونې په نامه یو نوې ریاست رامینځته کیږي چې په هیواد کې د ښوونیزې ارزونې د پروسې د مدیریت او څارنې دنده او مسئولیت پر غاړه لري. په دې برخه کې، د ښوونیزو پایلو د پرمختګ د عمومي وضعیت د تحلیل او څیړنې په موخه د ارزونې د رپوټونو څخه کار اخیستل کیږي.

5.3.2 انډولیز لاس رسی

د دریم ستراتیژیک پلان بله مهمه او عمده برخه زده کړو ته د انډولیز لاس رسي پراختیا ده. د ښوونیزو چوپړتیاو په وړاندې کولو کې د انډول موضوع د دریم ستراتیژیک پلان د مهمو عناصرو د جملې څخه شمیرل کیږي چې د پلان د سند په مختلفو ستراتیژیکو برخو کې ورته اشاره شوې ده.د جنسیت پر اساس ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسي په کچه کې توپیر پوهنې وزارت ته ددې امکان برابروي چې په مختلفو وختونو کې ښوونې او روزنې ته د ښځو او نجونو د لاس رسي کچه تعقیب او تر څیړنې لاندې ونیسي.په همدې ډول، د ستراتیژیک پلان په ټول سند کې، په ځانګړو پالیسیانو باندې ټینګار شوی دی چې اصلي موخه یې ښوونیزو فرصتونو ته د ټولنې د محرومو ډلو(لکه کوچیان، معلول ماشومان، بیرته راستنیدونکي او داخلي بې ځایه شوي) انډولیز لاس رسی دی. پوهنې وزارت د دریم ستراتیژیک پلان تر چتر لاندې هڅه کوي چې د ښوونې او روزنې د عاملو، او په هغې کې د ځانګړو ګروپونو د شاملولو، او ښوونیزو چوپړتیاو ته د ټولو د انډولیز لاس رسي څخه د ډاډ ترلاسه کولو، او په ورته وخت کې د اړتیاو د پیژندلو لپاره د سیستم د کړنو څخه د څارنې په موخه ځانګړې ستراتیژیانې پلي کړي. د پلان په دې برخه کې، مطلوبه موخې، د عرضې او تقاضا د دوه ټګلارو پر بنسټ طرحه او ټاکل شوی دي.

الف : د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو (عرضه کولو) ستراتیژیانې: ښوونیزو فرصتونو ته انډولیز لاس رسی

په ټولیز ډول، د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په اصلي ستراتیژیانو کې لاندې موارد شامل دي:

- جغرافیا ــ د ښارونو او کلیو او باندو ترمنځ شته جغرافیایي توپیرونه
- جنسیت ــ ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسي ستراتیژي وده او پراختیا او په ښوونځیو کې د نجونو د پاتې کیدو اندازه او نورې ښوونیزې برنامې.
- شمولیت ــ د شمولیت ستراتیژي، معلولو، داخلي بې ځایه شویو، راستنیدونکو او د ټولنې د ټولو محرومو طبقو زده کوونکو ته شامله ده.

ښوونیزو برنامو ته چټک لاس رسي په مختلفو ښوونیزو ټګلارو پورې اړه لري چې له امله یې ښوونیز فرصتونه وړاندې کیږي. په اوس وخت کې دا تګ لارې، لومړنۍ دوره، منځنۍ دوره (اساسي تعلیمات)، د سیمیزو زده کړو ټولګي، اسلامي زده کړې، تخنیکي او مسلکي زده کړې او د ښوونځي څخه مخکې زده کړو مرکزونه په پام کې نیسي، ولې بدیلې ښوونیزې ټګلارې هم شته چې چټکې زده کړې، سیمیزې زده کړې، سواد زده کړې، سواد حیاتي، د جماعتونو زده کړې، د لیرې واټن زده کړې او د کور زده کړې په کې شاملیږي. نو په دې اساس د داسې برنامو د وړاندې کولو هڅه کیږي چې بدیلو ښوونیزو ټګلارو ته پراختیا ورکړي؛ او د شته اسانتیاو او امکاناتو څخه په نوو ټګلارو کې ګټه پورته کړي؛ غیرې رسمي ښوونځي د امکان ترحده رامینځته کړي؛ او د معلوماتي ټیکنالوژۍ د اسانتیاو څخه د جغرافیایي ننګونو په له منځه وړلو کې کار واخلي، او د نجونو، داخلي بې ځایه شویو او لرکیو د لاس رسي په وړاندې د پرتو خنډونو په لیرې کولو کې ترې ګټه پورته کړي.

5.3.2.1 د ښوونځيو او سيمو په کچه پلان جوړونه او د سروې سيستم رامينځته کول او يا د ښوونځي د ځاي ټاکل ترڅو د ښوونځي څخه بهر زده کوونکي وپيژندل شي او وار دمخه کوتځندني د سيستم د لارې د ښوونځي د پريښودو د ناوړه هڅو مخنيوی وشي .

د ښوونځي د ځاي ټاکلو سروې په پايله کې راټول شوي ارقام او معلومات، د ولسواليو په کچه ښوونيزو مرکزونو او برنامو (د تخنيکي او مسلکي زده کړو د استاد ـ شاګردي د برنامي په شمول) د شته ارقامو سره يوځاي او توحيديږي ترڅو د پوهني وزارت د معلوماتي سيستم په ډيتابيس کې ثبت شي او د نوو ښوونځيو د پلان جوړوني، د ښوونځيو د ارتقا، د ښوونيزو برنامو په پراختيا، او په راتلونکې کې د اړتيا پر اساس د ځينو ښوونځيو د مدغم کيدو لپاره ترې ګټه پورته شي. د ولسواليو څخه د راټولو شوو معلوماتو پر بنسټ جوړ شوي روښانه پلانونه د فساد د هڅو مخنيوي کوي د بيلګې په ډول، د خيالي ښوونځيو او ښوونکو لپاره د بوديجې غوښتل.

5.3.2.2 د تخنيکي او مسلکي زده کړو د جذب سيستم ته وده ورکول، په ځانګړي ډول د ټولنې بی وزله او محرومو ځوانانو ته ځانګړې پاملرنه کول.

- ځيرني ښاي چې اوس مهال، په هيواد کې تخنيکي او مسلکي زده کړې په عمده ډول د خصوصي سکتور د رسمي او غيری رسمی سيستمونو د لارې وړاندې کيږي. دا په داسی حال کې ده چې د تخنيکي او مسلکي زده کړو اوسني دولتي سيستم تر اوسه پورې د تخنيکي او حرفوي روزنو په برخه کې د خصوصي سکتور اساسي او عمده اړتياوې نه دي پوره کړي.
- د تخنيکي او مسلکي زده کړو اوسني وضعيت ته د رسيدو په موخه د لومړني ګام د اوچتولو په ډول د خوانانو د اړتياو سره سم د تخنيکي او مسلکي زده کړو په مرکزونو کې د بی وزلو او محرومو سيمو د ځوانانو شموليت ته لومړيتوب ورکول کيږي او په دې اړه پوهني وزارت په پام کې لري چې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د اړتياو په نظر کې نيول سره د يوه قانوني چوکاټ په ترڅ کې لوايحو، کړنلارو، او لارښودونو ته پراختيا ورکړي. دغه قانوني چوکاټ، رسمي او غيری رسمي خصوصي سکتور او د تخنيکي او مسلکي زده کړو دولتي مرکزونه د يو بل سره تړلي دي او د زده کوونکو مختلفو اړتياو ته د غوره ځواب ويني د پروسي تضمين کوي.
- د عامه پوهاوی پروګرامونه د تخنيکی او مسلکی زده کړو په اهميت او د ځوانانو لپاره د مهارتونو په زده کړه باندی ټينګار کوی، په ورته وخت کې د کار د بازار د اړتياو په نظر کې نيولو سره د نوي ښوونيز نصاب د پراختيا او پلي کولو او همدارنګه د ښوونکو او استادانو د وړتياو د لوړولو د لارې د تخنيکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې د مهارتونو په روزنه تاکيد او تمرکز کيږي.
- د استاد- شاګردئ اوسني سيستم ته د پراختيا ورکولو لپاره هڅې رواني دي او د زده کوونکو له خوا د ترلاسه شوو مهارتونو د ارزوني، تثبيت او تصديق د پروسي څخه په ځانګړي ډول ملاتړ کيږي.
- پرته له دې، د استاد-شاګردي د برنامي زده کوونکي د سواد زده کړو د برنامي او حساب د کورسونو څخه د دوي د پوهي او عملي مهارتونو په موخه ګټه پورته کوي.

5.3.2.3 په ليرې پرتو سيمو کې د عمومي، تخنيکي او مسلکي زده کړو په برنامو کې د شموليت په ځانګړي ډول د نجونو د شموليت زياتوالی.

- ښووني او روزني ته د انډوليزې لاس رسي د ستراتيژيانو اصلي موخه د هيواد په کچه د ټولو ماشومانو د شموليت د اندازې لوړول او د وګړو ټول ګروپونه په ځانګړي ډول نجوني او محروم ماشومان د ښووني او روزني په سيستم کې داخلول دي.

- د "غوره کاندید" د تګلارې په واسطه د هغو ښځينه ښوونکو ګمارنه چې په سيمه کې موجود وي، هغه ستراتيژي ده چې ددی هدف ترلاسه کولو لپاره ترې کار اخيستل کيږي. د يادو ښځينه ښوونکو د مسلکي ودې لپاره د حرفوي باور ورکونې د تعقيبي ملاتړ او د امکان په صورت کې د مالي او لوجستيکي هڅونو څخه کار اخيستل کيږي.

- د سيميزو زده کړو ستراتيژي، هغه ستراتيژي ده چې ماشومان په ځانګړي ډول نجوني تری ګټه پورته کوي، د نورو ځانګړتياو ترڅنګ سيميزې زده کړې د ماشومانو د کورونو او ښوونځيو ترمنځ واټن راکموي. او په دې برخه کې د سيميزو زده کړو اداري او په ځانګړي ډول د نجونو د شموليت او د ښځينه ښوونکو د ګمارنې پروسې څارنې او رپوټ ورکونې ته زياته پاملرنه کيږي.
- پوهنې وزارت په هڅه کې دی، چې د موجوده برنامو او د پلان شوو برنامو(لکه د کار، ټولنيزو چارو، شهيدانو او معلولينو چارو وزارت د ټولنيز ملاتړ برنامه چې د پيسو د ليږد چوپړتياوې ترسره کوي) ترمنځ د همغږۍ د رامينځته کولو په موخه د نورو همکارو وزارتونو سره خپلې کاري اړيکې ټينګې کړي. دغه برنامې شايد په ځينو ښوونځيو کې د غيرې نغدي هڅونکو فعاليتونو ټولي بڼې وي لکه د غذا د ويش برنامه، او قرطاسيه
- د ښوونيزو زيربناو د پراختيا په موخه د ولسواليو او ولاياتو په کچه د ښوونځيو ودانولو لپاره د لګښتونو پلانول او د محرومو او نا امنه سيمو د زده کوونکو لپاره په ځانګړي ډول د نجونو لپاره د ليليه ښوونځي غوښتنې ترسره کيږي. په همدې ډول، د عمومي، تخنيکي او مسلکي زده کړو د لازم ملاتړ د تأمينولو لپاره بشپړه همغږي رامينځته کيږي. د ښوونځيو معياري زيربنا (لکه چارچاپير ديوال، د څښلو پاکې اوبه، عمومي روغتيايي اسانتياوې) د نجونو د شموليت د زياتوالي لپاره بنسټيزې اړتياوی دي.
- په ليرې پرتو او کليوالو سيمو کې د ښځينه ښوونکو د شمير د زياتوالي لپاره د استخدام او روزنو بديلو ستراتيژيانو ته پراختيا ورکول کيږي چې په پايله کې د نجونو د شموليت کچه لوړيږي.
او ددی کار لپاره د دوه ستراتيژيانو څخه په ازمايښتي ډول ګټه پورته کيږي چې يوه يې د ښځينه ښوونکو استخدام دی او بله يې د "غوره کانديد" د تګلارې په اساس د کانديدو ښځينه ښوونکو د مسلکي ودې او پراختيا لپاره روزنيز ملاتړ دی. په ليرې پرتو سيمو کې د تدريس په موخه د ښځينه ښوونکو د هڅونې لپاره د مالي هڅونو څخه ګټه پورته کيږي. د حرفوي باورليک او تصديق د فرصتونو برابرول (لکه د لومړی رتبې لنډ مهاله باورليک صادرول) شايد چې د هغو ښوونکو د مسلکي ودې پروسه پياوړې کړي څوک چې د کمو علمي وړتياو سره ګمارل شوی دي. د "غوره کانديد" د تګلارې په اساس کانديدان د زياتې مطالعې لپاره د يو شمير فرصتونو څخه کار اخلي. لکه کورنی او ګروپي زده کړی.
- د ښوونځيو سيميزه سروې او پلان جوړونه د سرچينو په انسجام پورې اړه لري چې له مخې يې معلول زده کوونکي دې ته هڅول کيږي چې د امکان په صورت کې په عادي دولتي ښوونځيو کې داخل شي. پرته له دې د هغو ماشومانو لپاره چې نه توانيږي چې په عادي ښوونځيو کې درس وواي، د ځانګړو ښوونيزو مرکزونو د رامنځته کولو او د روزنيزو موادو (لکه د بريل خط لرونکي درسي کتابونه) د پراختيا لپاره اضعافي فنډ ته اړتيا ده. په دې اړه هڅه کيږي چې د نا دولتي موسيسو سره همغږي رامينځته شي او لازمي مرستې تری ترلاسه شي.

- پوهنې وزارت د خپلو پرمختيايی ملګرو سره د پاليسی په غوراوي باندې بحث کوي چې د بحث موضوع يې په ملي او ولايتي کچه د نهم ټولګي په پاي کې د يوی عمومي ازموينې اخيستل او د A،B، C د درجې په اساس د زده کوونکو درجه بندي ده. ددی درجه بندی پر بنسټ د A او B درجې زده کوونکي جواز لري چې خپل تعليمات د عمومي زده کړو په ښوونځيو کې تر عالي منځنی دوری پورې ورسوي، او يا تخنيکي او مسلکي زده کړو ته دوام ورکړي. د C درجې زده کوونکي بايد د خصوصي سکتور د استاد-شاګردي د مهارتونو د روزنې په برنامه کې داخل شي ترڅو زده کړې ترلاسه کړي او ددی جوګه شي چې د عمومي زده کړو په دولتي ښوونځيو کې د منځنی عالي دوری څخه زده کړو ته دوام ورکړي. هڅه کيږي چې ددی زده کوونکو څخه زيات شمير يې د تخنيکي او مسلکي زده کړو په ښوونځيو کې شامل شي چيرې چې دوي د مهارتونو عملي روزنه د خصوصي سکتور په ورکشاپونو کې ترلاسه کوي او مديريتي مهارتونه چې په حرفوي زده کړو پورې اړه لري د تخنيکي او مسلکي زده کړو په ښوونځيو کې ترلاسه کوي. د پاليسی دا غوراوې نه

يوائې داچې زده کوونکي د خپلو فعالیتونو ودې او پراختیا ته هڅوي بلکه په عادي ډول زيات ځوانان د مهارتونو د روزنې پروګرامونو، ماموريت او عايداتو ترلاسه کولو ته هڅوي.

5.3.2.4 د شموليت د زياتوالي لپاره د ولاياتو او ولسواليو په کچه د ميکانيزمونو رامينځته کول، او په ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې د زده کوونکو له خوا د زده کړو د پريښودو (ترک) دکچې راټيټول او د بشپړونې اندازه لوړول.

- مسئوليت منښه، د ولاياتو، ولسواليو او ښوونځيو د مديريتي ظرفيتونو لوړونه د دريم ستراتيژيک پلان د مهمو ستراتيژيانو د ډلې څخه شميرل کيږي. په دې برخه کې د CBR د برنامې لاندې اوس مهال د پوهنې د رياستونو په ظر فيت لوړونه باندې ټينګار شوی دی.
- ښوونيزه پلان جوړونه، د ښوونيزو شاخصونو په تحليل او د ولاياتو او ولسواليو په کچه د واقعيتونو پر بنسټ د موخو په ټاکلو باندې ولاړه ده. د بيلګې په ډول په پلان جوړونه کې د شموليت دکچې، د جنسيت پر اساس د زده کوونکو له خوا د تعليم پريښودنې (ترک) او د ښوونيزو دورو د بشپړونې، په ولاياتو او ولسواليو کې د جغرافيايي موقيعيتونو او ټولنيزو ګروپونو لپاره د اسانتياو د رامينځته کولو شننه او څيړنه ترسره کيږي او ترڅنګ يې هغه ولسوالی او کلي په نښه کيږي، چيری چې د انډول او کيفيت په وړاندې زياتې ستونزې او ننګونې موجودې وي. او په خپل وار سره د يادو ستونزو د منځه وړلو په موخه د عملي ګامونو د اوچتولو لپاره د قوت په ټکو باندې غور کيږي. نو په دې اساس، پوهنې وزارت د اصلاح په موخه د ښوونځيو د تاسيسولو اوسنی تګلاره بيا ځلې ګوري، او هغه ښوونځي چې د نورم په اساس نه دي رامينځته شوي لغوه کوي.
- د ښوونځيو څخه د بهر ماشومانو سروې او د زيانمنو او اړمنو ماشومانو پيژندل د پلان جوړونې د عمده فعاليتونو د ډلې څخه دی. د ماشومانو د زيانمنتيا او خطر لاملونه، په ولسواليو کې د فقر او غربت مختلفې کچې، اجباري او د وخت مخکې ودونه، د ښځو د سواد د کچې ټيټوالي، او د ښځينه ښوونکو کمښت څخه عبارت دي. په دې برخه کې، پوهنې وزارت په پام کې لري چې شته معلوماتي سيستم ته وده ورکړي او د جغرافيايي موقعيت ټاکنې د ټکنالوژۍ (GPS) څخه د هغو ساحو په پيژندلو کې چې ښوونيزو چوپړتياو ته اړتيا لري ګټه پورته کړي. د ولاياتو او ولسواليو په کچه د ښوونيزو شاخصونو د وضعيت د شننې څخه د ولاياتو او ولسواليو د اړتياو سره سم د بوديجې د تخصيص په تخمين کې ګټه پورته کيږي.
- پوهنې وزارت، د روزنيزو برنامو د پلي کيدو د پروسې د تنظيم، او د ښوونيزو اسانتياو د لاس رسي د پروسې څخه د ځارنې په موخه د سيمې د خلکو اړتياو او د ټولنې واقيعيتونو ته په پام سره د انعطاف منښې لايحو او مقرراتو ته پراختيا ورکوي. د ټاکل شوو نورمونو او د ماليې وزارت د تګلارو د دولتي ادارو د مالي مديريت د لايحو پر بنسټ د هيواد په ښوونيز سيستم کې د داخلي ظرفيت لوړونې په موخه په انډوليز او راڼه ډول د مالي سرچينو تخصيص ټاکل کيږي. د شته سرچينو څخه په موثر ډول ګټه پورته کول يو مهم اصل دی (د پوهنې وزارت د مستقيمې ځارنې لاندې سرچينې، د نورو وزارتونو اړوند سرچينې، او د خصوصي سکتور اړوند سرچينې). د بيلګې په ډول، د نورو ښوونيزو برنامو د پلي کيدو لپاره د عمومي زده کړو د ودانيو څخه ګټه پورته کول ددې مواردو څخه ګڼل کيږي.

5.3.2.5 په لیرې پرتو سیمو او کلیو کې د ښوونځیو، ښوونیزو مرکزونو او پروګرامونو رامنځته کول او پراخول چې د ښوونیزو بدیلو تګلارو ویاندې کوونکوي وي.

- د بدیلو ښوونیزو تګلارو د وړاندی کولو پروګرامونه او ښوونیز مرکزونه د ښوونځي مخکې زده کړو، سیمیزو زده کړو، چټکو زده کړو، الحاقیه ټولګیو، ګرځنده ټولګیو، د څو ټولګیزو درسي ټولګیو او د لیر واټن زده کړو څخه عبارت دي چې د داخلي معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژی د اسانتیاو څخه پکې ګټه پورته کیږي.

- **د ښوونځي مخکې زده کړې:** څیړنیز او تحقیقاتي شواهد ښاي چې مخکې د ښوونځي زده کړې په اساسي ښوونځیو کې په شمولیت او د لومړنیو زده کړو د دورې په بشپړولو باندی مثبت تاثیر لري. په هیواد کې د کامیابو سیمیزو زده کړو د پروګرامونو پلي کول د سیمې په کچه د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره یو ښه او موثر بنسټ جوړوي. نو په دې برخه کې، د پوهنې وزارت تر څارنې او رهبرۍ لاندې په نورمونو باندې ولاړ د پالیسي چوکاټ رامینځته کولو ته اړتیا ده چې د هغې په چوکاټ کې مخکې د ښوونځي زده کړو د پلي کولو لپاره یوه مناسبه او ټولنیزه اقتصادي تګلاره رامینځته او پلي شي.

- د سیمیزو زده کړو په پالیسي کې په دې موخه اصلاحات او تعدیلات رامینځته کیږي چې په ترڅ کې یې د پالیسی داسي چوکاټ رامینځته شي چې د یوه کال لپاره سیمیزې زده کړې او د ښوونځي مخکې زده کړې تر خپل پوښښ لاندې راولي. د ښوونځي مخکې زده کړې په داسې سیمو کې، چیرې چې سیمیزې اسانتیاوې لکه جماعتونه، ښوونځي، په ښوونیزو مرکزونو کې ددی زده کړو لپاره مناسب ځاي او شخصي کورونه موجودې وي او د اساسي زده کړو د نصاب او د تدریس د ساده او اسانه تګلارو او میتودونو څخه پیروي کیږي، رامینځته کیږي. په ښاري سیمو کې، د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره د دولتي-خصوصي مشارکت موډلونه پیژندل کیږي او پراختیا ورته ورکول کیږي. د محدودو سرچینو او د لاسته راغلو پایلو د ارزونې څخه په دقیق ډول څارنه د شته سرچینو په تدریجي پراختیا کې مرسته کوي.

- **سیمیزې او چټکې زده کړې:** د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د ښوونې او روزنې د مهمو شاخصونو څیړنه او شننه ترسره شوی ده چې په ترڅ کې ستونزې او ننګونې په نښه شوې، د ښوونځیو څخه بهر ماشومان پیژندل شوی او د سیمیزو او چټکو زده کړو د برنامو پراختیا او پلي کیدو ته چې اوس مهاله د مرستندویه موسیسو له خوا په پاشلي ډول پرمخ وړل کیږي، لاره هواره شوی ده. په نورمونو باندې ولاړ، د سیمیزو زده کړو مناسبه پرلپسي پراختیا د ښوونځي څخه د مخکې زده کړو لپاره اساسي اړتیا ده. د سیمو او ولسوالیو په کچه د ښوونیزو فرصتونو او زده کوونکو په اړه د معلوماتو راټولول، د پلان جوړونې په پروسه کې زیاته مرسته کوي او په دې پروسه کې اسانتیاوې رامینځته کوي.د چټکو زده کړو برنامې د لوړ عمر لرونکو او د ښوونځیو پریښودونکو زده کوونکو اړتیاو ته رسیدګي کوي او دوي ته ددی چانس ورکوي چې بیرته په ښوونځیو کې شامل شي. د ولسوالیو څخه د ترلاسه شوو معلوماتو پر بنسټ شته نورمونو او لږ شمیر روزل شوو ښوونکو ته په پام او د پوهنې وزارت او د هغوی د پراختیایی مرستندویانو له خوا د تاید شوو روزنیزو موادو څخه په ګټې اخیستنې سره د چټکو زده کړو موډل په ازمایښتي ډول پلي کیږي. په همدې ډول، په سیمه کې د شته امکاناتو او فرصتونو څخه په ګټې اخیستنې سره د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره ټولګي رامینځته کیږي.
- **بدیلې ښوونیزې تګلارې:**سیمیزو شرایطو او غوښتنو ته په کتو، د لومړنیو او منځنیو زده کړو د شته موډلونو ترڅنګ د زده کړو فرصتونو ته د زده کوونکو د لاس رسي په موخه د زده کړو بدیلې تګلارې پیژندل شوي او کار تری اخیستل کیږي او شاید چې د سواد اموزی د اوسنیو برنامو او نورو غیری رسمي ښوونیزو برنامو په اساس پلي شي. د دغو بدیلو تګلارو څخه ځینې یې د موسمي ښوونځیو، شپني ټولګیو، پخپله زده کړو د کمپیوټري برنامو، او د کوچیانو د ګرځنده ټولګیو څخه عبارت دي. یادې ټولې ښوونیزې تګلارې د هیواد ښوونیز نصاب او د ازموینو د عمومي پروسي سره تړل شوي او همغږه شوي دي.

- **د ښوونیزو فرصتونو د زیاتولو لپاره د ګټورې ټکنالوژۍ څخه ګټه پورته کول** ــ د افغانستان اوسنیو شرایطو ته په کتو نا امني او بې ثباتي یو د سترو او اساسي لاملونو څخه ده چې د زیات شمیر ماشومانو په ځانګړي ډول د نجونو د تعلیم مخه یې ډب کړې ده او د ښوونځیو څخه یې د باندې پریښي دي او زیات نور یې ښوونځیو پریښودو (ترک) ته اړ کړي دي. ښوونې او روزنې ته د انډولیز لاس رسي په زیاتولو کې د شته ټکنالوژۍ څخه د یوې مهمې وسیلې په ډول کار اخیستل کیږي. په هیواد کې دننه د تولید شوو کمپیوټري سختو او نرمو وسایلو (هارډ ویر او سافټ ویر) قیمت او کیفیت د ظرفیت او کار د نظره په چټکۍ سره د ودې په حال کې دی. په ورته وخت کې ، په هیواد کې د انټرنټ اسانتیاوو وده کړې ده او ډیرې خلک ترې ګټه پورته کوي. د انټرنټ اسانتیاوې کولای شي چې جغرافیایی خنډونه (لکه د سړکونو او نښلونکو لارو نشتوالي او زیاتي سیمیز واټونه) له منځه یوسي. د بلې خوا نه، په کلیو کې نامناسبو او وخیمو شرایطو ته په کتو د تجهیزاتو او وسایلو بیه د کتابونو د چاپ او ویش د درنو لګښتونو په پرتله اقتصادي او ارزانه تمامیږي. مناسب ښوونیز وسایل لکه مډیا پلېر، ناطق قلمونه، ټبلیټونه او نور الیکټرونیکي وسایل په اسانی سره ښوونځیو او د ماشومانو کورونو ته لیږدول کیږي. نو په دې صورت کې هلکان او نجونې دواړه کولای شي چې غړیزو او انځوریزو با کیفیته روزنیزو موادو ته لاس رسي پیدا کړي او خپلو زده کړو ته سره د فزیکي خنډونو ادامه ورکړي.

5.3.2.6 د ښوونیزو مرکزونو رامینځته کول " د خنډونو پرته"

- د هیواد د ښوونځیو په کچه د غیري مرکزي کولو پروسه پړاو په پړاو پراختیا پیداکوي او د ښوونځیو مدیران او د سیمې خلک د فزیکي اسانتیاو په وړاندې (لکه چار چاپیر دیوال، د څښلو پاکې اوبه، تشنابونه او حفظ الصحه) پرتو خنډو ته د رسیدو او همدارنګه د ښوونځي بهر او داخل چاپیریال د خوندیتوب مسئولیتونه پر غاړه اخلي.
- د خنډونو پرته د ښوونیزو مرکزونو د رامینځته کیدو اصلي موخه داده چې داډ ترلاسه شي چې ټول ښوونځي او ښوونیزمرکزونه د امن او خوندي چاپیریال په عنوان د زده کوونکو لپاره ودان شي او د ښوونې او روزنې د هر ډول خنډونو څخه پاک وي. د 2015 کال څخه را هیسې، په دې برخه کې ځینې کړنې ترسره شوې دي لکه د عمل پلان پراختیا چې د ښوونځیو د غیرې عسکري کولو او د ښوونځیو څخه د نظامي ګټې اخیستنې لپاره طرحه شوی دی، په همدې ډول په یاد پلان کې د ښوونځیو خوندیتوب او امنیت ته ځاې ورکړل شوی دی. د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو ستراتیژیاني چې د داخلي بې ځایه شویو او بیرته راګرځیدونکو کورنیو ماشومانو ښوونیزو اړتیاو ته رسیدګي کوي او مخ په زیاتیدونکې ډول یې ملاتړ کوي. په سیمه کې د خلکو د ژوند شرایطو سره سم په مشخص او دقیق ډول د داخلي بې ځایه شوو او بیرته راستنیدونکو ماشومانو ملاتړ او لاس نیوې کیږي، د بیلګې په ډول خپل خوښې (داوطلب) ګروپونه د شپې له خوا د ښوونځیو او سیمې د ساتلو په موخه څوکیداري او پیرې کوي.
- د فزیکي بنسټیزو چوپړتیاو په اړه باید ووېل شي چې پوهنې وزارت د ښوونیزو مرکزونو لپاره د ټیټې کچې معیارونه ټاکې او لګښتونه یې تخمین او ټاکل کیږي، او د ښوونځیو د فزیکي اسانتیاو د پرمختګونو څخه د یادو معیارونو په پام کې نیولو سره د ولسوالیو او ولایاتو په کچه په دوامداره ډول څارنه کوي او په منظم ډول یې رپوټونه وړاندې کوي. د دریم ستراتیژیک پلان تر چتر لاندې پوهنې وزارت غواړي چې نور باید زده کوونکي د ځمکې په سر په ازاده فضا کې درس ونه واي او هڅه کوي چې د هغه زده کوونکو شمیر راکم کړي چې اوس مهال په ازاده فضا کې د ځمکې په سر یا په هغه ښوونځیو کې چې میز او چوکۍ ونلري زده کړې کوي. نو په دې اساس د درسي ټولګیو د ودانولو پروسه په چټکۍ سره پرمخ ځي. چې په دې برخه کې لومړنې لومړیتوب دا دې چې درې شفټه او یا دوه شفټه ښوونځي د نوو ټولګیو په ودانولو سره او یا د کرایي ودانیو په برابرولو سره له منځه ولاړې شي. د ښوونځیو په ودانولو کې د روڼتیا او ځواب وینې رامینځته کول د دریم ستراتیژیک پلان د لومړیتوبونو څخه شمیرل کیږي.
- ټولو ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو ته د ماشومانو دوستانه اصولو (هراړخیز والي، خوندیتوب، روغتیاوالي، او د تدریس او زده کړو باکیفیتوالي) غزول په پام کې نیول شوي دي. پوهنې وزارت په دې برخه کې د ښوونکو او نورو ټولو کار کوونکو د ندو لایحه او د سلوک ټګلاره ترتیبوي او خپروي. (په لاندې برخه کې سیمو او د کیفیت د برخې ستراتیژۍ ته مراجعه وکړئ)

- د ښوونځيو مديران، ښوونکي، مور او پلار، زده کوونکي او ټولې دخيلې خواوې د ښوونيزو مقرراتو څخه د سرغړونې، د ښوونکو او زده کوونکو لپاره د سلوک د ټاکل شوو تګلارو نه مراعاتول او همدارنګه د ماشومانو د حقوقو د نه مراعاتولو څخه د څارنې او رپوټ ورکونې په وړاندې مسئول او ځواب ويونکي دي. د زده کوونکو سره د ښوونکو له خوا ناوړه سلوک، بد چلند او نامناسب فزيکي او رواني برخورد د هغوي په دندو باندې ناوړه تاثير کوي. په ښوونځي کې د ښوونکو او زده کوونکو د چال چلند او د سلوک تګلارې او مقررات خپريږي، او د درسي ټولګيو د مقرراتو څخه سرغړونه په جدي ډول څيړل کيږي او پايلې د نورو سره شريکيږي. د زده کوونکو د زورونې ، تبعيض، ناوړه ګټه اخيستنې او بد چلند سره په ټينګه مبارزه کيږي او په پای کې ورسره تآديبي او تنبهي ځانګړې عمل کيږي.
- پوهنې وزارت داسې ستراتيژياني رامينځته کوي چې په سيمه کې د ښوونځيو د خونديتوب لپاره د شته ميکانيزمونو د ملاتړ ترڅنګ د نا امنيو کچه راټيټوي. پرته له دې، په دې برخه کې د امنيتي قواو د ملاتړ د راجلبولو په موخه لازم اقدامات ترسره کيږي او تر څنګ يې د سيمې د خلکو د جرګو تګلاره او ټولنيز خوزښت څخه په دې موخه ګټه پورته کيږي چې د ښوونځيو شوراګانې پياوړې شي ترڅو د ښوونې او روزنې د اهدافو په لاسته راوړلو کې د شته فرصتونو څخه ګټه پورته کړي او شته خنډونه له منځه يوسي. دا ذهنيت چې ښوونځي او ښوونيز مرکزونه د "سولې زون" دی په نوي عملياتي پلان کې په پام کې نيول شوی دی او په نا امنه سيمو کې په ازمايښتي ډول پلې کيږي. په همدې ډول د ياغيانو له خوا د ښوونځيو د ويجاړولو، سوزولو او تړلو څخه د مخنيوي په موخه په سيمه کې سيميزې شوراګانې، او نور ميکانيزمونه پياوړي کيږي.

5.3.2.7 په بيړني وخت کې د بې ځايه شوو او بيرته راګرځيدونکو خلکو لپاره د ښوونې او روزنې برابرول

- پرته د پورتنيو اقداماتو څخه پرته، د ښوونيزو چوپړتياو د دوام څخه د ډاډ ترلاسه کولو لپاره ځينې ستراتيژياني په تنګو حالاتو کې طرحه او پلې کيږي. پوهنې وزارت د پرمختيايي مرستندويانو په مرسته په جنګ ځپلو او ليرې پرتو او محرومو سيمو کې چيرې چې ډيرې وګړي د تعليم د نعمت نه محروم دي د ښوونې او روزنې د ملاتړ په موخه د ځانګړو پروګرامونو د جوړولو کوښښ کوي ترڅو په يادو برخو کې د لوړ کيفيت لرونکې ښوونې او روزنې ته لاس رسي پيدا شي. نو په دې اساس پوهنې وزارت داسې ستراتيژياني رامينځته کوي چې له مخې يې د انساني بحران (لکه طبيعي پيښې، نا امني او داسې نور) سره د مقابلې په موخه د بيړنيو حالاتو پلانونه طرحه او تطبيقيږي.

- د ښوونځيو د مصئونيت او ساتنې ورځنې تدابير، د بياکتنې وروسته اصلاح وروسته د ښوونځيو د مديرانو، ښوونکو او شوراګانو لپاره په جوړيدونکو روزنيزو برنامو کې ځای پر ځای کيږي ترڅو د ښوونځي کارکوونکي، زده کوونکي او مور او پلار ترې د پوهاوې لپاره ګټه پورته کړي او د مختلفو حادثاتو(تاوتريخوالي او شخصي شخړې، بريدونه، سيلابونه، ځمکه ښويدنه، اور سوزونه او زلزله) د پيښيدو په مخنيوي کې ترې په سمدستي توګه کار واخلي. په اوسني وخت کې، د دا ډول برنامو لپاره د اړتيا وړ بوديجه په پام کې نيول شوی ده او د پلې کيدو د پروسې څخه يې څارنه ترسره کيږي.
- پوهنې وزارت د داخلي بې ځايه شوو لپاره د افغانستان په ملي پاليسۍ کې د ټاکل شوو شرايطو لاندې د بيرته راګرځيدونکو او بې ځايه شوو لپاره د عاجلو ښوونيزو چوپړتياو د وړاندې کولو په موخه ژمن دی. د داخلي بې ځايه شوو او بيرته راګرځيدونکو کورنيو د ماشومانو د روزنې او همدارنګه ددی ماشومانو لپاره د ښوونکو د روزنې د اړتيا وړ روزنيزو موادو د برابرولو موضوع د ښوونيز نصاب په پروسه کې چې په دريم ملي ستراتيژيک پلان کې ځای پر ځای شوی ده اچول کيږي. پوهنې وزارت د بيرته راګرځيدونکو او داخلي بې ځايه شوو ښوونکو او ماشومانو لپاره د ښوونې او روزنې په سيستم کې د شموليت چارې اسانوي چې له مخې يې په اسانۍ سره ښوونې او روزنې د سيستم څخه ګټه پورته کيږي. د درسي ټولګيو د ودانولو او ترميمولو لپاره ملي، ولايتي او د ولسواليو پلانونه، هغو ځايونو ته زياته پاملرنه کوي چيرې چې داخلي بې ځايه شوې او بيرته راګرځيدونکي په زيات شمير سره موجود وي.
- پوهنې وزارت د بيرته راګرځيدونکو زده کوونکو ستونزې او ننګونې درک کړې دي چې لويې ستونزې يې د مختلفو ښوونيزو نصابونو تعقيبول او د زده کړو د مختلفو ژبو کارول دي. همدا شان، پوهنې وزارت خپلې هڅې جارې ساتي ترڅو د کارکوونکو ظرفيت لوړ کړي او داخلي سيستم پياوړی کړي ترڅو په دې برخه کې ورسپارل شوی دندې په ښه

ډول تنظیم او ترتیب کړي او له مخې یې د هیواد په ښوونیز سیستم کې ټول محروم ماشومان ځاي پر ځاي کړي. اوس مهال، په هغو سیمو کې چیرى چې داخلي بې ځایه شوي او بیرته راګرځیدونکي ماشومان موجود وي او رسمي ښوونځي شتون ونلري، د سیمېزو زده کړو او چټکو زده کړو ټولګي رامینځته کیږي.

- د افغانستان اسلامي جمهوري دولت په ټولو هغو هیوادونو کې چې زیات شمیر افغان مهاجرین پکې ژوند کوي د ښوونیزو اتشو ګمارنې او ټاکنې ته دوام ورکوي او همدرانګه د زده کوونکو د تصدیق پروسه او د تعلیمي اسنادو په رسمیت پیژندل یې چې د بهرنیو ښوونځیو له خوا ورکول شوى وي یواځې افغانستان ته په بیرته راګرځیدو سره ورته د پوهنې ولایتي او ولسوالیو کار کوونکو له خوا اسانتیاوې برابریږي.

5.3.2.8 د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره د خصوصي سکتور هڅول

- تردی ځایه، د پورته ستراتیژیکو اصلاحاتو په پلي کولو کې د پوهنې وزارت نقش، د قانون جوړونې په کاري چوکاټ، د اهدافو په ټاکنه، د اجراتو په ځارنه او رپوټ ورکونه باندې متمرکز وو، چې په دې برخه د ظرفیت لوړونې د پروسې مدیریت یو عمده لومړیتوب شمیرل کیږي.
- د ښوونې او روزنې د سکتور لپاره د بودیجې او تخصیص د سرچینو زیاتول یوه اړتیا ده او دې هدف ته د رسیدو لپاره منل شوې ستراتیژي چې په درېم ستراتیژیک پلان کې ورته ځاي ورکړل شوی دی عبارت ده له: " د عامه چوپړتیاو په وړاندې کولو کې د مدني ټولنو د ملکیت او ګډون د کچې لوړول". پوهنې وزارت هڅه کوي چې د ښوونې او روزنې لپاره د فرصتونو په برابرولو کې د خصوصي سکتور ځخه کار واخلي. تخنیکي او مسلکي زده کړې، سواد زده کړې، او د ښوونځي مخکې زده کړې هغه برخې دي چې خصوصي سکتور پکې ونډه اخلي او ښوونیزې چوپړتیاوې وړاندې کوي.

ب ــ ښوونیزو چوپړتیاو ته د انډولیز لاس رسي لپاره د تقاضا (غوښتنو) د برخې ستراتیژیاني:

- د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په برخه کې پورته ذکر شوو یو شمیر ستراتیژیانو د خلکو په ګډون او ونډه اخیستنه باندې زیات تاکید کړی دی. د ښوونې او روزنې په وړاندې ګډون (مشارکت)، ژمنه، او مسئولیت منته یوه مهمه ستراتیژي حسابیږي. د ښوونیزو چوپړتیاو وړاندې کول او د هغې په ځارنه کې خلک ونډې اخیستنې او ګډون ته هڅول، ښوونیزو چوپړتیاو ته د انډولیزې لاس رسی پروسه تضمینوي. څیړنو او مطالعاتو ښودلې ده چې د سیمې د پراختیا شورا، او د ښوونځي د شورا له خوا د سیمېزې تصمیم نیونې په پروسه کې د ښځو ونډه هغه شاخص دی چې د نجونو لپاره د غوره ښوونیزو فرصتونو او همدارنګه د هغوي د اقتصادي او ټولنیزې ودې سره اړیکې لري او دا ټول هغه موارد دي چې درېم ستراتیژیک پلان لوړ اهداف منعکسوي.
- د افغانستان اسلامي جمهوري دولت یوه پروسه په کار اچولې ده او غواړي چې له دې لارې "د خلکو ژمنې" برنامه خلکو ته د عامه چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه وغزوي او ټولو هیوادوالو ته د کلیو د پراختیا شورا د لارې عمده او اساسي چوپړتیاوې ورسوي. د همکارو وزارتونو، په ځانګړې ډول د مالي وزارت، پوهنې وزارت، او د کلیو د پراختیا وزارت ترمنځ بحث روان دی ترڅو د سیمېزو فعالیتونو د تمویل لپاره یو تفصیلي او هر اړخیز میکانیزم د (Block Grants) د مرستندویه بستې او د پیاوړتیا د نورو جوړښتونو د لارې رامینځته کړي. د کلیو د پراختیا شوراګانې د ښوونځیو شوراګانو سره په ګډه کار کوي ترڅو د ښوونې او روزنې د چوپړ تیاو د وړاندې کولو لپاره پلان جوړونه او ځارنه د سیمې تر خلکو پورې وغزوي.
- فقر او سیمېز رواجونه، (د وخت ځخه مخکې واده) د تقاضا په برخه کې د هیواد په کچه عمده پراته خنډونه دي. او د یادو خنډونو د شدت کچه د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په وړاندې د پرتو ستونزو سره لکه په نږدې واټن کې د ښوونځیو او په ښوونځیو کې د ښځینه ښوونکو په نشتوالي سره ... نوره هم زیاتیږي.
- ښوونیزو چوپړتیاو ته د انډولیز لاس رسي د پروسې اسانول، د عرضې او تقاضا د ستونزو په پام کې نیولو سره د زده کوونکو پواسطه د اساسي زده کړو د بشپړولو ځخه ډاډ ترلاسه کول، په بشپړ ډول د ښوونیزو فرصتونو ځخه ګټه پورته کول تضمینوي. ښوونیزو چوپړتیاو ته د انډولیز لاس رسي د پروسې اسانول په عرضه او تقاضا پورې اړه لري او دا به ډیره ستونزمنه وي چې د ماشومانو د اساسي زده کړو د بشپړیدو ځخه ډاډ ترلاسه شي، خو زده کوونکي په ټوله کې د زده

کړو د فرصتونو څخه په مکمل ډول کار اخلي. لاندې ستراتيژياني ښوونيزو چوپړتياو ته د تقاضا څخه د ملاتړ په برخه کې طرحه شوی دي.

5.3.2.9 په ښوونه او روزنه او د مهارتونو په روزنه کې د خلکو د پانګه اچونې اندازه زياتول او پراخول

- اوس مهال، کورنۍ، ټولنې او د سيمې خلک د ښوونې او روزنې د زيربناو په جوړولو او د ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو په فعاليتونو کې فعاله ونډه لري. د سيميزو زده کړو د برنامې د پلي کولو څخه معلوميږي چې د سيمې خلک او کورنۍ ددی برنامې په پلي کولو کې زيات ليواله دي او خپله ليوالتيا يې د سيميزو زده کړو د ټولګيو لپاره د مناسب ښوونيز چاپيريال په رامينځته کولو کې، د ټولګيو په پياوړتيا کې او همدارنګه د اړتيا وړ ښوونکو په ورپيژندنه او ګمارنه کې ښودلې ده.
- د اړتياو پر اساس د پلان جوړونې په بهير کې د سيمې د خلکو په مرسته او د هغوي سره د نږدې سلا مشورو د لاري مختلف ښوونيز غوراوي پيژندل کيږي، او د اړتيا وړ سرچينو د تأمينولو لپاره (لکه د ښوونځيو لپاره د مناسب چاپيريال برابرول او د لومړنيو ښوونځيو لوړول(ارتقا) د خلکو ژمنې او ملاتړ راجلبيږي. د عامه پوهاوی د زياتو برنامو په کار اچولو سره "د خلکو ژمنې" پروګرام په سم ډول پلي کيږي او د سيمې د خلکو حقه حقوق د ښوونيزو ستراتيژيانو او فعاليتونو په پلي کولو سره تأمينوي. "د خلکو ژمنې" د برنامې او د ښوونځيو د پراختيايی پلانونو د چټر لاندې د پلانونو د تطبيق او د چوپړتياو د ودې په موخه اضعافي بوديجه د سيميزو شوراګانو په اختيار کې ورکول کيږي.
- پوهنې وزارت، د ښوونځيو د مديريت شوراګانو د پياوړي کولو، ظرفيت لوړولو او د لازم قانوني ملاتړ په تأمينولو کې د سيمې د خلکو او سيميزو شوراګانو رول په رسميت پيژني. د ښوونځيو د مديريت شورا، د خلکو د تشويق او هڅونې مسئوليت پر غاړه لري ترڅو د سيمې خلک دې ته تيار کړي چې د ښوونيزو چوپړتياو په ترسره کولو کې پانګه اچونه وکړي او د مالي او بشري مرستو له لارې د ښوونځيو په ودانولو کې برخه واخلي، په همدې ډول دا شوراګانې مسئوليت لري ترڅو په سيمه کې د شته ماهر کاري پرسونل څخه په ښوونځي کې د اړتيا وړ خدمتونو د ترسره کولو په موخه د ژوند د مهارتونو (زراعت، لاسي صنايع، تخنيک) په روزنه کې کار واخلي.
- په ښوونيزو چوپړتياو کې د سيمې د خلکو ګډون او د هغوي د مرستو بېله لکه د ښوونځيو د ودانولو لپاره د ځمکې برابرول او نور په رسمي ډول په اسنادو کې ثبتيږي.

5.3.2.10 د ښوونې او روزنې څخه د سيميزو مشرانو ملاتړ

- د سيمې په کچه د ښوونې او روزنې د اړتياو پيژندل، د اړتياو پر اساس د پلان جوړونې لپاره اساسي نقطه ده. د پوهنې وزارت د اسلامي زده کړو څخه د ملاتړ په موخه د محلي شوراګانو، شبکو او مشرانو (لکه ديني علماء، او ښوونيز کار پوهان) څخه ملاتړ کوي او د پوهنې په بهير کې د هغوي د غوښتنو هرکلی کوي. ددې ترڅنګ د پوهنې وزارت د سيميزو شوراګانو د خوزښت، د ماشومانو د محافظت د شبکو او د ښوونځيو د مديريت د شوراګانو څخه ملاتړ کوي. سيميزې شوراګانې، د ښوونځيو د مديريت شوراګانې او د ماشومانو د محافظت شبکې، د کلي د مشرانو او نورو بانفوذه ډلو په ملاتړ سره، ددې څخه چې د ښوونځي په عمر ټولو ماشومانو (نارينه، ښځينه) د اساسي زده کړو دوره بشپړه کړې ده ډاډ ورکوي او په ورته وخت کې په دې ډېر ټينګار کوي چې د تقاضا پر اساس باکيفيته خدمات وړاندی کړي.
- د کوچنيانو د خونديتوب شوراګانې او شبکې په ښوونځيو کې د کوچنيانو او ښوونکو د امنيت او مصئونيت ګډ مسئوليت پر غاړه لري. د خونديتوب سيميزې رضا کاره ډلې، چې د شپې له خوا د پيرې او ساتنې مسئوليت پر غاړه لري د ماشومانو د ساتنې شبکې سره يو ځاي په خپل نوبت په پوره امنيت او خونديتوب سره ښوونځيو ته د ماشومانو د رسولو تضمين ورکوي او د خوندي ښوونيز چاپيريال د برابرولو څخه ډاډ ورکوي.

- ښوونې او روزنې ته خوندي لاس رسې، په ښوونځي کې، هلکانو او نجونو ته د زده کړو د ښه چاپيريال په برابرولو کې مرسته کوي. د خوندي لاس رسي د نشتوالي ستونزه نيغ په نيغه په کليو کې د ژوند په شرايطو او د کورنيو د ژوند په کچې پورې اړه لري. ښوونځي او ښوونيزو مرکزونو ته خوندي لاس رسي په ټولنيز چاپيريال پورې اړه لري چې وکولای شي ماشومان ښوونځي ته د تګ په برخه کې تشويق کړي.

- پوهني وزارت د مدرسو د رول او نقش او د هغوي د راجسټرکولو او ثبت په اړه د پالیسي لیول بحثونو ته ترجیح ورکوي او ملاتړ یی کوي، چې په دې برخه کې دوه سناریو ګاني په پام کې نیول کیږي. 1) خصوصي مدرسې د پوهني وزارت نصاب پلي کوي، 2) او یا دا چې د مدرسو لپاره یو ازاد نصاب په پام کې نیول کیږي او د مدرسو د فارغانو څخه د تدریس شوو مضامینو په اساس ازموینه اخیستل کیږي، او د ازموینې پایلې یی ارزول کیږي او تایدیږي.

5.3.2.11 د ځوانانو د مهارتونو د اهمیت په اړه د عامه پوهاوي زیاتول

- دا ستراتیژي دوه عمده اړخونه لري: 1) د عامه پوهاوی د کچې لوړول او د ځوانانو (د ښځینو په شمول) په مهارتونو باندې تمرکز کول: پوهني وزارت د یوه اړخه د ټول پوهاوي برنامه د علماو او سیمیزو بانفوذه خلکو له لارې په کار اچوي ترڅو عامه ذهنیت د اسلام له نظره د ښووني او روزني (په ځانګړي ډول د ښځو د تعلیم) په اهمیت باندې پوهه شي، 2) ټول کوچنیان د تبعیض پرته د ښووني او روزني حق لري: د ماشومانو قانوني حق ته په کتو چې له مخې یی ښووني او روزني څخه ګټه پورته کوي، پوهني وزارت د ټولنې د رواجونو څخه د راپیدا شوو خنډونو د له منځه وړلو لپاره د موثرو ستراتیژیانو د پلی کولو څخه کار اخلي او پیاوړي کوي یی. د سیمې د اوسیدونکو څخه غوښتل کیږي چې په ښوونځیو کې د ښوونځي په عمر ماشومانو د شمولیت او د اساسي زده کړو د بشپړولو څخه ډاډ ورکړي. د عامه پوهاوی کمپاینونه او د ښوونځي د شوراګانو (د خلکو ژمنې د برنامې او د کلیو د پراختیا وزارت د پراختیایی برنامو سره په همغږی) پیاوړتیا، په ښوونځیو کې د زده کوونکو د شمولیت، تعلیم د دوام، او د ښوونیزو دورو د بشپړولو، او همدرانګه د بندو ښوونځیو د بیا پرانستلو د ملي کمپاین او په هیواد کې د سواد د کچې د لوړولو څخه ملاتړ کوي.

- د ګډو مشورتي پروسو د لارې د نوو ځوانانو او ځوانانو د اړتیاو پیژندل او شنل یوه بنسټیزه اړتیا ده. د نارینوو او ښځینو څخه جوړ شوي مشورتي ګروپونه د مختلفو وګړو د اړتیاو په پیژندلو کې مرسته کوي او ډول، ډول لیوالتیاو ته زمینه برابروي چې د باکیفیته ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامو د پلي کیدلو لامل ګرځي. د ښوونیزو عمده شاخصونو(لکه د زده کوونکو ښوونیزې لاسته راوړنې، د نارنیوو او ښځینو د سواد کچه، د هغوي مدني حالت او په دندو ګمارنه) د شنني او څیرني لپاره پوهني وزارت د سیمې د خلکو سره په ګډه کار کوي. نوي ځوانان او ځوانان د ښووني او روزني څخه د ملاتړ او د سیمو د پراختیا په پروسه کې د ګډون په موخه منسجم کیږي. په همدې ډول د کلیو د پراختیا په کارونو کې هم ددی ګروپونو څخه ګټه پورته کیږي ترڅو د دوي د پوهي او مهارتونو څخه د ټولنې په پرمختګ کې کار واخیستل شي.

5.3.2.12 د ښوونیزو چوپړتیاو څخه د سیمې د خلکو فعاله څارنه

- د تقاضا لپاره وروستنی ستراتیژي لاس رسي ته وده ورکول دي. دا ستراتیژي د سیمې خلکو ته دا قووت ورکوي چې د ښوونیزو چوپړتیاو د کیفیت او د هغې څخه د زده کوونکو د ګټې اخیستنې د پروسې څخه څارنه وکړي. ددې موخې د لاسته راوړلو لپاره د ساده او موثرو وسایلو څخه (لکه د رپوټونو فارمتونه د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوجی اپلیکیشنې او نور) کار اخیستل کیږي. پرته له دې د سیمې خلک او شوراګاني دې ته هڅول کیږي چې د ښوونیزو چوپړتیاو د کیفیت څخه څارنه وکړي او اړونده سرچینو (لکه د سیمې شورا) ته یی رپوټ ورکړي او د ښوونځي په کچه یی خپور کړي. د سیمیزې پلان جوړوني او په کارونو کې د روڼتیا د رامینځته کیدو په موخه ښوونځي او د زده کړو مرکزونه د زده کوونکو د شمولیت په اړه د معلوماتو د خپرولو او نشرولو مسئولیت پر غاړه لري.

5.3.3 روښانه او موثریت مدیریت

- د پوهني وزارت په دریم ستراتیژیک پلان کې د اداري او مدیریت په ملاتړ کې یو شمیر بنسټیزې ستراتیژیانې د چوپړتیاو د کیفیت د ودې او ښووني او روزني ته د انډولیز لاس رسي په برخه کې رامینځته شوی دي. په نورو برخو کې، زیاتې ستراتیژیاني په ګډه په مستقیم او یا غیر مستقیم ډول په برنامو باندې په ټولو سطحو کې تاثیر کوی. د دریم ستراتیژیک پلان په مختلفو برخو کې ستراتیژیاني او شاخصونه په جلا ډول معرفي شوی دي، او د اجراتو د اوسنې وضعیت څخه د

هر عنوان لاندې لنډ رپوټ وړاندې کيږي. نو په دې حال کې، د لنډ مهاله پايلو د لاسته راوړلو په موخه د فعاليتونو ترسره کول په سمه پلان جوړونه او د هغې په پلي کوونه پورې تړلي دي ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې ملاتړيزې برنامې (لکه روزنيزې برنامې او د فعاليتونو د ترسره کيدو څخه څارنه) د کافي موثريت او همغږۍ څخه برخمني دي.

5.3.3.1 په پايلو ولاړ اداري چوکاټ او تشکيلاتي جوړښت چې اصلي دندې او مهارتونه پکې تعريف شوی وي.

- څرنګه چې مخکې ترې يادونه وشوه، درېيم ملي ستراتيژيک پلان د پوهنې وزارت د کاري جوړښت له مخې ترتيب شوی دی او د ښوونې او روزنې په کيفيت او د کيفيت په ستراتيژيانو، لاس رسي او د مديريت په برخو زيات ټينګار کوي. لکه څنګه چې په دوهم ملي ستراتيژيک پلان کې ترې يادونه شوی ده، اوس مهال پوهنې وزارت د چوپړتياو د وړاندې کولو لپاره د برنامو په چوکاټ کې په مختلفو ادارو باندې ويشل شوی دی او د برنامو (لکه د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، تخنيکي او مسلکي زده کړو او سواد زده کړو برنامې) په اساس د وزارت ويش په حقيقت کې وظيفوي تداخل (لکه تدارکات، د نصاب پراختيا، د ښوونکو روزنه او داسې نور...) رامينځته کوي او د موثريت د ټيټوالي لامل ګرځي. د پوهنې وزارت په اداره کې د همغږۍ او موثريت د ودې لپاره عمومي څېرنه، بياکتنه، او د بشري سرچينو ګډه پلان جوړونه لومړني ګام دی چې بايد واخيستل شي. دغه بياکتنه او څېرنه د اصلي او فرعي دندو د ټاکنې ترڅنګ د وزارت د مختلفو ادارو او رياستونو لپاره د دندو روښانه لايحه ټاکي او وخت په وخت يې نوي کوي.
- د ادارو د بيا ترتيبونې لپاره د هغو پاليسيو بدلون او د قانوني چوکاټ بيا کتنې او څېرنې ته اړتيا ليدل کيږي چې پر مټ يې پوهنې وزارت خپل کارونه ترسره کوي. د رپوټ ورکولو نوي تګلارې (طرزالعمل) او اړتياوې د وزارت په کچه ټولو ادارو ته لکه مرکزي ادارو، ولايتي رياستونو، د ولسواليو د پوهنې امريتونو او ټولو ښوونيزو مراکزو ته ورپيژندل کيږي.

5.3.3.2 درسمي قراردادونو سيستم او کړنلاره، د چوپړتياو په وړاندې کولو کې د بهرنيو سرچينو څخه د ګټې اخيستنې سيستم، او د ګډونتيا په موخه قراردادونه او د کاري ملګرتيا هوکړه ليکونه رامينځته شوي او يا اصلاح شوي دي.

- پوهنې وزارت پلان لري چې د پرمختيايي مرستندويانو او نورو کاري ملګرو (همکار وزارتونه) سره خپل شته قراردادونه نوي کړي، او دا روښانه کړي چې اوس مهال او په راتلونکې کې د کاري ملګرتيا د هوکړه ليکونو لپاره څه شي ته اړتيا ده. د پوهنې وزارت او د سيمې خلکو، مدني ټولنو، پرمختيايي مرستندويانو او خصوصي سکتور ترمنځ د هوکړه ليکونو کاري چوکاټ رامنځته کيږي ترڅو د زده کړو ملاتړ ته رسمي بڼه ورکړل شي
- د تدارکاتو کړنلارې، د پوهنې وزارت د ټولو عملياتي کارونو لارښوونه کوي او د پرمختيايي مرستندويانو پروګرامونه د ملي تدارکاتو د قانون سره سم پرمخ وړل کيږي. د مختلفو تمويلي هيوادونو او ادارو څخه د ترلاسه شوي فنډ د لږولو لپاره د جوړو شوو قانوني چوکاټونو روڼتيا د عامه مالي مديريت (PFM) د اصلاحي چوکاټ په رڼا کې څېړل کيږي. برسيره پر دې پوهنې وزارت د موثريت د لوړولو او روڼتيا د رامنځته کولو په موخه يو شمير تدارکاتي پروسې/کارکوونکي د تدارکاتو د تايد وروسته کموي.
- د اختياري او غيرې اختياري مرستو او برنامو د يو کولو او روڼتيا له مخې د پوهنې وزارت د برنامو د پلي کولو لپاره د بوديجې وړاندوينه کيږي. د وزارت او دولت د پاليسيانو په رڼا کې د پوهنې وزارت او پرمختيايي مرستندويانو د سيستمونو سره د عملياتي کړنو غاړه کول، د وظيفوي تداخل او د چارو د بيا ځلې ترسره کوونې کچه راټيټوي او ترڅنګ يې په موثر ډول د درېيم ستراتيژيک پلان د موخو د ترلاسه کولو ډاډ ورکوي.

5.3.3.3 د انډوليزو چوپړتياو د وړاندې کولو لپاره په پايلو/نورمونو باندې ولاړ د سرچينو د ځانګړي کولو سيستم تطبيق شوی دی.

- پوهنې وزارت ښوونځيو او د زده کړو مرکزونو ته د سرچينو د تخصيص د وړو بستو ليږد پلي کوي او دې پروسې ته پراختيا ورکوي. پوهنې وزارت ددې پروسې په اړه د نورو همکارو وزارتونو او پرمختيايي مرستندويانو سره سلا مشورې کوي ترڅو په دې برخه کې د ملاتړ دوام، همغږي او مرستې تضمين شي. د نورم او معيارونو په اساس د

تخصیص فورمولي د هیواد په کچه شرایط او لومړیتوبونه په پام کې نیسي او شرایطو ته په کتو د بودیجې تخصیصونه مشخص کوي.

- د انعطاف منني په چوکاټ کې د انډولیزو چوپړتیاو وړاندي کول په باوري ډول د معیارونو کارولو ته او د سیمیزو پایلو او لاسته راوړنو رپوټ کولو او خپرولو ته اړتیا لري. انډولیز معیارونه مشتمل دي په: د ښوونکو نسبت زده کوونکو ته، جنسیت (د ښوونکو په ګمارنه کې)، د ټولګیو نسبت زده کوونکو ته (د ودانولو لپاره)، د زده کوونکو نسبت کتابونو ته (د کتابونو لپاره) او د ښوونځي په عمر ماشومان چې په ښوونځي کې داخل دي او یا د ښوونځي څخه بهر دي.

5.3.3.4 په موثر ډول د پایلو د پلانولو، تنظیمولو او وړاندې کولو لپاره د وړ انساني سرچینو شتون

- په دریم ستراتیژیک پلان کې د انساني سرچینو هر اړخیزه پراختیا د یوې مرکزي او مهمې ستراتیژۍ په ډول پلان شوی ده. په وزارت کې د موثریت د لوړیدو په موخه بنسټیز تغیرات، فعالي څیړني او بیا کتني پلان شوی دي، او ددی ترڅنګ د ستراتیژیک پلان د یوې مهمې برخې په ډول د ظرفیت لوړوني تفصیلي ستراتیژي جوړیږي او پلي کیږي، په همدې ډول د بشري سرچینو معلوماتي اوسني سیستم ته په دې موخه پراختیا ورکول کیږي چې د پوهنې وزارت ټول کار کوونکي (په شمول د ښوونکو د روزنې په اړه معلومات چې اوس مهال د ښوونکو د معلوماتو د اداره کولو د سیستم (TIMS) له لارې راټولیږي) د خپل پوښښ لاندې راولي او د معاشاتو د سیستم سره د کارکوونکو ټول معلومات وصل شي ترڅو د کار کوونکو د اړتیا په اساس تړې په پلان جوړونه، مدیریت، او ظرفیت لوړونه کې په موثره توګه ګټه پورته شي.
- د پوهنې وزارت د کارکوونکو ګمارنه د دندو د بیا کتل شوی لایحې او د قابلیتونو لپاره د جوړ شوي چوکاټ په رڼا کې ترسره کیږي ترڅو ددې په اساس غوره کاري تشکیل برابر شي. پر جنسیت ولاړ د ظرفیت لوړوني یو بشپړ پلان ترتیب او پلي کیږي او د پلي کیدو د جریان څخه یې څارنه ترسره کیږي ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې پوهنې وزارت په سم او اغیزمن ډول لومړیتوب لرونکي برنامې اداره کولای شي. په همدې ډول د یو زیات شمیر رسمي کارکوونکو لپاره د لوړې کچې ټریننګ (د ماسټرۍ په کچه) په دې موخه برابریږي چې په موثر ډول د پوهنې وزارت د سیستم د تنظیمولو لپاره یوه ښه کاري ډله رامنځته شي. د نصاب د پراختیا، د اروا پوهنې په رڼا کې د درسي کتابونو د لیکلو او د غوره روزنکو د روزلو لپاره د اړتیا وړ د پلان جوړوني او څارني تحلیلي مهارتونه او لازمي وړتیاوی په تدریج سره د پوهنې وزات کار کوونکو ته انتقالیږي. دغه مهارتونه نه یواځې په علمي ښه والي باندې تمرکز کوي بلکه په نوي عملي مدیریت باندې(لکه د یوې پیچلي او لویې برنامې په پر مخ وړلو باندې) هم تمرکز کوي. په ځینو ممکنه مواردو کې، د لګښتونو د کموالي او په داخلي سرچینو باندې د ټینګار په موخه د هیواد په داخل کې روزني عملي کیږي.
- د پوهنې وزارت د کار کوونکو اوسنی او مخکنی تیاري او ترتیبات تر ډیره بریده د داخلی تخنیکي همکارانو په برنامو باندې چې د پرمختیایی همکارانو له خوا تمویلیږي ولاړ دي. په تیرکې، تخنیکي کار کوونکي د پایلو د ترلاسه کولو او د رسمي کار کوونکو د وظیفوي تداخل په اړه پوهنې وزارت ته ځواب ویونکي نه وو او د رسمي کار کوونکو د ظرفیت لوړوني مسئولیت یې هم پر غاړه نه درلوده. هغه مهال چې د پرمختیایی مرستندویانو بودیجه د بیا ځل لپاره طرحه شوه او برنامې یې پای ته ورسیدې نو پوهنې وزارت مهم او کلیدي کار کوونکي د لاسه ورکړل او په دې سره وزارت د زیاتو ستونزو سره مخامخ شو. نو په دې اساس پوهنې وزارت په دریم ستراتیژیک پلان کې د رسمي کار کوونکو لپاره د غوره ګمارنې، روزنې، د مشاورو د لارې عملي روزنې او مسلکي ودې سیستمونه معرفي کوي او په ځانګړي ډول د غیري مرکزي کچې ظرفیت لوړونه د هدف لاندې نیسي او ددی ډاډ ورکوي چې په ټولو ولایاتو کې د اړتیاو پر اساس په عادلانه ډول کار کوونکو ته وده ورکول کیږي.
- په پایلو ولاړ د کار کوونکو د ارزیابی اوسني سیستم ددی لپاره قوي کیږي ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې د مطلوبه اجراتو ارزونه، مسلک او وړتیاو ته په پام سره ترسره کیږي.

5.3.3.5 د سرچینو د مدیریت لپاره د روڼ والي، مسئولیت منني، او د اداري فساد سره د مبارزې سیستمونه منظور شوی دي

- پوهنې وزارت د نورو وزارتونو سره یو ځای د اداري فساد سره د مبارزې لپاره یوه قوي ستراتیژي رامنځته کوي ترڅو د رڼو او عادلانه برنامو د پلي کیدو په وړاندې د وګړو او تمویلونکو ادارو باور زیات شي. او د قوانینو او کړنلارو د ماتولو په اړه په ازادانه ډول څیړنه او تحقیق کیږي او د پایلو څخه یې په خلاص مټ رپوټ ورکول کیږي.
- د دې لپاره چه ډاډ ترلاسه شي تر څو مرستې د ښوونځیو د پراختیایي پرګرامونو او د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي) د برنامې له لارې په سم ډول ښوونځیو ته د مرستو د رسولو څخه ډاډ ترلاسه شي او پروسه ئې په سم ډول اداره کړای شي نو پوهنې وزارت یو قانوني چوکاټ ته پراختیا ورکوي او د داخلي پلټنې کارونه د خارجي موثرې پلټنې د کارونو سره د تړلو له لارې پیاوړې کوي. د پوهنې وزارت ټول کارونه د کړنو د ارزونې په اساس ترسره کیږي او د تفتیش د اړتیاو د پوره کولو سبب کیږي.
- د ښوونځیو او روزنیزو مرکزونو په کچه د کارکوونکو اداره کول پراختیا پیدا کوي چې د ښوونځیو د ښوونکو او کار کوونکو د حاضرۍ څخه د څارنې او رپوټ ورکونې تقویه شوي سیستم تر پوښښ لاندې راولي. ارزونه د عمومي معلوماتو په کمپاین پورې تړلې ده او د اجراتو رپوټ یې د ښوونځیو په کچه خپریږي.
- د مسئولیتونو او کنټرول د غیری مرکزي کولو د یوې برخې په بڼه د بودیجې د مصرف د تعقیبولو ډیټابیس رامینځته کیږي او او د ولایاتو په کچه ترې ګټه پورته کیږي. د پروګرام د مدیریت لپاره په اوسني قوي مرکزي سیستم کې د ریاستونو او پرمختیایی مرستندویانو ترمنځ په ترتیباتو کې تغیر رامینځته کیږي او سیمیزو کچو (ولایاتو او ولسوالیو) ته د زیات کنټرول مسئولیتونه او صلاحیتونه ورکول کیږي.
- څرنګه چې د دریم استراتیژیک پلان په مختلفو برخو کې ورته اشاره شوی ده، د اصلاحاتو راوستلو لپاره مهمه او تکراري ستراتیژي، په ښکاره ډول د عامه پالیسیو، معیارونو، پلانونو، بودیجې، پایلو او رپوټونو د خپرولو څخه عبارت ده. دا یو ښکاره حقیقت دی چې د ښوونې او روزنې پیاوړي کول یواځې د پوهنې وزارت مسئولیت نه دی بلکه عامه چوپړتیاوې باید د کاري ملګرتوب او نورو بدیلو سیستمونو د لارې ترسره شي. په دې برخه کې د پوهنې وزارت رول یواځې په دې پورې تړلې دی چې په سم ډول د برنامو د انسجام او پلي کیدو څخه رپوټونه وړاندې کړي او د پلانونو د تطبیق د پروسې څخه ډاډ ترلاسه کړي چې په دې برخه کې ظرفیت لوړونه د دریم ستراتیژیک پلان د لومړیتوبونو څخه شمیرل کیږي. په لاندې څارنیز چوکاټ کې د ETM4 تر چتر لاندې څارنیزې موخې په ګوته شوی دي.

5.3.3.6 د څارنې او ارزونې د ښپړ او موثر سیستم پلي کول

- د ښوونې او روزنې د اداري لپاره معلوماتي سیستم (EMIS) یو د هغو سیستمونو څخه دی چې د اوس لپاره د وزارت په چوکاټ کې په جلا ډول فعالیت ترسره کوي. په دې سیستم کې د بشري سرچینو، ښوونکو او مالي سرچینو ارقام او معلومات ثبت او اداره کیږي چې په اوسني وخت کې د یو بل سره نه دي وصل شوي او د مرکزي ډیټابیس له لارې نه کنټرولیږي او یواځې خپلو برنامو ته ځواب ویونکي دي نو ددی لپاره چې ددی سیستم د مدیریت موثریت او رونوالي زیات شي نو ټولې برنامې باید د یو بل سره وصل او د یوه واحد سیستم څخه باید اداره شي.
- د پوهنی وزارت دریم ستراتیژیک پلان د څارنې او ارزونې په برخه کې د ظرفیت لوړونې لپاره سرچینې ځانګړې کوي. د روزنیزو پروګرامونو ترڅنګ دغه تخصیصونه قانوني او مدیریتي اصلاحات رامنځته کوي چې په سیمیزه کچه د ارقامو د راټولولو، ساتلو او د هغې څخه د ګټې اخیستلو مسئولیتونه سپاري. د مرکز او ولایاتو په کچه څارنیزې لیدنې کتنې د ارقامو کوټلتیا، کره توب او سمون تر برسۍ او څیړنې لاندی نیسي، په همدی ډول د معلوماتو د رپوټ کولو او خپرولو لپاره د معلوماتي ټکنالوژۍ او ځریدونکو ډرو (بل بورډونو) څخه کار اخیستل کیږي.
- سربیره پر دې، په دې سیستم کې شته معلومات او ارقام په هر وخت کې د پوهنی وزارت د ټولو ښکیلو خواو او نورو اړتیا لرونکو د ګټې اخیستنې لپاره په ټاکنیز ډول په هر حالت کې شتون لري ترڅو په کارونو کې رونوالی زیات شي او د سرچینو د بی ځایه استعمال څخه مخ نیوی وشي.

- ددی ستراتيژۍ د پلي کيدو مهمه لاسته راوړنه داده چی د پوهنی وزارت د څارني او رپوټ ورکوني لاسي سيستم کمپيوټري سيستم ته اړول کيږي. په اوسني وخت کې د سيميز نظارت او د اجراتو د څارني پايلي په مياشتو مياشتو وخت نيسي او د اوږدې مودې د تيريدو وروسته د پوهني وزارت مرکزي لوړ رتبه چارواکو لاس ته رسيږي، په داسي حال کې چې د معلوماتي ټکنالوژۍ په کارولو سره د محلاتو، ولاياتو او مرکز ترمنځ د اړيکو پروسه په کمه بيه ګړندۍ کيږي او په کمه موده کې معلومات په مرکز کې لوړ رتبه چارواکو ته رسيږي.
- لکه څنګه چې په پورته زياتو بخشونو کې ورته نغوته شوی ده، د دريمي اداري له خوا د څارنيزې برنامې په لاره اچول او د پوهني وزارت د معلوماتو او ارقامو تايدول د دريم ستراتيژيک پلان د اساساتو او اصولو څخه شميرل کيږي. په ګډې همغږۍ سره د برنامو د پلي کولو او د اجراتو د څارني لپاره کاري ملګرتيا، ګډو ترتيباتو، د مسئوليتونو شريکولو، ريښتونو هڅو او با مقصده نظريو ته اړتيا ليدل کيږي. پوهني وزارت دغه سيستمونه د پلان جوړوني او د پايلو څخه د رپوټ ورکوني په سيستم کې رامينځته کوي.

5.4 ستونزو او ننګونو ته د رسيدو لارې چارې

د پورته ذکر شوو درې عمده برخو تر عنوان لاندې يو شمير ستراتيژياني ذکر شوي دي چې د پوهني په برخه کې د خدماتو د وړاندې کولو يو شمير هغو ټکلارو ته اشاره کوي چې د پوهني وزارت او د هغوي کاري شريکانو له خوا د راتلونکو پنځو کلونو لپاره منل شوی دي چې د ځينو مهمو څخه يې په لاندې برخو کې يادونه شوی ده:

ښوونکي:

- سره له دی چی په تيرو 15 کلونو کې د ښوونکو په شمير کې د پام وړ زياتوالی راغلی دی خو اوس هم افغانستان د ښوونکو د کمښت سره په ځانګړي ډول په ليری پرتو سيمو کې (په کليو او بانډو کې) مخامخ دی خو په دې برخه کې پوهني وزارت د حل مناسبې لارې چارې لټولې دي، د حل لارو د جملی څخه چې يوه يې په ازمايښتي ډول ترسره کيږي دا ده چی هغه ښوونکي چی د تحصيل درجه يی د 14ام ټولګي څخه ټيټه وي او د پيداګوژي رسمي ټريننګ يی هم نه وي ترلاسه کړي بايد د استخدام په لومړني پروسه کې داخل شي. په همدې ډول په ليرې پرتو سيمو کې د دولسم ټولګي څخه د اعلي درجې فارغو زده کوونکو ته ددی موقع ورکول کيږي چې په کليوالو سيمو کې د ښوونکو بستونه ترلاسه کړي. په ورته وخت کې ددوی د ظرفيت لوړوني په موخه دوی د ښوونکو د روزنې په داخل خدمت برنامې کې د مسلکي ښوونکو په ډول روزل کيږي. دوي بيا د اعتبار ورکوني د منظور شوي مسلکي پرمختيايي پلان له مخې خپل کارونه پرمخ وړي. په روزنيزو ورکشاپونو او يا په روزنيزو بستو (ټولګه) کې د هغوي د ګډون پر بنسټ هغوي ته د اعتبار ورکوني سند د تحصيلي سوويې د انډول ټاکني بورډ له خوا ورکول کيږي.
- د اعتبار ورکولو سيستم له وړاندې موجود دی خو د تعليمي نظارت او د ښوونکو د روزنی د رياستونو ترمنځ د همغږۍ د رامنځته کولو لپاره يوه جوړونکيپلان ته چی د نوو پاليسيانو، لارښودونو، او کړنلارو لرونکي وي اړتيا ليدل کيږي. د اعتبار ورکولو سيستم د تعليمي نظارت او د ښوونکو د روزنې د رياستونو د څارني لاندې په ولاياتو کې د پوهني د رياستونو او په ولسواليو کې د پوهنی د امريتونو له خوا ترسره کيږي.

ښځينه ښوونکي

- زياتي نجوني د ښځينه ښوونکو د نشتوالي له امله يا په ښوونځيو کې نه دي شامل شوي او يا ښوونځي پريږدي. د شته موثرو ستراتيژيانو څخه په ګټي اخيستني سرهپوهني وزارت هوډ لري چی په ليری پرتو سيمو کې د ښوونکو په ګمارني سره يادې ننګوني ته د پای ټکی کيږدي.

- تر ټولو غوره ستراتيژي چی د اوس لپاره موجوده داده چې هغه ښځې چی د ښوونکو په ډول تدريس کولای شي سره ددی چی د ښوونکو د ګمارني ټاکل شوی کم معيار هم نشي پوره کولای په محرومو سيمو کې د ګمارني لپاره وپيژندل شي.که چيری هغوي د ښوونکي يا کار کوونکي په ډول د مسلکي ودې په پروګرامونو کې د ګډون لپاره ژمن وي نو د پوهنی

وزارت یی د تشویقي معاشونو په ورکړی سره ملاتړ کوي ترڅو اساسي او ثانوي زده کړی پوره او د ښوونکو د روزنی کورسونه په داخل خدمت برنامه کې او یا د یوې روزنیزې ټولګې (بستي) پواسطه په کورونو کې بشپړی کړي.

- بله مهمه ستراتیژي چی د دریم ستراتیژیک پلان د جوړیدو پرمهال د ښځو چارو وزارت سره په ګډ تفاهم په کلیوالو سیمو کې د ښځینه ښوونکو د زیاتیدو لپاره جوړه شوه، داده چې پوهنی وزارت د کلیوالو سیمو د ښځینه ښوونکو د هڅوني (لکه د کورونو ورکړه، اضعافي معاش، د فامیل د غړو شاملول او امنیتي ځانګړی چوپړتیاوی) څخه په ګټي اخیستني سره ښځینه ښوونکي د کلیوالو سیمو څخه محرومو نقطو ته د تلو لپاره هڅوي او په کلیو کې د هغوي د ملاتړ او مرستې لپاره کلیوال ترتیبات د ازمایښتي دورې په جریان کې د سیمې د خلکو په مرسته نیول کیږي.

لاندې جدول د ښووني او روزني د سکتوري ګډې کتني د رپوټ څخه چې په 2015 کال کې بشپړ شوی وو، ترتیب شوی دی چې په ټولو ولایاتو کې د ښځینه ښوونکو د سهم لنډیز او نچوړ په ګوته کوي.

کټګوري	ولایت	سلنه	ولایتونه او د ښځینه ښوونکو سلنه
40-50سلنه +	5	14%	د کابل ښار (47%)، نیمروز (59%) بلخ (56٪) هرات (52%) او جوزجان 44%
30-39سلنه	9	26%	فراه (38%)، دایکندی (35%)، سرپل (33%)، فاریاب (33%)، بدخشان (33%) د کابل ولایت (33%)، تخار (32%)، سمنګان (30%) او کندز (30%)
20-29سلنه	4	11%	بغلان (27%)، پنجشیر (26%)، غزنی (25%) او بامیان (25%)
1-19سلنه	17	49%	هلمند (19%)، کاپیسا (18%)، کندهار (17%)، بادغیس (17%) پروان (16%)، لوګر (14%)، نورستان (13%) ننګرهار (11%)، زابل (9%)، غور (7%)، لغمان (7%)، ارزګان (6%)، وردک (6%)، پکتیا (5%) کنړ (5%)، خوست (3%) او پکتیکا (1%)

سیمیزې زده کړی

- محلي زده کړو اداري د لیري پرتو سیمو هغو نقطو ته د ښوونیزو چوپړتیاو د غزولو لپاره چې د پوهنې وزارت د نفوذ لاندې نه وي کامیابه ستراتیژي په کار اچولې ده. اوس مهال نا دولتي ادارو او سیمیزو کاري شریکانو په کلني ډول په ښوونځیو کې د 400,000 تنو ماشومانو شاملول د خپلو مسئولیتونو له مخې منلې دي.

- په اوسني وخت کې اصلي ننګونه داده چې څنګه د عمومي زده کړو د برنامې د پلان جوړوني، رپوټ ورکوني، او د سرچینو د کچو د تعین په وسیله د محلي زده کړو لپاره مسئولیتونه په پرلپسې ډول ترتیب شي. د یادي ننګونې د منځه وړلو لپاره یوه مهمه تګلاره چې مخکې تری یادونه شوی ده دا ده چې هغه ګمارل شوي ښوونکي چې د اوس لپاره لازمې وړتیاوې نلري د هغوي د تشویق لپاره باید هغوي د اعتبار ورکوني په سیستم کې داخل شي.

- د محلي زده کړو د چوپړتیاو لپاره د دندو لایحه د پوهنې وزارت له خوا ترتیبیږي او د هغې له مخې ټول معیاري خدمتونه د هغو پلي کوونکو مرستندویانو او تمویلونکو ادارو له خوا وړاندی کیږي چې د پوهنی وزارت سره یی قراردادونه لاسلیک شوي وي. په همدې ډول د محلي زده کړو د فې واحد لګښت مخکې له مخکې محاسبه شوی دی او د دریم ستراتیژیک پلان د بودیجي په تخمین (projection)کې تطبیق شوی دی.

د ښوونځي مخکې زده کړی/ د ماشوم توب په لومړی دورې پورې د ترلو ماشومانو زده کړی

- پوهنې وزارت د درېم ستراتيژيک پلان د پلي کولو لپاره لرې مالي سرچينې په لاس کې لري، خو د زده کوونکو د شموليت او بشپړونې په پروسو باندې د مثبت تأثير د معلومولو لپاره په پلان کې ده چې د دخيلو خواو ترمنځ همغږې زياته شي او مرستندويه کاري شريکان د ښوونځي مخکې ښوونيزو چوپړتياو ترسره کولو لپاره وهڅول شي. برسيره پر دې د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره د نصاب په پراختيا باندې زيات تمرکز کېږي په داسی حال کې چې په نورو هيوادونو کې د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره د لومړي ټولګي د نصاب څخه کار اخيستل کېږي.

- د کم عمره ماشومانو د زده کړو برنامه د ماشومانو او د هغوي د ميندو لپاره په کورونو کې ترتيب شوی ده چې زياته برخه يی په ليری پرتو او محرومو سيمو کې پلي کېږي. په پام کې ده چې د محلي زده کړو او د ښوونځي مخکې زده کړو ترمنځ اړيکې په تدريجي ډول سره پراخه شي او د شموليت ارقام په دواړو خواو کې د څارنی لاندی ونيول شي.

- د کم عمره ماشومانو د زده کړو او لومړنيو زده کړو لپاره تخصصي ديپلوم په پام کې نيول شوی دی او هغه ښوونکو ته ورکول کېږي چې د لومړنی دورې لومړنيو دريو ټولګيو ته تدريس ورکوي. هغه ښوونکي چې د ښوونځي د لومړۍ دورې پوره تدريسي او پرمختيايی مهارتونه ولري او د لومړنيو ټولګيو د تدريس د ميتودونو څخه بشپړ معلومات ولري د زده کوونکو د ترک (د ښوونځي پريښودل) په نرخ، او د لومړی دوری د زده کړو په کيفيت مثبت تأثير لري. د ښوونځي مخکې زده کړو او د لومړۍ دوری د ټولګيو متخصصين په لومړنيو ټولګيو کې د لوستلوتکتيکونه او روشونه او دی ته ورته نور موضوعات لکه روغتيا، چاپيريال ساتنه، او د جنسيت توازون د مطالعی لاندی نيسي.

د ښوونځيو مديران

- درېم ستراتيژيک پلان د سيميزو زده کړو د ښه مديريت کولو لپاره د ښوونځيو مديرانو ته د مهم رول وړاندوينه کړی ده. د نوو وړتياو په اساس د ښوونکو د مسلکي ودې او باور ليک له لارې د ښوونځيو مديران او ښوونکي نصاب او معيارونو ته جدي اړتيا لري.محلي شورا ګانو او د ښوونځيو مديرانو ته د ښوونځيو د موقعيتونو په ټاکنه، د ارقامو په راټولونه، مديريت کولو، د کار کوونکو په ټاکنه، د چارو په اسانونه، د ښوونځيو د پراختيا لپاره د بوديجې په تنظيم او مديريت او د زده کوونکو په ارزونه کې روزنه ورکول کېږي.

- درېم ستراتيژيک پلانپه اداري او رهبري برخو کې په شرايطو برابر د مسلکي ښځو ونده زياتوي. په همدی ډول د ښځينه کارکوونکو څخه د ملاتړ لپاره يوه شبکه رامنځته کېږي ترڅو ښځې د مديرانو د اوسنی کړی څخه هاخوا د مختلفو ستراتيژيانو له مخې په اداري بستونو کې وګمارل شي او د برياليتوب څخه يی ډاډ ترلاسه شي. ددی ترڅنګ د ښوونې او روزنې د ځانګړو اساساتو له مخې د هغو ښځو لپاره چې د ښوونځي د مدير کيدو علاقه ولري روزنيزه برنامه جوړېږي.

- " د خندونو پرته ښوونځي" د برنامې د يوې برخې تر عنوان لاندې د ښوونځي مديران، ښوونکي، مور او پلار، زده کوونکي او نورې ښکيلې خواوی په ښوونه او روزنه کې د تاوتريخوالي، د زده کوونکو او ښوونکو د چلند تګلاری او د کوچنيانو د حقوقو د ماتولو په مواردو کې د څارنې او رپوټ ورکونې لپاره رهبري کېږي. د ښوونکو بد چلند د زده کوونکو کارد بدو پايلو سره مخامخ کوي نو ددی کار د مخنيوي لپاره سرغړونو، تبعيضونو، ناوړې ګټه اخيستنې او زده کوونکو سره بد چلند ته په خپل وخت سره په جدي ډول رسيدګي کېږي.

په انعطاف منني سره د سرچینو څخه ګټه پورته کول

- د ښووني او روزني د سرچینو د تخصیص د محدودیتونو سره سره په سم ډول د چارو د بشپړیدو لپاره په ستراتیژیک پلان کې هڅه شوې چې د لږو سرچینو څخه زیاته ګټه پورته شي. د ښووني او روزني اړتیاوي ورځ تر بلی مخ په زیاتیدو دي چې د ثبات او پرمختګ اساس تشکیلوي چی دغه وضیعیت د پنځوو کلونو لپاره موثره کاري ملګرتیا او نوی ستراتیژیانې رامینځته کوي.

- ولایتونه، ولسوالی او سیمیز ښوونځي زده کړو ته د لاس رسي په موخه د سرچینو او بنسټیزو چوپړتیاو څخه زیاتي ګټي اخیستني ته اړتیا لري. دوي باید ددی تضمین ورکړي چې بنسټیزې چوپړتیاوې د زده کړو د بیلابیلو پروګرامونو له لاري کارول کیږي،د بیلګې په ډول، د استاد-شاګردۍ د برنامې د زده کوونکو لپاره د رسمي درسي ساعتونو څخه بیرون په ښوونځیو کې‌د سواد زده کړو کورسونه جوړول. د عمومي زده کړو، محلي زده کړو او د ښوونکو د روزني مرکزونه د اسلامي زده کړو لپاره او جماعتونه د سواد زده کړو د کورسونو او د ښوونځي مخکي زده کړو لپاره کارول کیږي.

- په همدې ډول، د عمومي زده کړو ښوونکي او د جماعتونو ملا امامان د روزنو او لارښود موادو پواسطه تقویه کیږي ترڅو د سواد زده کړو په کورسونو او د ښوونځي مخکي زده کړو په ټولګیو کي د تدریس چارې پرمخ یوسي.

- هغه مضامین چې اوس مهال په جلا ډول تدریس کیږي خو د یو بل سره د لیکلو، لوستلو، خبرې کولو او خوش خطی له مخې اړیکي لري. ددغو اړیکو پر بنسټ څو مضامین د یو بل سره یو ځاي کیږي او د ټاکل شوي وخت څخه یی په موثر ډول ګټه پورته کیږي. د څو مضامینو یوځاي کیدل کیدای شي چې د یوه مضمون د عادي ساعت څخه زیات وخت ونیسي خو د ټولو مضامینو د مختلفو ساعتونو په نسبت کم وخت نیسي.همدارنګه ساینسي مضامین کیدلای شي چې په ټیټو ټولګیو کي ددې پر ځاي چې د مختلفو ساعتونو په ډول مخکی لاړ شي د موضوع مطابق مخکي ځي. په همدی ډول ریاضیات کیدای شي چې د نورو مضامینو سره یوځاي تقویه شي. لوستل یو د مهمو مهارتونو څخه دی چې د ریاضیاتو اړیکی د ورځني ژوند سره جوړوي او هغه وخت چې د یو مضمون په ډول تدریس کیږي نو جدي توجوه ته اړتیا لري.

- د ټولګیو څارونکي د نامطلوبه هڅو د ترسره کیدو په واسطه د تدریس پر مهال دقیمتي وخت د ضایع کیدو رپوټونه ورکوي،د ښوونکو د روزني په تیر پروګرام کې، په موثر ډول د وخت د استعمال لپاره او په د تدریس پر مهال د وخت د ضایع کیدو د مخنیوي لپاره د یو لړ تکتیکونو وړاندیز شوی وو، چې ځینې د هغوي څخه په ډیر موثریت سره د حاضرۍ د اخیستو تکتیکونه، د پارچو د راټولولو او د کورنی دندو د پایلو د ریکارډ کولو تکتیکونه دي چې د تدریس پر مهال د وخت د ضیاع مخنیوی کوي.پرته له دې، د تدریس پر مهال نور تکتیکونه هم شته چې ښوونکي یی د وخت څخه د ښې ګټې اخیستنې په موخه کاروي او هغه دا چې، کله چې ښوونکي په یوې ځانګړې ستونزې باندي تمرکز کوي او یا د یوه کوچني ګروپ سره کار کوي نو په دې وخت کې ښوونکي د پاتې کارونو د اجرا لپاره ګروپونه او یا انفرادي اشخاص تنظیموي او یا د روزنیزو موادو څخه کار اخلي.

- په تیرو لسو کلونو کې د میلیونونو درسي کتابونو د چاپ او ویش چارې په بریالیتوب سره سرته ونه رسیدی، زیاتو زده کوونکو سره د هغوي د اړتیا وړ کتابونه په لاس کې نه وو په داسې حال کې چې والدینو یی په څو څو واره د بازار څخه د رانیوني رپوټونه ورکړی دي نو پدی مناسبت نوو ستراتیژیانو ته جدي اړتیا ده چې د کتابونو د ویش په پروسه کې بنسټیز بدلون او ښه والی رامنځته کړي. برسیره پردې چې الیکترونیکي درسي کتابونه د ازمویني لاندی ونیول شي (چې په وروستنیو برخو کې پری تفصیلي بحث شوی دی) د پوهنی وزارت ځینی سیستمونه د ازمایښت لاندي نیسي چې د هغی له مخې د کتابونو د چاپ او ویش مسئولیت خصوصي سکتور ته په تجارتي ډول په واک کې ورکول کیږي ترڅو د ښوونځي په کچه کتابونه په سم ډول چاپ او وویشل شي. ددی ترڅنګ دي ته ورته بله تګ لاره دا ده چې ښوونځي د پوهنی وزارت له خوا ټکټونه ترلاسه کوي او د هغې په اساس د عام بازار څخه کتابونه ترلاسه کوي.

معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژي

- پوهنې وزارت په دې هڅه کې دی چې خپلې کارې اړیکې د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوجۍ د وزارت سره غښتلې کړي ترڅو د معلوماتي ټکنالوجۍ د امکاناتو او تسهیلاتو څخه د روزنې او د معلوماتو او ارقامو په رپوټ کوونه کې د ټول ښوونیز سیستم په کچه ګټه پورته کړي. اوس مهال، په ولایاتو او بیلا بیلو سیمو کې په مسلسل ډول د معلوماتي ټکنالوجۍ پراختیا او ورځ تر بلې د هغې څخه ګټه پورته کول ددی لامل شوې چې د مرکز او ولایاتو او مختلفو سیمو ترمنځ اړیکې پراخه شي، په داسی حال کې چې سیمیز ظرفیتونه، او د مرستو د جلبولو په موخه نیول شوي لازم تدابیر او په دې برخه کې د خصوصي سکتور ګډون کولای شي چې د لګښتونو په راکمولو کې تر یو حده مرسته وکړي. پرته له دې نور لازم تجهیزات لکه هوښیار ټیلیفونونه، ناطق قلمونه، غږیزې او انځوریزې الې او سي ډیانې کولای شي چې په سختو نا امنه ساحو کې ښوونې او روزنې ته دوام ورکړي او په علمې ډګر کې د راغلو تحولاتو څخه معلومات ورکړي.

- د ښوونځي د کار کوونکو د ثبت کتاب (چې د هغوي مسلکي ارتقا تر پوښښ لاندې نیسي)، په داخل خدمت برنامه کې روزنه، حاضري او د کار کوونکو کړنې د ښوونځیو، روزنیزو مرکزونو، د ولایتونو د پوهنې ریاستونو او د ولسوالیو د پوهنې د امریتونو ترمنځ د ټکنالوژۍ پر مټ شریک کیدلای شي، برسیره پر دې د ښوونځیو مشاهدی، او د مشاهده کوونکو (ریسان، مدیران او روزونکي همکاران) د مشاهدې پایلې،او د ښوونکو ترمنځ ګډې ناستې او کانفرانسونه د ټکنالوجۍ په واسطه د لا پرمختګ په موخه د مشاورینو او ښوونکو ترمنځ شریکیږي او ثبتیږي.

- کله چې د چاپ، لیږد او ویش لګښت په پام کې ونیول شي نو په ارزان بیه او دوامداره تابلیټونو کې د یو شمیر الیکترونیکي کتابونو ځای پر ځای کول د کتابونو د فزیکي بڼې څخه په کراتو موثر واقع کیږي. د تابلیټونو په کتابونو کې د نوو موضوعاتو شاملول، نوي کول او د هغوي بیا کتنه په اسانی سره سرته رسیږي، په داسی حال کې چې د فزیکي بڼې لرونکي کتابونو د بیاکتنی په ترڅ کې د رامنځته شوي تغیر په چاپ، انتقال او ویش باندی زیاتی پیسی لږول کیږي.

د ښوونځي يوه نجلۍ، د درسي ټولګي څخه بهر د پوړۍ په يوه پاټکي باندې د ناستې په حال کې
فينبار اوريلی، ريوترسُ ۲۰۰۹

6. د پلي کېدو ترتيبات

6.1 کلني عملياتي پلانونه او د هغې بوديجه

د پوهنې وزارت دريم ملي ستراتيژيک پلان د عملياتي پلان په اوسني کاري چوکاټ کې پلي کيږي. د پلان او ارزونې عمومي رياست د پوهنې وزارت د رهبرۍ او مرکزي او ولايتي رياستونو لپاره په ملي او ولايتي کچه لارښوونکې روزنه (ټرېننګ) ترتيبوي. پوهنې وزارت ټولو کارکوونکو ته د دريم ملي ستراتيژيک پلان د پاليسۍ د لومړيتوبونو او د نوو تګلارو په پام کې نيولو سره روزنه ورکوي. کلني عملياتي پلانونه د اهدافو په محصول باندې کوم چې په ځانګړي چوکاټ کې ذکر شوی دي زيات تمرکز کوي ورپسې په ترتيب سره په فعاليتونو او روزنيزو ورکشاپونو باندېټينګار کوي. هر کال لارښودونه په دې موخه ترتيبيږي چې ټول رياستونه او کاري غړي په روښانه ډول په خپلو هغو دندو باندې وپوهيږي چې دوي ته ورکړل شوی دي.

په همدې ډول، ددی لپاره چې پلان لاپسې مشترکه بڼه غوره کړي او د تيرو پلانونو په نظر کې نيولو سره جوړ او پلی شي نو د نورو وزارتونو، پلي کوونکو همکارانو، نا دولتي ادارو، مدني ټولنو، او پرمختيايي همکارانو سره ګډې او جلا لارښوونکې جلسې نيول کيږي او د پلان د ښه تطبيق لپاره موثر تصميمونه نيول کيږي. د ولايتونو د پوهنې ريسان، د ولسواليو د پوهنې امران او ځينې مرکزي رئيسان د کلنيو موخو اصلي ټاکوونکي دي او د يادو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره خپلې مالي او انساني سرچينې تنظيموي. هغوي په همدې ډول د هغو برنامو د مديريت او ځارنې مسئول دي چې د پورته ذکر شوو ګروپونو له خوا په ګډه تطبيقيږي. د ولايتونو او ولسواليو په کچه د پوهنې کار کوونکوپه بيلابيلو مجلسونو او ورکشاپونو کې د دريم ستراتيژيک پلان د مسودو په جوړولو کې خپل نظريات شريک کړي دي.د مرکز په کچه د پلان جوړونې د پروسې ځارنه د بشري سرچينو د پرمختيايي بورډ پرغاړه ده. د ماليې وزارت له خوا د بوديجې د تخصيص او تايد څخه وروسته په ملي او ولايتي کچه عملياتي پلانونه د بوديجې د نوي تخصيص په اساس بياځلې کټل کيږي او د پوهنې د جلالت مآب وزير د تصويب وروسته مرکزي او ولايتي ادارو سره شريکيږي.

6.2 د پوهنې وزارت د ادارو اصلاح

يوه بل مهم پروګرام چې د دريم ملي ستراتيژيک پلان جوړيدنه او پلي کونه په پام کې نيسي د ادارو اجرايوي بيا کتنه، اصلاحات او ځيرنه ده چې د پوهنې وزارت له خوا ترسره کيږي. د ولسمشر په غوښتنه د ښوونيزو چوپړتياو د رامنځته کولو په موخه د نوو تګلارو څخه د کار اخيستنې لپاره وار دمخه لومړنی هڅې پيل شوی دي. يوه بله پروسه، چې د ماموريت د بيا ځلي ويش، د مختلفو ګروپونو د نوي انګيزې پر اساس دندې او مسئوليتونه ترلاسه کول او د ښوونې او روزنې په سيستم کې د دخيلو مختلفو ګروپونو د رول څخه عبارت ده، جوړه شوی ده چې د مسئوليتونو ويش يې په لاندې جدول کې په لنډ ډول ښودل شوی دی.

د پوهنې وزارت	*نور وزارتونه*	*پرمختيايي همکاران، نادولتي اداري او مدني ټولنې*	*خصوصي سکتور*
د ښوونې او روزنې اصلي دندې	د خدمت مخکې روزنه (د لوړو زده کړو وزارت) د سيمې د پرمختيايي شورا او د کليو د پراختياوزارت له خوا د ښوونځيو ودانول	د اسانتياو رامينځته کول او د چوپړتياو وړاندې کول	د خدمتونو وړاندی کول، د بيلګې په ډول د ښوونځيو ودانول، د درسي کتابونو چاپ او ويش او د مهارتونو روزنه

په ملي او محلي کچه د پوهنې وزارت رول ته په لاندې ډول اشاره شوی ده. دريم ستراتيژيک پلان د مسئوليتونو د مختلفو کچو څخه چې د بشري سرچينو د ډيپارټمنټ او د ظرفيت لوړونې د برنامې له لارې رامينځته شوی دي داډ ورکوي او ترڅنګ يې د بوديجې او اهدافو د لاسته راوړلو لپاره په مسئوليتونو باندې ټينګار کوي.په موثر ډول د دريم ستراتيژيک پلان پلي کول د مرکز او ولاياتو په کچه د مختلفو رياستونو او د وزارت او پلي کوونکو همکارانو ترمنځ د همغږۍ په زياتوالي پورې اړه لري. پوهنې وزارت د بشري سرچينو د پرمختياې بورډ له لارې د نورو ښکيلو خواو سره د همغږۍ د رامنځته کولو او په مسلسل ډول د ګډو غونډو د جوړولو مسئوليت پر غاړه لري.

د پوهني وزارت مرکزي کچه	پالیسي، ستراتیژي، همغږي، څارنه، ارزونه او ظرفیت لوړونه
په ولایاتو کي د پوهني ریاستونه	ملاتړ، څارنه او رپوټ ورکونه، تدارکات، د بشري سرچینو مدیریت، د عامه مالي چارو مدیریت، د ښوونیزو برخو مدیریت
د ولسوالیو د پوهني امریتونه	ملاتړ، څارنه او رپوټ ورکونه
ښوونیز مرکزونه	د زده کوونکو لپاره د ښوونیزو چوپړتیاو برابرول، د سیمیزو خلکو او د زده کوونکو د والدینو سره د اړیکو ټینګول.

6.3 ظرفیت لوړونه

د پوهني وزارت د دندو او اوسنیو فعالیتونو د مرور او بیا کتني او د اداري جوړښت د تغیر پلان د منظوری څخه وروسته د ظرفیت لوړوني برنامه د مرکز او ولایتي ریاستونو په کچه پړاو په پړاو طرح او پلي کوي. د بلي خوا د ښوونکو، استادانو، عمومي مدیرانو، او اداري کارکونکو د نظر سره سم پلان جوړ شوی دی او د رتب او معاشاتو، پلانګذاری، د ریاستونو او کار کوونکو د دندو د لایحي، د کاري اجراتو د ریوټ، د بشري سرچینو د مدیریت او ګمارني، ظرفیت لوړوني، روزني او د ارزوني پروسوسره تړاو ورکړل شوی دی. پرته له دې په دې پلان کي د وزارت په رسمي تشکیل کي د داخلي تخنیکي همکارانو (NTA)د شاملیدو پروسه په پام کي نیول شوې ده (همغږه او رنه ګمارنه، او د لازم ملاتړ رامینځته کول) . دا یو منل شوی حقیقت دی چي د وزارت د بشري سرچینو د حفظ کولو او ساتلو لپاره د CBR پروسه د حل اوږدمهاله لار نه ده، خو د تیرو برنامو په پرتله چي په پاشلي ډول، د حساب ورکوني پرته او په زیاتو مواردو کي د حکومت د موجودو میکانیزمونو او جوړښتونو سره موازي په موقتي ډول پلي کیدې، د امتیازاتو د قوي ټکو څخه برخمنه ده.

6.4 د پوهني وزارت غیر مرکزي کچو ته د مسئولیتونو لیږد

د اصلي او فرعي دندود تعریف له مخې، پوهني وزارت په محلي کچه (لکه په ولایاتو کي د پوهنی د ریاستونو،د ولسوالیو د پوهني د امریتونو او د ښوونځیو د مدیریتونو په کچه) اداري او مدیریتي مسئولیتونه او ظرفیتونه زیاتوي. د تیرو روزنیزو برنامو پایلو ته په کتو، اوس مهال په محلي کچه د اندیښني وړ داسي ظرفیتونه موجود دي چي په زیاتو مواردو کي تری هیڅ ګټه نه ده اخیستل شوی. یادو ظرفیتونو ته د مسئولیتونو سپارل، د هغوي لپاره د روزنیزو برنامو جوړول او ورڅخه ملاتړ د هغوي ظرفیتونه لوړوي. په ولایتونو کي د CBR د برنامي له لارې لوړ ظرفیت درلودونکي رهبري ګمارنه مخکي ذکر شوی ده او د مرکز او ولایتونو او ولسوالیواو همدارنګه د ولایتونو او ولسوالیو ترمنځ د قوي اړیکو د ټینګولو او همغږۍ د رامینځته کولو په موخه یو میکانیزم پیشنهاد شوی دی او ترڅنګ يې د څارني په وده کي د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوجۍ څخه د یوې وسیلي په ډول کار اخیستل کیږي.

په سیمیزه کچه د ښوونځیو څخه د معلوماتو راټولول او اداره کول، ولسوالی او ولایتونه دي تههڅوي چي د ښووني او روزني شاخصونه تحلیل کړي او اړتیاو ته د رسیدو په موخه پلان ترتیب کړي. د ښووني او روزني د اداري لپاره معلوماتي سیستم(EMIS) د ولایاتو په کچه د ښووني او روزني په ریاستونو کي رامینځته شوی دی او د ستراتیژیانو د جوړولو او پلي کولو لپاره ظرفیتونه په کار اچول شوی دي ترڅو د شمولیت زیاتوالي ته وده ورکړل شي، د ترک (د ښوونځي پریښودنه) کچهراتیټه شي او د محرومو ساحو په نجونو کي د ښوونیزو دورو د بشپړولو کچهلوړه شي. پوهني وزارت، د ښوونځیو د مدیرانو او اداري مسئولینو د دندو د لایحي او لاربښودونواو د پوهني وزارت رهبری او پرمختیایی شریکانو ته د رپوټ ورکولو لپاره د شاخصونو په وړاندې د څارنیز پرمختګ بیا کتنه کوي.

د پراختیایی لګښتونو د منظور شوو کتګوریو لپاره د ځانګړو شوو مرستو په واسطه د ښوونځیو د پراختیا پلان غښتلي کیږي.او د خلکو ژمني (میثاق شهروندي) د برنامي له خوا مدني ټولنو ته د مرستو د لیږد، د ښوونځیو د جوړولو(ودانولو)، او د نورو ښوونیزو چوپړتیاو لپاره د مرستو د همغږي کولو یو قانوني او عملي چوکاټ رامنځته کیږي. او د بودیجي د مصرف او پایلو د لاسته راوړلو په وړاندې د سیمي خلک، د ولسوالیو د پوهني امریتونه، او د پوهني ولایتي ریاستونه مسئول او ځواب ویونکي دي.

6.5 د نورو وزارتونو سره مرسته

د پوهني وزارت د قانوني او روښانه چوکاټ له مخي تضمین کوي چي د نورو وزارتونو سره به ګډ مسئولیتونه پر مخ وړي ترڅو د دواړو خواو په توافق سره سمي او موثري پایلي تولید شي.د بیلګي په ډول د تخنیکي او مسلکي زده کړو د پراختیا په برخه کي د پوهني وزارت اساسي دنده داده چي د کار او تولنیزو چارو د وزارت سره د مهارتونو د زده کړې په موخه ګډه ستراتیژي رامنځته

او ګډو اهدافو څخه د ملاتړ لپاره هوکړې ته ورسیږي. د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره اړیکو او مسئولیتونو ته په لاندې ځانګړو چوکاټ کې اشاره شوې ده.

د زیربناو د پراختیا اود ښوونځیو ودانولو پروسې ته په تیرو پنځوو کلونو کې په بریالیتوب سره هغسې چټکه پراختیا نه ده ورکړل شوې څومره چې د تقاضاوو د پوره کولو لپاره ورته تمه وه. پوهنې وزارت د ټولو دولتې ادارو سره د ګډو همکاریو په منظور د پالیسی له مخې تصمیم نیسې. دا وزارت د هوکړو د دقیق چوکاټ د رامنځته کولو لپاره اهداف ټاکې او د هغې په تعقیب د ودانیو د بشپړولو پلان چې له مخې یې سیمیزې شوراګانې کولای شې چې وزارتونه د مسئولیت لاندې راولې رامینځته کوي.

ځانګړې چوکاټونهد ګډو توافقاتو او ګډو اهدافو په ساحه کې د ګډو فعالیتونو د ترسره کولو لپاره هغه روښانه لومړیتوبونه ځای پر ځای کوي چې د ادارې لپاره په لومړې سر کې د مستقیمې روزنې د پلې کولو په نسبت ډیر مهم وي. د اهدافو په وړاندې د رپوټ ورکونې چارې د پایلو د ترلاسه کولو په فضا کې په ډیر دقت سره ترسره کیږي.

6.6 د مدني ټولنو او نادولتي سازمانونو رول

په تیرو لسو کلونو کې د ښوونیزو خدمتونو په پراخولو کې د مدني ټولنو او نا دولتي جوړښتونو ونډه د ملاحظې وړ ده. دا پروسه د پوهنې وزارت د پالیسیانو د پرمختیا او ستراتیژیکو پلانونو سره یو ځای چې تطبیق او ځارنه یې په سم ډول نده ترسره شوې، پرمخ تلله. برسیره پر دې، د مهمو او کلیدي اهدافو د لاسته راوړلو لپاره نه کومې ګډې ژمنې ته پراختیا ورکړل شوې ده او نه ترې ځارنه شوې ده.

پوهنې وزارت ټولو هغو ماشومانو ته چې د ښوونځي د لومړې دورې او لیسې‌عمرونه یې پوره کړي وي د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، او د ځوانانو او لویانو لپاره د تخنیکي او مسلکي زده کړو د برابرولو مسئولیت پر غاړه لري. د پوهنې وزارت دغه چوپړتیاوې د نورو وزارتونو(د کار او ټولنیزو چارو وزارت، د لوړو زده کړو وزارت او نور وزارتونه) او ادارو سره (لکه نا دولتي سازمانونه، شوراګانې او پرمختیایی مرستندویان چې په هغو سیمو کې د زده کړو د اساسي چوپړتیاو زمینه برابروي چې پوهنې وزارت ورته لاس رسي نلري) په ګډه پرمخ وړي. هر کاري شریک په جلا ډول خپلې تګلارې او معیارونه کاروي، او ددې خطر موجود دي چې دغه معیارونه او تګلارې کیدای شي چې د نورو کاري شریکانو لپاره وړ او مناسبې نه وي او یا کله چې بیروني مرستې په لاس کې نه وي کیدای شي چې خدمات ترسره نشي.د دوام د نشتوالي او ټکر د موجودیت له امله پدې ټینګار کیږي چې زیات وخت په مدیریت او همغږۍ باندې ولږول شي. همدارنګه، د اوسنیو سرچینو محدودیت د موثرو تګلارو (روشونو) په ضرورت باندې ټینګار کوي.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د پایلو د ترلاسه کولو مسئولیت په مشترک ډول د پوهنې وزارت، کاري شریکانو، پرمختیایی شریکانو، نا دولتي موسیسو او مدني ټولنو پر غاړه دی. او دا د بودیجې د نورمونو،د تطبیق د سیستمونو، او د سیمې خلکو او د پوهنې وزارت رهبرۍ ته د رپوټ ورکونې د رنې پروسیږر سر لومړنې توافق دی.

6.7 د خصوصي سکتور رول

د خصوصي سکتور سره کار کول یوائې د پوهنې وزارت د سرچینو محدودیت ته ځواب نه وایېلکه تقاضاو ته د رسیدو په موخه د مهارتونو د لومړیتوبونو په پیژندلو کې د خصوصي سکتور ستراتیژیکې ګټې پیژنې. خصوصي سکتور، ددې لپاره چې خپلو سوداګریزو فرصتونو ته پراختیا ورکړي په افغانستان کې د شاګردۍ پراخه سیستم رامینځته کوي او د روزنې په برخه کې پانګه اچوونه کوي.

پوهنې وزارت په دې هڅه کې دی چې په خصوصي سکتور کې د ځان په ګټه کار وکړي ترڅو د عامه سکتور اهداف د لوړ موثریت (د لږو سرچینو په مصرف سره تیز کار کول) په ترڅ کې په لاس راوړي. د بیلګې په ډول د درسي کتابونو برابرول، یوه داسې پروسه ده چې ډیرې دولتي او پرمختیایی سرچینې پرې لږول شوې دي خو د هیواد په کچه یې د ښوونځیو اړتیاوې نه دي پوره کړي او په مرکز کې چاپ شوي ډیر کم کتابونه ښوونځیو ته رسیدلي دي.ښوونځیو ته د کتابونو په رسولو کې د بازار د علاقمندۍ څخه په یوه ازمایښتي طرحه کې ګټه پورته کیږي ترڅو د خصوصي سکتور خپرندوی ټولنو ته د مختلفو عناوینو کتابونو د چاپ او په ښوونځیو باندې د خرڅ حق ورکړل شي. د بلې خوا پوهنې وزارت بودیجوي کوښن په نظر کې نیولی دی چې له مخې یې ښوونځي کولای شي چې د خپلو اړتیاو له مخې کتابونه د بازار څخه ترلاسه کړي، چې په پایله کې خصوصي مسئول شرکتونه په خپله ګټه ددوي د اړتیاو سره سم د کوچنیانو د یادګیرۍ لپاره وسایل برابروي.

د نورو همکاريو ترڅنګ، په ازمايښتي پروسه کې د پوهنې وزارت رولد تړونونو قانوني چوکاټ په رامينځته کولو او د پايلو په څارنه پورې محدود دی.

6.8 د پرمختيايي مرستندويانو رول

پوهنې وزارت او د افغانستان دولت د دوه اړخيزو مسئوليتونو پر بنسټ په دريم ستراتيژيک کې خپلو همغږو او رنو اړيکو ته د ټاکل شوو اهدافو د ترلاسه کولو لپاره وده ورکوي او د دوه اړخيزه مالي سرچينو څخه د څو اړخيزو سرچينو په لور مزل کول دغه کار لاپسې غښتلې کوي، خو ترڅنګ يې د پايلو څخه د ګډې څارنې لپاره قوي ژمنی ته اړتيا ليدل کيږي. نو په دې اساس، لکه څنګه چې د ستراتيژيک پلان په مسوده کې ورته نغوته شوې ده ګډې پلان جوړونې ته لومړيتوب ورکول کيږي. د تير په پرتله د دندو د لايحې دوه اړخيز او سخت امنيت او په غيری اختياري پروژو کې د مداخلو په وړاندې ګډ مسئوليتونه (لکه څيرنه او ارزونه) د پوهنې وزارت او پرمختيايي شريکانو لپاره د لوړې درجې نورم دی. پوهنې وزارت او پرمختيايي شريکان د پروژو د دوران د مديريت او په ځانګړي ډول د غيري اختياري بوديجې د ميکانيزمونو تنظيمونکو لپاره په سيستماتيکې پروسې باندې توافق لري.

هغه تخنيکي همکاران (د تمويلونکو ادارو له خوا د لنډ او اوږد مهال لپاره ملي تخنيکي کار کوونکي او نړيوال مشاورين) چې د تمويلونکو ادارو له خوا يی مرسته کيږي د منل شوو سمدستي پايلو د کنټرول او مديريت مسئوليت پر غاړه لري.او په هغه ځايونو کې د اجراتو څارنه کيږي چيرې چې مناسبه ملي ظرفيت لوړونه ترسره شوې او د مالي تمويل د ميکانيزم له مخې ملي تخنيکي همکاران (NTA) تقويه شوي دي (لکه د CBRد لارې د اصلاحاتو د راوستلو پروګرام)، په همدې ډول د اجراتو د هغو موخو څخه چې د اصلاحاتو سره تړل شوي دي رپوټ ورکول کيږي.

6.9 د والدينو اوسيمې د خلکو رول

دريم ملي ستراتيژيک پلان په پام کې لري چې د مصرف کوونکو (مور او پلار او د سيمې خلک) او چوپړتياو د برابرونکو(اسانچارو) ترمنځ اړيکې رامنځ ته کړي. يواځې مور او پلار او د سيمې خلک د هوکړه ليکونو په يوه روښانه چوکاټ کې د بنسټيزو چوپړتياو د رامنځته کولو او پراخولو او په ښوونه او روزنه پورې اړوند د نورو کارونو د ترسره کولو مسئوليت پر غاړه نلري بلکه پوهنې وزارت هم د مسئوليت منني او حساب ورکونې د سيستمونو او په عمومي ډول د والدينو د پوهاوي لپاره د اجراتو او نتايجو د څيړلو څخه ملاتړ کوي.

د بيلګې په ډول: په ښوونځيو کې د چلند او سلوک د نويو قوانينو رامينځته کول په ښوونځي کې د چال چلند او برخورد معيارونه ټاکي او په اړه يې ښوونکو، کارکوونکو، او والدينو ته معلومات ورکوي. د برخورد، اخلاقو او چال چلند تګ لاره پر ټولو باندې په سيستماتيک ډول د تويير پرته، يو شان پلې کيږي او په ترڅ کې يې د مسئوليت منني، حساب ورکونې او اخلاقي چلند څخه ډاډ حاصليږي.

د ښوونځي او سيمې په کچه دا د ښوونځي د مدير دنده ده چې د زده کوونکو د والدينو او د سيمې د مشرانو سرهيه نږدې تماس کې وي او د سيمې د خلکو او دولت ترمنځ د اړيکو د کرښې په څير رول ترسره کړي. لوړو ملي موخو ته په موثر ډول د رسيدو لپاره د روڼتيا په پروسه کې په عمومي ډول زياتوالی راوستل مهم او د پام وړ رول ادا کوي. په کارونو کې د موثريت او مثمريت ترڅنګ د روڼتيا او حساب ورکونې په سيستم کې ښه والي راوستل په ملي کچه د اهدافو د لاسته راوړنې سبب ګرځي.

6.10 خطرونه او د خطرونو راکمول

په افغانستان کې د دريم ملي ستراتيژيک پلان پلي کوونه د جدي امنيتي ننګونو سره مخامخ ده چې ددی پروسی پلي کونه، څارنه، او ارزونه يې په خطر کې اچولی ده. هغه هېوادونه چې د بحران او لوژيستيکي ستونزو سره لاس او ګريوان وي ټولو ښکيلو ګډونوالو ته يې سره له دې چې عملياتي خطرونه او نورې ننګونې معلومې وي خو ترڅنګ يې په دې اړه هغوي ته معلومات ورکول کيږي چې کوم کارونه د ترسره کيدو وړ دي او کوم نه دي.

ددې پر ځاي چې د دريم ملي ستراتيژيک پلان د پلي کيدو په وړاندې پرتې سياسي، سيميزې او امنيتي ستونزې لست شي، دا برخه يواځې هغه احتمالي ستونزې چې د هرې ستراتيژۍ په وړاندې خنډ واقع کيږي وړاندې کوي. امنيتي ننګونې، د لاس رسی په وړاندې پرتې ستونزې او سياسي انديښنې نه يواځې د ښوونيزو او روزنيزو چوپړتياو په وړاندې د پرتو ننګونو د شاليد انځور وړاندې کوي بلکه د پروګرام په پلي کولو کې د لارو تغير غښتلی کوي.

د هغې ستراتیژۍ په وړاندی شته خنډونه په نښه کیږي او د له منځه وړلو لاری چاری یی سنجول کیږي چی د ښوونځیو څخه د باندې د کوچنیانو سیمیزې ځارنې ته وده ورکوي او یا د زده کوونکو د لاسته راوړنو دقیقه ارزونه کوي. خلک سره له دې چې د دقیقو ازمایښتونو هرکلی نه کوي بلکه د وړتیا پرته د نا انډوله انتخاب او نا مطلوبه پایلو څخه هم کرکه او نفرت لري او تل تری زوریږي، پرته له دې که چیری د هیواد په ډیرو سیمو کې د ښوونې او روزنې کیفیت لوړ نشي او بی برخې ځوانان ښوونې او روزنې ته لاس رسې پیدا نکړي نو د هیواد په اقتصاد باندی به ناوړه اغیزه وکړي چی له امله یی د نا برابرۍ تاو تریخوالې دوام پیدا کوي او د سولې په وړاندی د سترو خنډونو د رامنځته کیدو سبب جوړیږي.

په دې سلسله کې، په افغانستان کې ننګونې، ستونزی او خطرونه په مختلفو ډولونو ویشل شوی دي. په ځینو ولایتونو کې ظرفیتونه ډیر او د پلي کیدو په وړاندی یی ننګونې کمې دي، ولی تر دې مهاله په ځینو سیمو کې د لاس رسي په وړاندې خنډونه او ستونزې په مخ کې پرتې دي چې له منځه وړل او د حالاتو ښه کول یی زیات وخت ته اړتیا لري.

د لوړو ظرفیتونو پر مټ په ولایاتو کې په بریالیتوب سره د یوی برنامې پلي کول په نورو ولایتونو کې ددی برنامې د پلي کولو په وړاندې د پرتو ستونزو کچه راټیټویاو د دریم ستراتیژیک پلان د پلي کولو څخه رڼه او روښانه ریوټونه چمتو کیږي چی له مخې یی د هېواد په مختلفو سیمو کې د خلکو د پوهاوۍ کچه لوړیږي، په همدې ډول د دریم ستراتیژیک پلان په پلي کولو کې د نوی ټکنالوژۍ (معلوماتي ټکنالوژي، هوښیار مبایلونه او نور) څخه ګټه پورته کیږي ترڅو ټولې سیمې د یادې برنامې تر پوښښ لاندی راشي او د زده کوونکو د زده کړو په یادونه او د اړیکو په ټینګونه کې مثبت تأثیر ولري.

ددی دپاره چې د خلکو ونډه د ښوونځیو په ساتلو کې زیاته شي، سمیزه ښوونه او روزنه غښتلې شي، په بیړنیو حالاتو کې د ښوونې او روزنې د سیستم او محلي زده کړو څخه خلک ملاتړ وکړي، او ښوونې او روزنې ته د ماشومانو لاس رسی زیات شي نو د پوهنې وزارت د ښوونځیو شوراګانې رامینځته کوي او ملاتړ تری کوي. د کلیو پرمختیایی شوراګانې او د ښوونې او روزنې فرعي شوراګانې د خلکو او پوهنې وزارت ترمنځ د ګډې پولې په څیر فعالیتونه ترسره کوي او د دوه اړخیزی حساب ورکونې د پروسې په رامنځته کولو او غښتلي کولو کې مهم رول ادا کوي چې د ښوونې او روزنې برنامې د سیمیزو اړتیاو سره تړي او د چوپړتیاو په ترسره کولو کې د خلکو مرسته راجلبوي.

په محلي کچه د پوهنې وزارت د سیستمونو او ظرفیتونو تقویه کول د احتمالي خطراتو کچه راټیټوي. د مرستو د ثبت لپاره د یوه عمومي چوکاټ رامنځته کول (د بیلګې په ډول د ماشومتوب د دورې زده کړو لپاره، د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره، او یا د زیربیناو د ودانولو لپاره) په چارو کې روڼتیا او د ځواب وینې وړتیا راپیدا کوي خو په دې شرط چې د محلي سرچینو اهمیت راټیټ نشي. له نیکه مرغه چې د پوهنې وزارت په تیر کې د ټولنیز خوزښت د برنامې له لارې د محلي مرستو څخه زیاته ګټه پورته کړې ده. سبب ګرځي او یا د منفي تأثیراتو د کچې په راټیټولو کې مرسته کوي. روزنیزی برنامې، د عامه پوهاوۍ کمپاینونه، او اړیکې د هغو ستراتیژیانو د ډلې څخه دي چی خطرونه راکموي چی په لاندې جدول کې تری په مسلسل ډول یادونه شوی ده.

د ښوونې او روزنې په سیستم کې د ښځینه طبقې په ونډه باندې ټینګار کول د دریم ملي ستراتیژیک پلان د مهمو ستراتیژیانو د ډلې څخه دي. د پوهنې وزارت پلان لري چی په ښوونځیو کې د ښځو ونډه د ښځینه ښوونکو، سر ښوونکو مدیرانو، او اداري کوونکو په ګمارنې سره زیاته کړي په داسې حال کې چې اوس مهال د پوهنې وزارت په زیاتو بستونو کې د ښځو ونډه کم رنګه لیدل کیږي. د هېواد په ځینو سیمو کې د ښځینه او نارینه طبقو ترمنځ د تعادل رامنځته کول یوه جدي ننګونه ده چی له منځه وړل یی زیات وخت ته اړتیا لري. د پوهنې وزارت له خوا د بنسټیزو چوپړتیاو(تشنابونه، چارچاپیر دیوالونه) برابرول او د ښځینه ښوونکو، او سر ښوونکو ګمارل د ښځو لپاره د تعلیمي فرصتونو په زیاتوالي کې زیات تأثیر لري. د خلکوژمنې (میثاق شهروندي) برنامې په پلي کولو، او د چوپړتیاو لپاره د زمینې په برابرولو سره ټولنه هڅول کیږي چی په ښوونه او روزنه کې فعاله ونډه واخلي او خپل نارینه او ښځینه ماشومان په ښوونځیو کې شامل کړي.

د دریم ستراتیژیک پلان ټول پلي کیدونکي اړخونه د دولت د بودیجې د کمښت له امله د ننګونو سره مخامخ دي، او ترڅنګ یی د بیروني مرستو ناپیشبیني شوې حالت د ښوونې او روزنې په کیفیت او لاس رسۍ باندی منفي اغیزې لري. په موثر او اغیزمن ډول د مرستو وړاندی کول په پوره قووت سره د ښوونیزو چوپړتیاو په برابرولو او د پوهنیز نظام په وړاندې د پرتو خنډونو په لیرې کولو او خطرونو په راکمولو کې مهمه ونډه لري. پوهنې وزارت د بشري سرچینو د پرمختیایی بورډ له لارې ولسي جرګه، مالیی وزارت او مرسته کوونکې ادارې (تمویلونکې اداری) هڅوي ترڅو د ښوونې او روزنې لپاره زیاتې مالي سرچینې ځانګړی کړي او د خپلو فعالیتونو په لومړیتوبونو کې ورته ځای ورکړي.

د مالي سرچینو څخه د ناوړه ګټې اخیستنې او په امانت کې د خیانت خطر ستراتیژیاني چې د پوهنې وزارت لپاره په پام کې نیول شوی دي د ټینګې پاملرنې او د خپلواکې مطالعې لاندې قرار لري چې ددغې ستراتیژی پر اساس په دولتي نظام او پرمختیایی مرستندویانو په سیستم کې د سمون او اصلاحاتو د راوستو غوښتنه شوی ده. په داسی حال کې چې د دریم ستراتیژیک پلان د ټولو ستراتیژیانو په وړاندې خطرونه موجود دي خو دغه ستراتیژیاني بیا د زیاتو روښانه ژمنو، په مستند ډول د حساب ورکونې، د پروګرامونو د ریپوټ کولو، اداري فساد سره د مبارزې ستراتیژیانو ته د پراختیا ورکولو، او د سرچینو د انډولیز تخصیص سره ملې دي.

6.10.1 د خطرونو چوکاټ

په راتلونکو پاڼو کې د خطرونو د مهار کولو په چوکاټ کې د دریم ستراتیژیک پلان اړوند د منځمهاله محصولاتو خطرونه او د هغوې د پیښیدو ممکنه اثرات ارزول شوی دي او ترڅنګ یې ددغو خطرونو د کمو پیښیدو لپاره د ځانګړو شوو ستراتیژیانو څخه وړاندوینه شوی ده، خو په ټوله کې د شته نا امنیو پرته لوې خطرونه او یا هغې ته ورته خطرونه کم ښودل شوی دي. د خطراتو مهار کولو په چوکاټ کې د هرو ۲۵ محصولاتو څخه ۶ یې د لویو خطرونو په ډول، ۱۱ محصولات یې د ټیټې درجې د خطرونو په ډول او ۸ نور یې د منځنیو خطرونو په ډول په پام کې نیول شوی دي.

د خطرونو د مهار کولو په چوکاټ کې د هرې برخې مطلوبو منځمهالو محصولاتو ته په لاره کې پراته لومړني خطرونه او ددغو خطرونو د پیښیدو د مخنیوي او کمښت ستراتیژیانپلان شوی دي ترڅو پر مټ یې د احتمالي خطرونو د پیښیدو مخنیوی وشي.برسیره پر دې په یاد چوکاټ کې د هر خطر ډیر والي (شدت) د هغه د احتمالي پیښیدو له مخې او د ستراتیژیک پلان په اوږدمهاله لاسته راوړنو باندې د احتمالي خطر د تأثیر د واقع کیدو له مخې ځیرل شوی دی. وروسته بیا په ټولیز ډول خطرونو ته د ۱ څخه تر ۵ پورې نمرې ورکړل شوی دي چې ۵ یې تر ټولو جدي خطر دی او سور رنګ ورکړل شوی دی.

په لاندې جدول کې خطرونه په لنډ ډول په نښه شوی دي.

د پیښیدو احتمال	لوړ	3	4	5
	منځنی	2	3	4
	ټیټ	1	2	3
		ټیټ	منځنی	لوړ
		بل القوه تأثیر		

اوږد مهاله لاسته راوړني	پېژندل شوي خطرونه	د خطر زور (د خطر ډیر والی)			د خطر د راکمولو ستراتیژیانې
		د پېښېدو احتمال	**احتمالي تأثيرات**	**په ټوليز ډول**	
ښوونيز نصاب ته د زده کوونکو د ټولنيزو او اقتصادي اړتياو له مخې وده ورکړل شوی ده	د ښوونيز نصاب د دوامداره پراختيا لپاره په بنيادي او منطقي ډول لازم اداري اصلاحات نه دي تر لاسه شوي.	منځنې	منځنې	3	د لويو اصلاحاتو په راوستلو کې رهبري مهم رول ادا کوي او د دولت او وزارت مرستې د چټکو پايلو په تر لاسه کولو او د تغير د فوايدو په تقديرولو کې زياته مرسته کوي.
	په نصاب کې د اصلاحاتو د راوستلو پروسه په بطي ډول پرمخ وړل او په زده کوونکو باندې د هغې تأثيرات	منځنې	منځنې	3	دښکېلو خواو ترمنځ د ګډو روښانه برنامو جوړول د بې ثباتی کچه راټیټوي او په راتلونکو فرصتونو باندی زيات غور او تمرکز کوي.د لاسته راوړلو وړ موخو ځانګړي کول چې د ملي کار کوونکو له خوا يې ملاتړ وشي او د ملي بوديجې له خوا تمويل شي ډير اړين او مهم دي.
	د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو د ودې لپاره د کافي او با کيفيته کتابونو نشتوالي	منځنې	لوړ	4	د درسي کتابونو چاپول او برابرول يو ګران بيه او دوامداره فعاليت دی. اوسنيو شتو ننګوونو (سرچينې، امنيت، سيمه) په هيواد کې د درسي کتابونو د ويش خطر زيات کړې دی خو د ښوونيز نصاب د اصلاح، په ولاياتو او ولسواليو کې د لاس رسي لپاره د سرچينو د برابرولو، د خصوصي خپروندويانو له خوا د کتابونو د چاپ او ويش د ازمايښت، د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوجی پر مټ د اليکترونيکي کتابونو د ازمايښت ستراتيژيانې د خطرونو په کمښت کې زياته مرسته کولای شي
	د ښوونې او روزنې د کيفيت د ښه والي لپاره د معلوماتي ټکنالوژی، د ساينس د کيټونو او نورو روزنيزو موادو څخه ګټه نه پورته کول	ټيټ	منځنې	2	د برنامو سره په ګډه همغږی پړاو په پړاو د روزنيزو تجهيزاتو ويش او د اړونده ادارو لپاره د مشخصو لارښودونو برابرول ياد خطرونه راکموي.او د اندازې وړ پايلې د زده کړې د سرچينو په کارولو سره په لاس راځي. برسيره پر دې د ښوونځيو د مديريت روزنيزې برنامې په پايلو باندې د ټينګار په موخه سرچينې مصرفوي.
	د ښوونکو روزنه ښه تدريس ته زمينه نه برابروي	منځنې	منځنې	3	د ښوونکو د وړتياو لپاره عملي روزنې دغه خطر راکموي. اړونده برنامې (د سيميزی عامه پوهاوی لپاره روزنه، د روزل شوو مديرانو او ښوونيزی څارنې څخه ملاتړ) په روزنيزو برنامو باندی د پانګې اچوونې ډاډ ورکوي.
	د ښوونځي مديران د رهبری د نوو دندو او د ټولنيز خوزښتله دندو څخه چې طمع تری کيږي په سم ډول ګټه نه پورته کوي.	ټيټ	منځنې	2	د ښوونځيو د امرينو لپاره روزنيزې برنامې او په مختلفو برخو کې د مديرانو ملاتړ دغه خطر راکموي. په ځينو سيمو کې جدي ننګونې شته چې د له منځه وړلو لپاره يې د ځانګړو ستراتيژيانو څخه کار اخيستل کيږي. د مديرانو د ملاتړ لپاره د ټولنيز خوزښت ستراتيژيانې وار دمخه موجودی دي چې د مديرانو د ملاتړ لپاره ترې کار اخيستل کيږي.
د ملي پرمختللو معيارونو له مخې د ماشومانو،	د ښوونکو مسلکي کيفيت ته د ترسره شوو روزنيزو برنامو له لارې وده نه	ټيټ	منځنې	2	په داخل خدمت برنامو کې د ښوونکو روزنه، د ښوونيزی څارنې (تعليمي نظارت) له خوا ملاتړ او د ښوونځيو د مديرانو لپاره په روزنيز پروګرام کې روزل شوي مديران دغه خطر

ځوانانو او لویانو چمتو کول	ده ورکړل شوی او د زده کوونکو د زده کړو لاسته راوړنو ته هم وده نه ده ورکړل شوی.				راکموي. په ستراتیژیک پلان کې په اړونده پایلو باندې ټینګار دغه اړتیا چې ښوونکي او ښوونځي د زده کوونکو د یادونې په وړاندی مسئولیت لري تقویه کوي.
	په اوسني وضیعت کې د ښوونځیو اوسنۍ سیستم او سیاسي حالات نشي کولای چې د یادونې لپاره د ارزونې د داسی سیستم څخه چې په موخو ولاړ، کوټلې او د کنټرول وړ وي ګټه پورته کړي.	منځنۍ	لوړ	5	په ازموینو کې اوسنۍ بی ثباتي او د بریالیتوب لپاره ټاکل شوی لوړ ارزښت ددی خطر د پیښېدو احتمال او منفي تأثیرات لاپسې زیاتوي. په نا امنه سیمو کې چیری چی په مرکزي حکومت باندې باور نشته ددی خطر د پېښدو احتمال زیات دی خو د مدیرانو، قومې مخورو او د ولسوالیو د پوهنې امرینو ترمنځ د همغږۍ زیاتول ددی خطر د پیښیدو کچه راټیټوي چی په دې کار باندی په دریم ستراتیژیک پلان کې هم ټینګار شوی دی.
	د ښوونځیو او ښوونیزو ځایونو څخه په کافي ډول ملاتړ نه کیږي ترڅو وکولای شي چی د مناسبو معیارونو په لرلو سره د یادونې لپاره د امن مناسبه فضا رامنځته کړي.	تیټ	منځنۍ	2	تدارکاتي ستونزی کولای شي چی ښوونځیو او ښوونیزو مراکزو ته د موادو او تخنیکي مرستو د رسولو خطر زیات کړي خو مرکزي رهبري، اداري او ټولنیز خوزښتونه د دغه خطر د پېښیدو د کچې په ټیټوالي کې مرسته کوي. برسیره پر دې د یادونې د پروسې او د زده کوونکو د راتلونکي جوړونې لپاره پرلپسي پیغامونه هم چی د ملاتړ په لید لوري پوری تړاو لري ددی خطر تاثیرات راکمولی شي. د ښوونې او روزنې څخه د ملاتړ لید لوري په رواجولو کې د ثابتو پیغامونو نشرول او په راتلونکي کې د ځوانانو د ښوونې او روزنې لپاره د زمینې برابرول ددی خطر د منفي اثراتو کچه راټیټوي
ښوونیزو فرصتونو او اړونده، مصئونو او باکیفیته حرفوي روزنو ته د متوازن او هر اړخیز لاس رسي کچه لوړه شوی ده.	د ولایتونو او ولسوالیو په کچه د پوهنې په کار کوونکو کې د ظرفیتونو کمښت د پلان عملي او منظم پرمختګ ته اجازه نه ورکوي.	منځنۍ	منځنۍ	3	د سیمیزې ظرفیت لوړونې لپاره په ملي ستراتیژیک پلان کې مختلفې ستراتیژیانې ځاي پر ځاي شوی دي او د اړونده پروګرامونو (لکهCBR) له خوا پلي کیږي. د غیر مرکزي کولو پروسه زیات وخت ته اړتیا لري خو د دریم ملي ستراتیژیک پلان له لارې تعقیبیږي او د اړتیا په صورت کې د روزنو او سلا مشورو له لارې یی زیات ملاتړ کیږي.
	د الحاقیه ټولګیو او یادونې لپاره د چټکو برنامو څخه د دوامدار مالي ملاتړ لپاره د پوهنې وزارت او پرمختیایی مرستندویانو ترمنځ د توافق نشتوالی.	تیټ	منځنۍ	2	دغه خطر د ټیټې درجې د خطر په ډول په پام کې نیول شوی دی. دریم ملي ستراتیژیک پلان ته د پرمختیایی ګډونوالو، مدني ټولنو، او د پوهنې وزارت د کار کوونکو په حضور کې پرمختیا ورکړل شوی ده او د تل پاتې تګلارو څخه د ګټې اخیستنې لپاره پر ځاي تصمیمونه نیول شوی دي. د څار او ریپوټ ورکونې ادارې سره د زیاتو اړیکو ساتل او د خبرو اترو پروسه پر مخ وړل د خطر کچه ټیټه ساتي او د مدیریت او مالي چارو د چوکاټ لپاره لاره پرانیزي.
	د ښځینه ښوونکو د جذب او په ښوونځیو کې د نجونو د شمولیت د زیاتوالي لپاره د پوهنې وزارت د ملاتړ کچه او هڅونه کافي نه ده.	منځنۍ	لوړ	4	په ولسوالېو او سیمو کې د خطر کچې په مختلفو بڼو کې وجود لري خو په ټولیز ډول د جذب د زیاتیدو احتمال په ښه ډول ارزول شوی دی او د ازمایښتي څېړنو په رپوټونو کې یی څرګندونه شوی ده. د روزنیزو فعالیتونو په عامه پوهاوۍ او په دریم ملي ستراتیژیک پلان کې د ښځو اهمیت ته ځانګړې پاملرنه شوی ده چی د خطر د کمښت سبب کیږي. په ښوونځیو کې

					د نجونو د شمولیت د زیاتوالي او د بشپړونې د پروسې اهدافو ته نه رسیدل په ټولنه کې د ښځو په اهمیت او اقتصادي وده باندې زیات تأثیر لري.
	د خصوصي رسمي او غیر رسمي سکتور د ملاتړ څخه کار زده کړي ګټه نه پورته کوي.	ټیټ	منځنۍ	2	دغه ستراتیژي د بازار اړتیاو ته د ځواب ویلو په تګلاره کې د تغیر راوستلو لپاره کارول کیږي. ددی احتمال شته چې د پام وړ دغه ستراتیژي د خدماتو د وړاندې کولو پرځاي د اړمنو کسانو اړتیاو ته ځواب ووایي. د ملاتړ په نظر کې نیولو سره تیارې نیول کیږي او همدارنګه د پیژندل شوي ماهیت په پام کې نیولو سره د خطر د اثاراتو کچه کمیږي، خو د خطر د پیښیدو او زیاتیدو کچه په مختلفو سیمو کې توپیر لري.د تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو زیاتول او د هغوي ملاتړ د خطر په راکمیدو کې مرسته کوي.
	د سواد زده کړو برنامه په ملي کچه د سواد زده کړو لپاره د پام وړ پرمختګونه او چوپړتیاوی نه برابروي	ټیټ	منځنۍ	2	د ښوونیز نصاب بیا کتنه او د ښوونکو لپاره د روزنیزو پروګرامونو برابرول د خطر د پیښېدو احتمال اغیزمن کوي. د سیمیزی رهبرۍ له اړخه د پایلو په رپوټونو باندې زیات ټینګار، د ملي اهدافو څخه څارنه او په داخل کې همغږي ددی پروسې څخه جدي ملاتړ کوي. په ټولنه او اقتصاد باندې د سواد لږ تأثیر د قدر وړ دی.
د ښوونې او روزنې او تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامو کې د سیمې د خلکو (مور او پلار) ګډون او د ژمنو زیاتوالی.	د ښوونیزو لاسته راوړنو په وده کې د خلکو ملاتړ چی د کار د رامینځته کولو سبب کیږي نتیجه نه ورکوي.	ټیټ	منځنۍ	2	تجروبو ثابته کړی ده چې د خلکو د ملاتړ احتمال چې زیات تأثیر لری په عمومي ډول کم په نظر کې نیول شوی دی. د پایلو د ترلاسه کولو لپاره د سرچینو چمتو کول کافي وخت ته اړتیا لري او توقوعات د مدیریت، د ښوونځیو د شورا، عامه پوهاوې او د مدیرانو د روزنیزو برنامو د تقویې له لارې اداره کیږي.
	د ښوونې او روزنې لپاره د سیمیزو (محلي) مرستو راټولول د مرکزي دولت د عوایدو د راټولو په څېر ښکاري.	منځنۍ	لوړ	4	د محلي سرچینو په وړاندې په روښانه ډول حساب ورکونه او رپوټ ورکونه خطر راکموي. د مدیریت او د ملاتړ د لیږد لپاره د محلي ظرفیتونو پرمختیا یو مهم ګام شمیرل کیږي چی په درېیم ستراتیژیک پلان کې ځاي پر ځاي شوی دی.
د ښوونې او روزنې لپاره د معیارونو، چوپړتیاو او مسئولیتونو بنسټیز پرمختللې چوکاټ رامینځته کول.	بنسټیز اصلاحات یا بې اغیزی دي او یا یی پروسه د موثریت پر ځای ډیره ورو او سسته ده.	منځنۍ	منځنۍ	3	د روښانه برنامې جوړونې او سیاسي رهبرۍ له لارې په دندو کې د لویو اصلاحاتو د راوستلو څخه ملاتړ کیږي او لاسته راوړنې یی په پوره روڼتیا سره ترلاسه کیږي، او د تمویلونکو (مالي مرسته کوونکي) ادارو ملاتړ یو ډیر مهم رول اداء کوي. د خطر احتمال (د خطر د واقع کیدو احتمال) د مدیریت په پلې کولو کې ځنډ او خنډ رامینځته کوي، په درېیم ستراتیژیک پلان کې د اصلاحاتو او پرلپسې پیغامونو لپاره د هر اړخیزی تګلارې له مخې خطر راکم شوی دی.

	بیوروکراتیک اصلاحات د ښوونځیو د چوپړتیاو لپاره د پرمختګ لامل نه کیږي.	منځني	منځني	3	په سیمیزه کچه ظرفیت لوړونه هم د خطر او د خطر د تأثیراتو په کمولو کې مهم رول لري او په مختلفو سطحو کې عملي کیږي او کارونه یی د پام وړ لاسته راغلو پایلو څخه وروسته ځارل کیږي. د پوهنې ولایتي ریاستونو او ولسوالیو لپاره د بشري سرچینو د اصلاحاتو او پایلو لپاره د ظرفیت لوړونې د برنامو سره په تړاو روزنه پلې کیږي.
د مدني ټولنو، خصوصي سکتور او پرمختیایی ګډونوالو سره د هوکړه لیکونو تړون	ګډ هوکړه لیکونه د اغیزمنتیا په رامنځته کولو او ثابتو چوپړتیاو په وړاندی کولو کې ښې پایلی لري.	منځني	ټیټ	2	دلاسلیک شوو هوکړه لیکونو د خطر تأثیرات کم په پام کې نیول شوی دي. احتمال لري چی د مسودې برابرول او د هوکړه لیکونو پلي کول د یوې نوې ستراتیژۍ په ډول زیات وخت ونیسي خو سمدستي بریالتوبونه (لکه د محلي مرستو رپوټ،د معلوماتي ټکنالوژۍ اغیزې او د خصوصي سکتور له خوا په بریالیتوب سره د کتابونو چاپ او ویش) ددی تګ لارې لپاره ښه پوټنشیل (قووت) کیدای شي.
	په ځانګړو، ټولنیزو، او اقتصادي چارو کې د دولت مداخلې، د فرصتونو د پراختیا پر ځاي فرصتونه راکموي.	ټیټ	ټیټ	2	دغه خطر په لاندې درجه کې په پام کې نیول شوی دی.د محلي سیستمونو د مدیریت لپاره کافي ملاتړ رامنځته شوی دی او د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي) د برنامې له لاری نور هم غښتلې کیږي. عامه پوهاوې او سیمیزه ظرفیت لوړونه د دریم ستراتیژیک پلان د ملاتړ لاندی ده او په ستراتیژیک پلان کې ورته ځانګړې پاملرنه شوی ده.
د سرچینو څخه (په شمول د بشري سرچینو) په سم ډول ګټه پورته شوی ده چی ټولو کچو ته روښانه ځواب واي، او په وزارت کې د اداري فساد سره مبارزه غښتلی شوی ده	په موخو ولاړ ملي سیستم ته سیمیز شرایط ستونزی پیدا کوي.	لوړ	منځني	4	د ملي اصلاحاتو د پروګرامونو څخه د مختلفو انګېرنو لرل ددغو پروګرامونو په وړاندې ډول، ډول خطرونه زیږوي. د یادونې په روښانه سرچېنو پورې د ټرلو سیمیزو ظرفیتونو لوړول ددی خطر د احتمالي پېښیدو کچه راټیټوي.
	په محلي کچه د رونټیا او ځواب وینې د تقاضا لپاره په اصلاحاتو کې د باور کمې موجود دی.	منځني	لوړ	5	دغه خطر کولای شو چی په محلي او ملي کچه د فعالې رهبرۍ له لارې د دریم ملي ستراتیژیک پلان د ستراتیژیانو او پیغامونو څخه په ګټې اخیستنې او د روزنیزو برنامو پواسطه راکمه کړو. د اصلاحاتو په وړاندې د سیمیز باور کچه لوړیږي او د ځان څخه رونټیا او ښه حساب ورکونه ښاي.
	د بشري سرچینو اصلاحات په ناکافي ډول د کارونو د پایلو سره تړاو لري او د بی ثباته معاشونو په ورکړی سره خپل کار ترسره کوي.	منځني	منځني	3	د پایلو لپاره د ظرفیت لوړونې(CBR) د برنامې په ملاتړ د برنامو پیژندنه او ګمارنه دا خطر چې ګوندې بشري سرچینې به د تیر په څېر کار وکړي راکموي. د پوهنې وزارت رهبري او د بریالیتوبونو خپرونه د ټولو د ملاتړ او هڅونې لامل کیږي. دا چې د پوهنې وزارت ثابت ظرفیت په لاس کې نلري نو له دې امله د کمو لاسته راوړنو خطر په منځني حد کې واقع دی.

ځارنه او ارزونه چې د هوډ نیوني ملاتړ کوي غښتلی شوی ده	د ارقامو د راټولولو او مرکزي مسئولینو ته د استولو پروسې ته د سرچینو د ضایع کیدو په سترګه کتل کیږي او په اند یی د سیمی خلکو ته لږه ګټه رسوي	منځنی	منځنی	3	د معلوماتي ټکنالوژی، محلي ظرفیت لوړوني او د بشري سرچینو د اصلاحاتو څخه ګټه پورته کول د دغه خطر د واقع کیدو احتمال او تأثیرات راکموي. د مناسبو وسایلو په واسطه د مدیریت وړ ارقامو راټولول د برنامو په جوړولو کې د محلي مسئولینو ظرفیتونه لوړوي په همدې ډول روزنه او د هغې په اساس تعقیبي ملاتړ هم د برنامو په جوړولو کې د محلي مسئولینو ظرفیتونه لوړوي.
	د پوهنې وزارت له خوا راټول شوي ارقام پرمختیایی ګډونوالو ته د باور وړ ندي او د موازي ځارنیزو سیستمونو څخه ګټه پورته کوي چې د سرچینو د ضایع کیدو او د پوهنې وزارت د ظرفیتونو د کمزوری سبب کیږي.	منځنی	منځنی	2	د دریم ستراتیژیک پلان د بنسټیز ګډون د هوکړه لیکونو غښتلي کول، ځارنیزی ستراتیژیانې رامنځته کوي. د نړیوالو هوکړه لیکونو څخه د برنامو او پروژو په طرحه کولو کې او د ارقامو د راټولولو لپاره ترې د ګډو جوړښتونو په غښتلتیا کې ګټه پورته کیږي.

6.10.2 د سکتور څارنه

لکه څنګه چې د پرمختیایی بودیجې، د پالیسی د عمل او په ځانګړي ډول په ځارنیز چوکاټ کښترې یادونه شوې ده د درېم ستراتیژیک پلان د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره سکتوري څارنه د کلنیو موخو په لاسته راوړنو باندې ولاړه دهچې په دې برخه کې ترې په مفصل ډول یادونه کېږي.

6.10.3 څارنیزه پروسه

د ښوونې او روزنې په وزارت کې څارنیزې کړنې د کلنیو پلانونو، موخو د ټاکلو، بودیجې د تخصیص، او د څارنې او ارزونې د پروسې له مخې ترسره کېږي. په تطبیقي رپوټونو کې د موخو په وړاندې پرمختګونه، د بودیجې تخصیص او د سرچینو لګښت ښودل کېږي چې د پرمختیایی ګډونوالو په سرچینو او پرمختیایی بودیجه کې شامل او ګټه ترې پورته کېږي. د تیرو کلونو په څېر د پلان او ارزونې د ریاست له لوري کلنۍ سروې ترسره کېږي او له دې لارې د EMIS (د پوهنې د اداري لپاره د معلوماتي سیستم ریاست) له خوا راټول شوي ارقام شنل کېږي او رپوټونه یې چمتو او اړونده خواو ته ورکول کېږي.د تیرو کلونو په څېر، د EMIS په واسطه د راټولې شوی ډیټا د تحلیل او رپوټ کولو په موخه د پلان او ارزونې د لوي ریاست له خوا کلنۍ سروې ترسره کېږي. درېم ستراتیژیک پلان لنډ مهالو او اوږد مهالو پایلو ته په پام سره د ښوونځي په کچه د معلوماتو د راټولولو د پروسې د تقویې لپاره د مرکز، ولایاتو او ولسوالیو په کچه د پروسو او معلوماتو په یو ځاي کولو او په یوه معلوماتي سیستم باندې د هغوي په بدلولو باندې ټینګار کوي.

ددې پرمختیا او ودې مقصد دادې چې د پوهنې وزارت د مدیریتي سیستم موثریت زیات شي، د راټولو شوو معلوماتو د کارولو په وړاندې پراته خنډونه راکم شي، او په مرکزي او ولایتي کچه د تصمیم نیونې ادارو ته اسانتیاوی برابری شي. دا یو منل شوې حقیقت دی چې ظرفیت، امنیت، او سیمیز حساسیتونه د څارنیزو معلوماتو د راټولولو او کارولو په وړاندې خنډونه جوړوي خو د دغو اندېښنو د منځه وړلو لپاره په درېم ملي ستراتیژیک پلان کې د خلکو د ګډون د زیاتوالي او د رڼو معلوماتو د وړاندې کولو ستراتیژۍ څخه کار اخیستل شوی دی. د ښوونځي د پرمختیایی پلان د بیاکتنې، او د سیمیزو ننګونو د منځه وړلو لپاره د ګډو نظریاتو د برابرولو او په همدې ډول د ښوونځي د مدیریت ترڅنګ د ښوونځي د کړنو د معلوملو لپاره د ښوونې او روزنې سکتوري ګډې بیا کتنې (مرور) په موخه د ښوونځیو شوراګانو ته روزنه ورکول کېږي. ځینې شوراګانې په فعاله ډول د ټولنې د اهدافو په نظر کې نیولو سره د سیمیزې تصمیم نیونې د غښتلتیا لپاره دغه بیاکتنې په لاره اچوي او په کلنې ډول ترې څارنه کوي او رپوټ یې ورکوي. د پوهنې وزارت د خلکو ژمنې برنامه د سیمیزو مرستو د تخصیص د همغږې کولو او د نورو ملي برنامو د غښتلي کولو په موخه پلي کوي. لکه څنګه چې په پورته ډول او په لاندې څارنیز او بودیجوي چوکاټ کې ترې یادونه شوی ده، د پوهنې وزارت د غیر مرکزي کچو لپاره موخې ټاکل شوی دي ترڅو د معلوماتي او څارنیزو سیستمونو د معلوماتو پر اساس مسوده جوړه، سمیزې برنامې پلي او وخت په وخت وڅارل شي. د بیلګې په ډول، د معلوماتي سیستم د تحلیلي رپوټونو د خپرولو لپاره هدف ټاکل شوي دی چې په مرکزي، ولایتي او ولسوالیو په کچه تعقیب شي.

پوهنې وزارت په سیستماتیک ډول د (1 د عادي او پرمختیایی بودیجې د لګښت (2 د فعالیتونو د پلي کولو (3 د درېم ملي ستراتیژیک پلان او عملیاتي پلانونو د شاخصونو په اساس د پایلو د تر لاسه کولو په اړه معلومات راټولوي. راټول شوي معلومات د پلان او پالیسی د پلي کولو د څنګه والي په اړه د هېواد کابینې او پارلېمان ته د رپوټ په بڼه ورکول کېږي. پرته له دې، پوهنې وزارت د ملي او نړیوالو تحقیقاتي موسیسو سره یو ځاي د خپلواکي پالیسی د مطالعاتو د بشپړولو، د مفدیت او موثریت لپاره د برنامو او پروژو پلي کولو او د پوهنې وزارت د پالسیو د ودې او پرمختګ لپاره د تیرو تجروبو څخه په دوامداره ډول د ګټې اخیستنې لپاره داخلي ارزونه ترسره کوي، په همدې ډول د پوهنې وزارت په پام کې لري چې د تحقیق او ارزونې په برخه کې د ظرفیتونو د ودې لپاره د ظرفیت لوړونې پروګرام په لاره واچوي.

د پلان او ارزونې د لوي ریاست لاندې د څارنې او ارزونې ستراتیژیک ریاست د ښوونې او روزنې د څارنیزې پروسی د ودې او پرمختګ لپاره د لاندې ستراتیژیک څارنیز چوکاټ څخه ګټه پورته کوي (لکه د ښوونیز نصاب د بیا کتل شوو معیارونو او د ارزونې هغه پایلې چې د زده کوونکو د قابلیتونو د ارزونې برنامې او د ښوونکو د روزنې د برنامې پواسطه ترسره کېږي کارول). د پروګرامونو د پلي کیدو د موثریت او مفیدیت د ودې او اندازه کولو لپاره کلنۍ ګډه بیا کتنه ترسره کېږي. په همدې ډول د ښوونې او روزنې د ګډې بیا کتنې د ناستو په اساس د هرې ځانګړې برنامې دقیقه ارزونه د درېمې تحقیقاتي اداري له خوا ترسره کېږي. پوهنې وزارت د بیروني ګډونوالو (شرکای خارجي) سره یو ځاي د درېمې اداري د اړتیاو سره سم د نا امنه سیمو په شمول او یا

کله چي دریمه اداره ځانګړي کیسونه (حالات) ولري (لکه د ښوونځیو ودانول، د معلوماتي سیستم د معلوماتو مستقل تصدیق او تائید) د څارني لپاره ستراتیژیاني جوړوي او پلي کوي.

لکه څنګه چي ددی سند په ټولو اړخونو کي ورته نغوته شوی ده، خصوصي سکتور د دریم ملي ستراتیژیک پلان په پلي کولو کي مهم رول ادا کوي. د خصوصي ښوونځیو په فعالیتونو باندې د حاکمو مقرراتو بیا کتنه کیږي ترڅو په ښوونه او روزنه کي د خصوصي سکتور پانګه اچوني ته ښه زمینه برابره شي. په همدې ډول د څارني او ارزوني سخت قوانین او مقررات رامنځته کیږي ترڅو د ښووني او روزني د معیارونو په نظر کي نیولو سره د کیفیت تضمین وشي. د خصوصي ښوونځیو د فعالیتونو د څارني، مدیریت او همغږۍ د رامنځته کولو لپاره یو نوی مستقل ریاست تأسیس شوی دی. برسیره پر دي د پایلو د څارني لپاره، د ښوونځیو په ودانولو کي د بیروني سرچینو څخه د ګټي اخیستني لپاره، او د خصوصي سکتور له خوا د کتابونو د چاپ او ویش لپاره نوي نوښتونه په پام کي نیول شوي دي.

6.10.4 ریپوټ ورکونه

د اوسنیو هڅو مطابق، د اداري اصلاحاتو د مندنو او د جوړښتونو د څیړني په نظر کي نیولو سره پوهني وزارت د مرکز، ولایاتو او ولسوالیو په کچه د عملیاتي پلان د تطبیق د څنګه والي څارنیز کلني او شپږ میاشتني رپوټونه ترتیبوي. د فعالیتونو په ترسره کولو او د بودیجي په لږولو باندې لومړني تمرکز نشته بلکه لومړني تمرکز د کمیت لرونکو اهدافو په لاسته راوړلو باندې دی. د پروسي پر مهال لاسته راغلو تجروبو څخه معلومیږي چي د رپوټ ورکولو طرزالعملونو وده کړی ده او د مختلفو کچو کار کوونکو ته لازمه روزنه ورکړل شوی ده. د څارني او رپوټ ورکوني په برخه کي د کار کوونکو ظرفیت لوړونه د پرمختیایی کار کوونکو په لومړیتوبونو کي راځي.

د رپوټ ورکوني د پروسي د تقوويي لپاره د ښووني او روزني په کلنی ګډې کتني باندې ټینګار او تمرکز کیږي. د دریم ستراتیژیک پلان په چوکاټ کي بیا کتنه اشتراکي بڼه لري او د مرکز، ولایاتو، ولسوالیو او ښوونځیو څخه اړوند کار کوونکي په ګډه بیا کتنه کي ګډون کوي ترڅو پلان جوړونه او رپوټ ورکونه د حقایقو او مخ په ودې راتلونکي لپاره د لرلید پر بنسټ ترسره شي. د بشري سرچینو د پرمختیا بورډ او مشترکي کاري ډلي د دولت، نا دولتي سازمانونو او پرمختیایی شریکانو لپاره د همغږۍ د یوه میکانیزم په حیث کار کوي. هغوي د کړنو د تعقیبولو او د پرمختګ په موخه د مسئولیتونو د منلو لپاره ټولني رامنځته کوي.

6.10.5 د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنو څخه څارنه

د ښووني او روزني د کیفیت لوړول چي د عمومي بودیجي په تخصیص او د څارني په شاخصونو او اهدافو کي ورته اشاره شوی ده د دریم ستراتیژیک پلان د لومړیتوبونو څخه شمیرل کیږي او د کیفیت د لوړولو په موخه دوه عمده ستراتیژیاني (۱- د ښوونیزې څارني د سیستم غښتلتیا، (۲- او د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنو د ارزوني سیستم غښتلتیا) کارول کیږي.دا یو څرګند او منل شوی حقیقت دی چي اوسني سیستم د زده کړي او مهارتونو په اړه د کوټلي معلوماتو په راټولولو کي (وړاندي کولو کي) چي د زده کوونکو د ښووني او روزني، د والدینو د روزني او کار کوونکو څخه په لاس راځي پاتي راغلي او په سم ډول ځواب ویونکي نه دی، په داسی حال کي چي پوهني وزارت د خپلو برنامو د موثریت د ارزوني لپاره دغو معلوماتو ته جدي اړتیا لري. نو ددی لپاره چي دغه ستونزه له منځه ولاړه شي د ښوونیزې څارني (تعلیمي نظارت) د عمومي ریاست په چوکاټ کي د ښوونیزې ارزوني نوې ریاست د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنو د څارلو لپاره رامنځته شوی دی، دغه ریاست د ښوونیز نصاب د ریاست او د ښوونکو د روزني ریاست سره په ګډه کار کوي او د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنو لپاره چوکاټ او د ارزیابی وسایل طرحه کوی.

د نړیوالو کارپوهانو په مرسته د زده کوونکو د ښوونیزو پایلو د ارزوني د هر اړخیز سیستم د رامینځته کولو چاری پیل شوی دي. د دریم ستراتیژیک پلان د پلي کیدو په جریان کي ددی سیستم د غښتلتیا لپاره مهم معیار ددی سیستم څخه د پوهني وزارت د کار کوونکو او ښوونکو له خوا ګټه اخیستنه ده. د زیاتو ازمایښتونو څخه وروسته په ټولو ښوونځیو او روزنیزو مرکزونو کي د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنو د ارزولو لپاره د وسایلو او هراړخیز چوکاټ څخه په مختلفو پړاونو کي ګټه پورته کیږي ترڅو د سیستم څخه د لاسته راغلو معلوماتو څخه د کیفیت او تړاو د ودېلپاره د نوو ساحو او نقاطو په ټاکلو کي کار واخلي

6.10.6 د ښوونکو د کړنو څخه څارنه

د ستراتیژیک پلان په چوکاټ کې د ښوونې او روزنې د کیفیت په لوړولو کې د ښوونکو د کړنو څخه د مرکزي عنصر په حیث څارنه ترسره کیږي، په همدې ډول ستراتیژیک پلان، د تدریسي کار کوونکو په کتله کې د پیداګوژیکو وړتیاو د زیاتولو لپاره د مختلفو روزنیزو برنامو لرونکې دی. د ښوونیزې څارنې سیستم مخکې له مخکې پیاوړې کیږي ترڅو وتوانیږي چې هغو ښوونکو لپاره لازمې تدریسي لارښوونې برابرې کړي چې د لیرې پرتو سیمو څخه د ښوونکو په دندو ګمارل شوی وي او په ورته وخت کې د ټیټو قابلیتونو او معیارونو لرونکې وي خو غواړي چې د ښوونکو د روزنې د داخل خدمت برنامې د لارې خپلو زده کړو ته پراختیا ورکړي. د ښوونکو د روزنې برنامه په دې برخه کې د ښوونکو په تصدیق او باور ورکونه باندې ټینګار او تمرکز کوي. او د یادې برنامې د تطبیق څخه لاسته راغلې پایلې د ښوونکو په قابلیتونو کې پرمختګ کچه او اندازه په ګوته کوي.

په ورته وخت کې لازمه ده چې د ولسوالیو د پوهنې امران او کار کوونکې د ټولګیو څارنې او د ښوونکو حاضرۍ ته زیاته پاملرنه وکړي. د ښوونې او روزنې د کیفیت لوړول او په سیستماتیک ډول د ښوونې او روزنې څخه ملاتړ د ناسوبیتا کچه راټیټوي.

6.10.7 د سکتور د څارنیزو شاخصونو جدول

په راتلونکو پاڼو کې څارنیز هر اړخیز چوکاټ، اړونده موخې او شاخصونه چې د دریم ستراتیژیک پلان د منځمهاله لاسته راوړنو لپاره ځای پر ځای شوي دي وړاندی کیږي. ذکر شوي ارقام، د افغانستان د ښوونیزو شاخصونو د پروجکشن له موډل څخه او EMIS د سیستم د وړاندې شویو معلوماتو څخه چې په 2016 کال کی د ښوونې او روزنې د ګډ سکتور په بیا کتنه کې څیړل شوي، په لاس راغلي دي. برسیره پر دې دمسئولیتونو او کړنو د ترسره کولو ځینې تایدي اسناد په دې چوکاټ کی ځای پر ځای شوې دي. اړینه ده تر څو دغه دندې او مسولیتونه د پوهنې وزارت د کړنو د شننې څخه وروسته بیا وکتل شی او په ولایتونو کې د پوهنې د ریاستونو او په ولسوالیو کې د پوهنې د امریتونو په کچه د ښونیزو برنامو بنسټ چه د اړوندو پروګرامونو د عملی کولو دنده په غاړه لری را منځ ته شي. نا دولتی اداري، د مدنی ټولنو بنسټونه او پراختایی شریکان خپلو موخو ته د لاسرسی لپاره باید خپل مسؤلیتونه څرګند او روښانه کړی. په ځینو مواردو کې د هغو برنامو لپاره چې تر اوسه پورې نه دي پیل شوي باید د هغوي د پیل لپاره د بنسټ ډېره کینودل شي.

د سکتور د څارنيز چوکاټ جدول									
اوږد مهاله پايلي	شاخصونه	د مبنا کال	کميت لرونکي موخي					د تايد سرچيني	د رپوټ ورکولو مسئوله سرچينه
			1396(2017)	1397(2018)	1398(2019)	1399(2020)	1400(2021)		
1. د ښوونيز نصاب د تړاو اندازي د زده کوونکو د ټولنيزو او اقتصادي اړتياو سره وده کړی ده	د بيا کتل شوو درسي اولارښود کتابونو سلنه (٪)	شتون نلري	د درسي کتابونو عنوانونه: 25% د ښوونکو د لارښود کتابونو عنوانونه: 25%	د درسي کتابونو عنوانونه: 50% د ښوونکو د لارښود کتابونو عنوانونه: 50%	د درسي کتابونو عنوانونه: 100% د ښوونکو د لارښود کتابونو عنوانونه: 100%			د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د ښوونکو د روزني او نصاب معينيت
	د درسي کتابونو نسبت د لومړنی دوري زده کوونکو ته	4.1		7			7	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د درسي کتابونو نسبت د ثانوي دورې زده کوونکو ته	6.1		10			10	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د درسي کتابونو نسبت د ليسي دورې زده کوونکو ته	7.1		14			14	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ښوونکو د لارښود نسبت ښوونکو ته (عمومي زده کړې)	5	6	6	7	7	8	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ساينس د لابراتوار لرونکو ښوونځيو سلنه (%), (عمومي زده کړې)	25.9% (2015)		40.7%			55.5%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې د تعليمي نصاب رياست
	د کمپيوټر د لابراتوار لرونکو ښوونځيو سلنه (%)، (عمومي	(2015) 0.5%		18.4%			36.3%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې عمومي رياست

	زده کړې)								
	د کتابتون لرونکو ښوونځيو سلنه (%)، (عمومي زده کړې)	10% (2015)		23%			36%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې عمومي رياست
	د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښوونځيو/انستيتيونو لپاره د ورکشاپونو سلنه	0.2		0.3			0.5	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	
	د هغو ښوونکو شمير چې تصديقونه ورکړل شوي دي	n.a.	10,000	25,000	45,000	70,000	100,000	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د ښوونکو د روزنې رياست
2.د ماشومانو، ځوانانو او لويانو ښوونيزې لاسته راوړنې د ملي معيارونو له مخې وده کړې ده.	په لومړۍ دوره کې د زده کوونکو د پاتې کيدو اندازه	نارينه:84.7% ښځينه:84.2%	نارينه:85.1% ښځينه:84.8%	نارينه:85.4% ښځينه:85.1%	نارينه:85.6% ښځينه:85.4%	نارينه:85.8% ښځينه:85.7%	نارينه:86.0% ښځينه:86.0%	ALCS Report	CSO
	د تعليم د ترک اندازې اوسط (1-12ټولګي پورې) عمومي زده کړې	نارينه:6.2% ښځينه:5.9%	نارينه:6.1% ښځينه:5.9%	نارينه:6% ښځينه:5.9%	نارينه:5.9% ښځينه:5.9%	نارينه:5.8% ښځينه:5.9%	نارينه:5.7% ښځينه:5.9%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي رياست
	د تکرار د اندازې اوسط (1-12 ټولګي پورې) عمومي زده کړې	نارينه:15.8% ښځينه:15%	نارينه: 14.4% ښځينه:14%	نارينه:13.7% ښځينه:13.5%	نارينه:12.9% ښځينه:13%	نارينه:12.2% ښځينه:12.5%	نارينه:11.5% ښځينه:12.0%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي رياست
	د ارتقا د اندازې اوسط (1-12ټولګي پورې) عمومي زده کړې	نارينه:78% ښځينه:79%	نارينه:78% ښځينه: 79.5%	نارينه:78% ښځينه:80%	نارينه:78% ښځينه:80.5%	نارينه:78% ښځينه:81%	نارينه:78% ښځينه:81.4%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي رياست
	د زده کوونکو د لاسته راوړنو د ارزونې د ملي سيستم د پراختيا سلنه (%)	د مبنا کال ارقام ټاکل کيږي	50%	100%				د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو عمومي رياست

	د هغو ښوونځيو/ مرکزونو سلنه (%) چې د ارزونې سيستم پکې پلې شوی دی.	شتون نلري	10%	30%	70%	100%	100%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو عمومي رياست
	د هغو ښوونځيو شمير چې مديرانو يی د مديريت په روزنيزو کورسونو کې روزنې ترلاسه کړې دي.	7000 (د ايکويپ د برنامې شپږ مياشتني رپوټ)	9,000	12,000	15,000	18,000	22,000	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د بشري سرچينو رياست د ښوونکو د روزنې رياست د عمومي زده کړو عمومي رياست
	د ښوونځيو د هغو مديرانو سلنه(%) چې د روزنې تصديق پاڼې ترلاسه کړې دي	%23	%23	%38	%44	%49	%54	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	بشري سرچينو رياست د ښوونکو د روزنې رياست د عمومي زده کړو عمومي رياست
3.په مهارتي روزنو پورې اړوند د فرصتونو اندازې، په برابر او مصئون ډول زياتوالی کړی دی.	د ښوونځي مخکې زده کړو کې(دولتي، خصوصي) د شپږ کلنو ماشومانو د شموليت مجموعه	ذکور:14141 اناث: 16852 ټول:30,993	ذکور:18971 اناث: 21561 ټول:40532	ذکور:23809 اناث: 26274 ټول:50083	ذکور:28654 اناث: 30993 ټول:59647	ذکور:23506 اناث: 35718 ټول:69224	ذکور:38366 اناث: 40447 ټول:78813	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې عمومي رياست
	د سيميزو زده کړو په ټولګيو کې (الحاقيه ټولګي) د شاملو ماشومانو شمير	ذکور:50% اناث: 50% ټول:333.8 (2015)	ذکور:50% اناث: 50% ټول:366.9	ذکور:50% اناث: 50% ټول:376.4	ذکور:50% اناث: 50% ټول:399.3	ذکور:50% اناث: 50% ټول:443.5	ذکور:50% اناث: 50% ټول:519.1	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې عمومي رياست
	په لومړنۍ دوره کې د ناخالص شموليت اندازه (د شموليت مجموعه)	نارينه:131.2% ښځينه: 92.7% ټول:112.4%	نارينه: 131.3% ښځينه: 96.6% ټول:114.1%	نارينه:132.0% ښځينه: 100.5% ټول:116.6%	نارينه: 133.5% ښځينه: 106.4% ټول: 120.3%	نارينه: 136.0% ښځينه:11 % ټول:125.2%	نارينه: 139.6%: ښځينه: 123.3% ټول:131.6%	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې عمومي رياست
	د لومړنۍ دورې په	نارينه: 116%	نارينه:	نارينه:	نارينه:	نارينه:	نارينه:	د معلوماتي	د عمومي زده کړو

	لومړي ټولګي کې د شمولیت اندازه (جدید الشمول)	ښځینه:80% ټول:98.6%	117.7% ښځینه: 81.4% ټول:103%	118.3% ښځینه:82.0% ټول:106%	118.9% ښځینه: 82.7% ټول:108%	119.6% ښځینه:83.3% ټول:110%	120.2% ښځینه:84% ټول:112%	سیستم کلني رپوټ	د برنامې عمومي ریاست د پلان او ارزوني ریاست
	د لومړنی دورې د بشپړوني (تکمیل) اندازه	نارینه: 58.1% ښځینه:40.3% ټول:50.2% (2013/14)	نارینه: 59.7% ښځینه: 42.7% ټول:51.8% (Projection)	نارینه: 60.5% ښځینه:43.8% ټول:52.6%	نارینه: 61.3% ښځینه: 45.0% ټول:53.3%	نارینه: 62.1% ښځینه: 46.2% ټول:54.1%	نارینه: 62.9% ښځینه: 47.4% ټول:54.9%	د ALC رپوټ 2013/14	CSO
	په ثانوي دوره کې د ناخالص شمولیت اندازه	نارینه: 87.5% ښځینه:54.0% : ټول:71.2%	نارینه: 92.3% ښځینه: 60.0% ټول:76.6%	نارینه:97.1% ښځینه:67.2% ټول:82.5%	نارینه: 100.9% ښځینه: 74.3% ټول:88.0%	نارینه: 103.4% ښځینه: 80.9% ټول:92.4%	نارینه: : 104.1% ښځینه: 86.1% ټول:95.4%	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	په لیسې دوره کې د ناخالص شمولیت اندازه	نارینه:56.4% ښځینه:31.0% ټول:44.1%	نارینه: 58.0% ښځینه: 33.8% ټول:46.3%	نارینه:60.6% ښځینه:37.6% ټول:49.4%	نارینه: 64.4% ښځینه: 42.3% ټول:53.6%	نارینه: 69.3% ښځینه: 48.3% ټول:59.0%	نارینه: 74.6% ښځینه:55.6% ټول:65.4%	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	په اساسي زده کړو کې د ناخالص شمولیت اندازه	نارینه:116.8% ښځینه:79.4% ټول:98.6%	نارینه: 117% ښځینه: 80.3% ټول:99.1%	نارینه:117% ښځینه:80.9% ټول:99.4%	نارینه:117% ښځینه: 81.1% ټول:99.5%	نارینه: 116.8% ښځینه: 81.1% ټول:99.4%	نارینه: 116.5% ښځینه: 80.9% ټول:99.2%	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	په اساسي زده کړو	نارینه:72.0%	نارینه:	نارینه:78.5%	نارینه:	نارینه:	نارینه :	د معلوماتی	د پلان او ارزوني

	کې د خالص شمولیت اندازه	ښځینه:46.1% ټول:59.6%	75.2% ښځینه: 49.9% ټول:63.1%	ښځینه:54.1% ټول:66.5%	80.8% ښځینه: 57.5% ټول:69.4%	82.0% ښځینه: 60.0% ټول:71.2%	81.8% ښځینه: 61.3% ټول:71.8%	سیستم کلني رپوټ	عمومي ریاست
	ثانوی زده کړو ته د لیږد اندازه	نارینه:96.7% ښځینه:95.9% ټول:96.5% (2013/14)	نارینه: 96.9% ښځینه: 96.0% ټول:96.7% (Projection)	نارینه:97.0%: ښځینه:96.1% ټول:96.8%	نارینه: 97.0% ښځینه:96.2% ټول:96.9%	نارینه: 97.1% ښځینه:96.3% ټول:97.0%	نارینه:97.2% ښځینه:96.3% ټول:97.1%	د ALC رپوټ 2013/14	CSO
	د لومړنی دورې په شمولیت کې د جنسیتي انډول اندازه	0.67 (2015)	0.69	0.71	0.73	0.75	0.77	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ثانوي دورې په شمولیت کې د جنسیتي انډول اندازه	0.57 (2015)	0.63	0.65	0.66	0.68	0.69	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د لیسې دورې په شمولیت کې د جنسیتي انډول اندازه	0.52 (2015)	0.55	0.57	0.60	0.62	0.64	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د شمولیت مجموعه	81.5 (2015)	82.4	94.0	109.0	127.7	153.6	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت
	په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د ښځینه زده کوونکو د شمولیت سلنه	17.1% (2015)	18.9%	20.7%	22.4%	24.2%	25.9%	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت
	د عمومي زده کړو د دوه شفټه درسي ټولګیو/ ښوونځیو سلنه	47.3% (2015)	48.7%	49.4%	50.1%	50.8%	51.5%	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	د عمومی زده کړو ریاست

د عمومي زده کړو رياست	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	6.4%	7.1%	7.8%	8.5%	9.2%	10.6% (2015)	د عمومي زده کړو د دری شفټه درسي ټولګيو/ښوونځيو سلنه	
د عمومي زده کړو رياست	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	40.7%	39.3%	37.9%	36.5%	35.1%	33.3% (2015)	په عمومي زده کړو کي د ښځينه ښوونکو سلنه	
د ښوونکو د روزني رياست	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	247,000	240,000	233,000	226,000	219,000	205,185	په ټولو برنامو کي د ګمارل شوو ښځينه ښوونکو شمير	
د عمومي زده کړو رياست	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	76.3	79.3	81.9	84.7	87.5	89.8	د زده کوونکو نسبت درسي ټولګيو ته (فزيکي ټولګي)	
د عمومي زده کړو ريست	د معلوماتی سیستم کلني رپوټ	14%			18.6%		23.3% (2015)	په ازاده فضا کي، په خيمو کي، او يا د تعمير پرته د شعبو سلنه (عمومي زده کړې)	
د سواد زده کړو معينيت	د سواد زده کړو د برنامي کلني رپوټ	365.0 F: 60.0%	347.0 F: 60.0%	330.0 F: 58.7%	315.0 F: 57.5%	300.0 F: 56.2%	404.4 F: 53.9%	د سواد زده کړيالانو شمير	
د سواد زده کړو معينيت	د سواد زده کړو د برنامي کلني رپوټ	ټول:65% ښځینه: 60.0%	ټول:63.0% ښځینه: 60.0%	ټول:61.0% ښځینه: 59.0%	ټول:59.0% ښځینه:58.0%	ټول:57.0% ښځینه: 56.0%	ټول: 55% ښځینه: 54%	د سواد زده کړو د کورسونو څخه د فارغو زده کوونکو سلنه	
د نشراتو او اطلاعاتو رياست	د نشراتو د رياست کلني رپوټ	13,354,957	13,216,777	12,797,912	12,110,762	15,874,502	12,819,279	د عمومي زده کړو د ويشل کتابونو شمير	
د نشراتو او اطلاعاتو رياست	د نشراتو د رياست کلني رپوټ	604	600	600	604	838	732	د اسلامي زده کړو د ويشل شوو کتابونو شمير	

	د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ويشل شوو کتابونو شمير	470	581	441	468	485	492	د نشراتو د رياست کلني رپوټ	د نشراتو او اطلاعاتو رياست
	د سواد زده کړو د ويشل شوو کتابونو شمير	n.a.	10%	10%	80%	100%		د نشراتو د رياست کلني رپوټ	د نشراتو او اطلاعاتو رياست
4.د تخنيکي او مسلکي زده کړو په شمول په ښوونه او روزنه کې د والدينو د ونډې اخيستنې، ژمنې، او ګډون اندازه زياته شوې ده.	د هغو ښوونځيو شمير چې شوراګانو يې روزنه ترلاسه کړې ده	عمومي زده کړې: 657 اسلامي زده کړې : 217 تخنيکي او مسلکي زده کړې: (د ايکويپ د برنامې شپږ مياشتنې رپوټ)	عمومي زده کړې:2.000+ اسلامي زده کړې :100+ تخنيکي او مسلکي زده کړې :50+	عمومي زده کړې: 5.000+ اسلامي زده کړې : 250+ تخنيکي او مسلکي زده کړې:100+	عمومي زده کړې:8,000+ اسلامي زده کړې : 450+ تخنيکي او مسلکي زده کړی:150+	عمومي زده کړې:11,000+ اسلامي زده کړې : 700+ تخنيکي او مسلکي زده کړې: 250	عمومي زده کړې: 15,000+ اسلامي زده کړې : 1,000+ تخنيکي او مسلکي زده کړی:300+	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د ټولنيز خوزښت رياست
	د هغو ولسواليو شمير چې د ټولنيز خوزښت د عامه پوهاوۍ برنامه پکې پلې شوې ده	43/10%	120/28%	196/46%	273/64%	350/82%	427/100%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د ټولنيز خوزښت رياست
	د هغو ښوونځيو/ښوونيزو مرکزونو شمير چې په بيړنيو حالاتو کې ښوونيزې برنامې پلې کوي	د مبنا د کال ارقام شايد چې راټول شي	عمومي زده کړې:2.000+ اسلامي زده کړې :100+ تخنيکي او مسلکي زده کړې :50+	عمومي زده کړې: 5.000+ اسلامي زده کړې : 250+ تخنيکي او مسلکي زده کړې: 100+50+	عمومي زده کړې:8,000+ اسلامي زده کړې : 450+ تخنيکي او مسلکي زده کړی:150+	عمومي زده کړې: 11,000+ اسلامي زده کړې : 700+ تخنيکي او مسلکي زده کړې: 250	عمومي زده کړې: 15,000+ اسلامي زده کړې : 1,000+ تخنيکي او مسلکي زده کړی:300+	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو عمومي رياست/ د پلان او ارزونې عمومي رياست
	د ښوونځيو د مديريت د فعالو شوراګانو شمير	د 14,684ځخه *تول* 7,234 *(د ايکويپ د برنامې د 2015 کال رپوټ)*	د 15,274 *ځخه تول* 8,609	د 16,001 *ځخه تول* 9,480	د 16,733 *ځخه تول* 10,395	د 17,470 *ځخه تول* 11,356	د 18,212 ځخه *تول* 11,838	کلني رپوټ	د ټولنيز خوزښت رياست

5.د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره مسئولیتونو، قانوني چوکاټونو، او معیارونو وده کړې ده	د ښوونې او روزنې د پالیسیانو او لارښودونو د پراختیا پروسه	د مبنا د کال ارقام شاید چې راټول شي	100%					کلني رپوټ	د دفتر ریاست او معینیتونه
	د پوهنې وزارت د فعالیتونو او مسئولیتونو د چوکاټ د ترسره شوې بیاکتنې سلنه	10%	50%	100%				کلني رپوټ	د دفتر ریاست، د بشري سرچینو ریاست، معینیتونه، د پلان او ارزونې عمومي ریاست
	د پوهنې وزارت د ادارو سلنه چې مسئولیتونه او کاري تګلارې لري	%10	%20	%40	%70	%100		کلني رپوټ	د دفتر ریاست، د بشري سرچینو ریاست، معینیتونه او د پلان او ارزونې عمومي ریاست
6.د مدني ټولنو، خصوصي سکتور، او پرمختیای کاري ملګرو سره کاري اړیکې رامینځته شوی دي.	د مرستو او مشارکت د هوکړه لیکونو په موخه د بشپړو شوو تقنیني اسنادو، لوایحو او کړنلارو سلنه	20%	50%	100%				د پوهنې وزارت کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست
	د مدني ټولنو، خصوصي ادارو او پراختیایی ملګرو سلنه چې د رسمي هوکړه لیک لاندې د پوهنې وزارت سره همکاري کوي.	مدني ټولني: 10% خصوصي اداري:5% پرمختیایی کاري ملګري: 25%	مدني ټولني: %40 خصوصي اداري:25% پرمختیایی کاري ملګري:40%	مدني ټولني: %70 خصوصي اداري:50% پرمختیایی کاري ملګري:70%	مدني ټولني: %100 خصوصي اداري: 100% پرمختیایی کاري ملګري: 100%			د پوهنې وزارت کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست
7. د سرچینو څخه (په شمول د بشري سرچینو) په موثر ډول ګټه پورته	د سرچینو د اندولیز تخصیص لپاره د سیستم سلنه زیاته شوی او تاید شوی ده	%20	%100					د مدیریتي معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست، مالي ریاست

شوې ده او په ټولو کچو کې د روڼتیا خواب ویونکې دي او په پوهنې وزارت کې د فساد سره مبارزې وده کړې ده.	د هغو ولایاتو شمیر چې د کلنیو پلانونو د جوړولو لپاره په پایلو ولاړ سیستمونو څخه ګټه پورته کوي	ارقام باید معلوم شي	15	25	35			د مدیریتي معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، مالي ریاست
	د هغو ولایاتو شمیر چې د بودیجې تخصیص په انډولیز ډول د یوه زده کوونکي په اساس ټاکي	ارقام باید معلوم شي	15	25	35			د مدیریتي معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، مالي ریاست
	د بشري سرچینو د سیستم د بیا کتنې سلنه	%10	%40	%80	%100			د کارکوونکو کلنې رپوټ	د بشري سرچینو مدیریت
	د بشري سرچینو د ارزیابی او ظرفیت لوړوني د تاید شوي پلان سلنه	%10	%100					د کارکوونکو کلنې رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، د بشري سرچینو مدیریت
	د داخلي تخنیکي همکارانو سلنه (چې د خارجي بودیجې په واسطه یې مالي ملاتړ کیږي) چې د تشکیل په سیستم کې ځاي پر ځاي شوی دي.	%25	%75	%100				د کارکوونکو کلنې رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، د بشري سرچینو مدیریت
	د پوهنې وزارت د کارمندانو شمیر چې ماسټري لري	ارقام باید معلوم شي	+250	+375	+400	+325	+300	د کارکوونکو کلنې رپوټ	د بشري سرچینو مدیریت
	د پوهنې وزارت د کارمندانو سلنه چې د	ارقام باید معلوم شي	%25	%50	%100			د کارکوونکو	د بشري سرچینو مدیریت، معلوماتي

	دندو د لايحي مطابق وړتياوي لري							کلني رپوټ	سيستم
	د روڼتيا، مسئوليت، او د اداري فساد سره د مبارزي سلنه چي سيستم ته داخل شوی وي	ارقام بايد معلوم شي	100%					کلني رپوټ	وزير، معين، د پلان او ارزوني عمومي رياست، د بشري سرچينو مديريت
	کلني او شپږ مياشتني تفتيش ترسره شوی دی	مالي کميسيون	مالي کميسيون	مالي کميسيون د دريمي ډلي تفتيش	مالي کميسيون د دريمي ډلي تفتيش	مالي کميسيون د دريمي ډلي تفتيش	مالي کميسيون د دريمي ډلي تفتيش	د تفتيش رپوټونه	د داخلي تفتيش ډيپارټمنټ
	د ښوونځيو، ولسواليو د پوهني د امريتونو او ولاياتو د پوهني د رياستونو شمير چې د عامه پوهاوی تابلو (چې پلانونه، حسابونه او نور ښاي) لري.	**ښوونځي:** بايد پراختيا ورکړل شي. **ولسوالی:** بايد پراختيا ورکړل شي **ولايات:** بايد پراختيا ورکړل شي	**ښوونځي:** بايد پراختيا ورکړل شي. **ولسوالی:** بايد پراختيا ورکړل شي **ولايات:** بايد پراختيا ورکړل شي	**ښوونځي:** بايد پراختيا ورکړل شي. **ولسوالی:** بايد پراختيا ورکړل شي **ولايات:** بايد پراختيا ورکړل شي	**ښوونځي:** بايد پراختيا ورکړل شي. **ولسوالی:** بايد پراختيا ورکړل شي **ولايات:** بايد پراختيا ورکړل شي	**ښوونځي:** بايد پراختيا ورکړل شي. **ولسوالی:** بايد پراختيا ورکړل شي **ولايات:** بايد پراختيا ورکړل شي	**ښوونځي:** بايد پراختيا ورکړل شي. **ولسوالی:** بايد پراختيا ورکړل شي **ولايات:** بايد پراختيا ورکړل شي	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو عمومي رياست، د ښوونځيو د اداري شوراګانو رياست
8.د تصميم نيوني لپاره څارنه او ارزونه پياوړي شوی ده.	د ګډونوالو شمير چې د ښووني او روزني د وضعيت د شنني لپاره په کلني ډول د يوبل سره په ګډه کار کوي (لکه د پوهني وزارت، نور همکار وزارتونه، پرمختيايی کاري ملګري او مدني ټولني)	پوهني وزارت: 30 نور وزارتونه: 2 پرمختيايی کاري ملګري: 10 مدني ټولني: 5	پوهني وزارت:30 نور وزارتونه: 5 پرمختيايی کاري ملګري: 15 مدني ټولني:5	پوهني وزارت: 40 نور وزارتونه: 5 پرمختيايی کاري ملګري: 20 مدني ټولني:10	پوهني وزارت: 50 نور وزارتونه: 5 پرمختيايی کاري ملګري:20 مدني ټولني:10	پوهني وزارت: 60 نور وزارتونه: 5 پرمختيايی کاري ملګري: 20 مدني ټولني:10	پوهني وزارت: 70 نور وزارتونه: 10 پرمختيايی کاري ملګري: 20 مدني ټولني:15	د ښووني او روزني د وضعيت د شنني لپاره د جوړ شوي ورکشاپ رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د هغو ښوونځيو سلنه چي د ښوونځي نقشه	ارقام يی بايد وټاکل شي		50%	70%	100%		کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست

	لري								
	د ښوونځيو د شوراګانو شمير چې د ښووني او روزني د وضعيت ګډه شننه په کلني ډول د ښوونځي په کچه ترسره کوي	ارقام يې بايد وټاکل شي	5000	6500	8000	10000	11500	کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ښوونځي څخه د بهر ماشومانو شمير چې د ولسواليو او ولاياتو له خوا پيژندل شوی دي	مختلف او پاشلي ارقام دا ښاي چې 3.5 ميليونه ماشومان د ښوونځي څخه بهر پاتې دي	بايد په نښه شي	بايد په نښه شي	بايد په نښه شي	بايد په نښه شي	بايد په نښه شي	کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ولسواليو د پوهني د امريتونو شمير چې د معلوماتو په راټولولو او مديريت کولو کې د معلوماتي ټکنالوژۍ څخه کار اخلي.	ارقام يې بايد معلوم شي	50%	70%	100%			کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ولايتي رياستونو سلنه چې خپل کاري رپوټونه د معلوماتي ټکنالوژۍ له لارې ليږدوي	ارقام يې بايد معلوم شي	75%	100%				کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ښوونيزې څارنې د روزل شوو غړو شمير	500	1000	2000	3000	4000	5000	کلني رپوټ	د ښوونيزې څارنې رياست
	د هغو ښوونځيو سلنه چې لږ تر لږه په کال کې ترې يو ځل څارنه کيږي	ارقام يې بايد معلوم شي			100%				د ښوونيزې څارنې رياست

	د پوهنې وزارت د معلوماتي سیستم سره د مالي سرچینو د مدیریت د معلوماتي سیستم د تړلو سلنه	10%	20%	50%	100%			کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست, د بشري سرچینو ریاست
	د هغو ښوونځیو، ولسوالیو، او ولایاتو سلنه چې د معلوماتي سیستم رپوټ ترلاسه کوي.	ښوونځي؟ ولسوالۍ؟ ولایات؟	ښوونځي:5% ولسوالۍ:5% ولایات:70%	ښوونځي:10% ولسوالۍ:20% ولایات:100%	ښوونځي:20% ولسوالۍ:50% ولایات:100%	ښوونځي:40% ولسوالۍ:70% ولایات:100%	ښوونځي:70% ولسوالۍ:90% ولایات:100%	کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست

7.اړيني سرچينې: په اغيزمن ډول د سرچينو څخه د ګټې اخستنې څرنګوالی

7.1 د پلان مالی چارې او لګښتونه

په سختو امنيتي ستونزو کې تر 2021 (1400) کال پورې د ستراتيژيک پلان د موخو لاسته راوړل ډير لګښت ته اړتيا لري. لکه څرنګه چه په پورته ډول ترې يادونه وشوه، ښوونيزو چوپړتياو لپاره غوښتني مخ په زياتيدو دي چې له دې امله د ښوونې او روزنې په کيفيت باندې زيات ټينګار شوی دی. خصوصی شرکتونه ، کورنۍ او زده کوونکي ډيره ليوالتيا لری چې د پوهنې په برخه کې د اقتصادی ودې او کارموندنې د فرصتونو د برابرولو لپاره پانګه اچونه وکړي.

پوهنه د دولت يو مهم لومړيتوب دی، چه په 1394 (2015) کال کی د دولت د ټولو لګښتونو څخه 14.1% لګښت (بغير د پورونو له خدمتونو څخه) او د داخلي ناخالص توليد څخه 3.7% پوهنې ته ځانګړی شوی وو. په ټوليز ډول د دولت د عادي لګښتونو څخه 15.5% او د پراختيايی لګښتونو څخه 10.3% په ښوونه او روزنه لګيدلی دي.

په تيرو پنځو کلونو کې د ښوونې او روزنې د خدماتو د پراخولو، نوي جذب، د ښوونکو د استخدام او روزنې لپاره د ښوونې او روزنې د سکتور لګښتونه د 32.8 ميلیارده افغانيو څخه 44.4 ميلیارده افغانيو ته لوړ شوی دی. تراوسه پوری د دغه مبلغ زياته برخه (83.4%) په عادی بوديجه (په 2016 کی له 93% څخه زياته) پوری تړلی ده چه په حقوقو او معاشاتو کې لګول شوی ده. څرنګه چه مخکې ترې يادونه وشوه د ښوونکو په شمير کې د پام وړ زياتوالی راغلی دی خو دغه زياتوالې د زده کوونکو د شمير په تناسب نه دې رامنيځته شوی چې له دې امله د زده کوونکو او ښوونکو په تناسب کې اوس هم د پام وړ زياتوالی ليدل کيږي.اجناس، خدمات او د تجهيزاتو اخيستل (لږه بوديجه ورته ځانګړې شوی ده) د 7% په اندازه محاسبه شوي دي.

په 2016 کال کې د ښوونې او روزنی د ټولې بوديجې څخه 64.5% د عملياتی لګښتونو لپاره او 35.5% يې د پراختيائی لګښتونو لپاره په نظر کې نيول شوی ده. په وروستيو کلونو کی عادي بوديجه نږدې ټوله او پراختيائی بوديجه د 50% په شاوخوا کی لګول شوی ده. د پرمختيايی بوديجې د مصرف د ټيټې کچې عمده لاملونه د خوشباوری په اساس د پرمختيايی پروژو د پلانولو، په قراردادونو کې د پرتو ستونزو، د پلي کولو لپاره د ظرفيتونو د ټيټوالې، او د زياتو پرمختيايی پروژو د بوديجې د انتقال څخه چې په تيرو کلونو کې پلان شوی خو لګول شوی نه ده، عبارت دي. نو په دې اساس پوهنې وزارت هوډ لري چه د خپلو پرمختيايی شريکانو په مرسته د بوديجې د استعمال اغيزمنتوب ته په راتلونکي کې وده ورکړی. د اوږدمهاله بوديجې وړاندوينه په حقيقي پلان جوړونې پورې اړه لري چې د پوهنې وزارت د مقاصدو په لاسته راوړلو، د ظرفيت لوړونې د پروسې لپاره د دولت په اداري سيستم کې د روڼتيا په رامنځته کولو کې پوره مرسته کوي.

د ستراتيژيک پلان د بوديجوي برخو لپاره لومړني تخصيص د 2017 څخه تر 2021 کال پورې (64.5% عملياتی بوديجه او 35.5% پراختيايی بوديجه) په لاندې جدول کې ښودل شوې دی.

ټوله بوديجه په ميليون افغانۍ							
د بوديجې ډول	د 1395کال اټکل شوی بوديجه	د 1396 کال اټکل شوی بوديجه	د 1397 کال اټکل شوی بوديجه	د 1398 کال اټکل شوی بوديجه	د 1399 کال اټکل شوی بوديجه	د 1400 کال اټکل شوی بوديجه	د 1396-1400 کاله پوری ټوله‌اټکل شوی بوديجه
عادي بوديجه	31,187	33,639	16,175	38,836	41,624	44,545	**194,818**
پراختيايی بوديجه	16,147	16,002	19,971	22,317	23,467	25,560	**107,318**
مجموعه	**47,334**	**49,641**	**56,146**	**61,153**	**65,091**	**70,105**	**302,136**

7.2 پراختیائی بودیجه

سره ددی چې د هیواد داخلي عواید زیات شوی دي خو بیا هم دا هیواد په خارجي مرستو ولاړ هیواد دی. د پوهنې وزارت له خوا د ښوونې او روزنې د چوپړتیاو وړاندې کول نیغ په نیغه د بهرنیو مرستندویه ادارو په هغو مرستو پورې اړه لري چې د پوهنې وزارت په رسمي پرمختیایي بودیجه کې حساب شوی دي چې ځیني یې په عملیاتي برخو کې او ځیني یې په پراختیایي برخو کې لګول کیږي.

د افغانستان دولت د داخلي سرچینو د کمښت له امله نه شي کولای چه د ښوونې او روزنې لګښتونه د عادی بودیجې نه پوره کړی. د ښوونې او روزنې لپاره د مرستندویه ادارو مرستې د دریم ملي ستراتیژیک پلان د اهدافو او دSDG د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره شرط دي. د پوهنې وزارت ستراتیژیک پلان د درې مهمو برخو څخه (لکه کیفیت، لارس رسي او مدیریت) جوړ شوی دې او د لومړیتوبونو په دغه ترتیب سره بودیجه ځانګړې شوی ده. په پنځه کلن ستراتیژیک پلان کې د یادې هرې برخې لپاره په ترتیب سره 66.3%، 23.7% او 10% تخصیص ځانګړي شوې دی، چې په دې حساب 1062.55، 379.76 او 159.46 میلیونه امریکایي ډالر کیږي او ټوله مجموعه یې 1601.76 امریکایی ډالر کیږي چې کلني ویش یې په لاندې جدول کې ښودل شوی دی.

د پراختیایی بودیجې جزیات						
د بودیجې ډول	د 1396 کال اټکل شوی بودیجه	د 1397 کال اټکل شوی بودیجه	د 1398 کال اټکل شوی بودیجه	د 1399 کال اټکل شوی بودیجه	د 1400 کال اټکل شوی بودیجه	د 1396-1400 کاله پوری ټوله اټکل شوي بودیجه
کیفیت او ټراو	57.8%	63.8%	67.3%	68.4%	70.9%	**66.3%**
انډولیز لاس رسي	26.9%	24.5%	22.7%	23.4%	22.3%	**23.7%**
مدیریت	15.3%	11.7%	10.0%	8.3%	6.8%	**10.0%**
ټوله مجموعه	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**

پراختیایی بودیجه (په میلیون ډالر)						
دپراختیایی بودیجې ډول	د 1396 کال اټکل شوی بودیجه	د 1397 کال اټکل شوی بودیجه	د 1398 کال اټکل شوی بودیجه	د 1399 کال اټکل شوی بودیجه	د 1400 کال اټکل شوی بودیجه	د 1396-1400 کاله پوری ټوله اټکل شوي بودیجه
کیفیت او ټراو	138.07	190.17	224.32	239.44	270.55	**1062.55**
انډولیز لاس رسي	64.23	72.92	75.55	81.87	85.18	**379.76**
مدیریت	36.54	34.99	33.22	28.94	25.77	**159.46**
ټوله مجموعه	**238.83**	**298.07**	**333.10**	**350.26**	**381.50**	**1601.76**

د پوهنې وزارت د دریم استراتیژیک پلان موخې د پراختیائی همکارانو او د افغانستان د اسلامی جمهوری دولت له رهبری او په ځانګړی ډول د پوهنې وزارت سره د پراخو څو میاشتنیو بحثونو په ترڅ کې جوړی او ترتیب شوی دی او تر څنګ یی د پرلپسي مشورتي غونډو د جوړولو په نتیجه کې یو شمیر لومړنی مسودې جوړې او د نظر غوښتنې لپاره وړاندې شوی.
د یادو کمي موخو په ټاکلو کې، مهم او عمده معیارونه (لکه د وزارت ظرفیتونه، په هیواد کې د شته بی ثباتیو په نظر کې نیولو سره د برنامو د پلي کیدو د شونتیا کچه، د اړتیا وړ سرچینو شته والي او هغې ته لاس رسي) په پام کې نیول شوی دي. د اړونده خواو سره د پرلپسي مشورو په ترڅ کې د ستراتیژیک پلان د پایلو لپاره د کمي ارقامو ټاکل په حقیقت کې د ګډې پلان جوړونې اهمیت په ګوته کوي چې دا کار په اسانی سره د پوهنې وزارت لپاره ممکن نه وو.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د عمده لګښتونو څخه چې د پراختیایی بودیجې له لارې تمویلیږي په لاندې ډول یادونه شوی ده: د ښوونځیو او تعلیمي مرکزونو ودانول چې د کیفیت په برخه کې په1.24، 2.3، او 3.7 شمیرو، د سیمیزو برنامو په شمول د

ښووني او روزنې د کيفيت د ودې برنامې او د ښوونځي څخه دبيرون ماشومانو د روزنې برنامې د لاس رسي په برخه کې په1.1 او 1.3 شميرو، د ښوونيز نصاب اصلاح د کيفيت په برخه کې په 1.1، 1.4، 1.6، 3.1، او 4.1 شميرو، د ښوونکو د روزنې فعاليتونه د کيفيت په برخه کې په 1.12 او 1.14 شميرو، د تجهيزاتو اړوند لګښتونه او مصارف (لکه د ساينس لابراتوارونه، کمپيوترونه او د تخنيکي او مسلکي رده کړو د ورکشاپونو تجهيزول) په 1.25،2.4، او 3.8 شميرو، او د ظرفيت لوړوني او د داخلي تخنيکي کار کوونکو د ګمارنې د ميکانيزم د اصلاح په شمول د دندو او د پوهنې وزارت د فعاليتونو د چوکاټ اصلاح د مديريت په برخه کې په 1.1، 1.4، 1.6، او 1.7 شميرو کې قرار لري تر ټولو عمده وروستني مصرفي اقلام دي چې اوس مهال د عادي بوديجې څخه د هغوی تمويل شوني نه دی.

لاندې چارټ په درېيم ستراتيژيک پلان کې د شاملې بوديجې د مصرفي اقلامو عمومي انځور ښاي.

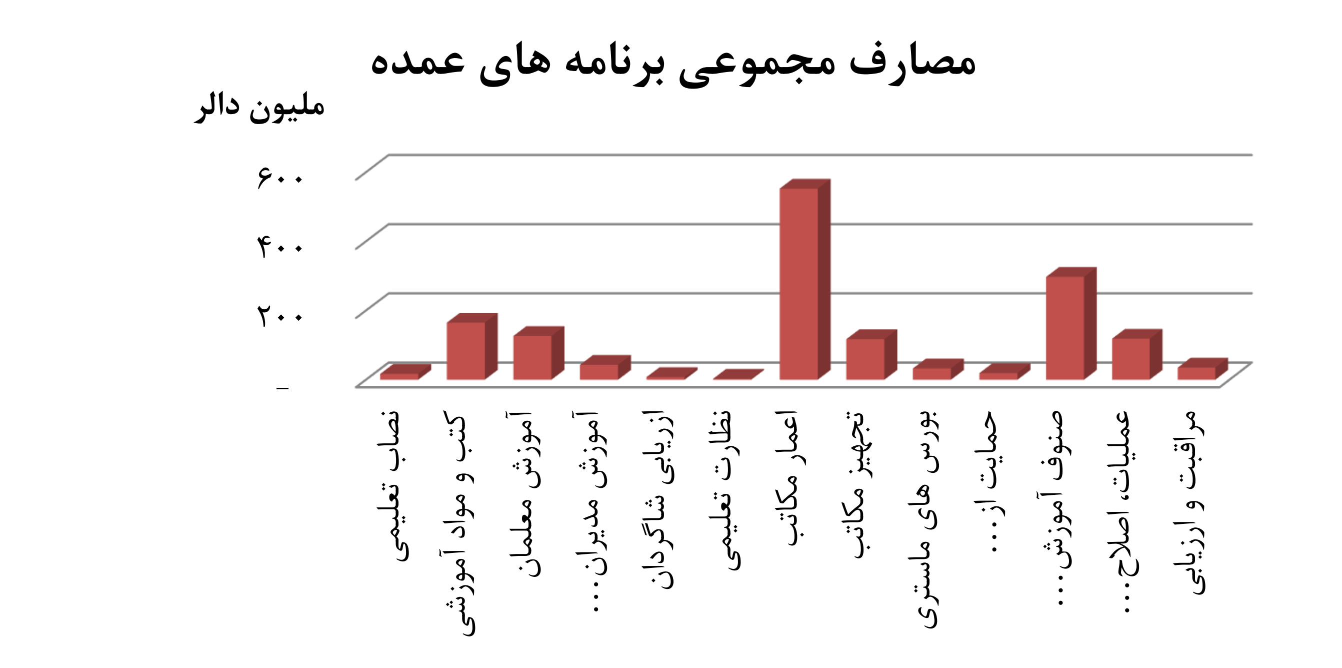

په عمومي ډول اختياري او غيری اختياري دواړه بوديجې په پراختيايی بوديجه کې شاملې دي چې د دولتي بوديجې په چوکاټ کې او بهر د دولت د بوديجې څخه په مصرف رسيږي. د تيرو ستراتيژيکو پلانونو د تطبيق په دورو کې د تمويلونکو ادارو د پروژو جوړوني پروسې د پوهنې وزارت سره د همغږی پرته پر مخ وړل کيدې او د پوهنې وزارت د اداري پروسو سره يې مطابقت نه درلوده چې دا کار ددی لامل شو چې په اوږد مهال کې د برنامو او فعاليتونو د موثريت کچه راټيټه کړي. نو په دې اساس د پوهنې وزارت او پرامختيايی شريکانو غوښتنه د ريم ستراتيژيک پلان د طرحه کولو او پلي کولو په برخه کې دا ده چې په بوديجه کې ټولې برنامې او مالي مرستې په پام کې ونيول شي او د يوه ګډ او هراړخيز مديريتي ميکانيزم د لارې د فعاليتونو د پلي کيدو څخه د څارنې مسئوليت د ټولو دخيلو خواو ترمنځ وويشل شي.

7.3 عملياتي بوديجه

په عملياتي بوديجه کې د کارکوونکو معاشات، امتيازات، د کارکوونکو د ګمارنې او روزنې لګښتونه او نور بيلابيل عملياتي لګښتونه شامل دي.

عملياتی بوديجه په ډيرو کلونو کی په بريالی ډول لګول شوي ده او دولتی کارکوونکی په مالی چارو او د پرګرامونو په اداره کولو کی د عادی بوديجې له سيستم سره آشنا دی. د افغانستان د دولت د سيستمونو سره د پوهنې وزارت د پراختيايی بوديجې، مالي او تدارکاتي سيستمونو نه همغږي په خپل وخت د پراختيايی بوديجې او تخصيص د نه ادا کولو لامل ګرځيدلی دی. د پوهنې وزارت په دريم ملي ستراتيژيک پلان کې د ادايني د ښه کولو او د څارنې د همغږي کولو لپاره د برنامو د ښه کيدو طرحه او د مالي او حساب ورکووني د ګډو چارو برنامې ځاي پر ځاي شوی دي.

دعملیاتي بودیجي جزیات							
د لګښتونو ډول/د پرمختیایی بودیجي مصرفول	د 1395 کال لپاره تخمین شوی بودیجه	د 1396 کال اټکل شوی بودیجه	د 1397 کال اټکل شوی بودیجه	د 1398 کال اټکل شوی بودیجه	د 1399 کال اټکل شوی بودیجه	د 1400 کال اټکل شوی بودیجه	د 1396-1400 کاله پوری ټوله اټکل شوې بودیجه
کیفیت او تړاو	93.3%	72.7%	92.0%	91.3%	90.5%	89.8%	**91.2%**
انډولیز لاس رسي	6.6%	7.2%	7.9%	8.7%	9.4%	10.2%	**8.8%**
مدیریت	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	**0.1%**
ټوله مجموعه	100%	100%	100%	100%	100%	100%	**100%**

7.4 مالي مرستي

د دریم استراتیژیک پلان مالی اړتیاوې چه کلنی عملیاتی لګښتونه په کی شامل دي پرمختیایی شریکانو ته وړاندی شوی دی. د بودیجي د عملیاتی برخو تجزیه د مخکینیومنل شوو لارو چارو پیروي کوي. په همدې ډول د پرمختیایی بودیجي د اړتیاو څخه چي په پورته ډول خلاصه شوي په راتلونکو پاڼو کې تري په تفصیلي ډول یادونه کیږي.

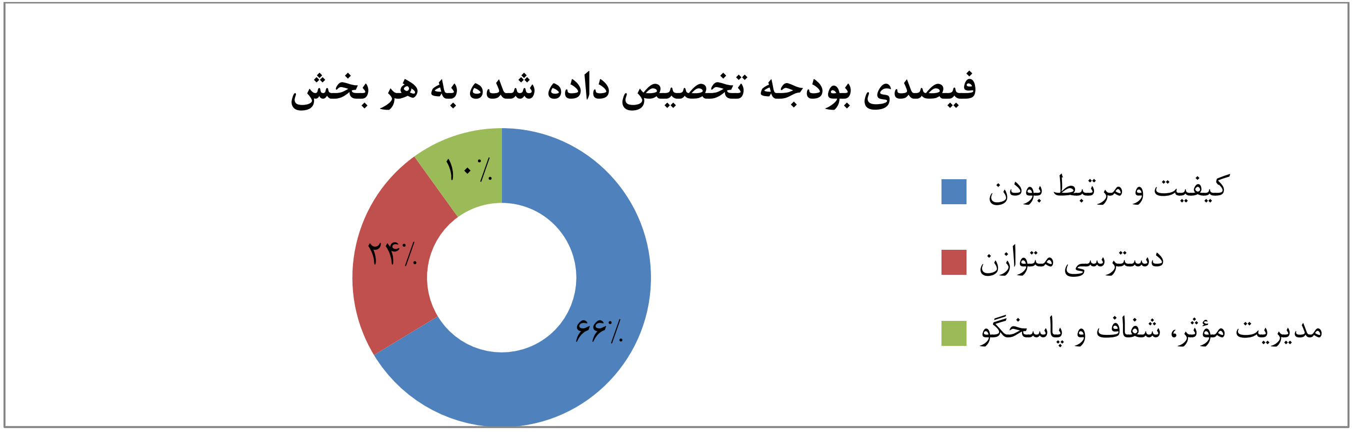

اوله برخه) کیفیت او تړاو	**1,062,545,329**
دوهمه برخه) انډولیز لاس رسي	379,759,417
دریمه برخه) اغیزمن ، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت	159,455,146

د دریم استراتیژیک پلان د دریو واړو برخو اړینه بودیجه په پورته جدول او دیاګرم کی ښودل شوي ده.

د ښووني او روزني د وضعیت تحلیل داښاي چه د دولت د منځمهالي مالي چوکاټ (MTFF)تخمین د اقتصادی اړخه ډیر تړلي او ثابت دی او د ښووني او روزني لپاره تر1399 (2019) مالی کال پوري ځانګړي شوی تخصیص د تغیر وړ نه دی. د پرمختیایی شریکانو فنډ (په شمول د غیری اختیاري بودیجي) ته په کتو ددی احتمال شته چي په راتلونکي کي د پرمختیایی شریکانو مالي ملاتړ د اوس په پرتله کم شي. په لاندې جدول کې د ښووني او روزني د وضعیت تحلیل د مالي وزارت د نشریو د تخمین څخه په ګټې اخیستني سره تر 2020/1399 کال پوري د پوهني وزارت لګښتونه ښودل شوی دي.

1399 2020	1398 2019	1397 2018	1396 2017	1395 2016	میلیارد افغانی
398.00	**398.90**	**396.10**	**441.90**	**418.70**	عواید او بلا عوضه مرستي (دولتی سرچینی)
59.00	147.30	136.10	127.60	117.10	**داخلی عواید**
239.00	251.60	260.00	314.30	301.60	**بلا عوضه مرستي**
475.00	**458.75**	**444.10**	**429.40**	**461.80**	د دولت مصارف
360.00	**339.45**	**318.60**	**302.90**	**283.30**	عادِي مصارف
115.00	**119.30**	**125.50**	**126.50**	**178.50**	پراختیایی مصارف
0.00	119.0	125.50	126.50	175.50	**بیروني**
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	**قرضونه**
-77.00	-59.85	-48.00	12.50	-43.10	**د بودیجي کسر سره د بلا عوضه مرستو**
- 201.00	- 192.15	-182.50	-175.30	-166.20	**د بودیجي کسر پرته د بلا عوضه مرستو**
59.60	**57.20**	**56.00**	**54.70**	**59.60**	د ښووني او روزني د سکتور مصارف (MTFF)
4.2%	2.1%	2.4%	-8.2%	34.3%	**د کلني لوړوالي سلنه**
12.5%	**12.5%**	**12.6%**	**12.7%**	**12.9%**	د دولت د ټولو لګښتونو سلنه
57.22	**54.91**	**53.76**	**52.51**	**57.22**	د ښووني او روزني او لوړو زده کړو د سکتور لګښتونه (96% لګښتونه)
48.04	**46.10**	**45.14**	**44.09**	**48.04**	د ټول سکتور څخه د ښووني او روزني د سکتور لګښتونه (80.6% د ټول سکتور)
9.18	**8.81**	**8.62**	**8.42**	**9.18**	د لوړو زده کړو ټول لګښتونه (15.4% د ټول سکتور)

د 1395-1399 (2016-2020) کال پورې د پوهني وزارت د سرچینو د تخمین لپاره د مالیي وزارت د مالي منځمهالي چوکاټ د کارولو پر اساس شننه دا ښاي چي ددی کلونو ترمنځ د عمومي زده کړو، د ښوونکو د روزني، تخنیکي او مسلکي زده کړو او لوړو زده کړو لپاره د عادي لګښتونو د في واحد قیمت (د ښوونځي په کچه) د 16% څخه تر 22% پورې راټيټيږي. د ښووني او روزني د عادي لګښتونو د في واحد په قیمت کي ټيټوالي د خدماتو په کیفیت باندې د پام وړ تأثیر اچوي او د اړتیا وړ مالي سرچیني د موادو او عملیاتو د تامینولو، او تجهیزاتو څخه د ساتني او څارني لپاره کارول کیږي چي په ترځ کي یې ټول خدمات محدودیږي چي نیغ په نیغه د شاګرد او ښوونکي په نسبت باندې مثبت تاثیر غورزوي او ددی نسبت کچه ورسره ښه کیږي.

په داسی حال کی چه د پوهني په وزارت کي د کړنو د ښه والی او مؤثریت لپاره فرصتونه شتون لری خو د منځمهاله مالي چوکاټ په محدوده کي د فعالیتونو د ترسره کولو لپاره د في واحد له مخي لګښت ستونزمن دی. دا موضوع د غوره لومړیتوب لرونکو اړتیاو، د لرول شوو سرچینو د موثریت د معلوملو لپاره په دقیقو شننو او څیړنو، او د فعالیتونو د مثمریت په موخه د غوره چوپړتیاو د وړاندی کولو لپاره په لارو چارو باندې ټینګار کوي. په پورته بخشونو کي، د فعالیتونو د ویش، د لګښتونو د کچي د راټيټولو او په کم لګښت سره د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندی کولو په منظور خصوصي سکتور په موثر ډول ګډون کړی دی. په همدي ډول په ستراتیژیک پلان کي د ځینو هغو وزارتونو سره چي ځیني ښوونیزي چوپړتیاوي وړاندي کوي همکاري په نظر کي نیول شوی ده او ددی ترڅنګ د ځینو ښوونیزو مسئولیتونو د منلو لپاره په ښوونه او روزنه کي د خلکو ګډون ته هم پاملرنه شوی ده.

مرسته کوونکو ادارو تر دي مهاله د دریم استراتیژیک پلان د تطبیق لپاره ژمني نه دی کړی. انتظار کیږی چه د راتلونکو دریو کلونو لپاره به مالی تخصیصونه د نومبر په میاشت کی اجرا شي او موجوده بودیجه به په کلنی ډول سره د کټي وړ و ګرځي. د تیرو تجربو په اساس، پوهني وزارت د تمویلونکو ادارو د فنډ لپاره په لاندي ډول تخمین کړی دی کوم چي ډونران یی شاید چي د ښووني او روزني د ملاتړ لپاره په لاس کي ولري.

ترټولو لوی بودیجوی عنصر د تولګیو جوړونه ده چه ډیر بخځونه ئی خانته رااړولی دی، اوسنی مالي ظرفیت د دي اجازه نه ورکوی چه د تولګیو او ښوونځیو ودانۍ(دیوالونه، د انګړ دیوالونه، اداری ودانی، تشنابونه او داسی نور) جوړی شي. په دریم

ستراتيژيک پلان کې د ښوونځيو د ودانولو لپاره د نويو چيلنونو څخه (لکه د ښاري پراختيا د وزارت، د کليو د پراختيا وزارت، او د خلکو ژمني د برنامې لاندې د خلکو د همکاريو پر مټ د ښوونځيو ودانول) کار اخيستل کيږي، خو په دې برخه کې د بوديجې مصرف د زياتو ننګونو سره مخامخ دی. د درسي کتابونو د چاپ او ويش نوی رويشونه د دريم ستراتيژيک پلان په لومړيتوبونو کې راځي او ښوونځيو ته په دوامداره ډول د کتابونو د رسولو لارو چارو څخه ګټه پورته کيږي.

د ظرفيت لوړوني په برخه کې د پام وړ اهداف، د ماسترۍ پروګرام د پلي کولو او د داخلي تخنيکي کار کوونکو د ګمارلو څخه عبارت دي چې په پورته بخشونو کې تشريح شوي دي او د ظرفيت لوړوني د لوي برنامې تر چتر لاندې د کړنو د اصلاح او بيا کتنې او د پوهنې وزارت د تشکيل د نوي کولو په جريان کې په تفصيل سره د څېړنې او شننې لاندی نيول کيږي. لکه څنګه چې مخکې ترې يادونه وشوه، د ماسترۍ پروګرام په اړونده کاري ساحو کې د دقيقې انتخابي پروسې له لارې برابريږي. پوهنې وزارت اوس مهال په دې لټه کې دی چې د شته ظرفيتونو څخه د فعاليتونو په مديريت کولو کې په چټکې سره ګټه پورته کړي او په تخنيکي او تخصصي ساحو کې د تشکيل په ظرفيت لوړونه باندې تمرکز وکړي.

7.5 د دريم استراتيژيک پلان د پروجکشن موډل

د دريم ستراتيژيک پلان د جوړولو او ترتيبولو لپاره د چمتوالي د پروسې د يوې برخې په ډول د لومړيتوبونو د ټاکلو د پروسې او د هغې د کمې پايلو او اهدافو او د پلان د راتلونکو مالي مصارفو لپاره د پروجکشن موډل برابر شوی دی چې د اړتيا وړ سرچينو د تخمين او مالي پلان جوړوني د يوې وسيلې په ډول ترې ګټه پورته کيږي. ددې موډل په جوړولو او برابرولو کې د هغو لارو چارو او تکتيکونو څخه ګټه پورته شوی ده چې د تخمين او وړاندوينې په برخه کې په نړيوالو تجروبو او تکتيکونو باندې ولاړ دي.

د پروجکشن موډل لاندی ګټې لري:

- د غه موډل د ښوونې او روزنې په ټول سيستم کې د پيشبيني شوو لګښتونو انسجام تضمينوي. د تنظيم شويو اړيکو نه په ګټې اخيستنې سره په يوه عنصر کې تحولات په پرله پسې ډول په ټولو عناصرو کې د تغيراتو د راتلو سبب کيږي.
- د پرمختللو سافټ ويرونو څخه په ګټې اخيستنې سره حسابي معاملې اسانې او چټکې شوی دي.
- دغه موډل د سکتوري ليد لوري د رامينځته کيدو څخه ډاډ ورکوي اود ښوونې او روزنې په سيستم کې شاملې ټولې سطحې او پروګرامونه د يو بل سره تړي.
- د مختلفو سناريو ګانو د ازمايښت لپاره دا موډل يو ځانګړې ظرفيت لري او پاليسي جوړونکو ته دا فرصت په لاس ورکوي چې مختلف غوراوي د څېړنې او ارزونې لاندې ونيسي ترڅو له مخې يې يوه مناسبه سناريو وټاکي.

د پروجکشن موډل د پلان د کيفي برخو په نسبت په کمي برخو باندې زيات تمرکز کوي. يا په بل عبارت کله چې د اړتيا وړ سرچينې (لکه بودجه، درسي ټولګې، ښوونکي او نور) د ځينو وړاندوينو سره يو ځاې د مختلفو غوراويو په موخه په پام کې نيول کيږي نو په دې صورت کې د پروجکشن موډل د هغوي کيفي ګټې نه منعکسوي. د پروجکشن د موډل دغه نقيصه چې د پلان په کمي اړخونو باندې زيات تمرکز کوي، د پلان په تشريحي سند او د پاليسي د تطبيق په چوکاټ کې چې د پلان د لومړيتوبونو يوه متفاوته شننه وړاندې کوي جبران شوی ده او د فرضي ارقامو ترکيب، ظرفيتونه او لومړيتوبونه پکې کارول شوي دي لکه د ځانګړي چوکاټ لپاره د کيفي اهدافو ټاکل. د ځينو شننو څخه په لاندې ډول يادونه کيږي:

<u>الف)د شموليت تخمين</u>

د ښوونځي د عمر (5-24 کاله) د تخمين پراساس، د زده کوونکو د داخلې لپاره ټاکل شوې هدف او د ټولو ټولګيو په کچه زده کړو ته د زده کوونکو د دوام ورکولو د اندازې تعقيبول پياده شوی دی. او د نارينو او ښځينو په توپير سره په ټولو فرعي کچو کې شامل شوی دي. په ټوليز ډول، په ټولو فرعي سطحو کې د زدوکوونکو د شموليت کچه په 1394 کال کې 9.1 ميليونه، په 1396 کال کې 9.7 ميليونه او په 1400 کال کې 12.0 ميليونه اټکل شوی ده چې په دې اساس، اساسي زدکړې (1 نه تر 9 ټولګې پورې) له 3.1 څخه 4.6 ميليونه زدکوونکو ته زيات والی مومي، چه د ناخالص شموليت اندازه يې له 97.7% څخه 120.1% ته لوړيږي.

د شموليت تخمين

د ټولګيو او نورو مختلفو دورو لپاره د جنسيت په توپير سره د نوو زده کوونکو (جديدالشمول) د جذب اندازه او د شموليت جريانات (ارتقا، تکرار او ترک) د ښوونځي د عمر (5-24 کالونه) د نفوس د تخمين پر اساس ټاکل کيږي او د اړتيا پر مهال ترې په

محاسبو کې ګټه پورته کیږي. په ټولیز ډول، د ترسره شوي تخمین پر اساس په ټولو ښوونیزو دورو کې د ټول شمولیت اندازه په 1394 کال کې د 9.1 میلیونه تنو څخه په 1396 کال کې9.7 میلیونه تنو ته لوړیږي او دا اندازه په 1400 ام کال کې 11.4 ملیونه تنو ته لوړیږي چې په دې اساس په اساسي زده کړو کې (9-1 ټولګي پورې) د شمولیت اندازه د8 میلیونو څخه 9.9 میلیونو تنو ته رسیږي.

ب) د سرچینو د اړتیا پر اساس تخمین:

د تدریسي او غیری تدریسي کارکوونکو، درسي ټولګیو او لابراتوارونو، درسي کتابونو او د ښوونکو د لارښود کتابونو د اړتیاو تخمین د زده کوونکو د شمولیت د تخمین او د سرچینو څخه (لکه د زده کوونکو نسبت شعبې ته او یا د دوه شفټه او درې شفټه درسي ټولګیو سلنه) د ګټې اخیستنې لپاره د ټاکل شوو نورمونوپر اساس تر سره کیږي.د یادو نسبتونو پر اساس د پروجکشن موډل دا په ډاګه کوي چې د عمومي زده کړو لپاره د 17,000 بابو نوو درسي ټولګیو ودانولو، 58000 تنو ښوونکو استخدام او 268 میلیونه ټوکه کتابونو او لارښود کتابونو چاپ او ویش ته اړتیا لیدل کیږي.

د ښوونکو د روزنې پروګرام د تصدیق او باور ورکونې د نوې سیستم څخه په ګټې اخیستنې، په کال کې 100000 تنو ښوونکو ته باور لیکونه ورکول کیږي، په داسې حال کې چه 175000 تنو نورو ښوونکو ته د ښوونکو د روزنې په داخل خدمت پروګرام کې او 33000 تنو د ښوونځیو مدیرانو ته دSMTs په پروګرام کې روزنه ورکول کیږي او فارغیږي.

ج)د بودیجې لپاره د اړتیا وړ سرچینو پیداکول

دغه تخمین د ټاکل شوو لګښتونو د محاسبې پر اساس د فې واحد د مصرف له مخې(لکه د ودانۍ لګښت د فې ټولګي له مخې، د کتابونو د رانیونې او ویشنې لګښت د فې کتاب له مخې، او د ښوونکو معاش د فې ښوونکي له مخې او نور) ترسره شوی دي. مالي وزارت د اړتیا وړ سرچینو د لګښتونو اندازه د بودیجې د تخصیصونو له مخې ټاکي چې ددې وزارت په مالي منځمهالي چوکاټ کې هم مشخص شوی دي. سربیره پر دې د سرچینو په اساس لګښتونه او تخمین شوی تخصیص د تمویلونکو ادارو د مرستو سره پرتله شوی چې په ترڅ کې يې مالي خلا په ډاګه شوی ده.

د مالي ظرفیت د تخمین لپاره دMTFFڅخه ګټه اخستل شوې ده چې پر اساس یې د پوهنې وزارت لپاره د 1396 څخه تر 1400 کال پورې ټول 236.4 میلیارده افغانۍ تخصیص اټکل شوی دی چې له دې ډلې څخه 150.4 میلیارده افغانۍ د عملیاتي (عادي) چارو لپاره او 68.0 میلیارده افغانۍ د پراختیایي چارو لپاره په پام کې نیول شوی دي. په داسې حال کې چې د ښوونیزو لګښتونو د پام وړ یوه برخه د رسمي پرمختیایي تمویلونکو (ODA) له خوا ورکول کیږي او د مصرف په موخه په دولتي بودیجه کې داخلیږي. د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت نوې پالیسي داده چې د تمویلونکو ادارو د اختیاري بودیجې د زیاتولو لپاره زیاتې هڅې ترسره شي ترڅو له دې لارې دولتي بودیجه زیاته او غښتلې شي.

د دریم استراتیژیک پلان د ملاتړ لپاره د (ODA)بلا عوضه مرستې تخمین شوی دي.یو د احتیاطي فرضیو څخه داده چې د دولت د بودیجې څخه بیرون مرستې (غیری اختیاري بودیجه) چې د ښوونې او روزنې لپاره په پام کې نیول شوی دي د پوهنې وزارت لپاره د دولت د 80% سلنې پرمختیایي بودیجې سره معادلې دي، چې په دې حساب ویل کیدای شي چې د دریم ستراتیژیک پلان د پلې کیدو لپاره 68.8 میلیارده افغانیو (چې معادل یې 1.03 میلیارده ډالر کیږي) ته اړ تیا ده.

د پلان شوو لګښتونو لپاره د دواړو بودیجوي سرچینو (اختیاري او غیری اختیاري بودیجه) پرتله کول دا په ډاګه کوي چې د دریم ستراتیژیک د تطبیق پر مهال 55.7 میلیارده افغانۍ د بودیجې کسر موجود دی، او یا په بل ډول د ښوونې او روزنې د ټول تخصیص څخه 18% یې د پلان د تطبیق پر مهال موجود دی. د یادونې وړ ده چې د پلان د تطبیق پر مهال د بودیجې د کسر اندازه یو شان نه ده، په دې معنا چې د پلان د تطبیق په لومړیو دوو کلونو کې د بودیجې کسر شاید چې منفي وي خو وروسته د هغې څخه د پام وړ زیاتوالی پیدا کوي او د بودیجې د کسر کچه کمیږي.

د بودیجې 18% کسر په داسې حالاتو او شرایطو کې قرار لري چې په اسانۍ سره کنټرول او مدیریت کیدلای شي، په ځانګړي ډول په هغه صورت کې که چیرې د بروکسل په کانفرانس کې د شوو مالي ژمنو لپاره نوې تضمینونه وړاندې شي او د دغو ژمنو پر اساس سم تخمین په کار واچول شي او ترڅنګ یې د پوهنې وزارت د نوښتونو پر اساس د ښوونې او روزنې د چینلونو پرته د نورو لارو څخه پرمختیایي بودیجه ترلاسه شي لکه د ښوونې او روزنې په ډګر کې د ICT اړوند فعالیتونو د ترسره کولو لپاره د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوجۍ د فنډ څخه کار اخیستل او داسې نور. نو په دې اساس، د مختلفو سناریوګانو او بحثونو په

نظر کې نیولو سره چې د ممکنه غوراوي د بررسی او څیرنې لپاره د پوهنې وزارت د مختلفو متخصصینو او تمویلونکو هیوادونو د نماینده ګانو پواسطه ترسره شوی دي، د بودیجې د کسر دغه تخمین په درېیم ستراتیژیک پلان کې د منلو وړ ګرځېدلي دی. په همدی ډول د اړتیا وړ مالي سرچینو د تخمین او د پلان د بودیجوي اړتیاو په پروسه کې د یوې خوا نه د اندازې وړ مختلفو هدفونو ته او د بلې خوا نه د پوهنې د سکتوراوسنیو او راتلونکو مالي محدودیتونو او ظرفیتونو ته پاملرنه شوی ده.

مالي شاخصونه	1394 2015	1395 2016	1396 2017	1397 2018	1398 2019	1399 2020	1400 2021
د پوهنې وزارت ټول عادي مصارف (په میلیون افغانی)	30,411	31,187	33,680	36,220	38,883	41,675	44,599
د معاشونو سلنه	92.0%	93.0%	92.7%	92.0%	91.3%	90.5%	98.8%
د پوهنې وزارت ټول پراختیایی مصارف (میلیونافغانی)	5,873	16,178	16,002	19,971	22,317	23,467	25,560
داخلي ناخالص تولید (خیالي)	1,210.9	1,370.6	1,555.9	1,754.1	1,977.5	2,229.4	2,513.4
د ټول داخلي ناخالص تولید څخه د دولت د عادي مصارفو سلنه	*19.4%*	20.1%	19.6%	18.4%	18.4%	18.4%	18.4%
دټولداخلي ناخالص تولید څخه د دولت د پرمختیایی مصارفو سلنه	*6.9%*	12.3%	7.5%	6.6%	6.6%	6.6%	6.6%
د دولت د ټولو عادي مصارفو څخه د پوهنې وزارت د عادي مصارفو سلنه	12.9%	11.3%	9.9%	9.4%	9.2%	9.0%	9.0%
د دولت د ټولو پرمختیایی مصارفو څخه د وزارت د پرمختیایی مصارفو سلنه	7.1%	9.6%	9.6%	9.6%	9.7%	9.7%	9.7%
پوهنې وزارت ته د ورکړل شوي بودیجې څخه د عادي تخصیص مجموعه	30,411	31,187	30,260	30,362	33,599	37,012	41,727
پوهنې وزارت ته د ورکړل شوي بودیجې څخه د پرمختیایی تخصیص مجموعه	16,505	16,178	1,400	1,112	1,303	1,469	1,665
د دولت د ټولو پرمختیایی مصارفو څخه د پوهنې وزارت د بودیجې څخه بیرون مرستو سلنه	36.1%	36.6%	71.4%	62.2%	61.4%	60.8%	70.00%
د پوهنې وزارت د بودیجې څخه بیرون مرستو مجموعه (میلیون افغانی)	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*
د بودیجې څخه د بیرون مرستو پرته د وزارت د بودیجې کسر (میلیارد افغانی)			**14,751**	**19,336**	**21,782**	**22,105**	**24,431**
د بودیجې څخه بیرون مرستو په شمول د وزارت د بودیجې کسر			**5,422**	**10,007**	**12,453**	**12,776**	**15,102**
د ټولې بودیجې د تخصیص په پرتله د بودیجې څخه د بیرون مرستو په شمول د وزارت د بودیجې د کسر سلنه			**10.9%**	**17.8%**	**20.3%**	**19.6%**	**21.5%**
د پلان د تطبیق په اوږدو کې د بودیجې د کسر سلنه (1396-1400)	**18.0%**						

ملپانی (ضمیمی) او جدولونه

لومړی ضمیمه: پرمختیایی بودیجه (په امریکایی ډالر)

شماره	د ستراتیژیک پلان فعالیتونه	د في واحد لګښت په امریکايي ډالر	لګښتونه					
		1395 (2016)	1396 (2017)	1397 (2018)	1398 (2019)	1399 (2020)	1400 (2021)	ټوله مجموعه
			238,832,250	**298,074,800**	**333,095,957**	**298,074,800**	**381,498,708**	**1,601,759,892**
کیفیت او تړاو			**138,066,500**	**190,166,250**	**224,322,885**	**190,166,250**	**270,548,563**	**1,062,545,329**
1	عمومي زده کړې		**101,884,250**	**149,341,625**	**173,152,528**	**149,341,625**	**233,102,389**	**859,304,500**
1.1	د ښوونیز نصاب اصلاح، چوکاټ او سر ټکو ته پراختیا ورکول		1,500,000	1,500,000	1,000,000	1,500,000	-	4,000,000
1.2	د درسي کتابونو او ښوونیزو موادو ویش او پراختیا		1,000,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	300,000	5,300,000
1.3	د ښوونکي د لارښود کتابونو چاپ او ویش	0.5	23,625,000	27,562,500	30,677,063	27,562,500	36,374,025	151,665,009
1.4	د ماسټرۍ برنامې د ښوونیز نصاب د پرمختګ/ د نصاب د کار کوونکو د وړتیاو په برخه کې پرمختګ کړی دی	17,000	446,250	937,125	983,981	937,125	-	2,883,946
1.5	د سمعي او بصري موادو او محتوا سره د درسي کتابونو/ ښوونیز نصاب بدلول.		500,000	1,000,000	600,000	1,000,000	300,000	3,000,000
1.6	ښوونیز نصاب، سر ټکو او د ښوونیز نصاب چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی ده (د ښوونکو د روزنې برنامه)		500,000	-	-	-	-	500,000
1.7	درسي او د ښوونکو لارښود کتابونو ته پراختیا ورکړل شوی (بیاکتنه یی شوی ده) (د ښوونکو د روزنې برنامه)		300,000	700,000		700,000	-	1,000,000
1.8	درسي او د ښوونکو لارښود کتابونه چاپ او ویشل شوی دي (د ښوونکو د روزنې برنامه)	0.9	236,250	248,063	260,466	248,063	287,163	1,305,430
1.9	د ښوونکو د تصدیق/ اعتبار ورکونې چوکاټ	500,000	525,000	-	-	-	-	525,000
1.10	د ښوونکو تصدیق/او هغوي ته اعتبار ورکونه	250	2,625,000	4,134,375	5,788,125	4,134,375	9,572,112	29,716,526
1.11	ښوونکو د روزنې موسیساتو ته اعتبار ورکول (د موسیساتو د پراختیا د پلانونو په شمول)	55,000	115,500	606,375	636,694	606,375	561,564	2,722,367
1.12	په داخل خدمت برنامه کې د ښځینه ښوونکو سره د مرستې په موخه د سیمیزو مالي هڅونو برابرول	400	4,200,000	6,615,000	9,261,000	6,615,000	15,315,379	47,546,441
1.13	د داخل خدمت ښوونیزه برنامه	180	3,780,000	5,953,500	7,293,038	5,953,500	11,486,534	37,264,717

1.14	د ښځینه محصلینو لپاره د خدمت مخکي ډیپلومه کورسونو برابرول	700	735,000	1,157,625	1,215,506	1,157,625	1,340,096	5,724,508
1.15	د ښوونځیو مدیرانو د تصدیق/ باور ورکوني چوکاټ ته پراختیا ورکول		300,000	-	-	-	-	300,000
1.16	ښوونځیو مدیرانو، اداري کارکوونکو ته د ښوونځیو د مدیریت زدکړې	425	1,338,750	2,811,375	2,951,944	2,811,375	5,424,197	16,658,987
1.17	د پرمختللي پلانونو عملي کول او پرمخ بیول/ د ښوونځیو کمول	1,200	2,520,000	3,969,000	4,167,450	3,969,000	6,126,152	21,158,424
1.18	د ښوونکو د روزني مرکزونو (تربیه معلم) د ښوونکو لپاره د ماستري د پرګرامونو برابرول	17,000	1,785,000	2,811,375	2,951,944	2,811,375	2,169,679	11,784,358
1.19	د ښوونیزی خارني لپاره د معیارونو/لارښود پراختیا.		200,000	100,000	-	100,000	-	300,000
1.20	د ښوونیزی خارني د څارونکو لپاره د ماستري پروګرامونو برابرول	17,000	446,250	1,405,688	1,967,963	1,405,688	2,169,679	8,055,939
1.21	ښوونیزی خارنی د څارونکو د مسلکي وړتیا لوړولو لپاره لنډ مهاله کورسونه برابرول	450	236,250	496,125	520,931	496,125	574,327	2,374,611
1.22	د زده کوونکو د یادګیری د ارزوني لپاره د ملي پرمختیایی چوکاټ او لارښود پراختیا		1,000,000	500,000	200,000	500,000	200,000	2,100,000
1.23	د زده کوونکو د یادګیری ارزیابي پلي کول	900,000	945,000	992,250	1,041,863	992,250	1,148,653	5,221,722
1.24	د ښوونځیو ودانول (درسي تولګي)	20,000	42,000,000	66,150,000	81,033,750	66,150,000	114,865,341	401,289,591
1.25	په ساینسي او کمپیوټري لابراتوارو باندی د ښوونځیو تجهیزول	30,000	9,450,000	16,537,500	17,364,375	16,537,500	22,973,068	88,204,056
1.26	په ښوونځیو کي د روغتیایی خدمتونو پیاوړي کول	1,500,000	1,575,000	1,653,750	1,736,438	1,653,750	1,914,422	8,702,869
2	**اسلامي زده کړی**		**13,031,000**	**13,572,550**	**18,896,135**	**13,572,550**	**25,882,990**	**93,602,129**
2.1	د درسي او لارښود کتابونو چاپ او ویش	1.2	756,000	793,800	902,948	793,800	995,500	4,396,342
2.2	د ښوونکو د تصدیق/ باور ورکوني چوکاټ ته پراختیا ورکول		200,000	100,000	50,000	100,000	-	350,000
2.3	د ښوونځیو ودانول (درسي تولګي)	20,000	10,500,000	11,025,000	16,206,750	11,025,000	22,973,068	80,152,918
2.4	په ساینسي او کمپیوټري لابراتوارو باندی د ښوونځیو تجهیزول	30,000	1,575,000	1,653,750	1,736,438	1,653,750	1,914,422	8,702,869
3	**تخنیکي او مسلکي زده کړی**		**21,921,250**	**26,424,425**	**31,410,189**	**26,424,425**	**10,644,262**	**104,922,929**
3.1	د ښوونیز نصاب اصلاح، چوکاټ او سر ټکو ته پراختیا ورکول		500,000	500,000	200,000	500,000	-	1,200,000

1,400,000	300,000	300,000	300,000	300,000	200,000		درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو پراختيا	3.2
3,481,148	765,769	661,500	694,575	661,500	630,000	1.2	د درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو چاپ او ويش	3.3
750,000	-	300,000	100,000	300,000	300,000		د ښوونکو د تصديق/ باور ورکوني چوکاټ ته پراختيا ورکول او په ازمايينتي ډول پلي کول	3.4
1,853,053	516,894	297,675	364,652	297,675	236,250	450	د داخل خدمت روزنيزی برنامي	3.5
4,905,026	765,769	661,500	1,389,150	661,500	630,000	12,000	د پرمختيايي پلانونو تطبيق او پراختيا/ د ښوونځيو وده او پرمختګ	3.6
71,027,007	3,828,845	19,845,000	24,310,125	19,845,000	15,750,000	30,000	د ښوونځيو ودانول (درسي تولګي)	3.7
20,306,695	4,466,985	3,858,750	4,051,688	3,858,750	3,675,000	70,000	په لابراتوارونو او ورکشاپونو باندې د ښوونځيو سمبالول	3.8
4,715,770	**918,923**	**827,650**	**864,033**	**827,650**	**1,230,000**		**ليک، لوست زده کړې**	**4**
200,000	-	-	-	-	200,000		د ښوونيز نصاب اصلاح، چوکاټ او سر ټکو ته پراختيا ورکول	4.1
200,000	-	50,000	50,000	50,000	100,000		درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو پراختيا	4.2
3,915,770	918,923	727,650	764,033	727,650	630,000	1.2	د درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو چاپ او ويش	4.3
200,000	-	50,000	50,000	50,000	100,000		د سمعي او بصري موادو او محتوا سره د درسي کتابونو/ ښوونيز نصاب بدلول.	4.4
200,000	-	-	-	-	200,000		د زده کوونکو د يادګيری د ارزوني لپاره د ملي پرمختيايي چوکاټ او لارښود پرمختيا	4.5
379,759,417	**85,179,770**	**72,920,550**	**75,554,147**	**72,920,550**	**64,230,750**		**انډوليز لاس رسي**	
299,005,139	**61,121,862**	**60,572,550**	**59,636,803**	**60,572,550**	**55,673,250**		**عمومي زده کړی**	**1**
2,320,765	510,513	441,000	463,050	441,000	420,000	400,000	په ښوونځی کې او د ښوونځي څخه د باندې د ماشومانو د شمير د معلومولو لپاره سروې ترسره کول	1.1
4,028,916	-	-	2,112,666	-	1,916,250	5,000	د ولسواليو د ښوونيزو پلانونو پراختيا	1.2
220,983,735	40,841,010	48,510,000	41,674,500	48,510,000	46,200,000	80	د محلي زده کړو او چټکو زده کړو د تولګيو رامنځته کول او د هغې څخه ملاتړ.	1.3
36,138,747	11,027,073	4,762,800	8,334,900	4,762,800	1,512,000	1,440	په کليو او بانډو کې د ښځينه ښوونکو ګمارل	1.4

1.5	د ټولنيز خوزښت او عامه پوهاوی برنامي په لاره اچول	500,000	525,000	551,250	578,813	551,250	638,141	2,900,956
1.6	د ښوونځيو لپاره د شوراګانو جوړول او روزل	1,000	2,100,000	3,307,500	3,472,875	3,307,500	5,105,126	17,632,020
1.7	په بیړني حالات کي د ښوونيزو خدمتونو برابرول (د سرچينو برابرول او ملاتړ کول)		3,000,000	3,000,000	3,000,000	3,000,000	3,000,000	15,000,000
2	**اسلامي زده کړی**		**105,000**	**165,375**	**231,525**	**165,375**	**382,884**	**1,188,661**
2.1	د ښوونځيو لپاره د شوراګانو جوړول او روزل	1,000	105,000	165,375	231,525	165,375	382,884	1,188,661
3	**تخنيکي او مسلکي زده کړي**		**2,152,500**	**5,567,625**	**8,740,069**	**5,567,625**	**16,017,334**	**44,754,140**
3.1	د ښوونځيو لپاره د شوراګانو جوړول او روزل	1,000	52,500	55,125	57,881	55,125	63,814	350,871
3.2	د استاد- شاګردي د برنامي لاندي د زده کوونکو ملاتړ (په برنامه کي د شاملو زده کوونکو شمير)	500	2,100,000	5,512,500	8,682,188	5,512,500	15,953,520	44,403,270
4	**سواد زده کړی**		**6,300,000**	**6,615,000**	**6,945,750**	**6,615,000**	**7,657,689**	**34,811,477**
4.1	د ليک لوست لپاره د کورسونو جوړول او پلي کول	60	6,300,000	6,615,000	6,945,750	6,615,000	7,657,689	34,811,477
اغیزمن او روڼ مديريت			**36,535,000**	**34,988,000**	**33,218,925**	**34,988,000**	**25,770,375**	**159,455,146**
1.1	د مهمو دندو او صلاحيتونو د ټاکني سره، د پوهني وزارت د تشکيلاتي جوړښت او قوانينو د اصلاح او بياکتني چوکاټ پراختيا	4,500,000	4,725,000	3,000,000	500,000	3,000,000	-	8,225,000
1.2	د بهرنيو سرچينو په واسطه د همکاريو او خدمتونو د وړاندی کولو قراردادونه برابرول او تنظيمول	1,000,000	1,000,000	1,000,000	-	1,000,000	-	2,000,000
1.3	په برابر ډول د خدمتونو د وړاندی کولو لپاره په نتايجو ولاړ او د سرچينو د ويش عادلانه سيستم پلي کول.	1,200,000	1,260,000	1,323,000	1,389,150	1,323,000	1,531,538	6,962,295
1.4	د موثري پلانګذاری، مديريت او د باکيفيته خدمتونو د وړاندي کولو لپاره د ظرفيت لوړوني د پلان پراختيا او پلي کول او د ماهرو او وړ بشري سرچينو د روزني په موخه د کړنو ارزول	5,000,000	1,200,000	500,000	500,000	500,000		2,200,000
1.5	د مديريت او د ښووني او روزني اداري په برخه کي د ماستری پروګرام برابرول.	17,000	1,785,000	1,874,250	1,967,963	1,874,250	2,169,679	9,863,252
1.6	د لنډ مهاله ډيپلوم کورسونو برابرول (۲کلن)	2,000	1,680,000	1,764,000	1,852,200	1,764,000	2,042,051	9,283,061

1.7	د داخلي مسلکي کار کوونکو ګمارل	18,000	17,010,000	17,860,500	16,669,800	17,860,500	13,783,841	82,827,431
1.8	د شفایت د ودې، مسئولیت منني او فساد په وړاندې د مبارزی لپاره د سرچینو د مدیریت سیستم پلې کول.	1,000,000	1,050,000	500,000	500,000	500,000	500,000	3,050,000
1.9	د څارنې او ارزونې د موثر او هراړخیز سیستم پلې کول (د پوهنې وزارت معلوماتي سیستم ته پراختیا ورکول، د سیستمونو او اداري پروسی اتومات کول، د معلوماتو راټولول او د فعالیتونو څخه څارنه او ارزونه)	4,500,000	4,725,000	4,961,250	5,209,313	4,961,250	5,743,267	26,108,608
1.10	د څارنې او پلټنې لپاره د ترانسپورتي وسایلو برابرول	20,000	2,100,000	2,205,000	4,630,500	2,205,000	-	8,935,500

دوهمه ضمیمه- عادي بودیجه (په افغانۍ)

عمومي زده کړې						
د کار کوونکو د بودیجې شننه	**د 1396 اټکل**	**د 1397 اټکل**	**د 1398 اټکل**	**د 1399 اټکل**	**د 1400 اټکل**	**د 5 کلونو ټوله مجموعه**
عادي بودیجه: معاشات او امتیازات						
تدریسي کار کوونکي						
موجود کار کوونکي	***19,051,479,480***	***19,794,375,480***	***20,537,271,480***	***21,280,167,480***	***22,023,063,480***	102,686,357,400
په معاشاتو کې ډیر والي (قدم)	***646,251,000***	***1,342,902,000***	***2,089,953,000***	***2,887,404,000***	***3,735,255,000***	10,701,765,000
				0	0	
نوي استخدام	***806,400,000***	***806,400,000***	***806,400,000***	***806,400,000***	***806,400,000***	4,032,000,000
نور امتیازات (د معشاتو سلنه)	***5,404,395,516***	***5,783,825,473***	***6,176,539,658***	***6,582,538,071***	***7,001,820,710***	30,949,119,429
د تدریسي کار کوونکو د لګښتونو ټوله مجموعه	*25,908,525,996*	*27,727,502,953*	*29,610,164,138*	*31,556,509,551*	*33,566,539,190*	*148,369,241,829*
غیرې تدریسي کار کوونکي						
ماموورین	1,597,328,862	1,646,473,662	1,695,618,462	1,744,763,262	1,793,908,062	8,478,092,310
اجیران	2,271,299,520	2,354,291,520	2,437,283,520	2,520,275,520	2,603,267,520	12,186,417,600
په معاشاتو کې ډیر والي (قدم)						
ماموورین	31,202,400	64,324,800	99,367,200	136,329,600	175,212,000	506,436,000
اجیران	42,693,600	88,507,200	137,440,800	189,494,400	244,668,000	702,804,000
د نوو کار کوونکو استخدام	***117,240,000***	***117,240,000***	***117,240,000***	***117,240,000***	***117,240,000***	586,200,000
ماموورین	34,560,000	34,560,000	34,560,000	34,560,000	34,560,000	172,800,000
اجیران	82,680,000	82,680,000	82,680,000	82,680,000	82,680,000	413,400,000
نور امتیازات	***1,265,515,288***	***1,331,311,189***	***1,398,678,165***	***1,467,616,218***	***1,538,125,346***	7,001,246,205
د غیرې تدریسي کار کوونکو د لګښتونو ټوله مجموعه	5,325,279,670	5,602,148,371	5,885,628,147	6,175,719,000	6,472,420,928	29,461,196,115
دعاديمعاشاتواوامتیازاتوعمومیبودیجه	*31,233,805,666*	*33,329,651,324*	*35,495,792,286*	*37,732,228,550*	*40,038,960,118*	*177,830,437,944*

دريمه ضميمه ــ د کيفيت او تړاو لپاره څارنيز چوکاټ

عمده برخي		1.کيفيت او تړاو						
اوږد مهالي پايلي	لنډ مهالي پايلي	تولي لاسته راوړني	پاليسي ليول فعاليتونه/موخي					لګښت (امريکاي ډالر)
			1396 (2017)	1397 (2018)	1398 (2019)	1399 (2020)	1400 (2021)	
1. د زده کوونکو تولنيزو او اقتصادي اړتياو سره د ښوونيز نصاب اندازه کول	1.1 د ښوونيز نصاب تول ښوونيز پروګرامونه اصلاح شوي دي.	1.1.1 د ښوونيزو پايلو ملي معيارونه د عمومي زده کړو د تولو ښوونځيو لپاره د نړيوالو معيارونو سره په موازي ډول برابريږي.	د عمومي زده کړو د تولو تولګيو لپاره ملي معيارونه تاکل شوی دي.					1,000,000
		1.1.2 د عمومي زده کړو نوي ښوونيز نصاب ته چي په ملي معيارونو او ورتياو ولاړ دی پراختيا ورکړل شوی ده.	د ښوونيز نصاب مفرداتو او ښوونيزو پروګرامونو **50%** سلنه پرمختګ کړی دی	د ښوونيز نصاب مفرداتو او ښوونيزو پروګرامونو **50%** سلنه پرمختګ کړی دی		د نوي ښوونيز نصاب د مفرداتو او د عمومي ښوونيزو پروګرامونو بياکتنه وشوه.		3,000,000
		1.1.3 د ښوونيز چوکاټ مفردات، ښوونيز معيارونه او د تخنيکي او مسلکي زده کړو ښوونيز پروګرامونه بيا کتل شوي دي.	د تخنيکي او مسلکی زده کړو د نصاب تګلاره او معيارونه برابر شوي دي، د تخنيکي او مسلکي زده کړو د نصاب مفرداتو 50% پرمختګ کړی دی، د ليک لوست لپاره د تولو کورسونو لپاره ملي معيارونه تاکل شوي دي	د تخنيکي او مسلکي زده کړو د نصاب مفرداتو 50% پرمختګ کړی دی	د تخنيکي او مسلکي زده کړو د نصاب مفرداتو 50% پرمختګ کړی دی			1,200,000
		1.1.4 د ليک لوست د ښوونيز پروګرام نوي نصاب ته پراختيا ورکړل شوی ده.	د ليک لوست زده کړو نصاب **100%** پرمختګ کړی دی					200,000 200,000
		1.1.5 د ښوونځي مخکي زده کړو لپاره نوي ښوونيز نصاب په ملي کچه پلي کيږي.	د ښوونځي څخه مخکي زده کړو لپاره ښوونيز نصاب 100% جوړ شوی دی.	مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.				د کړنو په بوديجه کي شامل دي 1.1.1/1.1.2
		1.1.6 د مسلکي کار پوهانو او د نصاب د مولفينو د ورتياو کچه لوړه شوي ده.	**25**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.	**50**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.	**50**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.	**25**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.		2,883,946

	1.2کیفیت لرونکي درسي کتابونه د هیواد په ټولو ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کي لوستل کیږي.	**1.2.1** دعمومي زده کړو درسي کتابونه اصلاح او د ښوونکو لارښود کتابونه چاپ او ویشل شوی دي.	**45**میلیونه ښوونیز کتابونه د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوی دي	**50** میلیونه ښوونیز کتابونه د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوی دي	**53** میلیونه ښوونیز کتابونه د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوی دي	**55** میلیونه ښوونیز کتابونه د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوی دي	**57** میلیونه ښوونیز کتابونه د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوی دي	151,665,009
		1.2.2 د اسلامي زده کړو درسي کتابونه او د ښوونکو لارښود کتابونه اصلاح او چاپ شوي او د پلان له مخي ویشل شوی دي.	**600,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوي دي.	**600,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوي دي.	**600,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوي دي.	**600,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوي دي.	**600,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو ښوونځیو کي ویشل شوي دي.	4,396,342
		1.2.3 د تخنیکي او مسلکي زده کړو درسی او لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او ویشل شوی دي.	**500,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو تخنیکی ښوونځیو کي ویشل شوي دي	**500,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو تخنیکی ښوونځیو کي ویشل شوي دي	**500,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو تخنیکی ښوونځیو کي ویشل شوي دي	**500,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو تخنیکی ښوونځیو کي ویشل شوي دي	**500,000**ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په ټولو تخنیکی ښوونځیو کي ویشل شوي دي	3,481,148
		1.2.4 د لیک لوست زده کړو درسی او لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او ویشل شوی دي.	**500,000** ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په کچه د لیک لوست په مرکزونو کي ویشل شوی دي.	**500,000** ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په کچه د لیک لوست په مرکزونو کي ویشل شوی دي.	**500,000** ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په کچه د لیک لوست په مرکزونو کي ویشل شوی دي.	**500,000** ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په کچه د لیک لوست په مرکزونو کي ویشل شوی دي.	**500,000** ټوکه درسي کتابونه چاپ او د هیواد په کچه د لیک لوست په مرکزونو کي ویشل شوی دي.	3,915,770
	1.3د تدریس او یادوني په پروسه کي د معلوماتي ټکنالوجی، د ساینس د کیټونو، کمپیوټرونو او د تخنیکي ورکشاپونو څخه د ګټي اخیستني پروسي ته پراختیا ورکړل شوی ده.	**1.3.1** د درسي کتابونو تعاملي او بصري نسخي ته پراختیا ورکړل شوی او تولید شوی ده.		د ښوونیزو کتابونو یوه ټولګه او توکي تولید شوي او د عمومي زده کړو په ښوونځیو او د لیک لوست په کورسونو کي په ازمایښتي ډول پلي شوی دي				3,000,000 200,000
		1.3.2 د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو او تخنیکي او مسلکي زده کړو ښوونیز مرکزونه تجهیز شوی دي.	**500**د عمومی زده کړو ښوونځي، **50**د اسلامی زده کړو مرکزونه او **50**دتخنیکي او مسلکی زده کړو ښوونځي تجهیز شوی دي.	**500**د عمومی زده کړو ښوونځي، **50**د اسلامی زده کړو مرکزونه او **50**دتخنیکي او مسلکی زده کړو ښوونځي تجهیز شوی دي.	**500**د عمومی زده کړو ښوونځي، **50**د اسلامی زده کړو مرکزونه او **50**دتخنیکي او مسلکی زده کړو ښوونځي تجهیز شوی دي.	**500**د عمومی زده کړو ښوونځي، **50**د اسلامی زده کړو مرکزونه او **50**دتخنیکي او مسلکی زده کړو ښوونځي تجهیز شوی دي.	**500**د عمومی زده کړو ښوونځي، **50**د اسلامی زده کړو مرکزونه او **50**دتخنیکي او مسلکی زده کړو ښوونځي تجهیز شوی دي.	87,028,692 8,702,869 10,153,347
2. د ملي معیارونو په چوکاټ کي د ماشومانو، ځوانانو او لویانو لاسته راوړنو وده کړی ده.	2.1 د ملي معیارونو او مقرراتو له مخي مسلکي او وړ ښوونکي ګمارل شوي او توظیف شوی دي.	2.1.1 په قابلیتونو ولاړ نوي ښوونیز نصاب ته پراختیا ورکړل شوی ده.	د ښوونیز نصاب چوکاټ، مفرداتو او معیارونو پرمختګ کړی دی					500,000
		2.1.2 درسي کتابونه او د ښوونکو لارښود کتابونه اصلاح		د ښوونکي لارښود کتاب بیاځلي کتل شوی او				1,000,000

		شوي او پراختیا ورته ورکړل شوی ده.		اصلاح شوی دی				
		2.1.3 درسي کتابونه، د ښوونکو د لارښود کتابونه او درسي ممد مواد د ښوونکو په واسطه پلي شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونيزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونيزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونيزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونيزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونيزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	1,305,430
		2.1.4ښوونکو ته د تصدیق او اعتبار ورکوني چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی او د عمومي، اسلامي او تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامو د ګټي اخیستني وړ ګرځیدلی دی.	د عمومي، اسلامي، تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو د تصدیق او اعتبار ورکوني چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی ده او **10,000** ښوونکو بري لیکونه ترلاسه کړی دي.	**15,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	**20,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	**25,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	**30,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	525,000 29,716,526
		د ښوونکو د روزني مرکزونه او برنامي د موسیساتو د تصدیق او اعتبار ورکوني معیارونه لري.	2 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	10 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	10 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	12 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	8 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	2,722,367
		2.1.6 د روزنیزی برنامي ښوونکو د ډیپلوم دوه کلنه دوره په داخل خدمت برنامه کي تیره کړی ده.	**10,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**15,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**20,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**25,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**30,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	47,546,441
		2.1.7د عمومي زده کړو د برنامي ښوونکو د داخل خدمت په لنډ مهاله کورسونو کي زده کړی کړی دي.	**1,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	37,264,717
		2.1.8 د تخنیکي او مسلکي زده کړو ښوونکو د داخل خدمت برنامي په لنډ مهاله کورسونو کي زده کړی ترلاسه کړی دي.	**500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**600** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**700** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**800** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**900** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	1,853,053
		2.1.9 ښځینه ښوونکو مخکي د خدمت د برنامي په کورسونو کي زده کړی ترلاسه کړی دي.	**1,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	5,724,508
		2.1.10 د ښوونکو د روزني برنامي استادانو د ماستری په پروګرام کي زده کړی ترلاسه کړی دي.	100 تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	150 تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	150 تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	100 تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	100 تنه ښوونکو زده کړه ترلاسه کړي دي	11,784,358

	2.2 د ښوونځيو مديران د ښووني، يادوني او د ښکيلو خواو سره د ټولنيزو مثبتو اړيکو د برابرولو لپاره د ښوونځيو د خونديتوب او کاري چاپيريال څخه ډاډ ورکوي	2.2.1 د ښوونځيو مديرانو د تصديق او اعتبار ورکوني چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی ده.						300,000
		2.2.2 د ښوونځيو مديرانو د SMT دښوونيز پروګرام څخه مسلکی زده کړې کړي او برېليکونه ترلاسه کړي دي.	**2,000** تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	**3,000** تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	**3,000** تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	**3,000** تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	**4,000** تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	7,493,609
		2.2.3 د ښوونځيو پراختيايي پلان/ښوونيز تخنيکي او مسلکي مرکزونه د ښوونکو، زده کوونکو، او ښوونځيو د شوراګانو په ورانډی پلي شوی دی.	**2,000** پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 50 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	**3,000** پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 50 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	**3,000** پلانونه جوړ او پلي شوي دي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 100 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	**3,000** پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 100 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	**4,000** پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 100 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	21,158,424 4,905,026
	2.3 د ښوونکو د ملاتړ او مسئوليت منني اندازه زياته شوی ده.	2.3.1 نوی معيارونه او د ښوونيزې ځارنې لارښودونه د عمومي زده کړو څخه برابر شوی دي.	نوی لارښود منظور او شريک شوی دی.					300,000
		2.3.2 د هيواد د ښوونځيو د ښوونکو څخه د ملاتړ په موخه د ښوونيزې ځارنې غړو لازمي روزني ترلاسه کړی دي.	د ماستری په پروګرام کي د ښوونيزې ځارنې 25 تنو غړو زده کړی کړی دي.	د ماستری په پروګرام کي د ښوونيزې ځارنې 75 تنو غړو زده کړی کړی دي.	د ماستری په پروګرام کي د ښوونيزې ځارنې 100 تنو غړو زده کړی کړی دي.	د ماستری په پروګرام کي د ښوونيزې ځارنې 100 تنو غړو زده کړی کړی دي.	د ماستری په پروګرام کي د ښوونيزې ځارنې 100 تنو غړو زده کړی کړی دي.	8,055,939
			د ښوونيزې ځارنې **500** تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کي زده کړې ترلاسه کړی دي.	**1,** د ښوونيزې ځارنې 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کي زده کړې ترلاسه کړی دي	د ښوونيزې ځارنې 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کي زده کړې ترلاسه کړی دي	د ښوونيزې ځارنې 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کي زده کړې ترلاسه کړی دي	د ښوونيزې ځارنې 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کي زده کړې ترلاسه کړی دي	2,374,611
	2.4 د زده کوونکو د لاسته راوړنو د ارزيابی سيستم عملي او پر مخ تللی.	2.4.1 د ښوونيز نصاب په چوکاټ کي د ټاکل شوو معيارونو او وړتياو سره په موازي ډول، د افغانستان لپاره د ښوونيزو ملي لاسته راوړنو د ارزوني چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی ده.	د زده کوونکو د يادولو او ليک لوست د لاسته راوړنو د ارزيابی چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی ده.					2,100,000 200,000
			د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	2,610,861

	2.5 د هیواد په کچه معیاري ښوونځي او ښوونیز مرکزونه جوړ شوي او د ښووني لپاره خوندي فضا برابره شوې ده.	2.5.1 د عمومي، اسلامي، تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونځیو جوړول.	د عمومي زده کړو د 4,000 ښوونځیو لپاره درسي تولګي جوړ شوي دي. د اسلامي زده کړو 500 مرکزونو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 500 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوي دي.	د عمومي زده کړو د 4,000 ښوونځیو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 500 مرکزونو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 600 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	د عمومي زده کړو د 4,000 ښوونځیو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 700 مرکزونو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 700 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	د عمومي زده کړو د 4,000 ښوونځیو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 800 مرکزونو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. . د تخنیکي او مسلکي زده کړو 200 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	د عمومي زده کړو د 4,000 ښوونځیو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 900 مرکزونو لپاره درسي تولګي جوړ شوی دي. د تخنیکي او مسلکي زده کړو د100 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	464,153,025 80,152,918 71,027,007
		2.5.2 په ښوونځیو کې روغتیایی پروګرامونه عملي شوی دي	د روغتیایي پروګرامو د پرمختیا او پلي کولو لپاره پلانونه جوړ شوي دي. د روغتیایي پروګرامونو **10%** سلنه په ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې پلي شوي دي	روعتیایی پروګرامونه په 25% ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	روعتیایی پروګرامونه په 50% ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	روعتیایی پروګرامونه په 75% ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	روعتیایی پروګرامونه په 100% ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	8,702,869

ځلورمه ضمیمه- د انډولیز لاس رسي لپاره څارنیز چوکاټ

عمده برخې		**2.انډولیز لاس رسي**						
اوږد مهالي پایلي	**منځمهالي پایلي**	**تولی لاسته راوړنې**	**پالیسي لیول فعالیتونه/موخې**					**لګښت (امریکاي ډالر)**
			1396 (2017)	**1397 (2018)**	**1398 (2019)**	**1399 (2020)**	**1400 (2021)**	
1.د انډولیز او مصئون لاس رسي او ښوونیزو چوپړتیاو لپاره فرصتونه زیات شوی دي.	1.1 د سیمو د خلکو د اړتیاو پر اساس د ښوونځیو او ښوونیزو مراکزو د	1.1.1 د ښوونځي په عمر ماشومانو او د ښوونځي څخه بهر ماشومانو د معلوملو لپاره د ښوونځیو او ښوونیزو مراکزو په کچه سروې ترسره شوی ده	د ښوونځیو د مدیرانو په واسطه د سیمیزو ښوونځیو سروې ترسره کول	د ښوونځیو د مدیرانو په واسطه د سیمیزو ښوونځیو سروې ترسره کول	د ښوونځیو د مدیرانو په واسطه د سیمیزو ښوونځیو سروې ترسره کول	د ښوونځیو د مدیرانو په واسطه د سیمیزو ښوونځیو سروې ترسره کول	د ښوونځیو د مدیرانو په واسطه د سیمیزو ښوونځیو سروې ترسره کول	2,320,765

	پراختیا پلان د ولایاتو او ولسوالیو په کچه ترتیب شوي دي.	1.1.2 د سیمو د اړتیاو په اساس د ولسوالیو په کچه د ښووني او روزني پراختیايي پلانونه جوړ شوي او نوي شوی دي	د ولسوالیو لپاره 365 پراختیایی پلانونه جوړ او نوي شوی دي.		د ولسوالیو لپاره 365 پراختیایی پلانونه جوړ او نوي شوی دي.			4,028,916
	1.2 د سیمیزو او چټکو زده کړو پروګرامونه رامینځته شوي او غښتلي شوی دي	1.2.1 اوږد مهالي ملي ستراتیژیاني، په هیواد کې د سیمیزو زده کړو د پلي کیدو په موخه بیا ځلي کتل شوی او پلي شوی دي. 1.2.2 د هیواد په کچه د اړتیاو په اساس د سیمیزو روزنو د پراختیا ملي ستراتیژی پلي شوی ده.	په سیمیزو ښوونځیو/ټولګیو کې 550000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړی دي.	په سیمیزو ښوونځیو/ټولګیو کې 550000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړی دي.	په سیمیزو ښوونځیو/ټولګیو کې 550000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړی دي.	په سیمیزو ښوونځیو/ټولګیو کې 450000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړی دي.	په سیمیزو ښوونځیو/ټولګیو کې 400000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړی دي.	220,2983,735
	1.3 په ټولو ساحو کې په ځانګړي ډول په کلیوالو سیمو کې د ښځینه ښوونکو د ګمارني اندازه لوړه شوی ده	1.3.1 د موجودو ښځینه ښوونکو د استخدام د برنامې په اساس په کلیوالو سیمو کې د ښوونکو د ګمارني سیستم ته پراختیا ورکړل شوی، او پلي شوی دی.	په کلیوالو سیمو کې 1000 تنه ښځینه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	په کلیوالو سیمو کې 3000 تنه ښځینه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	په کلیوالو سیمو کې 5000 تنه ښځینه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	په کلیوالو سیمو کې6000 تنه ښځینه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	په کلیوالو سیمو کې 6000 تنه ښځینه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	36,138,747
	1.4 دخصوصی سکتور د اړتیاو پر اساس تخنیکي او مسلکي زده کړې عیاري شوی دي.	1.4.1 د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې د زده کوونکو شمیر زیات شوی دی.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې 4000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې 10000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې 15000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې 20000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې 25000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	44,403,270
	1.5 د هیواد په کچه د بې سوادۍ د کچې په راټیټولو کې د سواد زده کړو	1.5.1 د سواد زده کړو کورسونه جوړ شوی دي او د کورسونو څخه د فراغت د پایلو په اړه معلومات برابروي	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره	34,811,477

	برنامه موثره ثابته شوی ده.		شوی دي	شوی دي	شوی دي	سره فارغ شوی دي	فارغ شوی دي	
2. په ښوونه او روزنه کې په ځانګړي ډول په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د خلکو (او زده کوونکو د مور او پلار) د ونډې اندازه لوړه شوی ده.	2.1 د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو شوراګانو د ښوونې او روزنې او مهارتونو په ملاتړ کې فعاله ونډه اخیستې ده.	2.1.1 د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، تخنیکي او مسلکي زده کړو او (په بیړنیو حالاتو کې ښوونه او روزنه) د ښوونځیو لپاره د ښوونځیو شوراګاني جوړې شوی دي او غړو ته یې روزنې ورکړل شوی دي.	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 2000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو150 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د د عمومي زده کړو د ښوونځیو 3000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو200 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 3000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو250 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 100 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 3000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو 100 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 4000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو300 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	17,632,020 1,188,661 350,871 (+Ed. in E. 15,000,000)
		2.1.2 د عامه پوهاوی او ټولنیز خوزښت پروګرامونه په لاره اچول شوی دي.	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	2,900,956
		2.1.3 د ښوونځیو د مدیریت شوراګانو شمیر زیات شوی دی	په ټولیز ډول د 15274 ښځه 860	په ټولیز ډول د 16001 ښځه 9480	په ټولیز ډول د 16733 ښځه 10395	په ټولیز ډول د 17470 ښځه 11356	په ټولیز ډول د 18212 ښځه 11838	2.1.1 ته مراجعه وکړی.
		2.1.4 په رضا کارانه ډول په نغدي او غیری نغدي مرستو کې د خلکو ونډه زیاته شوی ده.	د تقاضا په برخه کې ټاکل شوي اهداف					

پنځمه ضميمه–روڼ او ځواب ويونکي مديرت لپاره څارنيز چوکاټ

عمده برخي		3.روڼ او ځواب ويونکي مديريت						
اوږد مهالي پايلي	لنډ مهالي پايلي	تولي لاسته راوړني	پاليسي ليول فعاليتونه/موخي					لګښت (امريکاي ډالر)
			1396 (2017)	1397 (2018)	1398 (2019)	1399 (2020)	1400 (2021)	
1.د ښوونيزو چوپرتياو د وړاندي کولو او مسئوليتونو د معياري کولو لپاره قانوني چوکاټ ته وده ورکړل شوی ده	1.1 په پايلو ولاړ قانوني چوکاټ او تشکيلاتي جوړښت سره د دندو د لايحي او مشخصو قابليتونو پراختيا کړی ده	1.1.1 د اصلي او فرعي فعاليتونو د ټاکني په موخه د اجراتو څيرنه او بيا کتنه ترسره شوی ده. 1.1.2 د قوانينو او مقرراتو نوي بيا کتنه او اصلاح ترسره شوی ده	د قوانينو او مقرراتو تازه بيا کتنه او اصلاح ترسره شوی ده					8225000
2. د مدني ټولنو، خصوصي سکټور، او پرمختيايي مرستندويانو سره د ګډونتيا او مرستو ميکانيزمونه رامينځته شوی دي	2.1 د خدماتو د وړاندي کولو لپاره د قراردادونو، ګډونتيا، او دوه اړخيزه مرستو طرزالعملونه او ميکانيزمونه اصلاح او يا رامينځته شوی دي.	2.1.1 د همکاريو هوکړه ليکونه د سيميزو شوراګانو، مدني ټولنو، غيری دولتي موسيسو، خصوصي سکټور، پرمختيايي مرستندويانو او مهمو وزارتونو سره لاسليک شوی دي.	د بهرنيو سرچينو د مرستو او چوپرتياو د تامين پروګرامونه برابر او ترتيب شوی دي.					2000000
3. د بشري سرچينو په شمول ټولي سرچيني په موثر ډول د ګټي اخيستني وړ ګرځيدلی دي، او مديريت په ټولو سطحو کي په پوره روڼتيا سره ځواب	3.1 په انډوليز ډول د چوپرتياو د وړاندي کولو په موخه په	3.1.1 د خدمتونو د وړاندي کولو د کوچني بستي فورمولي ته پراختيا ورکړل شوی، او په نورمونو او پايلو ولاړو	د خدماتو د وړاندي کولو ميکانيزم ترتيب او تطبيق شوی دی.	د پوهني 25 رياستونه د نوي ميکانيزم څخه ګټه پورته کوي.	د پوهني 35 رياستونه د نوي ميکانيزم څخه ګټه پورته کوي.	د پوهني 35 رياستونه د نوي ميکانيزم څخه ګټه پورته کوي.	د پوهني 35 رياستونه د نوي ميکانيزم څخه ګټه پورته کوي.	6962295

ویونکي دی او فساد سره مبارزې په ټولو سطحو کې وده کړی ده.	پایلو او نورمونو ولاړ د سرچینو د ویش سیستم پلي شوی دی	چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه تطبیق شوی ده. 3.1.2د خدمتونو د وړاندې کولو د کوچنی بستې فورموله په ولایتي کلنیو عملیاتي پلانونو کې د ګټې اخیستنې وړ ګرځیدلې ده.	د پوهنې ولایتي ریاستونه د خدماتو د وړاندې کولو د نوو میکانیزمونو څخه ګټه پورته کیږي					
	3.2 د پلان جوړونې، مدیریت او موثرو چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه ماهرې او وړ بشري سرچنې په دندو ګمارل شوی دي.	3.2.1 د پوهنې وزارت د ظرفیت لوړونې هر اړخیز او بنسټیز سیستم ته پراختیا ورکړل شوی ده	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	**2200000**
		3.2.2 کار کوونکو، د اړتیا وړ مهارتونو په اساس روزنه ترلاسه کړی ده. 3.2.3 پوهنې وزارت، په پایلو ولاړ د کار کوونکو (پرمختیایي کار کوونکي او رسمي کار کوونکي) د کړنو د ارزیابۍ سیستم پیاوړی شوی دی.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبرۍ په موخه 100 تنو د ماسترۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبرۍ په موخه 100 تنو د ماسترۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبرۍ په موخه 100 تنو د ماسترۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبرۍ په موخه 100 تنو د ماسترۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبرۍ په موخه 100 تنو د ماسترۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	**9863252** **9283061**
		3.2.4 د تشکیلاتي جوړښت د اصلاح د برنامې په چوکاټ کې د داخلي تخنیکي همکارانو څخه ملاتړ ترسره شوی دی.	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 900 تنه کار کوونکي مقرر شوی دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 900 تنه کار کوونکي مقرر شوی دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 800 تنه کار کوونکي مقرر شوی دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 800 تنه کار کوونکي مقرر شوی دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 600 تنه کار کوونکي مقرر شوی دي	**82827431**

	3.3 په موثر ډول د سرچينو د مديريت كولو او د روڼتيا د ودې، ځواب ويني، مسئوليت منني او فساد سره د مبارزې په موخه سيستمونه رامينځته شوی دي.	3.3.1 اداري فساد سره د مبارزې ستراتيژياني پلي شوی دي 3.3.2 پالسيانو، نورمونو، پلانونو، بوديجي، پايلو او رپوټونو ته هر څوک لاس رسي لري.	ستراتيژي جوړه شوی او پلي شوی ده					**3050000**
4. د تصميم نيوني د پروسي څخه د ملاتړ په موخه د څارني او ارزوني پروسه غښتلي شوی او پرمختګ يی کړی دی.	4.1 د فعاليتونو د څارني او ارزوني موثر او منسجم سيستم پلي شوی دی	4.1.1 د عامو وګړو او اړونده خواو د لاس رسي په موخه د پوهني وزارت معلوماتي سيستم په هر اړخيز او واحد سيستم بدل شوی دی. 4.1.2 د پوهني وزارت د مراقبت، څارني او ارزوني سيستمونه فعال شوی دي	د څارني او ارزوني سيستمونه رامينځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شريكولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسايلو او تجهيزاتو باندی سمبال شوی دي د څارني او ارزوني د ټيمونو لپاره 100 عرادې ټرانسپورټي وسايط برابر شوی دي	د څارني او ارزوني سيستمونه رامينځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شريكولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسايلو او تجهيزاتو باندی سمبال شوی دي د څارني او ارزوني د ټيمونو لپاره 100 عرادې ټرانسپورټي وسايط برابر شوی دي	د څارني او ارزوني سيستمونه رامينځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شريكولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسايلو او تجهيزاتو باندی سمبال شوی دي د څارني او ارزوني د ټيمونو لپاره 200 عرادې ټرانسپورټي وسايط برابر شوی دي	د څارني او ارزوني سيستمونه رامينځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شريكولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسايلو او تجهيزاتو باندی سمبال شوی دي	د څارني او ارزوني سيستمونه رامينځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شريكولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسايلو او تجهيزاتو باندی سمبال شوی دي	**26108608** 8,935,500

شپږمه ضمیمه ـ د کیفیت او تړاو د متوقعه پایلو او لاسته راوړنو جدول

کیفیت او تړاو		
اوږد مهالي متوقعه پایلي	**منځمهاله متوقعه پایلي**	**وروستنۍ لاسته راوړني**
1- د زده کوونکو ټولنيزو او اقتصادي اړتياو سره د نصاب د تړاو اندازه لوړه شوی ده	1.1د ټولو برنامو ښوونيز نصاب په ټولو دورو کې اصلاح شوې دی.	1.1.1 د عمومي زده کړو د ټولو ټولګيو د ښوونيزو پايلو معيارونه د نړيوالو معيارونو په رڼا کې برابر شوی دي. 1.1.2 په ملی معيارونو او قابليتونو باندې ولاړ د عمومي زده کړو نوي نصاب ته پراختيا ورکړل شوی ده 1.1.3 د تخنيکي او مسلکي زده کړو برنامې د درسي مفرداتو چوکاټ او د ښوونيز نصاب معيارونه بيا ځلي کتل شوی دي. 1.1.4 د سواد زده کړو د برنامې نصاب ته پراختيا ورکړل شوی ده 1.1.5مخکې د ښوونځي زده کړو نوې ښوونيز نصاب په ملي کچه پلي شوی دی 1.1.6 د نصاب د مولفينو او متخصصينو وړتياوې لوړې شوی دي.
	1.2 درسي کتابونه او با کيفيته روزنيز مواد د هيواد په ټولو ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې تدريس کيږي	1.2.1 د عمومي زده کړو درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مخې ويشل شوی دي 1.2.2 د اسلامي زده کړو د برنامې درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مهې ويشل شوی دي. 1.2.3 د تخنيکي او مسلکي زده کړو د برنامې درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مهې ويشل شوی دي. 1.2.4 د سواد زده کړو د برنامې درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مهې ويشل شوی دي.
	1.3 د تدريس او زده کړو په پروسه کې د معلوماتي ټکنالوجی، د ساينس د کيټونو، کمپيوټرونو او تخنيکي ورکشاپونو څخه ګټه اخيستل زيات شوي دي	1.3.1 د درسي کتابونو عملي او بصري نسخه توليد شوی او پراختيا ورته ورکړل شوی ده 1.3.2 ښوونيز مراکز او د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، تخنيکي او مسلکي زده کړو ښوونځي تجهيز شوی دي.
2- د ماشومانو، ځوانانو، او لويانو ښوونيزو لاسته راوړنو د ملي معيارونو په رڼا کې وده کړی ده	2.1 تر ټولو مسلکي او وړ ښوونکي او استادان د ملي معيارونو او مقرراتو له مخې ګمارل شوی دي	2.1.1 نوې ښوونيز او په قابليتونو ولاړ نصاب ته پراختيا ورکړل شوی ده 2.1.2 درسي کتابونه او د ښوونکو لارښود کتابونه اصلاح شوي او پراختيا ورته ورکړل شوی ده 2.1.3 درسي کتابونه، د ښوونکو د لارښود کتابونه، او ممد درسي مواد د ښوونکو په واسطه پلي کيږي 2.1.4 د ښوونکو د تصديقد او باور چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی او په عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو او تخنيکي مسلکي زده کړو کې ترې ګټه پورته کيږي. 2.1.5 د ښوونکو د روزنې مراکز او برنامې د موسيساتو د تصديق او باور ورکونې د لازمو معيارونو لرونکي دي. 2.1.6ښوونکو، د ډيپلوم دوه کلنه روزنيزه د داخل خدمت برنامه سر ته رسولې ده. 2.1.7 د عمومي زده کړو ښوونکو د داخل خدمت په لنډ مهاله کورسونو کې روزنه تر لاسه کړی ده 2.1.8 د تخنيکي او مسلکي زده کړو ښوونکو د داخل خدمت په لنډ مهاله کورسونو کې روزنه تر لاسه کړی ده.

		2.1.9ښځینه ښوونکو مخکې له خدمت برنامه کې روزنې ترلاسه کړې دي. 2.1.10 د ښوونکو د روزنې برنامې استادانو د ماسټرۍ په برنامه کې روزنې ترلاسه کړی دي.
	2.2 د ښوونځیو مدیران، د تعلیم او زده کړو لپاره د هر اړخیز مصئونیت او د ښوونځیو د مساعد محیط او د نورو دخیلو خواو سره د مثبتو ټولنیزو روابطو د تأمینولو څخه ډاډ ورکوي.	2.2.1 د ښوونځیو د مدیرانو د تصدیق او باور ورکونې چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی ده 2.2.2 د SMT د روزنیزې برنامې د لارې د ښوونځیو مدیرانو مسلکي روزنې او تصدیقونه ترلاسه کړی دي 2.2.3 د ښوونکو، زده کوونکو، او ښوونځیو د شوراګانو پر مټ د ښوونځیو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د مراکزو پراختیایی پلان پلې شوی دی.
	2.3 د ښوونکو د ملاتړ او د هغوي د مسئولیت منني کچه لوړه شوی ده	2.3.1د عمومي زده کړو د ښوونیزې ځارنې نوې معیارونه او لارښودونه برابر شوي دي. 2.3.2 د ښوونکو څخه د ملاتړ په موخه د ښوونیزې ځارنې غړو لازمي روزنې ترلاسه کړی دي.
	2.4 د زده کوونکو دَ وونیزو لاسته راوئنو د ارزیابی سیستم پلې شوی او وده یی کړی ده.	2.4.1 د ښوونیز نصاب ټاکل شوو معیارونو او قابلیتونو په رڼا کې د هیواد د ښوونیزو لاسته راوړنو د ارزیابی ملي چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی ده.
	2.5 ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو د ښوونیزې فضا د مصئونیت معیارونه بشپړ او پلې کړی دي.	2.5.1 د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو او تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونځیو تعمیرونه ودان شوی دي. 2.5.2په ښوونځیو کې روغتیایی برنامې رامینځته شوي او پلې شوي دي.

اوومه ضمیمه- د انډولیز لاس رسي د متوقعه پایلو او لاسته راوړنو جدول

انډولیز لاس رسي		
اوږد مهالي متوقعه پایلي	**منځمهاله متوقعه پایلي**	**وروستنی لاسته راوړني**
1.د انډولیز او مصئون لاس رسي او ښوونیزو چوپړتیاو لپاره فرصتونه زیات شوی دي.	1.1 د سیمو د خلکو د اړتیاو پر اساس د ښوونځیو او ښوونیزو مراکزو د پراختیا پلان د ولایاتو او ولسوالیو په کچه ترتیب شوي دي.	1.1.1 د ښوونځي په عمر ماشومانو او د ښوونځي څخه بهر ماشومانو د معلومولو لپاره د ښوونځیو او ښوونیزو مراکزو په کچه سروې ترسره شوی ده 1.1.2 د سیمو د اړتیاو په اساس د ولسوالیو په کچه د ښووني او روزنې پراختیایی پلانونه جوړ شوي او نوي شوی دي
	1.2 د سیمیزو او چټکو زده کړو پروګرامونه رامینځته شوي او غښتلي شوی دي	1.2.1 اوږد مهالي ملي ستراتیژیاني، په هیواد کې د سیمیزو زده کړو د پلي کیدو په موخه بیا ځلي کتل شوی او پلي شوی دي. 1.2.2 د هیواد په کچه د اړتیاو په اساس د سیمیزو روزنو د پراختیا ملي ستراتیژی پلي شوی ده.
	1.3 په ټولو ساحو کې په ځانګړي ډول په کلیوالو سیمو کې د ښځینه ښوونکو د ګمارنې اندازه لوړه شوی ده	1.3.1 د موجودو ښځینه ښوونکو د استخدام د برنامې په اساس په کلیوالو سیمو کې د ښوونکو د ګمارنې سیستم ته پراختیا ورکړل شوی، او پلي شوی دی.
	1.4 دخصوصی سکتور د اړتیاو پر اساس تخنیکي او مسلکي زده کړې عیاري شوی دي.	1.4.1 د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې د زده کوونکو شمیر زیات شوی دی.
	1.5 د هیواد په کچه د بې سوادی د کچې په راټیټولو کې د سواد زده کړو برنامه موثره ثابته شوی ده.	1.5.1 د سواد زده کړو کورسونه جوړ شوی دي او د کورسونو څخه د فراغت د پایلو په اړه معلومات برابروي
2. په ښوونه او روزنه کې په ځانګړي ډول په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د خلکو (او زده کوونکو د مور او پلار) د ونډې اندازه لوړه شوی ده.	2.1 د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو شوراګانو د ښووني او روزنې او مهارتونو په ملاتړ کې فعاله ونډه اخیستې ده.	2.1.1 د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، تخنیکي او مسلکي زده کړو او (په بیړنیو حالاتو کې ښوونه او روزنه) د ښوونځیو لپاره د ښوونځیو شوراګانې جوړې شوی دي او غړو ته یې روزنې ورکړل شوی دي. 2.1.2 د عامه پوهاوی او ټولنیز خوزښت پروګرامونه په لاره اچول شوی دي. 2.1.3 د ښوونځیو د مدیریت شوراګانو شمیر زیات شوی دی 2.1.4 په رضا کارانه ډول په نغدي او غیری نغدي مرستو کې د خلکو ونډه زیاته شوی ده.

اتمه ضمیمه – د روڼ او ځواب ویونکي مدیریت متوقعه پایلې او لاسته راوړنې

روڼ او ځواب ویونکي مدیریت		
اوږد مهالي متوقعه پایلې	منځمهاله متوقعه پایلې	وروستنۍ لاسته راوړنې
1.د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندي کولو او مسئولیتونو د معیاري کولو لپاره قانوني چوکاټ ته وده ورکړل شوی ده	1.1 په پایلو ولاړ قانوني چوکاټ او تشکیلاتي جوړښت سره د دندو د لایحې او مشخصو قابلیتونو پراختیا کړی ده	1.1.1 د اصلي او فرعي فعالیتونو د ټاکني په موخه د اجراتو څیړنه او بیا کتنه ترسره شوی ده. 1.1.2 د قوانینو او مقرراتو نوې بیا کتنه او اصلاح ترسره شوی ده
2. د مدني ټولنو، خصوصي سکتور، او پرمختیایي مرستندویانو سره د ګډونتیا او مرستو میکانیزمونه رامینځته شوی دي	1 د خدماتو د وړاندي کولو لپاره د قراردادونو، ګډونتیا، او دوه اړخیزه مرستو طرزالعملونه او میکانیزمونه اصلاح او یا رامینځته شوی دي.	2.1.1 د همکاریو هوکړه لیکونه د سیمیزو شوراګانو، مدني ټولنو، غیری دولتي موسیسو، خصوصي سکتور، پرمختیایي مرستندویانو او مهمو وزارتونو سره لاسلیک شوی دي.
3. د بشري سرچینو په شمول ټولې سرچینې په موثر ډول د ګټې اخیستنې وړ ګرځیدلی دي، او مدیریت په ټولو سطحو کې په پوره روڼتیا سره ځواب ویونکی دی او فساد سره مبارزې په ټولو سطحو کې وده کړی ده.	3.1 په اندولیز ډول د چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه په پایلو او نورمونو ولاړ د سرچینو د ویش سیستم پلي شوی دی	3.1.1 د خدمتونو د وړاندي کولو د کوچنی بستي فورمولي ته پراختیا ورکړل شوی، او په نورمونو او پایلو ولاړو چوپړتیاو د وړاندي کولو په موخه تطبیق شوی ده. 3.1.2د خدمتونو د وړاندي کولو د کوچنی بستي فورموله په ولایتي کلنیو عملیاتي پلانونو کې د ګټې اخیستنې وړ ګرځیدلي ده.
	3.2 د پلان جوړونې، مدیریت او موثرو چوپړتیاو د وړاندي کولو په موخه ماهري او وړ بشري سرچني په دندو ګمارل شوی دي	3.2.1 د پوهني وزارت د ظرفیت لوړوني هر اړخیز او بنسټیز سیستم ته پراختیا ورکړل شوی ده 3.2.2 کار کوونکو، د اړتیا وړ مهارتونو په اساس روزنه ترلاسه کړی ده. 3.2.3 پوهني وزارت، په پایلو ولاړ د کار کوونکو (پرمختیایي کار کوونکي او رسمي کار کوونکي) د کړنو د ارزیابی سیستم پیاوړی شوی دی. 3.2.4 د تشکیلاتي جوړښت د اصلاح د برنامې په چوکاټ کې د داخلي تخنیکي همکارانو څخه ملاتړ ترسره شوی دی.
	3.3 په موثر ډول د سرچینو د مدیریت کولو او د روڼتیا د ودې، ځواب ویني، مسئولیت منني او فساد سره د مبارزې په موخه سیستمونه رامینځته شوی دي.	3.3.1 اداري فساد سره د مبارزې ستراتیژیاني پلي شوی دي 3.3.2 پالسیانو، نورمونو، پلانونو، بودیجي، پایلو او ریپوټونو ته هر څوک لاس رسي لري.
4. د تصمیم نیوني د پروسې څخه د ملاتړ په موخه د څارني او ارزوني پروسه غښتلي شوی او پرمختګ یې کړی دی.	4.1 د فعالیتونو د څارني او ارزوني موثر او منسجم سیستم پلي شوی دی	4.1.1 د عامو وګړو او اړونده خواو د لاس رسي په موخه د پوهني وزارت معلوماتي سیستم په هر اړخیز او واحد سیستم بدل شوی دی. 4.1.2 د پوهني وزارت د مراقبت، څارني او ارزوني سیستمونه فعال شوی دي